

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองดูแลช้างเลี้ยงในประเทศไทย

ภิญญาพัชญ์ เห็นประเสริฐ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2559

Legal Measures to Protection the elephant house in Thailand

Pinyaphat Henprazert

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2016

หัวข้อวิทยานิพนธ์	มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองดูแลช้างเลี้ยงในประเทศไทย
ชื่อผู้เขียน	ภิญญาพัชญ์ เห็นประเสริฐ
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

ช้างถือเป็นสัตว์สำคัญทำหน้าที่เป็นราชพาหนะสำหรับพระมหากษัตริย์ในการสู้ศึกสงคราม และมีบทบาทในวิถีชีวิต ผูกพันคนไทยมาแต่โบราณ สัญลักษณ์รูปช้างได้ปรากฏเป็น "ธงช้างเผือก" หรือ "ธงชาติไทย" มาตั้งแต่ พ.ศ. 2398 - 31 ธันวาคม พ.ศ. 2459 ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อ 26 พฤษภาคม 2541 เห็นชอบให้วันที่ 13 มีนาคมของทุกปี เป็นวันช้างไทย ช้างจึงเป็นสิ่งสำคัญคือ แต่ปัจจุบันสภาพสังคมเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงไปทำให้การเลี้ยงช้างมีการเปลี่ยนไปในรูปของการทำธุรกิจมากขึ้น จากรายงานจากสื่อต่างๆ สถานการณ์ช้างในประเทศไทยมีประมาณ 5,000 ตัว เป็นช้างป่า 1,950 ตัว ช้างเลี้ยงกว่า 3,000 เชือก โดยมีช้างเลี้ยงที่ทำงานตามแหล่งท่องเที่ยว ประมาณ 1,400 - 1,500 เชือก ที่สร้างปัญหาคือช้างเลี้ยงไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร หรือได้รับความคุ้มครองน้อยกว่าช้างป่า เช่น มีช้างเร่ร่อนอยู่ตามเมืองใหญ่กว่า 200 - 300 เชือก และช้างลากไม้เถื่อนทางภาคเหนือประมาณ 700 - 800 เชือก และมีช้างที่จดทะเบียนครึ่งหนึ่งจะอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยว อีกครึ่งหนึ่งมาเดินเร่ร่อนอยู่ตามเมืองใหญ่ จากสถานการณ์ดังกล่าวพบว่าส่งผลให้ช้างไทยเริ่มสูญพันธุ์ และมีการลักลอบจับช้างป่ามาเป็นช้างเลี้ยงมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่าในบรรดาพระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้างนั้นมีหลายฉบับ แต่มีพระราชบัญญัติ 1 ฉบับหลักๆ เท่านั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับช้างเลี้ยงโดยตรงได้แก่ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ตามนัยมาตรา 4 โดย ในฐานะเป็นสัตว์เลี้ยง สัตว์พาหนะ และสัตว์เศรษฐกิจ เฉกเช่น โค กระบือและสัตว์ชนิดอื่นๆ ที่มนุษย์ใช้เป็นพาหนะ พระราชบัญญัตินี้ยังไม่สามารถที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ช้างเลี้ยงสมกับที่เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของชาติ และไม่ครอบคลุมไปถึงการคุ้มครอง อนุรักษ์ และการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับช้างอย่างมีประสิทธิภาพได้ พระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายนี้ นอกจากนี้ไม่ให้ความสำคัญแก่ช้างโดยตรงแล้วยังก่อให้เกิดปัญหาจากการบังคับใช้กฎหมายหลายประการเช่น ประการแรก กฎหมายให้นำหนักไปในการคุ้มครองช้างป่า ส่วนช้างบ้านนั้นอาจได้รับความคุ้มครองบ้าง แต่ก็เป็นส่วนน้อย และโดยทางอ้อม เช่น ปัญหาการจัดทำทะเบียนตัวรูปพรรณช้าง ปัญหาการโอนและการซื้อ

ขายช้าง ปัญหาการเคลื่อนย้ายช้าง และปัญหาการทารุณกรรมช้าง ดังนั้นผู้เขียน จึงเสนอให้แก้ไขปรับปรุงกฎหมายพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ให้สอดคล้องกับเหตุผลความเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 โดยการจัดหมวดหมู่ตัวบทกฎหมายในเรื่องของช้างเลี้ยง ในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 โดยเฉพาะ โดยปรับปรุงในเรื่องการจัดทำตัวรูปพรรณช้างเลี้ยงใหม่ให้ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน ปรับปรุงอัตราค่าธรรมเนียมในการจดตัวรูปพรรณช้างเลี้ยง เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ปรับปรุงมาตรการในการซื้อขายช้างเลี้ยงหรือซากช้างให้สอดคล้องกับอนุสัญญาไซเตสและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องซื้อขายสังหาริมทรัพย์ และกำหนดมาตรการในการครอบครองช้างให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558 วางแนวทางการเคลื่อนย้ายช้างออกหรือนำเข้า ทั้งในประเทศนอกประเทศ รวมถึงการเคลื่อนย้ายออกนอกพื้นที่ กำหนดโทษการใช้งานและการทารุณกรรมช้าง โดยการบัญญัติสาเหตุต่างๆ ของการทารุณกรรมช้างให้ครอบคลุมเพื่อลดการใช้งานช้างเลี้ยงอย่างไม่เป็นธรรม ทั้งนี้เพื่อให้พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ได้มีการแก้ไขให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และเพื่อให้ช้างไทยดำรงอยู่คู่กับประเทศไทยสืบไป

Thesis Title	Legal Measures to Protection the elephant house in Thailand
Author	Pinyaphat Henprazert
Thesis Advisor	Associate Professor Pinit Tipmanee
Department	Law
Academic Year	2015

ABSTRACT

Elephants are important animals. They were used for the king's carriage during wars. They had influence on lifestyle of ancient Thai people. The elephant symbol had become "White Elephant Flag" or "Thai National Flag" from 2398 B.E. to 31st December 2459 B.E. Later, the ministry agreed upon its resolution on 26th May 2541 B.E. and announced 13th March as Thai elephant's day. Elephants are important, however, today's socio-economic changes make elephant husbandry become more like business. Reports from different media regarding Thai elephant situation state the figure of Thai elephant population at approximately 5,000 including 1,950 wild elephants and above 3,000 domestic elephants. The number of domestic elephants working at tourism place is about 1,400 – 1,500. The issue is that these domestic elephants are not well-protected or more vulnerable than wild elephants. There are more than 200 – 300 wandering elephants in big cities and about 700 – 800 elephants are used for timber-trafficking on northern region. Half of registered elephants live around tourism places and the rest wander around big cities. This situation leads to gradual extinction of Thai elephants and more wild elephants are being domesticated.

The study reveals that there are many Acts and laws related to elephants. However, only one Act contains the content directly related to domestic elephants, which is the Draft Animal Act B.E. 2482, section 4, considering them as domestic animals, beast of burden, and economic animals like cattle and other animals used as vehicle. This Act is unable to uphold justice for the elephants as one of national symbols. It does not cover effective protection, conservation, and management regarding elephants. This Act not only depreciates the elephants but also causes problems due to its enforcement in many aspects. First, the Act emphasizes on protection of wild elephants. Domestic elephants hardly receive indirect protection. The problems

are, for example, registration of elephant's identity, elephant transfer and trading, elephant transportation, and elephant abuse. Therefore, I suggest revising the Draft Animal Act B.E. 2482 corresponding to the present situation. The revision of Draft Animal Act B.E. 2482 could be made by rearranging the legislation regarding domestic elephants in the Draft Animal Act B.E. 2482, particularly on improving registration of elephant's identity to make it up-to-date. Adjust the fee for registration of domestic elephants as appropriate to the present situation. Adjust the measure for trading domestic elephants or elephant carcass corresponding to CITES convention and Civil and Commercial Code regarding asset trading and determine the measure in the possession of elephant ivories corresponding to Elephant Ivory Act B.E. 2558. Provide the guidelines for exporting or importing elephants at local and national levels as well as moving elephants out of the sites. Specify punishments for elephant use and abuse by listing the causes of abuse comprehensively in order to reduce unjust use of domestic elephants. This is to revise Draft Animal Act B.E. 2482 as appropriate with the present situation and to save elephants for Thailand forever.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีได้นั้น ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี ที่ได้สละเวลาอันมีค่าของท่านรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยให้ข้อคิดและแนวทางต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ตลอดให้คำปรึกษาและตั้งข้อสังเกตในการปรับปรุงแก้ไข จนลุล่วงเป็นวิทยานิพนธ์นี้ด้วยดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ธีระ ศรีธรรมรักษ์ ที่ได้กรุณาเป็น ประธานกรรมการ พร้อมทั้งให้คำแนะนำต่างๆ อันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ และ รองศาสตราจารย์สิทธิกร ศักดิ์แสง ที่ได้สละเวลารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำปรึกษาและชี้แนวทางในการแก้ไขปรับปรุงในการเรียบเรียงเนื้อหาอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาและให้ความรู้แก่ผู้เขียน จนทำให้ผู้เขียนมีความรู้ความสามารถในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ท้ายที่สุดนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ของผู้เขียนที่คอยให้คำปรึกษา เป็นกำลังใจและช่วยเหลือส่งเสริมให้ผู้เขียนมีความพากเพียรในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จ รวมทั้งเพื่อนๆ ที่ได้คอยสนับสนุนช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ในการเรียนให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาตลอดมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว ทุกประการ

ภิญญาพัชญ์ เห็นประเสริฐ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	4
1.4 สมมติฐานการศึกษา.....	4
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.7 นิยามศัพท์.....	6
2. แนวคิด หลักการ และประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง ในประเทศไทยและสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของสัตว์.....	7
2.1 แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับช้างเลี้ยงในประเทศไทย.....	7
2.2 ประวัติช้างไทย.....	23
2.3 ช้างเอเชียในประเทศไทย.....	24
2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างช้างไทยกับสังคมไทย.....	39
2.5 การจับช้างในประเทศไทย.....	44
2.6 สถานการณ์ช้างไทย.....	45
2.7 อาชีพของช้างเลี้ยง.....	76
3. มาตรการทางกฎหมายคุ้มครองดูแลทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง ของไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ.....	79
3.1 การคุ้มครองช้างเลี้ยง และมาตรการในการดูแลช้างเลี้ยงของไทย.....	79
3.2 กฎหมายไทยและมาตรการในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับการคุ้มครองดูแลช้างเลี้ยงในปัจจุบัน.....	80

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.3 อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่า ที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora).....	92
3.4 การคุ้มครองช้างเลี้ยง และมาตรการในการดูแลช้างเลี้ยงของต่างประเทศ.....	94
4. วิเคราะห์ปัญหาของกฎหมายไทยในปัจจุบันที่เกี่ยวกับคุ้มครองดูแล ช้างเลี้ยงในประเทศไทย.....	117
4.1 มาตรการการจัดทำตัวรูปพรรณช้างเลี้ยง.....	117
4.2 มาตรการในการซื้อขายช้างเลี้ยง.....	134
4.3 มาตรการการเคลื่อนย้ายช้างเลี้ยง.....	139
4.4 มาตรการการใช้งานช้างเลี้ยง.....	148
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	156
5.1 บทสรุป.....	156
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	158
บรรณานุกรม.....	164
ประวัติผู้เขียน.....	172

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ช้างเอเชียและช้างแอฟริกามีลักษณะสำคัญแตกต่างกันดังนี้.....	32
2.2 จังหวัดที่มีช้างเลี้ยง.....	49
2.3 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคเหนือของประเทศไทย.....	49
2.4 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคกลางของประเทศไทย.....	54
2.5 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคตะวันออก.....	55
2.6 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคตะวันตก.....	57
2.7 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคใต้ของประเทศไทย.....	58
3.1 จำนวนของช้างที่ถูกฆ่าตายในระหว่างปี 1980 และ 1996.....	108
3.2 การกระจายตัวของช้างบ้านในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.....	109
3.3 กฎหมายและหลักคุ้มครองสัตว์ในประเทศลาว.....	111

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ภาพช้างไทย.....	24
2.2 เปรียบเทียบลักษณะของช้างเอเชียและช้างแอฟริกัน.....	31
2.3 ภาพช้างป่า.....	47
2.4 ภาพช้างเลี้ยง.....	48
2.5 เปรียบเทียบตัวรูปพรรณช้างกับตัวรูปพรรณวัว ควาย.....	70
2.6 ภาพตัวรูปพรรณช้าง.....	71
2.7 ภาพตัวรูปพรรณควาย.....	71
2.8 ภาพตัวรูปพรรณวัว.....	72
2.9 ภาพช้างที่ปางช้างไทรโยค.....	76
2.10 ภาพช้างเร่ร่อน.....	77
2.11 ภาพช้างแสดงละครสัตว์.....	78
3.1 ภาพช้างอินเดีย.....	96
3.2 ภาพพระพิฆเนตร.....	97
3.3 ภาพการกระจายตัวของช้างบ้านในสาธารณรัฐอินเดีย.....	99
3.4 ภาพงานบุญช้าง.....	105
3.5 ภาพช้างลาว.....	107
3.6 ภาพการกระจายตัวของช้างเลี้ยง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.....	110
4.1 ภาพตัวรูปพรรณช้างเลี้ยงปัจจุบัน.....	122

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ช้างมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่อยู่กับคนไทยมาช้านาน คนไทยมีความผูกพันกับช้างมาตั้งแต่อดีต ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อีกทั้งช้างเคยเป็นพาหนะในการทำศึกสงคราม เพื่อป้องกันประเทศชาติในสมัยโบราณและต่อมา โดยสมัยก่อนได้มีการนำช้างจำนวนมากไปใช้ในงานชักลากไม้ในป่าโดยเฉพาะไม้สัก ซึ่งเคยเป็นสินค้าส่งออกที่นำเงินตราต่างประเทศเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นอันดับสองของรายได้จากการส่งออก รองลงมาจากข้าว ปัจจุบันช้างได้กลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่นำรายได้มาให้แก่ประเทศมหาศาล เป็นปัจจัยในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ทำให้ไทยมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ด้วยเหตุนี้ช้างซึ่งเคยเป็นสัตว์ที่ใช้เป็นพาหนะในการเดินทางไกลและทำศึกสงครามในอดีต จึงได้กลายมาเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทยไปโดยปริยาย ในปัจจุบันยังไม่มีกำหนดโครงสร้างนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับช้าง ถึงแม้ว่าช้างจะมีบทบาทสำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมาเป็นเวลามากกว่า 30 ปี แต่ก็ยังไม่มีนโยบายสาธารณะใดๆ ที่ได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการอนุรักษ์และคุ้มครองช้างโดยตรง ปัญหาหลากหลายจึงเกิดขึ้นกับช้างเลี้ยงและช้างป่าอย่างเล็งเห็นได้ชัด และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชากรช้างเลี้ยงและช้างป่าในประเทศไทยตลอดจนประชาชนชาวช้างและสังคมโดยรวมอย่างหนัก อย่างไรก็ตามเมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ประโยชน์ของช้างในทางเศรษฐกิจลดต่ำลง เนื่องจากพื้นที่ป่าลดน้อยลงจึงทำให้การใช้ช้างในกิจกรรมป่าไม้ในป่าหวงห้ามจำกัดยุติลงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลได้ประกาศยกเลิกการให้สัมปทานทำไม้ซุงในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งทำให้เกิดปัญหาติดตามมาเกี่ยวกับรายได้จากการทำงานของช้างและเกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของเจ้าของช้างจนทำให้เกิดมีช้างเร่ร่อนออกมาหากินตามท้องถนนในเมืองและการทารุณกรรมช้างด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ในทุกแนวทาง ปัญหาที่เกี่ยวกับช้างเลี้ยงนั้นมีที่มาจากสาเหตุการใช้ช้างเลี้ยงในการหารายได้จากธุรกิจต่างๆ เช่น ธุรกิจที่ผลิตกฎหมาย ธุรกิจการแสดงละคร ธุรกิจนำช้างเลี้ยงเข้าไปเร่ร่อนแบบวณิพกในเมืองใหญ่ๆ ธุรกิจการส่งช้างเลี้ยงออกไปทำงานแสดงยังต่างประเทศแต่รวมทั้งถูกช้างถูกมองเป็นเพียงสัตว์และเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง มีการฆ่าช้างเองา หรือการลักลอบส่งช้างไทยไปต่างประเทศเป็นจำนวนมาก เป็นต้น

ประเด็นปัญหาทั้งหมดส่งผลกระทบต่อให้แก่ช้างเลี้ยงโดยตรง ช้างถูกทารุณกรรมในรูปแบบต่างๆ ถูกบังคับให้กินยาบ้าเพื่อกระตุ้นให้ทำงานอย่างหามรุ่งหามค่ำในการลากไม้เถื่อน ลูกช้างถูกบังคับให้แสดงละครในท่าที่ผิดธรรมชาติจนเกิดอันตรายถึงพิการ ส่วนปัญหาช้างป่าก็มี เช่น แม่ช้างป่าถูกฆ่าเพื่อพรากเอาลูกช้างป่าไปขายตามฟาร์มช้าง ช้างป่าจึงกลายเป็นช้างเลี้ยง นอกจากนี้ยังมีประเด็นปัญหาหนักอีกมากมายหลายประเด็น คือ ปัญหาการแย่งพื้นที่ แย่งแหล่งน้ำ และอาหาร ระหว่างคนกับช้างป่า ที่เป็นปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่งอันก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นระหว่างช้างป่ากับชาวไร่อย่างรุนแรงเป็นเหตุให้เกิดการทำร้ายและฆ่ากันตายระหว่างคนกับช้างป่าอยู่เนืองๆ ส่วนปัญหาด้านพันธุกรรมเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้ประชากรช้างมีจำนวนลดลงและประกอบทั้งกับการใช้พระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนั้นนั้น ไม่ทันสมัยกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับช้างที่อาศัยอยู่ในสังคมโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากช้างเลี้ยงในปัจจุบันพบว่า

1. ปัจจุบันช้างเลี้ยงไม่มีงานทำเพื่อสร้างรายได้ให้กับเจ้าของช้าง หลังจากที่รัฐบาลยกเลิกสัมปทานการทำไม้ ทำให้ช้างไม่ได้รับการเลี้ยงดูสุขภาพอย่างดีพอ
2. ช้างเลี้ยงถูกนำไปใช้งานหนักและเสี่ยงต่อการได้รับบาดเจ็บหรืออันตราย ช้างเลี้ยงสามารถซื้อ-ขาย ได้อย่างเสรี และเปลี่ยนการครอบครองได้ง่ายและบ่อยครั้งตามที่เจ้าของช้างต้องการ ทำให้ยากต่อการติดตามตรวจสอบและควบคุม นอกจากนี้ยังเป็นที่ต้องการของตลาดในต่างประเทศ
3. สภาพปัญหาของช้างเลี้ยงมีความยุ่งยากซับซ้อนมากกว่าช้างป่า เนื่องจากมีผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก และจำนวนประชากรช้างเลี้ยงเองก็มีอยู่จำนวนไม่น้อยเมื่อเทียบกับช้างป่า นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้มีผลกระทบต่อตัวช้างเลี้ยงเท่านั้น แต่ได้ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีของเจ้าของช้างและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการช้างเลี้ยงอีกด้วย ดังนั้นการแก้ไขปัญหาช้างเลี้ยงจึงเป็นเรื่องที่จะต้องบูรณาการให้สมประโยชน์กับทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าของช้างเลี้ยง

จากการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาของช้างเลี้ยงแล้วเห็นว่า มีประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาหลายประการ สรุปได้คือ การไม่ให้ความสำคัญและคุณค่าของช้างเลี้ยงเทียบเท่าสัตว์สัญลักษณ์ประจำชาติและเป็นสัตว์ที่มีคุณูปการต่อบ้านเมือง ปัจจุบันช้างเลี้ยงถือเป็นสัตว์พาหนะที่มีเอกชนหรือองค์กรต่างๆ เป็นเจ้าของ ทำให้ช้างเลี้ยงมีการซื้อขายเปลี่ยนมือกันได้อย่างง่ายดายเสมือนสินค้าอย่างหนึ่งส่งผลให้ช้างเลี้ยงเป็นสินค้าที่มีราคาและเป็นที่ต้องการสำหรับคนที่มีฐานะดี การไม่มีกฎหมายเฉพาะมาใช้บังคับเพื่อควบคุม ดูแลสุขภาพและสวัสดิการช้างเลี้ยง เนื่องจากช้างเลี้ยงไม่ได้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ทำให้ช้างเลี้ยง

ความช้ำ และเจ้าของช้ำมีอิสระในการเลี้ยงดูให้ใช้งานช้ำ จึงเป็นที่มาของการใช้งานช้ำ ไม่เหมาะสม และการนำช้ำมาเร่ร่อนในเมือง เท่าที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินคดีได้เฉพาะ ความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 หรือพระราชบัญญัติการรักษาความสะอาด พ.ศ. 2535 เท่านั้น ซึ่งมีโทษเพียงสถานเบา เสียค่าปรับเพียงเล็กน้อยก็สามารถกลับมาเร่ร่อนใหม่ได้ สำหรับพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 จะควบคุมเฉพาะการขอขึ้นทะเบียนช้ำเลี้ยงเท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายและ มาตรการในการควบคุมดูแลการเคลื่อนย้ายหรือการดูแลรักษาสุขภาพและสวัสดิภาพช้ำ

ปัญหาทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้ำเลี้ยงสามารถพบได้หลายประการ เช่น

1. การจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณช้ำลำสมัยทำให้มีความสงสัยว่าจะแสดงรูปพรรณ ของช้ำได้ถูกต้องหรือไม่ จะนำไปสู่การลักลอบการจับช้ำป่า แล้วนำมาสวมแทนช้ำบ้าน

2. การซื้อขายช้ำเลี้ยง งาช้าง และซากช้ำ ยังไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร โดย กฎหมายในส่วนนี้ยังกระจัดกระจาย อยู่ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์ ในเรื่องซื้อขายสังหาริมทรัพย์ พระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558 อีกทั้งยังไม่สอดคล้องกับ อนุสัญญาไซเตสในเรื่องของการซื้อขายซากช้ำเลย

3. ขาดการประสานงานจากการใช้กฎหมายร่วมกัน เช่น การกำหนดเขตห้ามช้ำเข้ามา เดินบนทางหลวง หรือเมืองที่มี การจราจรคับคั่ง การรักษาความสะอาด การรักษาพยาบาลช้ำ เจ็บป่วย เนื่องจากพระราชบัญญัติ เกี่ยวกับช้ำกระจัดกระจายไว้ในกฎหมายหลายฉบับ ยกต่อการ ปฏิบัติ ทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ขาดความร่วมมือในการจัดการปัญหาโดยรวม อีกทั้งยังมีปัญหา ในเรื่องของการส่งช้ำออกนอกประเทศ และนำเข้ามายังในประเทศไทย เนื่องจากช้ำเลี้ยงเป็น ของเอกชนจึงสามารถเคลื่อนย้ายได้ง่าย ซึ่งพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ที่บังคับใช้กับ ช้ำเลี้ยงโดยตรงก็ไม่มีบทบัญญัติในส่วนนี้เลย

4. โทษสำหรับการกระทำทารุณกรรมต่อช้ำกำหนดไว้ต่ำมาก นอกจากนี้ยังไม่มี บทบัญญัติลงโทษการนำช้ำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมกับสุขภาพของช้ำหรือ ธรรมชาติของช้ำ เช่น การนำช้ำเดินขายอาหารช้ำไปตามถนนที่มี การจราจรคับคั่ง การแสดงที่ ไม่เหมาะสม และการใช้ยาเสพติด หรือสารเสพติดที่เป็นอันตรายต่อช้ำ

จากการศึกษาพบว่ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับช้ำเลี้ยงในประเทศไทยให้ยังไม่มี ประสิทธิภาพเพียงพอที่จะผลักดันให้มีการอนุรักษ์คุ้มครองช้ำเลี้ยงของไทยอย่างจริงจัง โดยยัง ไม่ได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชนอย่างเต็มที่ รวมถึงภาครัฐบาลยังไม่ได้เห็นความสำคัญ ไม่ของช้ำไทยซึ่งเป็นสัตว์ที่คู่บ้านคู่เมืองของไทยมาแต่อดีต และเป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำชาติ

ไทย และมีปัญหาอีกหลายอย่างเกี่ยวกับช้างเลี้ยงที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อช้างไทยจะได้ไม่สูญพันธุ์ไปในอนาคตอันใกล้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงในประเทศไทยและสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของสัตว์
2. เพื่อศึกษามาตรการการคุ้มครองทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงของไทยเปรียบเทียบกับของต่างประเทศ
3. เพื่อวิเคราะห์ สภาพปัญหามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองดูแลช้างเลี้ยงในประเทศไทย
4. เพื่อหาเสนอแนะมาตรการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงในประเทศไทย

1.3 ขอบเขตการศึกษา

มุ่งศึกษามาตรการและแนวทางการประกอบอาชีพคนเลี้ยงช้าง หรือการดำเนินงานของปางช้างในประเทศไทย ให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ช้างและสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของช้างเลี้ยง และแนวทางการให้ความคุ้มครองตามกฎหมายของช้างเลี้ยงรวมถึงผู้ประกอบการเลี้ยงช้างในประเทศไทยให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาไซเตสโดยทั้งกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง โดยตรงในขณะนี้ คือพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 และศึกษากฎหมายของต่างประเทศในเรื่องที่คล้ายคลึงกัน เพื่อศึกษาถึงผลกระทบและปัญหาของผู้ประกอบอาชีพคนเลี้ยงช้างและผลกระทบที่เกิดกับตัวช้างเลี้ยงเอง อย่างเช่นด้านจริยธรรม ศิลธรรม

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

ในปัจจุบันประเทศไทยมีปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลช้างเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาช้างเลี้ยงหรือช้างบ้าน เนื่องจากบทบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงของไทยเก่าไม่ครอบคลุม และกระจัดกระจายไว้ในกฎหมายมาหลายฉบับ ทำให้ยากต่อการตรวจสอบและควบคุม เกิดช่องว่างในการแก้ไขปัญหาช้างเลี้ยงของไทยอย่างเป็นทางการและไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) ในเรื่องของการอนุรักษ์ช้าง

จึงจำเป็นต้องแก้ไขพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 โดยการจัดทำตัวรูปพรรณช้างเลี้ยงใหม่ กำหนดมาตรการซื้อขายช้างเลี้ยงให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อนุสัญญาไซเตส และพระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558 กำหนดมาตรการในการเคลื่อนย้ายช้าง และเพิ่มบทบัญญัติในการลงโทษการทารุณกรรมช้างในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติทารุณกรรมสัตว์และสวัสดิภาพของสัตว์ พ.ศ. 2557 ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ต่อตัวช้างและบุคคลที่ทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับช้าง และเพื่อการอนุรักษ์ช้างไทยให้คงอยู่กับประเทศไทยตลอดไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิธีการศึกษาวิจัยจะเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทั้งที่เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ด้วยการค้นคว้าข้อมูล อันได้แก่ บทบัญญัติกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับช้างแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เกี่ยวกับช้างของหน่วยงานต่างๆ การจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการและแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) อันได้แก่ หนังสือและตำราทางวิชาการ บทความในวารสารวิชาการ รายงานการศึกษาวิจัย ตลอดจนศึกษากฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ข้อมูลจากตำรา บทความ วารสารต่างๆ ของในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ รวมถึงสัมภาษณ์บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ทั้งภาครัฐและเอกชน และนักวิชาการที่เชื่อถือได้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงในประเทศไทยและสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของสัตว์
2. ทำให้ทราบถึงมาตรการการคุ้มครองทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงของไทยและต่างประเทศ
3. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาของกฎหมายไทยในปัจจุบันที่เกี่ยวกับช้างเลี้ยงในประเทศไทย
4. ทำให้ทราบแนวทางและมาตรการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงในประเทศไทย

1.7 นิยามศัพท์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความหมายของคำว่า “ช้าง” ไว้ดังนี้

“สัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนมชนิด *Elephas Maximus* ในวงศ์ *Elephantidac* ตัวสีเทา จมูกยื่นยาว เรียกว่า งวง ตัวผู้มีงายาว เรียก ช้างพลาย ถ้ามีงาสั้น เรียก ช้างสีดอ ตัวผู้เมื่อตกมันมีความดุร้ายมาก ตัวเมียเรียก ช้างพัง ส่วนใหญ่ไม่มีงาปรากฏให้เห็น ตาบางตัวมีงาสั้นๆ ซึ่งเรียกว่า ขนาย โผล่ออกมา กินพืช อยู่รวมกันเป็นโขลง มีช้างพังอายุมากเป็นจ่าโขลง ช้างงวง ช้างไม่มีงา

นอกจากช้างตามที่ได้กำหนดความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ความหมายของคำว่าช้างยังได้จำแนกไปอีกตามลักษณะของพฤติกรรมในสังคมตามที่องค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้และคณะอนุกรรมการทรัพยากรธรรมชาติ ได้ให้คำนิยามไว้ สรุปได้ดังนี้

“ช้างป่า” หมายความว่า ช้างซึ่งเป็นสัตว์ป่าที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ช้างป่า เรียกเป็น ตัว

“ช้างเลี้ยงหรือช้างบ้าน” หมายความว่า ช้างที่ได้รับการจัดการโดยมนุษย์ มีกำเนิดจากพ่อแม่ช้างเลี้ยง มีถิ่นอาศัย โดยการจัดการของผู้เป็นเจ้าของนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์และให้หมายความรวมถึงช้างที่ได้รับการสืบพันธุ์ของช้างบ้านหรือช้างเลี้ยงด้วย ช้างบ้านหรือช้างเลี้ยง เรียกเป็น ตัว

“ช้างเร่ร่อน” หมายความว่า ช้างเลี้ยงหรือช้างบ้านที่ประกอบอาชีพไม่แน่นอนเดินทางพเนจรไปขายสิ่งของหรือประกอบกิจกรรมต่างๆ เพื่อหารายได้ และไม่มีถิ่นอาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอน อาจเดินทางเร่ร่อนไปกับความดูแลตามสำนักเพียงเชือกเดียวหรือไปเป็นกลุ่มๆ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง ในประเทศไทยและสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของสัตว์

จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันช้างป่าและช้างบ้านมีปัญหาหลายอย่างทางด้านการคุ้มครองและด้านกฎหมายที่ควรเร่งแก้ไขให้เหมาะสมตามสถานการณ์ปัจจุบัน และควรออกกฎหมายเฉพาะเพื่อให้มีการคุ้มครองช้างไทย ทั้งการทรมานและการค้าอวัยวะสำคัญของช้าง โดยเฉพาะงา แต่หากไม่มีกฎหมายคุ้มครอง เชื่อว่าช้างไทยจะลดจำนวนลงและอาจสูญพันธุ์ได้ในอนาคต เพราะที่ผ่านมากลุ่มองค์กรต่างๆ พยายามผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับช้างมาโดยตลอด แต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลและกลุ่มการเมืองแต่อย่างใด ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจปัญหาดังกล่าวมากขึ้น ในบทนี้จึงได้ทำการศึกษาในเรื่องประวัติความเป็นมา และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้างในประเทศไทย

2.1 แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับช้างเลี้ยงในประเทศไทย

สิ่งแวดล้อมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวข้องถึงกันเป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างและทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ คนเราต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่รอด การที่มนุษย์รักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมได้จะทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปตามปกติเราควรตระหนักสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในอันที่จะช่วยกันอนุรักษ์สัตว์ต่างๆ โดยเฉพาะช้างไทย ซึ่งในปัจจุบันจะพบว่า ช้างไทยรวมถึงช้างป่าได้ถูกทำลายหรือฆ่าเพื่อประโยชน์ในทางการค้าแสวงหากำไรของกลุ่มนักล่าสัตว์ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ช้างซึ่งเป็นสัตว์ที่ควรได้รับการสงวนและคุ้มครองมีจำนวนลดน้อยลง

2.1.1 แนวคิดเรื่องสิทธิสัตว์

แนวคิดเรื่องความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์และการใช้สัตว์ทดลองของตะวันตก แนวคิดประเด็นนี้ของตะวันตกมี 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่เน้นความสำคัญของเหตุผล (Rationalism)
2. กลุ่มประโยชน์นิยม (Utilitarianism)

3. กลุ่มที่เน้นพื้นฐานทางสิทธิ (Right-Based Approach)

แนวคิดของแต่ละกลุ่มมีรายละเอียด ดังนี้

1) กลุ่มที่เน้นความสำคัญของเหตุผล (Rationalism) นักคิดในกลุ่มนี้มีพื้นฐานทางความคิดมาจากอริสโตเติล (Aristotle) ที่มีว่า ในตัวของมนุษย์มีการรวมตัวของวิญญาณ 3 ประเภท คือ วิญญาณพืช (Vegetative Soul) วิญญาณสัตว์ (Sensitive Soul) และวิญญาณมนุษย์ (Rational Soul) การที่มนุษย์มีมนุษย์มี Rational Soul ทำให้มนุษย์มีศักยภาพสูงกว่าพืชและสัตว์ เพราะนอกจากจะทำให้มนุษย์กลายเป็นผู้มีเหตุผลแล้ว ยังทำให้มนุษย์สามารถที่จะแยกความดีความชั่ว เพื่อให้มนุษย์ใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตอีกด้วย การที่อริสโตเติลแบ่งแยกมนุษย์กับสัตว์ด้วยเหตุผลนี้ ทำให้นักคิดกลุ่มที่เน้นความสำคัญของเหตุผล เช่น เซนต์โธมัส อควีนาส (Saint Thomas Aquinas) เรอเน เดการ์ต (Rene Descartes) จอห์น ล็อก (John Locke) จอร์จ เบิร์กลี (George Berkeley) อาเธอร์ โชเพินฮาวเออร์ (Arthur Schopenhauer) เดวิด ฮูม (David Hume) จอร์จ วิลเฮล์ม เฟรเดริช เฮเกิล (George Wilhelm Friedrich Hegel) และอิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant) เห็นด้วยกับอริสโตเติลที่ว่ามนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผล มีสมรรถนะที่เข้าถึงคุณธรรม จริยธรรม แยกความดี ความชั่ว เข้าใจในการใช้ภาษาการมองความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ของนักคิดกลุ่มที่เน้นความสำคัญของเหตุผล จึงทำให้นักคิดกลุ่มนี้มองประเด็นทางจริยธรรมเรื่องการใช้สัตว์ทดลองเป็นการกระทำที่สมควรกระทำและเป็นสิ่งที่ไม่ผิดจริยธรรมที่จะนำสัตว์มาทดลองเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เนื่องจากสัตว์ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ สัตว์จึงไม่มีค่าในตัวเอง สัตว์มีค่าเป็นเพียงเครื่องมือ เครื่องใช้เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ขอบเขตทางศีลธรรมจึงไม่ได้มีการแผ่ขยายถึงการปฏิบัติของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์

2) กลุ่มประโยชน์นิยม (Utilitarianism) นักคิดในกลุ่มนี้ มีเจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) กับจอห์น สจิวตมิลล์ (John Stuart Mill) มีพื้นฐานความคิดจากการยอมรับแนวคิดร่วมกับรตินิยมหรือสุขนิยมที่ว่า “ความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์” การกระทำของมนุษย์ทุกครั้งมีความต้องการแสวงหาความสุข หลีกเลี่ยงความทุกข์หรือความเจ็บปวดเสมอ

ด้วยเหตุนี้ ความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ในทรรศนะของนักคิดกลุ่มประโยชน์นิยม คือมิลล์ เห็นว่า มนุษย์มีความสามารถบางอย่างที่ทำให้มนุษย์รู้จักความสุขที่มีคุณภาพสูงกว่าความสุขของสัตว์ เพราะสัตว์ไม่มีสมรรถนะที่จะรู้ความสุขอย่างมนุษย์ได้ เพราะฉะนั้นการนำสัตว์มาทดลองในทรรศนะของนักคิดกลุ่มประโยชน์นิยม จึงเห็นสมควรกระทำและเป็นสิ่งไม่ผิดจริยธรรมที่นำสัตว์มาทดลองเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ และถือว่าการนำสัตว์มาทดลองจะเป็นหนทางที่จะช่วยให้มนุษย์จำนวนมากมีความสุข เป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักจริยธรรมในทางตรงกันข้าม นักคิดกลุ่มประโยชน์นิยมอีกกลุ่มหนึ่ง คือ เบนธัม ไม่เห็นด้วยกับการนำสัตว์มาทดลองและถือว่า

การนำสัตว์มาทดลองเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่จริยธรรม เนื่องจากเชื่อว่ามนุษย์และสัตว์มีความเจ็บปวดเหมือนกัน ดังนั้น ความสุขของมนุษย์กับความทุกข์ของสัตว์ควรมีเท่ากันอย่างน้อยที่สุดสัตว์ควรได้รับผลประโยชน์ในการที่จะไม่ได้รับความทุกข์ทรมานหรือความเจ็บปวดเหมือนกับมนุษย์

3) กลุ่มที่เน้นพื้นฐานทางสิทธิ (Right-Based Approach) แนวคิดของนักคิดกลุ่มนี้เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดเรื่องสิทธิ เพราะโดยทั่วไป แนวคิดเรื่องสิทธิจะไม่ยอมรับสัตว์ในฐานะที่มีสิทธิอย่างสมบูรณ์เช่นเดียวกับมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เอง ทอมเรแกน (Tom Regan) และปีเตอร์ซิงเกอร์ (Peter Singer)² ทำการรณรงค์เรื่องสิทธิของสัตว์ขึ้นเหตุที่เรแกนเห็นว่า สัตว์มีสิทธิเหมือนกับมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์และสัตว์ต่างก็มีคุณค่าโดยธรรมชาติ (Inherent Value) อยู่ในตัวเท่ากับเป็นสิ่งมีชีวิต (Subject of a life) ดังนั้น จึงไม่สมควรที่จะนำสัตว์มาทดลอง และเป็นที่ยึดจริยธรรม การที่นำสัตว์มาทดลองเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ทำให้สิทธิของสัตว์ที่มีอยู่ถูกละเมิด ทำให้สัตว์ถูกมองว่าขาดคุณค่า คือลดคุณค่าลงไปเพียงแค่มิใช่ประโยชน์เพื่อสิ่งอื่น สัตว์จึงถูกปฏิบัติอย่างขาดความเมตตาส่วนซิงเกอร์ ให้เหตุผลว่า สัตว์ควรมีสิทธิเท่าเทียมกับมนุษย์ เนื่องจากสัตว์มีความฉลาดที่จะรับรู้ต่อความเจ็บปวด เพราะฉะนั้น สัตว์ไม่ควรต้องทนทุกข์ทรมาน³ หรืออย่างน้อยที่สุดมีสิทธิไม่ต้องทนทุกข์ทรมานโดยไม่จำเป็น ด้วยเหตุนี้ การนำสัตว์มาทดลองจึงเป็นสิ่งที่ผิดจริยธรรม เพราะการปฏิบัติการทดลองกับสัตว์เป็นการกระทำที่เห็นความสำคัญของสิทธิการแบ่งแยกเผ่าพันธุ์ (Specialism) ทั้งที่มนุษย์กับสัตว์ต่างก็มากับบรรพบุรุษที่เหมือนกัน มีลักษณะพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้น สัตว์จึงควรได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกับมนุษย์ จึงประมวลได้ว่า ทั้ง 3 แนวคิด ยกเว้นของเบนธัมเรแกนและซิงเกอร์แล้ว เห็นว่า สัตว์ไม่มีสิทธิที่เท่าเทียมกับมนุษย์ เนื่องจากทฤษฎีพื้นฐาน 4 ประการ คือ

- (1) มนุษย์เป็นผู้มีกรู้จักคิด (Consciousness Uniquely Human)
- (2) เมื่อชีวิตมนุษย์ต้องดับสูญ มนุษย์มีดวงวิญญาณที่เป็นอมตะ (Moral Lives and Immortal Souls)

Immortal Souls)

¹ Joseph Lubinski, *Legal Overview of Animal Rights*. February 23, 2010. สืบค้น 9 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.Animallaw.info/articles/ovusjlubinski2002.htm>,

² Peter Singer, (1990), *Do Animals Pain?: Excerpted from Animal Liberation* (New York: Avon Books), น. 10-12, น. 14-15.

³ Wikipedia the Free Encyclopedia, "Animal Rights." สืบค้น 9 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://en.wikipedia.org/wiki/Animal_rights, March 18, 2010.

"Animal means all living members of the animal kingdom, other than human beings and flora animal can have suffering and emotions."

(3) พระเป็นเจ้าของเจ้าให้สิทธิและอำนาจแก่มนุษย์เพื่อปกครองสิ่งต่างๆ (God's Rights and Humanity's Dominion)

(4) มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความมุ่งหมายในตัวเองและสัตว์เป็นเพียงวิถีทางจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของมนุษย์นั้น (Human Ends and Animal Means) แนวความคิดของนักคิดตะวันตกที่มองสัตว์ว่ามีสถานภาพเพียงเพื่อรับใช้มนุษย์ตามจุดมุ่งหมายของมนุษย์ เป็นผลทำให้สัตว์จำนวนมากถูกนำมาใช้ในงานวิจัย งานทดสอบ งานสอน ทางด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์การแพทย์ ซึ่งให้ประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และสัตว์ ตลอดเวลาที่ผ่านมากลับมาความจำเป็นที่ใช้สัตว์ยังมีอยู่ ทำให้เกิดการต่อต้านจากกลุ่มพิทักษ์สิทธิของสัตว์ กลุ่มต่อต้านทรมาณสัตว์ และกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า เมื่อเห็นว่าผู้ใช้สัตว์ละเลยคุณธรรมที่มีต่อสัตว์ ไม่คำนึงถึงชีวิตที่จะต้องสูญเสียในการทดลองแต่ละครั้ง ไม่คำนึงถึงวิธีการที่นำมาใช้ว่าทำให้เกิดความทรมาน และสร้างความเจ็บปวดแก่สัตว์หรือไม่⁴ ไม่คำนึงถึงความกดดันที่เกิดขึ้นกับสัตว์ที่ถูกขัง และไม่คำนึงถึงการสูญเสียพันธุ์ของสัตว์ป่า ที่นำมาใช้โดยไม่มีภาวะเพาะพันธุ์ขยายจากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้องค์กรระหว่างประเทศ (The Council for International Organization of Medical Sciences) หรือ Cioms จัดให้มีการประชุมระหว่างผู้ใช้สัตว์ทดลองและกลุ่มคัดค้านจากทั่วโลกขึ้นเมื่อกลางปี ค.ศ. 1982 ที่นครเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อจัดทำข้อสรุปเป็น International Guiding Principles for Biomedical Research Involving Animals ที่เกี่ยวกับวิธีการใช้สัตว์ทดลองเพื่อการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์การแพทย์ ซึ่งหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดจรรยาบรรณควบคุมการใช้สัตว์ทดลองในประเทศของตนอย่างได้ผล จรรยาบรรณที่หลายประเทศกำหนดขึ้นนั้น มีเป้าหมายให้นักวิทยาศาสตร์ หรือนักวิจัยใช้สัตว์ทดลองจำนวนน้อยที่สุดแต่ให้ผลการวิจัยแม่นยำมีประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และสัตว์เพราะฉะนั้น จริยธรรมในการใช้สัตว์ทดลอง คือ

1. ควรเลือกใช้สัตว์ทดลอง ต่อเมื่อไม่มีวิธีการอื่นที่เหมาะสมหรือดีกว่าสัตว์อื่นได้
2. ผู้ใช้สัตว์ทดลอง ควรปฏิบัติต่อสัตว์ทดลองในลักษณะที่สัตว์เป็นสิ่งมีชีวิต

มีความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์

⁴ สมาคมพิทักษ์สัตว์แห่งโลก. เอกสารประกอบกรรณการบังคับบัญญัติว่าด้วยสวัสดิภาพสัตว์ 2550, “สวัสดิภาพสัตว์มีความสำคัญต่อสัตว์ มนุษย์และสิ่งแวดล้อม เรื่องที่เกี่ยวกับบัญญัติว่าด้วยสวัสดิภาพสัตว์.” สืบค้น 9 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://media.animalsmatter.org/media/resources/thai/thai_brochure.pdf.

3. ผู้ใช้สัตว์ทดลองควรปฏิบัติต่อสัตว์ทดลองด้วยความเมตตา กรุณา จริยธรรมในการใช้สัตว์ทดลองจะเป็นผลได้ ถ้าได้รับการยอมรับและตอบสนองจากผู้ที่ใช้สัตว์ทดลอง โดยถือเป็นแนวทางปฏิบัติอย่างเคร่งครัด⁵

จึงเห็นได้ว่า ท่าทีที่ปฏิบัติต่อสัตว์ขึ้นอยู่กับมุมมองและความเข้าใจของเรามีต่อสัตว์ ซึ่งอาจแยกออกได้กว้างๆ เป็น 2 แนว คือ

1) สัตว์มีคุณค่าและความหมายในเชิงปรนัย (Objective) ไม่ขึ้นอยู่กับการบัญญัติและความต้องการของมนุษย์

2) สัตว์มีคุณค่าและความหมายในเชิงอัตนัย (Subjective) ขึ้นอยู่กับประโยชน์และความสามารถในการตอบสนองความต้องการแก่มนุษย์

การที่เราเห็นคุณค่าของสัตว์ในเชิงปรนัย ทำให้เราไม่เอาเปรียบสัตว์และไม่ทำลายสัตว์เพียงเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ และส่งเสริมให้เราอยู่ร่วมกับสัตว์ในโลกธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน การมองชีวิตและธรรมชาติเช่นนี้ ให้ความสำคัญแก่สิ่งมีชีวิตทุกชนิด (Biocentric) ซึ่งมีลักษณะ คือ

(1) ถือว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งของประชาคมโลก เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นๆ

(2) ถือว่า สิ่งมีชีวิตในธรรมชาติทั้งหมดสัมพันธ์กันโดยตลอด และจำเป็นต้องอิงอาศัยกัน

(3) ถือว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหมด มีเป้าหมายชีวิตของตนเอง

3) ไม่ยอมรับแนวคิดที่ว่า มนุษย์มีสถานะเหนือกว่าสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นๆ (Species) พรรณณะที่มองชีวิตทุกชีวิตเป็นศูนย์กลางเช่นนี้แตกต่างจากการเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง และมองสรรพสิ่งโดยเอามนุษย์เป็นตัวตั้ง เราจึงมีพันธะทางจริยธรรมที่จะต้องปกป้องและส่งเสริมความอยู่รอดของสิ่งเหล่านั้นเพื่อตัวของมันเอง มิใช่เพียงเพื่อประโยชน์ที่จะได้จากมัน เป็นความสำนึกในหน้าที่ที่จะต้องเคารพระบบนิเวศตามธรรมชาติ อนุรักษ์สิ่งมีชีวิตทั้งสัตว์ รวมถึงพืชด้วยไม่ให้อุญพันธ์ และไม่ก่อมลพิษในสิ่งแวดล้อมเมื่อมีความเอื้ออาทรต่อสิ่งมีชีวิตเช่นนี้ นักต่อสู้เพื่อสิทธิของสัตว์ จึงได้วางเป้าหมายไว้ ดังนี้

(1) สัมเลิกการใช้สัตว์ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์

(2) สัมเลิกผลิตภัณฑ์อาหารและการเกษตรที่ต้องทำลายชีวิตสัตว์

⁵ สภาวิจัยแห่งชาติ. “จรรยาบรรณการใช้สัตว์เพื่องานวิทยาศาสตร์: นิยาม สัตว์ทดลอง” (2556).

(3) ล้มเลิกการฆ่าสัตว์ ดักจับสัตว์ และผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมกิจกรรมดังกล่าว เรามีเหตุผลอะไรที่จะถือว่า ชีวิตมนุษย์สำคัญกว่าสัตว์และเรามีสิทธิอะไรที่จะเลือกฆ่าสัตว์เพื่อรักษาชีวิตมนุษย์⁶

2.1.2 แนวคิดความหมายและคุณค่าของสัตว์ป่า

สัตว์ป่ามีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งของโลกและมีคุณประโยชน์แก่มนุษย์เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสมดุลในระบบนิเวศ และประโยชน์อื่นๆ ประเทศไทยในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ และสัตว์ป่า โดยเฉพาะช้างที่ถือเป็นสัตว์ป่าที่มีความสำคัญและเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ ซึ่งได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติรักษาช้างป่า ร.ศ. 119 จนถึงเมื่อปี พ.ศ. 2503 รัฐบาลใน ขณะนั้นเล็งเห็นว่าหาก ไม่มีมาตรการคุ้มครองสัตว์ป่าทั้งหมดแล้ว สัตว์ป่าก็อาจถูกล่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ จนสูญพันธุ์ไปได้ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ขึ้น โดยมีหลักการสำคัญแบ่งประเภทสัตว์ป่าออกเป็นสัตว์ป่าสงวน ได้แก่ สัตว์ที่ป่าที่ห้ามผู้ใดล่าและมีไว้ในครอบครองอย่าง เด็ดขาด เช่น สมัน เลียงผา กวางผา สัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 ได้แก่ สัตว์ป่าที่โดยปกติคนไม่นิยมใช้เนื้อ เป็นอาหารหรือล่าเพื่อการกีฬา ซึ่งอนุญาตให้ล่าและค้าได้แต่ต้องใช้วิธีไม่ทำให้ตายตามจำนวนและช่วงฤดูกาลที่กำหนดและสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 2 ได้แก่ สัตว์ป่าที่คนนิยมล่าเพื่อการกีฬาและบริโภคเนื้อ เป็นอาหารซึ่งอนุญาตให้ล่าได้ภายในระยะเวลาและจำนวนตัวที่กำหนดนอกจากนั้นยังคุ้มครองที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยกำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 มีการแก้ไขปรับปรุงต่อมาโดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 228 ลงวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2515 เพื่อให้มีบทบัญญัติที่เอื้อต่อการปฏิบัติมากยิ่งขึ้นแต่ก็ยังไม่สามารถทำให้สถานการณ์การทำลายทรัพยากรสัตว์ป่าดีขึ้นประกอบกับต่อมาได้เกิดอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES)⁷ ในพ.ศ. 2534 และประเทศไทย

⁶ ประคน จาคิกวานิช. “การประชุมสภาวิจัยแห่งชาติกับการพัฒนามาตรฐานการเลี้ยงและใช้สัตว์เพื่อคุณภาพของผลงานวิจัย และ *Good Clinicle Practice in Human research.*” การนำเสนอผลงานวิจัยแห่งชาติ 2553 (Thailand Research Expo 2010).

⁷ อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรือเรียกโดยย่อว่า ไชเตส (CITES) และเป็นที่รู้จักในชื่อ อนุสัญญากรุงวอชิงตัน (Washington Convention) เป็นสนธิสัญญาซึ่งเริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518

ในปี พ.ศ. 2516 สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN) ได้จัดการประชุมนานาชาติขึ้นที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เพื่อร่างอนุสัญญาดังกล่าว มีผู้เข้าร่วมประชุม 88 ประเทศ แต่มี

ถูกคว่ำบาตรจาก ประเทศภาคีอนุสัญญาดังกล่าวจึงต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในเรื่องนี้ใหม่ ต่อมาจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ที่มีผลใช้บังคับอยู่ใน ปัจจุบันอย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เมื่อใช้บังคับแล้วก็ยังมี บทบัญญัติบางประการที่ยังไม่เหมาะสม⁸ เช่น กรณีการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า หรือ การนำเข้า สัตว์ป่า จากต่างประเทศจึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราช บัญญัตินี้ โดยพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครอง สัตว์ป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2546 เพื่อให้ผู้ครอบครองสัตว์ป่า คุ้มครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายจำนวนมากที่ไม่ได้นำสัตว์ป่าคุ้มครองมามอบให้แก่ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือ ไม่ได้แจ้งรายการเกี่ยวกับ ชนิดและจำนวนของสัตว์ป่าคุ้มครองสามารถมาแจ้งการครอบครองและขอ อนุญาตมิไว้ใน ครอบครองซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองดังกล่าวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด คือ 120 วัน นับแต่กฎหมายมีผลใช้บังคับโดยไม่ต้องรับโทษเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถ ควบคุมดูแล ให้ผู้ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไข

สัตว์ป่าควรได้รับการคุ้มครองและรักษาให้ดำรงอยู่มิให้สูญพันธุ์ซึ่งกฎหมายเป็นกลไก หนึ่งเพื่อวางหลักเกณฑ์เพื่อสร้างความสมดุลในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและการใช้ประโยชน์จาก สัตว์ป่า คือ

1. สัตว์ป่ามีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งของโลกและมี คุณประโยชน์แก่มนุษย์เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสมดุลในระบบนิเวศและ ประโยชน์อื่นๆ เช่น การใช้แรงงานเป็นอาหาร เครื่องใช้ หรือ ยารักษาโรค ตลอดจนการให้ความรู้ และสร้างสุนทรียภาพแก่มนุษย์จึงควร ได้รับการคุ้มครองและรักษามิให้ต้องสูญพันธุ์ไป⁹

ผู้ลงนามรับรองอนุสัญญานับนี้ทันทีเพียง 22 ประเทศ สำหรับประเทศไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมด้วย แต่มา ลงนามรับรองอนุสัญญาในปี พ.ศ. 2518 และให้สัตยาบันในวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2526 นับเป็นสมาชิกลำดับที่ 80 ปัจจุบัน ไซเตสมีภาคีทั้งสิ้น 177 รัฐ

เป้าหมายของไซเตส คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชที่ใกล้จะสูญพันธุ์หรือถูกคุกคาม ทำให้ ปริมาณร่อยหรอจนอาจเป็นเหตุให้สูญพันธุ์ วิธีการอนุรักษ์กระทำโดยการสร้างเครือข่ายทั่วโลกในการควบคุม การค้าระหว่างประเทศ (International Trade) ทั้งสัตว์ป่า พืชป่า และผลิตภัณฑ์ ไซเตสไม่ควบคุมการค้า ภายในประเทศสำหรับชนิดพันธุ์ท้องถิ่น (Native Species)

⁸ Convention on Migratory Species, "Introduction to CMS," .สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.cms.int>, April 3, 2010.

⁹ ทิพย์ รัตโนสถ. "ในหลวง ควบประธิปแห่งการฟื้นฟูนิเวศ." (อ้างถึงในรวมบทความวิชาการเนื่องใน วโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงฉลองครบรอบศิริราชสมบัติ ครบ 60 ปี วันพฤหัสบดีที่ 30 พฤศจิกายน 2549).

2. กฎหมายเป็นกลไกหนึ่งเพื่อวางหลักเกณฑ์ เพื่อสร้างความสมดุลในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า และการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าปัจจุบันประเทศไทยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยปรากฏตาม บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และกฎหมายต่างๆ ในด้านการคุ้มครองและรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีกฎหมายฉบับสำคัญ คือ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 สำหรับกฎหมายอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เช่นกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กฎหมายป่าไม้ กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายอุทยานแห่งชาติ

สัตว์ป่าอำนวยการประโยชน์นานาประการให้แก่มนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ มากมาย อย่างไรก็ตามประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นไปในทางอ้อมมากกว่าทางตรงจึงทำให้มองไม่ค่อยเห็นคุณค่าของสัตว์ป่าเท่าที่ควร เมื่อเทียบกับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น ป่าไม้ น้ำ และแร่ธาตุ เป็นต้น ตัวอย่างคุณค่าของสัตว์ป่า หลายประเทศ ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจที่มนุษย์ได้จากสัตว์ป่าก็ได้แก่การค้าสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าโดยเฉพาะหนังสัตว์ป่าในปีหนึ่งๆ ทำรายได้ให้กับประเทศและมีเงินหมุนเวียนภายในประเทศจำนวนไม่น้อย คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจจะรวมถึงรายได้ต่างๆ จากการท่องเที่ยวในการชมสัตว์ด้วย¹⁰

2) การเป็นอาหาร มนุษย์ได้ใช้เนื้อของสัตว์ป่าเป็นอาหารเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งสัตว์ป่าหลายชนิดก็ได้พัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นเลี้ยงไป สัตว์ป่าหลายชนิดตามธรรมชาติคนก็ยังนิยมใช้เนื้อเป็นอาหารอยู่ เช่น หมูป่า เก้ง กวาง กระซัง กระต๊อง นกเขาเปล้า นกเป็ดน้ำ ตะกวด แอ้ เป็นต้น อวัยวะของสัตว์ป่าบางอย่าง เช่น นอแรด กระโหลกเลี้ยงผา เขากวางอ่อน เลือดและกระเพาะลำตัวของหมี ดิงูเห่า ก็ยังมีผู้นิยมคัดแปลงเป็นอาหาร หรือใช้เป็นเครื่องยาสมุนไพรอีกด้วย¹¹

3) เครื่องใช้เครื่องประดับ นอกจากเนื้อของสัตว์ป่าและส่วนต่างๆ ของสัตว์ป่าจะใช้เป็นอาหารและยาแล้ว อวัยวะบางอย่างของสัตว์ป่าก็ยังใช้ประโยชน์ต่างๆ ได้อีกมากมาย เช่น หนัง

¹⁰ “นิยามสัตว์เศรษฐกิจ.” สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://store.tkc.go.th/multimedia/tun/economy/animal.html>.

¹¹ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2553). “แนวทางการจัดการสวัสดิภาพของสัตว์ในกระบวนการผลิตเนื้อสุกร.” สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก [www.did.go.th/certify/certify/page/.../ animal-abs](http://www.did.go.th/certify/certify/page/.../animal-abs), 13 ตุลาคม 2553.

ใช้ทำกระเป๋า รองเท้า เครื่องนุ่งห่ม งาม้าง ใช้เป็นเครื่องประดับ กระตุก เขาสัตว์ ใช้ทำด้ามมีดด้าม เครื่องมือ หรือแกะสลักต่างๆ เป็นต้น¹²

4) การนันทนาการและด้านจิตใจ นับเป็นคุณค่าอันยิ่งใหญ่ของสัตว์ป่า แต่ไม่สามารถประเมินเป็นตัวเงินได้โดยง่าย การท่องเที่ยวชมสัตว์ป่าในสวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าและแหล่งสัตว์ป่าอื่นๆ นับเป็นเรื่องนันทนาการทั้งสิ้นเช่นเดียวกับการสงสารสัตว์ป่าที่ถูก ทรมาณ กักขัง หรืออื่นใดก็ตามที่ สัตว์อยู่อย่างไม่เหมาะสมก็เป็นเรื่องจิตใจ รวมตลอดทั้งการท่องเที่ยว ป่าเห็นสัตว์ป่าหรือไม่เห็นสัตว์ป่า ซึ่งควรประดับความงามตามธรรมชาติเป็นทั้งนันทนาการและ ด้านจิตใจทั้งสิ้น¹³

5) ด้านวิทยาศาสตร์ การศึกษา และการแพทย์ สัตว์ป่ามีคุณค่าใหญ่หลวงที่ทำให้ นักวิทยาศาสตร์ นักการศึกษาและแพทย์ ประสบผลสำเร็จในด้านการค้นคว้าทดลองต่างๆ โดย ขึ้นแรกเขาทดลองกับสัตว์ป่าเสียก่อน เช่น ทดลองกับหนู กระแต ถึง จากนั้นจึงนำไปใช้กับคนการ ค้นคว้า ทดลองเหล่านี้หากไม่มีสัตว์ป่าเป็นเครื่องทดลองก่อนแล้ว ก็อาจจะมีผลสะท้อนถึงคนอย่าง มาก

6) เป็นตัวควบคุมสิ่งมีชีวิตอื่นๆ สัตว์ป่านับได้ว่าเป็นตัวควบคุมสิ่งมีชีวิตอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์ด้วยกันเอง ทำให้ผลกระทบต่อคนบรรเทาเบาบางลงไปไม่มากนัก้อย เช่น ค้างคาวกินแมลง นกฮูกและงูสิงกินหนูต่างๆ นกกินตัวหนอนที่ทำลายพืชเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งหาก ไม่มีสัตว์ป่าต่างๆ ดังกล่าวแล้วคนอาจจะต้องเสียเงินทองจำนวนมากกว่าเป็นอยู่ในปัจจุบันที่จะต้อง กำจัดศัตรูทั้งทางตรงและทางอ้อมเหล่านี้

7) คุณค่าของสัตว์ป่าต่อทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ คนส่วนใหญ่มองเห็นความสัมพันธ์ ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้นว่า ป่าไม้ทำให้ สัตว์ป่ามีที่อยู่อาศัย เป็นอาหาร และเป็นที่พักพิง ป่าไม้ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ ป้องกันการกัดเซาะ

¹² Wikipedia the Free Encyclopedia, "Cats in ancient Egypt." สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://en.wikipedia.org/wiki/Cats_in_ancient_Egypt, March 16, 2011.

¹³ "Animals Protection Act No.71 of 1962 (Assented to 16 June 1962) (Date of Commencement: 1 December 1962)." สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.rattyrascals.co.za/Animalprotectionact.html>, March 15, 2010.

"Act to consolidate and amend the laws relating to the prevention of cruelty to animals.

1. Definition In this Act, unless the content otherwise indicates:

"Animals" means any equine, bovine, sheep, goat, pig, fowl, ostrich, dog, cat, or other domestic animal or bird, or any wild animal, wild animal, wild bird or reptile which is in captivity or under control of any person."

ของน้ำ ลม ป่าไม้ช่วยทำให้มีน้ำไหลตลอดปี น้ำใสสะอาดปราศจากตะกอน ป่าไม้ช่วยทำให้ฝนตก
บรรเทากระแสน้ำพายุ ป่าไม้ทำให้อากาศไม่ร้อนไม่หนาว ป่าไม้เป็นแหล่งสะสมแร่ธาตุและป่าไม้
ทำให้มนุษย์ได้ใช้สอย ขาดป่าไม้ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ก็อยู่ไม่ได้ ทำนองเดียวกันกับทรัพยากร
ธรรมชาติอื่นๆ ที่คนจะมองเห็นความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ยกเว้นสัตว์ป่ามักจะมองเห็น
เฉพาะต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เท่านั้น แต่ในข้อเท็จจริงแล้ว สัตว์ป่าก็มีผลต่อทรัพยากร
ธรรมชาติอื่นๆ ไม่น้อยเช่นเดียวกัน อย่างเช่นทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า ก็มีส่วนช่วยหลายอย่าง เช่น

(1) สัตว์ป่าช่วยทำลายศัตรูป่าไม้ ต้นไม้ในป่าจะมีศัตรูตามธรรมชาติเสมอๆ เช่น
โรคและแมลง เป็นต้น แต่ศัตรูเหล่านี้จะไม่ระบาด โดยเฉพาะแมลงหากมีตัวทำลายสัตว์ป่าหลาย
ชนิดเป็นตัวกำจัดแมลงนอกจากที่กล่าวไปแล้วก็มี เช่น นกหัวขวาน นกไต่ไม้ จะกินแมลง และ
ตัวหนอน ตามลำต้น นกกินแมลง นกจับแมลง จะกินแมลงที่มาทำลายใบ ดอกและผล ต้น หนูผี
จะกินหนอนที่มากินรากและลำต้นใต้ดิน หากปราศจากสัตว์เหล่านี้แล้วต้นไม้จะได้รับความเสียหาย
และอาจจะตายในที่สุด

(2) สัตว์ป่าช่วยผสมเกสรดอกไม้ ต้นไม้ผสมเกสรได้นั้นอาศัยปัจจัยหลายอย่างช่วย
เช่น ลม และแมลงสำหรับสัตว์ป่าบางชนิดก็เป็นตัวที่ช่วยผสมเกสรด้วย เช่น นกกินปลี นกปลีกล้วย
และค้างคาวกินน้ำหวานดอกไม้ เป็นต้น สัตว์ป่าเหล่านี้จะช่วยผสมเกสรดอกไม้ในขณะที่กิน
น้ำหวานดอกไม้จากดอกหนึ่งไปยังอีกดอกหนึ่งหรือจากต้นหนึ่งไปยังอีกต้นหนึ่ง ทำนองเดียวกับ
ลมและแมลงดังกล่าวแล้ว

(3) สัตว์ป่าช่วยในการกระจายเมล็ดพันธุ์ไม้ สัตว์ป่าบางชนิด เช่น นกขุนทอง
นกเงือก ค้างคาวบางชนิด ลิง ค่าง ชะนี กวาง เก้ง กระต๊อบ วัวแดง เป็นต้น จะกินผลไม้เป็นอาหาร
แล้วคายหรือถ่ายเมล็ดออกมาตามที่ต่างๆ เมล็ดไม้บางชนิดไม่ได้รับความเสียหายใดๆ ในการผ่าน
กระเพาะของสัตว์เหล่านี้ก็เท่ากับสัตว์ป่าช่วยในการกระจายเมล็ดพันธุ์ไม้ไปในที่ต่างๆ ที่สัตว์
ท่องเที่ยวไปแล้วคายหรือถ่ายเมล็ดไม้ออกมา

(4) สัตว์ป่าช่วยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น มูลของสัตว์เกือบทุกชนิดใช้เป็นปุ๋ยได้
อย่างดี เท่ากับเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน ในขณะที่เดียวกันเมื่อสัตว์ป่าตายลง ซากของสัตว์ป่าก็
จะกลายเป็นปุ๋ยได้เช่นเดียวกัน ทุกวันนี้เกิดปัญหาการตัดแปลงมูลของสัตว์ป่าบางชนิด เช่น มูลของ
ค้างคาว ซึ่งมีอยู่มากมายตามถ้ำต่างๆ ให้ใช้อย่างถูกต้อง ก็จะทำให้แก้ปัญหาดังกล่าวได้ ทุกวันนี้แม้ว่า
จะใช้มูลค้างคาวเป็นปุ๋ยอยู่บ้าง ก็อยู่เฉพาะในวงจำกัด ในปัจจุบันวงการป่าไม้เองก็ต้องใช้ปุ๋ยในสวน
ป่าเหมือนกันทั้งนี้เนื่องจากการทำงานสัตว์ป่าออกไปเกือบหมดป่านั้นเอง

(5) ประโยชน์ของสัตว์ป่า

สัตว์ป่าให้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนี้

ประโยชน์ทางตรง

ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ได้แก่การใช้เนื้อเป็นอาหารและเพื่อการค้า อันนี้หมายรวมถึงผลิตภัณฑ์อย่างอื่นจากสัตว์เช่น เขา หนัง ขน ฯลฯ ด้วย

ประโยชน์ทางด้านการพักผ่อนและการกีฬา บางประเทศมีการเปิดให้ล่าสัตว์ป่าบางชนิดในบางฤดูกาลเพื่อการกีฬา ประโยชน์ทางด้านนี้หมายรวมถึงการถ่ายรูปสัตว์ป่า การส่องดูสัตว์ป่าตามธรรมชาติเช่นการดูนก การดำน้ำชมปะการัง เป็นต้น

ประโยชน์และคุณค่าด้านพันธุกรรม การนำสัตว์ป่ามาผสมพันธุ์กับสัตว์เลี้ยงเพื่อปรับปรุงพันธุ์และเพิ่มฐานทางพันธุกรรมให้กว้างขึ้น¹⁴

ประโยชน์ด้านการค้นคว้าและวิจัย เช่นการทดลองวัคซีนและยาในสัตว์บางชนิดเช่น ลิง หนู เป็นต้น

ประโยชน์ทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ ได้แก่การให้ของขวัญแก่กันเพื่อสร้างสัมพันธไมตรีด้วยสัตว์ป่า เช่นประเทศจีนนิยมใช้หมีแพนด้าเป็นของขวัญให้กับประเทศอื่นที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองและการค้า

ประโยชน์ทางอ้อม

ได้แก่ประโยชน์ในแง่ที่สัตว์ป่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ มีบทบาทในด้านการถ่ายทอดพลังงานและธาตุอาหาร โดยการกินเป็นทอดๆ ตามห่วงโซ่และสายใยอาหาร สัตว์ป่าคือสัตว์ทุกชนิดไม่ว่า สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลง หรือแมง ซึ่งโดยภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือน้ำและให้หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิดด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมาย ว่าด้วยสัตว์พาหนะแล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะ ดังกล่าว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ป่าไม้ อันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าได้ถูกทำลายลงไปมาก ตลอดจนการไล่ล่าของมนุษย์จึงทำให้ปริมาณสัตว์ป่ามีจำนวนลดน้อยลงทุกปีจนบางชนิดสูญพันธุ์บางชนิดก็ใกล้จะสูญพันธุ์เพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติจึงจำเป็นที่เราจะต้องช่วยกันอนุรักษ์สัตว์ป่าไว้โดยเร่งด่วน

3. การอนุรักษ์สัตว์ป่า

สัตว์ป่ามีประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งรวมถึงคนเราด้วยทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม จึงต้องมีวิธีการป้องกันและแก้ไขไม่ให้สัตว์ป่าลดจำนวนหรือสูญพันธุ์ด้วยการอนุรักษ์สัตว์ป่า ดังนี้

¹⁴ Council of Europe, "10 European Convention for the Protection of Animals Kept for Farming Purposes (1976)." สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://conventions.coe.int>.

- 1) กำหนดกฎหมายและวิธีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ป่าเป็นแหล่งอาหารที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า อาทิ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า เขตเพาะพันธุ์สัตว์ป่า ฯลฯ ให้มีมากเพียงพอ
- 2) การรณรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สัตว์ป่าอย่างจริงจัง
- 3) การไม่ล่าสัตว์ป่า ไม่ควรมีการค้าสัตว์ป่าทุกชนิด ทั้งสัตว์ป่าสงวนสัตว์ป่าคุ้มครอง เพราะปัจจุบันสัตว์ป่าทุกชนิดได้ลดจำนวนลงอย่างมากทำให้ขาดความสมดุลทางธรรมชาติ
- 4) การป้องกันไฟป่า ไฟป่านอกจากจะทำให้ป่าไม้ถูกทำลายแล้วยังเป็นการทำลายแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าด้วย
- 5) การปลูกฝังการให้ความรัก และเมตตาต่อสัตว์อย่างถูกวิธี สัตว์ป่าทุกชนิดมีความรักชีวิตเหมือนกับมนุษย์ การฆ่าสัตว์ป่า การนำสัตว์ป่ามาเลี้ยงไว้ในบ้านเป็นการทรมานสัตว์ป่า ซึ่งมักไม่มีชีวิตรอด
- 6) การเพาะพันธุ์เพิ่มสัตว์ป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์หรือมีจำนวนน้อยลง ควรมีการเพาะพันธุ์ขยายพันธุ์ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการทดแทนและเร่งให้มีสัตว์ป่าเพิ่มมากขึ้น

2.1.3 หลักการคุ้มครองช้างในประเทศไทย

หลักการคุ้มครองช้างในประเทศไทยในปัจจุบันยังถือว่าเป็นกฎหมายที่ยังคงมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ เมื่อศึกษาจากหลักของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดของสัตว์ป่าและพันธุ์พืชที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ค.ศ. 1973 (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรืออนุสัญญาไซเตส ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการคุ้มครองการค้าสัตว์ป่าระหว่างประเทศ และหลักอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 (Convention on Biological Diversity) ซึ่งมีหลักสำคัญในการคุ้มครองถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของชนิดพันธุ์ต่างๆ ซึ่งในประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาทั้งสองฉบับแล้ว แต่มาตรการคุ้มครองช้างป่าของประเทศไทยยังไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดของอนุสัญญาทั้งสองฉบับเท่าไรนัก ซึ่งมาตรการคุ้มครองช้างป่ายังไม่สอดคล้องกับหลักการของอนุสัญญาไซเตส¹⁵ และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

อธิบดีกรมปศุสัตว์ ได้กล่าวถึงการเกิดโรคในช้าง กรมปศุสัตว์ซึ่งเป็นหนึ่งในหน่วยงานที่ดูแลด้านสุขภาพช้างมีมาตรการควบคุมโรคในช้างในปางช้างอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคในโรค ซึ่งดำเนินการทั้งหน่วยงานภายในกรมปศุสัตว์ และประสานกับหน่วยงาน

¹⁵ The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, Official documents, "The CITES Appendices." สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.cites.org>.

ภายนอก ซึ่งจากการสำรวจข้างที่อาศัยอยู่ในปางช้างที่ได้รับมาตรฐานจากกรมปศุสัตว์ จำนวน 4 ปาง เฉลี่ยการสำรวจ 90 เชือก/ปีนั้น ไม่พบช้างที่ป่วยในระยะแพร่เชื้อวัน โรคจากตัวอย่างที่ส่งตรวจ แต่พบช้างที่ให้ผลบวกต่อการทดสอบ จำนวน 4 เชือก ซึ่งช้างในกลุ่มนี้กรมปศุสัตว์ได้นำมาแยกเลี้ยงไว้ที่ศูนย์บริบาลช้างบ้านปางหละ ในความดูแลขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เพื่อป้องกันการระบาดของโรคแก่ช้างเชือกอื่นๆ ต่อไป

นอกจากนี้กรมปศุสัตว์ยังได้ร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น องค์การสวนสัตว์ กรมปศุสัตว์ คณะสัตวแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และกระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ จัดทำหนังสือคู่มือเกี่ยวกับโรควัน โรคในช้าง ซึ่งได้ดำเนินการจัดทำตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา ตามหลักวิชาการกรณีพบช้างป่วย โดยทั่วไปจะใช้วิธีกำจัดช้าง แต่เนื่องจากช้างเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของประเทศ ซึ่งไม่สามารถทำลายได้ กรมปศุสัตว์จึงได้ทำการรักษาโดยแยกตัวป่วยจากฝูงช้างไว้ในที่เฉพาะ และให้ยารักษาวัน โรค ซึ่งการรักษาจะใช้เวลาประมาณ 9 เดือน และมีค่ารักษาเวชภัณฑ์ประมาณ 100,000 บาท/เชือก แต่การรักษามักไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นวิธีการป้องกันรักษาโรคนี้ที่ดีที่สุดคือ อย่านำช้างได้รับเชื้อวัน โรคโดยหลีกเลี่ยงการนำช้าง ไปร่วมฝูงกับช้างที่สงสัยเป็นโรค “โรคนี้เป็นโรคที่รักษามักไม่ประสบความสำเร็จ ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง และใช้เวลารักษาเป็นเวลานาน การป้องกันโรคนี้ที่ดีที่สุด คือ อย่านำช้างได้รับเชื้อวัน โรคและหากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับสุขภาพช้างติดต่อสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดทั่วประเทศ” อธิบดีกรมปศุสัตว์กล่าวเพิ่มเติม

2.1.4 หลักการกรรมทารุณสัตว์

การทารุณกรรม ที่ไร้ตรอนสวัสดิภาพทั้งหมด คือสิ่งที่ช้างไทยประสบ มาโดยตลอดสำคัญ “และมันจะจำความหวาดกลัวนี้ ไปจนตาย ” นี่ก็เบื้องหลัง ความแสนรู้ของมัน ที่ประเทศปกปิด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปกปิด และบางกลุ่มคนไม่ยอมรับความจริง บาดแผลทางกาย และจิตใจเหล่านี้ เพื่อตอบสนอง ความบรรเทิงในธุรกิจท่องเที่ยว เพียงอย่างเดียว มันถูกต้องแล้วหรือ ที่พวกมันเจอกระทำแบบนี้ เพียงเพื่อความบรรเทิงของมนุษย์ช้างจะต้องเผชิญชะตากรรมเช่นนี้อีกต่อไป และการทารุณกรรมจะไม่มีการลดลง トラบไคที่คนทำงานเกี่ยวกับสัตว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ทำงานเกี่ยวกับช้างยังไม่ยอมรับและพูดความจริงว่า ช้างในขณะนี้ วันนี้ ช้างในประเทศ ยังถูกทำร้าย ช้างบ้านยังไม่มิกฎหมายคุ้มครองอย่างแท้จริง ถูกเอาเปรียบชีวิตทุกสิ่งอย่างการแสดงช้างที่ผิดแผกจากธรรมชาติ ยังเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจของคนไทย ที่ชื่นชมว่าช้างไทยช่างฉลาดเลิศ จนสามารถเดินระบำสุลาสุปได้ แต่ผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจจากสิ่งเหล่านี้ถูกปกปิดมาโดยตลอด รวมทั้งขณะที่สายตาชาวโลกมองตรงกันข้ามอย่างเหยียดหยาม เพราะการบังคับให้สัตว์ทำอะไร

ฝืนธรรมชาติและมีผลกระทบต่อร่างกาย และ จิตใจ คือ “การทารุณกรรม” ไม่ใช่การอนุรักษ์ มันคือธุรกิจบรรเทิงเท่านั้นความเจ็บปวดเบื้องหลังความบันเทิง ชะตากรรมช้างไทย “ทาสที่ไร้ทางหนี” ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว อดีตสัญลักษณ์แห่งเอกราช ที่ตกเป็นทาสอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ถูกตรึงรอนสวัสดิภาพที่พึงจะได้รับ ถูกกระทำข่มเหงทั้งร่างกายและจิตใจ โดยไม่มีกฎหมายใดคุ้มครอง การทารุณกรรมที่ถูกปกปิดไว้ อาศัยความไม่เข้าใจและเพิกเฉยของสังคม เพื่อฉกฉวย กอบโกยผลประโยชน์บนชีวิตพวกมัน ตั้งแต่เกิดจนตายลงอย่างไร้ค่า “นี่คือสิ่งที่เกิดขึ้นกับช้างไทยมาตลอดจนทุกวันนี้ การทารุณกรรมช้างไม่ใช่แค่บังคับหรือทุบตี หรือแค่การลากไม้เถื่อน ช้างเร่รอนก็จำนวนไม่มาก ถ้าเทียบกับช้างในธุรกิจท่องเที่ยว ที่มีการปกปิดข้อเท็จจริงของสวัสดิภาพช้างมาอย่างยาวนาน ว่าไม่มีอะไร แต่มันมีภาพทั้งหมด และคำอธิบาย ของพยานจำนวนมาก ที่เราไม่เคยทราบหรือเห็น ตราบใดที่ยังไม่มี กฎหมายสวัสดิภาพสัตว์ที่ครอบคลุมและชัดเจน พวกเค้าก็จะเจอกระทำแบบนี้ โดยไม่มีอะไรปกป้อง ผลการตรึงรอนสวัสดิภาพสัตว์ในการเลี้ยงดูของคน นั่นคือ “การทารุณกรรม” เป็นสากล “เป็นเพชรฆาตเงียบ” ที่มีผลต่อ ร่างกาย-จิตใจ ชีวิตช้างมากที่สุดในประเทศไทย ที่สังคมไทยไม่เคยคำนึงถึง รัฐบาลและหน่วยงาน มักตอบเสมอ “ไม่มีการทารุณสัตว์ และมีการส่งคนไป ดูแลเสมอ” นี่แหละ คนคิดว่าไม่มีอะไร หรือบ้างอ้างปากท้อง” คน” แต่ไม่ถึงสวัสดิภาพสัตว์ เป็นทาสที่ถูกข่มขู่ เพียงเพื่อผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว พร้อมทั้งเรียนรู้และเป็นปากเสียงแทนพวกเค้า ร่วมกัน เพื่อชีวิตที่ดีกว่า ในวันข้างหน้าช้างไทย

2.1.4.1 พิธีกรรมฆ่าจันกับการฝึกหัดช้าง พิธีกรรม “ฆ่าจัน” เป็นพิธีกรรมฝึกหัดช้างในประเทศไทย เพื่อที่จะนำช้างมาใช้ในธุรกิจการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยปกติแล้ว พรานที่ล่าสัตว์อย่างผิดกฎหมายจะฆ่าแม่ช้างเพื่อขโมยและนำลูกช้างมาฝึกให้เชื่อง ตามคำกล่าวของเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยว่า “พรานล่าสัตว์อย่างผิดกฎหมายจำเป็นต้องฆ่าแม่ช้าง เพราะช้างมีความผูกพันทางจิตใจที่แน่นแฟ้นและไม่ยอมให้ใครเข้าไปใกล้ลูกของตน ลูกช้างจะไม่ตามช้างอื่นๆ ไปกับฝูงแต่ยังคงคุณแม่ของตอนที่ตายไปแล้ว” ทารุณกรรมที่น่าสะพรึงกลัวที่กระทำกันอยู่เป็นประจำและแพร่หลายใน ค่ายฝึกหัด ลับต่างๆ ในประเทศไทย ลูกช้างที่ยังไม่ดนมแม่เหล่านี้ได้ถูกลากไปจากแม่ของตน ซึ่งทำให้ต้องดิ้นรนและกรีดร้อง ลูกช้างได้ถูก นำมากักขังไว้ไม่ให้เคลื่อนไหว ถูกเขี่ยดินอย่างเมามัน และถูกตอกด้วยตะปูเป็นเวลาครั้งละหลายๆ วัน พิธีการ ฝึกหัดเหล่านี้ทำให้ลูกช้างได้รับบาดเจ็บอย่างสาหัส รวมทั้งความชอกช้ำทางจิตใจ หรือบางครั้งทำให้ถึงแก่ความตาย คำกล่าวของนักท่องเที่ยวรายหนึ่งซึ่งเพิ่งไปประเทศไทยมารายงานว่า สิ่งที่เราได้เห็นมาจากบางท้องที่เป็นภาพที่สะเทือนใจ และการทารุณต่อช้างสามารถเห็นได้ชัด ช้างที่ “ไม่ได้ใช้งาน” จะถูกล่ามโซ่ไว้กลางแสงแดดที่ร้อนจัด ซึ่งไม่มีร่มเงาให้ใช้กำบังแต่อย่างใด ช้างพังที่กำลังตั้งท้องเชือกหนึ่งถูกล่ามด้วยโซ่สั้นๆ ในกลางแจ้งที่ไม่มีร่มเงา เพื่อช้างเชือกนั้นจะไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ ในค่ายช้าง

แห่งหนึ่งเราสามารถเห็นประจักษ์แก่ตา ที่ผู้ฝึกช้างได้เขียนดีช้างของเขาอย่างเข็ม โหด ผลก็คือ ช้างเชือกนั้นมีเลือดไหลออกมาจากบาดแผลบนศีรษะ อีกแห่งหนึ่งที่บริเวณหู ที่ค่ายช้างอีกแห่งหนึ่ง มีช้างหลายเชือกที่มีบาดแผลสดๆ บนศีรษะ และ/หรือ ที่หู เรารู้สึกเศร้าสลดใจเมื่อเห็นวิธีการที่ผู้ฝึก ช้างปฏิบัติต่อช้างของตน ขบวนการล่าช้างป่าเริ่มต้นจากนายทุนมีใบสั่งซื้อ ไปยังพรานล่าช้าง ข้อมูล จากกองทุนสัตว์ป่าโลกรายงานว่า รายได้จากการล่าลูกช้างป่าอยู่ที่ 20,000 บาทต่อตัว เพื่อนำมาขาย ในราคาตัวละ 100,000 - 150,000 บาท แล้วแต่ความสดของลูกช้างป่าตัวนั้นๆ กรณีที่ช้างบาดเจ็บจะ ได้ราคาน้อยลงไปอีก เมื่อล่าได้แล้วก็นำมาขายต่อยังตลาดหลายๆ กลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มนายทุน เจ้าของปางช้าง โรงแรม หรือรีสอร์ท ซึ่งให้ราคาสูง และตั้งเป็นจำนวนมากว่าตลาดกลุ่มอื่น บริเวณที่มีการนำลูกช้างป่ามาขายอยู่แถบตะวันตก เริ่มแต่ อ.อุ้มผาง จ.ตาก ลงไป อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี อ.เมือง ประจวบคีรีขันธ์ อ.เมือง ระนอง และแถบชายแดนไทย-มาเลเซีย อ.ศรีสาคร จ.นราธิวาส แต่แหล่งใหญ่ที่สุดอยู่ที่ด่านสิงขร อ.เมือง จ.ประจวบคีรีขันธ์ โดยผู้รับซื้อช้าง นอกเหนือจากโรงแรม ปางช้างเอกชนชื่อดังซึ่งเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ยังมีกลุ่มฝึกช้าง จ.ชัยภูมิ เพื่อนำไปฝึกแสดงละครช้างเร่ หรือกลุ่มช้าง จ.สุรินทร์ บุรีรัมย์ นำไปเดินเร่ร้อน โดยนายทุนส่วนมาก เป็นนักการเมือง นักการเมืองท้องถิ่น หัวหน้าแนนักการเมือง เป็นผู้ปล่อยเงินกู้โดยใช้บ้าน และที่ดินเป็นประกัน ช้างเร่ร้อน 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นของนายทุน แล้วนำมาปล่อยให้ควาญเช่าตัวละ 40,000-50,000 บาท การให้อาหารช้างเร่ร้อนไม่ได้ช่วยให้ช้างอยู่รอด แต่เป็นการช่วยให้นายทุน อยู่ดีกินดี และควาญช้างก็ไม่ต้องทำงานหนักเพื่อปากท้อง แล้วท้ายที่สุดมันยังเป็นการช่วยกัน ทรมานช้างอย่างไม่รู้สึกรู้สีก้าว

2.1.4.2 กรณีศึกษาเกี่ยวกับการลักลอบค้าช้าง

ปลายเดือนธันวาคม 2554 ที่ผ่านมา สำนักข่าวต่างประเทศได้จัดอันดับประเทศใจบุญ หรือ "World Giving Index 2011" โดยพิจารณาจากยอดเงินที่บริจาค "ไทย" ถูกจัดเป็นประเทศ อันดับ 9 ของโลกและเป็นประเทศใจบุญอันดับ 2 ในเอเชียรองจากชาติ "ศรีลังกา" แต่หากเทียบเป็น สัดส่วนประชากรต่อรายต่อยอดบริจาค ประเทศไทยติดอันดับที่ 1 แซงหน้าสหรัฐฯ ที่ครองแชมป์ ในแง่เงินรวมบริจาคต่อประเทศสูงสุด

อย่างไรก็ตาม มองอีกด้านของปรากฏการณ์ข่าวที่เกิดซ้ำซาก และนับวันจะมีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการฆ่าช้าง สัตว์คู่บ้านคู่เมือง เพื่อเอาาง ดังที่เป็นข่าวว่าช้างถูกฆ่า ที่อุทยานแห่งชาติ แก่งกระจาน พบซากแล้ว 2 เชือก แต่ชาวบ้านเชื่อกันว่าจะมีช้างถูกฆ่าอีกโขลงอย่างน้อย 5 เชือก ห่างจากเหตุการณ์แรกยังจับคนผิดไม่ได้ ก็เกิดกระบวนการลักลอบฆ่าช้างป่า ในป่า อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี จนเกิดการต่อสู้ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ และชนเผ่ากะเหรี่ยง 1 ใน 5 กะเหรี่ยงต้องถูกยิง เสียชีวิต แลกกับการช่วยช้างพังอายุ 5 ปีออกมาได้ ในสภาพที่ช้างกำลังถูกห้วงห้อยคอลากออกมา

เพื่อจะข้ามชายแดนในพื้นที่รอยต่อเชื่อมกับพื้นที่ป่าแก่งกระจาน อุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชให้ข้อมูลว่า การลักลอบค้าช้างป่าที่จับได้ในครั้งนี้ ทำเป็นขบวนการ โดยมีลูกชายดาบตำรวจใน จ.ราชบุรี จ้างชาวกะเหรี่ยงเข้าไปจับช้างป่า ช้างป่าที่จับได้จะถูกส่งให้นักการเมืองท้องถิ่นที่ จ.กาญจนบุรี และส่งต่อให้นายหน้าที จ.สระบุรี ก่อนส่งขายปางช้าง เฉพาะลูกช้างป่าตัวหนึ่ง หากขายได้มีมูลค่านับล้านบาททีเดียว เรื่องนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจกำลังตรวจสอบว่าจะเชื่อมโยงกับกลุ่มเดียวกันกับที่ฆ่าช้าง 2 ตัว ที่พบป่าแก่งกระจานหรือไม่ โดยแยกเป็น 2 ประเด็น คือ 1. ผู้ที่ฆ่าช้างตาย และ 2. ผู้เผาช้างเองา จนนำไปสู่การจับกุมเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ 5 นาย และหนึ่งในนั้นเป็นผู้ช่วยหัวหน้าอุทยาน ในข้อหาเผาป่าอย่างผิดกฎหมาย แม้จะปรากฏหลักฐานข้ออ้างที่ว่า การทำลายซากช้างเป็นไปตามคำแนะนำของสัตวแพทย์ เพื่อไม่เชื้อโรคแพร่หลาย แต่ผิดขั้นตอนที่ไม่ได้มีการแจ้งความเจ้าหน้าที่ไว้ก่อน รวมถึงพยานปากสำคัญของชาวบ้านที่ถูกไต่สวนจากเจ้าหน้าที่ให้ช่วยถอนเองาช้างออก ซึ่งตำรวจกำลังหาหลักฐานในครอบครอง “งาช้าง” และงาช้างถูกเผาตามให้การของเจ้าหน้าที่อุทยานจริงหรือไม่ เผาในทันที หรือเป็นการเผางาช้างเพื่อปกปิดหลักฐาน โดยการนำเอาผงในจุดที่นึ่งงาช้าง ไปพิสูจน์

ปัญหาการลักลอบค้าช้างไม่เฉพาะจะเกิดกับช้างป่าเท่านั้น หากแต่ช้างบ้านวันนี้ก็ไม่ถูกยกเว้น บางเชือกพบอยู่ในสภาพนอนแน่นิ่ง พร้อมกับงาที่ถูกตัดไป ช้างๆ มิเข้มนิดยา เพื่อให้ช้างซาหรือที่โหดเหี้ยมหนอยก็คือตัดงาเป็นๆ จนช้างร้องเจ็บปวดครวญคราง หรือการนำช้างบ้านปล่อยเช่าต่อเร่รอนหาเงิน จนเหยียบกับระเบิดบ้าง หรือล่าสุดที่เกิดกับเจ้าพลายร็อกกี้ ช้างพลายวัย 2 ขวบที่ถูกรถชนจนล้ม ไปในที่ที่สุด และผู้อยู่เบื้องหลังธุรกิจเหล่านี้ก็ไม่ต่างกับธุรกิจค้าช้างนัก ส่วนใหญ่เป็นนักการเมือง นักการเมืองในท้องถิ่น เจ้าพนักงานรัฐร่วมอยู่ ข้าราชการโครมที่เกิดขึ้นกับค้าสัตว์ใน โลกไซเบอร์เน็ตเวิร์ค หรือเอสเอ็มเอสที่ผ่านหน้าจอ มีคำถามซ้ำซากกันมากมายว่าถึงเวลาสักทีหรือยังว่า ประเทศไทยจะมีกฎหมายที่เข้มงวดปกป้องคุ้มครองสัตว์ป่า รวมถึงกฎหมายป้องกันการทารุณกรรมสัตว์

อย่างไรก็ดีการจะเกิดการผลักดันอย่างจริงจังหรือไม่ สำคัญกว่ายังอยู่ที่ภาครัฐผู้ปกครองบ้านเมืองจะให้ความสำคัญกับปัญหาเหล่านี้อย่างไร หรือแค่ปลายแถวของการระดับความสำคัญเรื่อง เพราะถึงขณะนี้ยังไม่เห็นรัฐมนตรี หรือในรัฐบาล แสดงทัศนะเรื่องนี้ว่าจะเดินหน้ากฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นรูปธรรมแต่อย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรทำกันต่อก็มักขาดการสานต่อในยุคต่อๆ หรือขาดการคิดทำในเชิงบูรณาการยังพื้นที่ในจังหวัดอื่นๆ ทั่วทั้งประเทศ ความหย่อนยานของกฎหมายที่จะเอาผิดผู้ค้า การทารุณกรรมสัตว์ ที่ทำกันก็เห็นว่าเป็นเรื่อง ไม่ผิดกฎหมาย หรือกฎหมายเปิดช่องให้ทำ ดังจะเห็นว่าการจับกุม ไม่ว่าจะลักลอบช้าง เรากก็ได้เพียงชาวกะเหรี่ยง คำสอนเราก็ได้เพียง

เจ้าของกะบะรับจ้างขนส่งหรืออย่างมากก็เจ้าของคอกสัตว์ แต่ไม่สามารถสาวถึงต้นตอ ไม่มีกฎหมายที่บอกความพอดี ระดับที่ค้าขายได้หรือจะไม่ทำ เพราะประเทศที่เจริญไม่ทำ

ข่าวต่างประเทศรายงานว่ารัฐบาลประเทศออสเตรเลีย ได้ตัดสินใจระงับการส่งออกวัว ยังประเทศอินโดนีเซีย เนื่องจากมีคลิปวิดีโอหลุดออกมาว่า ก่อนที่พวกมันจะมา เป็นอาหารมนุษย์ มันผ่านวิธีการอย่างเหี้ยมโหด จนรัฐบาลออสเตรเลียต้องออกกฎหมายบังคับให้ อินโดฯ ไปปรับปรุงวิธีการฆ่าสัตว์ คือไม่ให้มันทรมาณ โรงฆ่าสัตว์ เรียกว่าเป็นข้อตกลงแบบ จี 7 หรือระหว่างรัฐบาล 2 ประเทศด้วยซ้ำ ก่อนนำไปสู่การปรับปรุงโรงฆ่าสัตว์ในอินโดฯ เพราะหาก ไม่ปฏิบัติตาม อินโดนีเซียก็อาจเจอปัญหาขาดแคลนเนื้อวัว ขณะที่ออสเตรเลีย ก็มีปัญหาระยะแรก เช่นกัน จากศพพลายวัวที่ล้นตลาดนั่นเอง

จะเห็นว่า รัฐบาลในประเทศพัฒนาจริง ๆ ให้ความสำคัญในเรื่องการทารุณกรรมสัตว์ ทำให้ห่อคิดไม่ได้ถึง สัจธรรมหลักคำสอนของท่าน “มหาตมะ คานธี” ที่ว่า "ประเทศจะพัฒนา จะเจริญ หรือไม่ ง่าย ๆ ก็ดูที่คนในประเทศปฏิบัติต่อสัตว์" เรบอกว่ประเทศไทยหลุดจากประเทศ ยากจน เป็นประเทศกำลังพัฒนา แต่คนของเราขี้ยากจน บอกว่าไม่มีกิน ต้องค้าสัตว์เหล่านี้ เราพูด ปาว ๆ ว่าเรากำลังเปิดการค้าเสรีอาเซียน AEC ปี 2558 แต่กลับไม่มีความสามารถบริหารสัตว์สี่เท้า เหล่านี้

2.2 ประวัติข้างไทย

ข้างไทยได้รับการยอมรับและยกย่องว่าเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ คุณูปการต่อชาติบ้านเมือง เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของไทยในอดีต ข้างได้ทำคุณประโยชน์มากมาย ในฐานะ “ข้างศึก” จนเมื่อเวลาผ่านไปไม่มีการทำสงคราม ข้างได้ถูกนำมาใช้งานในการทำป่าไม้ ซึ่ง อาจเรียกได้ว่า “ข้างกรรมกร” และในปัจจุบัน เมื่อรัฐบาลได้ยกเลิกการทำสัมปทานป่าไม้ ทำให้ข้าง ไม่มีงานทำ ส่วนหนึ่งข้างได้ถูกนำไปใช้ในสวนยางพาราบ้าง อีกส่วนหนึ่งก็ถูกนำมาเร่ร่อน

เพื่อหารายได้จากนักท่องเที่ยวและประชาชนที่มีความสงสารข้างและบริจาคเงินเพื่อซื้ออาหารให้ ข้าง ซึ่งอาจเปรียบเสมือนกับว่าเป็น “ข้างขอทาน” ทำให้ศักดิ์ศรีของข้างเสื่อมค่าไป ไม่สมกับเป็น สัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของประเทศ ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตข้างเคยปรากฏอยู่บนผืนธงชาติไทยมาก่อน และเนื่องจากปัญหาไม่ว่าจะเป็นข้างป่าหรือข้างเลี้ยง มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับปัญหาอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้น การแก้ไขปัญหาข้างของประเทศ จึงจำเป็นต้องมีการยกระดับ การบริหารจัดการ ข้างให้เป็นนโยบายสำหรับชาติ ซึ่งอาจเรียกว่า “นโยบายข้างแห่งชาติ” โดยมีหลักสำคัญคือข้างไทย ต้องได้รับการอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนาในฐานะสัญลักษณ์ประจำชาติอย่างยั่งยืนและสมศักดิ์ศรี”

แต่กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองช้างและสวัสดิภาพของช้างในขณะนี้ โดยเฉพาะช้างเลี้ยงยังมี บทลงโทษที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิดเบาเกินไป และเป็นให้มีผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับช้างมากขึ้น

ภาพที่ 2.1 ภาพช้างไทย

2.3 ช้างเอเชียในประเทศไทย

ช้างเอเชีย (Asian elephant) จัดอยู่ในประเภทสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิด *Elephas maximus* ในวงศ์ Elephantidae มีขนาดเล็กกว่าช้างแอฟริกา รวมทั้งมีใบหูขนาดเล็กกว่า มีอายุขัยโดยเฉลี่ยประมาณ 60 ปี ซึ่งถือได้ว่ามีอายุยืนกว่าช้างแอฟริกา

2.3.1 ถิ่นกำเนิด และการวิวัฒนาการของช้าง

จากการค้นพบหลักฐานซากดึกดำบรรพ์ของบรรพบุรุษช้างเก่าแก่คือ *Moeritherium* ซึ่งเกิดในยุค Eocene¹⁶ ที่เมือง Eifaiyum ประเทศอียิปต์ทำให้เชื่อกันว่าบรรพบุรุษของช้างได้ถือกำเนิดมาในโลกตั้งแต่สมัยยุค Eocene เมื่อประมาณ 58 ล้านปีมาแล้ว¹⁷ และได้มีการวิวัฒนาการเรื่อยๆ

¹⁶ Eocene คือ ยุคแรกที่สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมถือกำเนิดขึ้นประมาณ 56.5 ถึง 35.4 ล้านปีมาแล้ว

¹⁷ Carrington. 1973

จนถึงยุค Pleistocene¹⁸ บรรพบุรุษช้างคือ Moeritherium ในยุคนั้นมีรูปร่างเล็กไม่ใหญ่โตเหมือนช้าง ในยุคปัจจุบันกล่าวคือบรรพบุรุษของช้างในยุคนั้นจะมีขนาดเท่าๆ กับหมู สูงประมาณ 60-90 เซนติเมตร (2-3 ฟุต) เท่านั้น แต่มีร่างกายแข็งแรง ร่างกายบริเวณส่วนขามีรูปร่างลักษณะหนาและ มีกำลังมาก เท้ากว้าง ริมฝีปากหนา ไม่มีงวงแต่มีจมูกที่เรียกว่า Blackish bulgy nose¹⁹ ต่อมา บรรพบุรุษของช้างได้มีการวิวัฒนาการเป็นพวก Paleomastodon²⁰ และ Phiomia²¹ ซึ่งเกิดในยุค Oligocene ประมาณ 28-34 ล้านปีมาแล้ว ในยุคนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่แสดงว่า Proboscidea²² จะมีร่างกายใหญ่ขึ้นและมีโครงร่างของกระดูกคล้ายกับช้างในยุคใหม่ คือขากรรไกรส่วนล่างจะยึดยื่น ยาวออกมากกว่าเดิม และฟันตัดบนซี่ที่ 2 จะพัฒนากลายเป็นงาขนาดสั้นโค้งงอลงข้างล่าง การที่ บรรพบุรุษช้างมีการพัฒนางวงให้ยาวมากขึ้นก็เพื่อให้ได้สัดส่วนกับขากรรไกรล่างที่ยึดยาวออกมา ฟันกรามหรือฟันบด (Molar) จะมีโครงสร้างที่ซับซ้อนกว่าพวก Moeritherium²³ บนผิวราบของ ยอดฟันจะมีสันร่องปลายแหลมตัดขวางอยู่ 3 แถวด้านล่างของกระดูกโกลนหัว (ศีรษะ) จะสูงขึ้นเพราะ มีโพรงอากาศ (Air Cell)²⁴ ต่อมาในยุค Miocene ประมาณ 5-24 ล้านปีมาแล้ว เป็นยุคของช้างที่มีชื่อ

¹⁸ ยุค Pleistocene คือ (ตั้งแต่ 2,588,000 ถึง 11,700 ปีก่อน) ช่วงอายุทางธรณีวิทยา Quaternary ในช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่ของสัตว์และพันธุ์พืชและพันธุ์ 2012 คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะที่สำคัญของการระบายความร้อนของสภาพภูมิอากาศมีการสลับน้ำแข็งและ interglacial ชัดเจน ในเวลานี้ยุโรปมีหิมะเย็นที่สำคัญที่เกิดขึ้น: เช่นสมองหลายกลุ่มไคน้ำแข็ง Minde น้ำแข็งทัลบอนน้ำแข็งและธารน้ำแข็งตามากิ มนุษย์ยังปรากฏในช่วงเวลานี้ Pleistocene สิ่งมีชีวิต (Biota) มีความใกล้ชิดในรูปแบบที่ทันสมัย-มาก "คือ" สัตว์แม่รวมทั้งพืชต้นสน Angiosperms แมลงหอยนกเลี้ยงลูกด้วยนมและสัตว์อื่นๆ รอดมาได้ทุกวันนี้ แล้วปรากฏขึ้น

¹⁹ Carrington. 1973 : Kondo, 1972

²⁰ Palaeomastodon (พาเลโอมาสโตดอน) คือ ยุคโอลิโกซีน สูง 2 เมตร เขี้ยวเริ่มยาวเป็น งาเล็ก ๆ

²¹ Phiomia (ฟลิโอเมีย) เกิดขึ้น เมื่อ 35 ล้านปี สูง 1 เมตร 80 เซนติเมตร

²² Proboscidea คือ สัตว์ที่มีร่างกายใหญ่โต จมูกและริมฝีปากบนยาว ที่เรียกว่า "งวง" ใช้สำหรับหายใจ จับสิ่งของ และจับอาหารเข้าปาก ฟันหน้าเจริญไปเป็น "งา" ฟันกรามมีขนาดใหญ่ ไม่เกิน 1 คู่ (แต่ช้างโบราณบางชนิด เช่น Dinitherium มีงาที่กรรไกรล่างคู่หนึ่ง และช้างโบราณพวก Tetrabelodon มีงาที่กรรไกรบนคู่หนึ่ง และที่กรรไกรล่างอีกคู่หนึ่ง) ไม่มีฟันเขี้ยว ขาใหญ่ตรงลักษณะคล้ายคันทันเสา ขาหน้ามีกระดูก radius และ ulnar บริบูรณ์ ขาหลังก็มีกระดูก tibia และ fibula บริบูรณ์ เท้ามีนิ้วข้างละ 5 นิ้ว แต่เล็บนิ้วก็้อย่างตัวนั้นซักจะค่อยๆ หายไป มีกระเพาะอาหารแบบธรรมดา ไม่ได้เป็นกระเพาะอาหาร Compound แบบสัตว์เคี้ยวเอื้อง อย่างวัวหรือควาย ตัวผู้ลูก อันตะอยู่ในท้อง ไม่อยู่ในถุงห้อยออกมาอย่างสัตว์บกเลี้ยงลูกด้วยนมชนิดอื่นๆ เช่น เสือ วัว ควาย กวาง และสุนัข เป็นต้น ส่วนตัวเมียมดลูกแยกเป็น Bicornuate และมีเต้านม 1 คู่ อยู่ที่หน้าอกระหว่างขา

²³ Moeritherium คือ มาจากการผสมคำ คือ Moeris เป็นชื่อของทะเลสาบในแอ่งสะสมตะกอน Al Fayyum ประเทศอียิปต์ กับคำว่า therion และคำต่อท้าย -ium ที่หมายถึง Wild beast หรือสัตว์ป่า ดังนั้น ชื่อสกุลของ Moeritherium คือสัตว์ป่าหรือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมจาก Moeris

²⁴ Mintze, 1972

ว่า Gomphotherium²⁵ จัดอยู่ในวงศ์ (Family) Gomphotheriidae²⁶ เป็นสายวิวัฒนาการสายที่ 1 จาก Phiomia ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือ กรามล่างยึดยาวออกประมาณ 197.50 เซนติเมตร (6 ฟุต 7 นิ้ว) และรูปร่างยาวเรียวยาวทำหน้าที่คล้ายพลั่วเหมาะสำหรับขุดหาอาหาร ฟันกรามหรือฟันบดมีขนาดใหญ่ แต่สันและรากยาว มีงาลักษณะยาวตรง 2 คู่ Gomphotherium เป็นบรรพบุรุษช้างชนิดแรกที่กระจายไปสู่อเมริกาเหนือ ซึ่งสันนิษฐานว่าอพยพย้ายถิ่นไปจากทวีปเอเชีย และสิ้นสุดการวิวัฒนาการไปในตอนต้นยุค Pliocene ส่วนการวิวัฒนาการของช้างสายที่ 2 คือ Mastodon ได้พัฒนาการจาก Palaemastodon ซึ่งจัดอยู่ในวงศ์ Mastodontidae ช้าง Mastodon จะพบอยู่ทางอิตาลีตอนเหนือและอเมริกาเหนือ โดยค้นพบซากกระดูกอยู่ใกล้ๆ กับหนองน้ำหรือบึง Mastodon มีการพัฒนาของงวง

²⁵ Gomphotherium (กอมโฟทีเรียม) บางคนเรียกในชื่อ ไตรโลโฟดอน เป็นตระกูลสัตว์วงศ์ที่มีลักษณะค่อนข้างโบราณ ขากรรไกรล่างบางชนิดยาวถึง 2 เมตร มีงา 2 คู่ที่ค่อนข้างสั้น นอกจากขากรรไกรบนและล่าง ฟันกราม 2 ซี่แรก (M1, M2) ทั้งด้านบนและด้านล่างจะมีสันในแนวขวางจำนวนเท่ากัน คือ 3 สัน แต่ฟันกรามซี่สุดท้ายจะเพิ่มอีกหนึ่งสัน จำนวนของสันฟันอาจจะเพิ่มขึ้นได้ในบางตัวซึ่งเป็นกรณีข้อยกเว้น สันฟันดังกล่าวนี้เกิดจากการเรียงตัวของปุ่มฟัน (cusp) ในแนวขวาง แต่แนวสันฟันไม่ค่อยชัดเจนเหมือนในสกุล มาสโตดอน ถิ่นที่อยู่ กอมโฟทีเรียม มีชีวิตอยู่ในยุคไมโอซีนช่วงกลาง (16-11 ล้านปีก่อน) อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำทะเลสาบในเขตป่าที่ค่อนข้างแห้งแล้ง แต่บางชนิดอาศัยอยู่ตามที่ชุ่มชื้นและคล้ายพวกสมเสร็จ โครงกระดูกที่สมบูรณ์ของกอมโฟทีเรียม พบใกล้เมือง Sansan ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งสามารถดูได้ที่พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ธรรมชาติในกรุงปารีส การกระจาย ส่วนใหญ่พบในยุโรปตะวันตก แหล่งพบอื่นๆ ได้แก่ ทวีปแอฟริกา อเมริกาเหนือ และเอเชีย โดยแหล่งล่าสุด เมื่อ พ.ศ. 2540 คือ แหล่งบ่อทรายตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

²⁶ Gomphotheriidae ช้างในวงศ์กอมโฟทีเรียมีมากกว่า 20 สกุล รวมทั้งสกุลในระยะแรกสุดของวงศ์นี้ซึ่งได้แก่ ฟิโอเมีย (Phiomia) และพาลีโอมาสโตดอน (Palaemastodon) ช้างฟิโอเมียมีขนาดเท่ากับม้าไทย แต่ช้างพาลีโอมาสโตดอนมีขนาดเท่ากับช้างไทยปัจจุบัน ช้างในวงศ์นี้มีรูปร่างกะโหลกและคอกยาว ฟันมียอดฟันต่ำ (low crowned) ฟันตัด (incisor) ซี่ที่ 2 มีขนาดใหญ่ขึ้น และคู่บนมีลักษณะยาวตรงรวมทั้งมีแถบของเคลือบงา (enamel) อยู่ด้วย ช้างในสกุลที่วิวัฒนาการต่อๆ มา งาคู่ล่างจะโค้งไปทางด้านหน้า หรือ โค้งลงหรือแผ่ขยายเป็นแบบเสียม ซึ่งอาจใช้สำหรับขุดหัวรากพืช ขากรรไกรยังคงมีขนาดใหญ่ สำหรับฟันเขี้ยว (canine) ไม่มีตัวอย่างสกุลช้างในวงศ์นี้ เช่น Cordillerion ในอเมริกาเหนือ และ Cuvieronius ในอเมริกาใต้ โดยช้างสกุลหลังนี้ได้สูญพันธุ์ไปเมื่อประมาณ ค.ศ. 200-400

ช้างฟิโอเมียเดิม พบในดินแดนอียิปต์และอินเดีย มีงาแบบเสียม มีคอกยาว กระจายพันธุ์กว้างขวางในสมัยโอลิโกซีน (37-22.5 ล้านปีก่อน) โดยสกุลที่มีขากรรไกรและงาคู่ยาวเสียมหรือพลั่วมากขึ้นจะพบในสกุลอะเมบีโลดอน (Amebelodon) และแพลติฟีโลดอน (Platybelodon) ซึ่งมีชีวิตอยู่ในสมัยไมโอซีน (22.5-5 ล้านปีก่อน)

ช้างพาลีโอมาสโตดอน มีกะโหลกสั้น งาคู่ยาวทรงกระบอก พบซากดึกดำบรรพ์ในชั้นตะกอนสมัยอีโอซีนช่วงปลาย ในประเทศอียิปต์ บางสกุลในช่วงเวลาต่อๆ มา เช่น Anancus และ Stegomastodon จะมีขากรรไกรที่สั้นและงาล่างหายไป

คล้ายๆ กับช้างในสมัยปัจจุบันมีง่ามนับใหญ่แข็งแรงและยาวประมาณ 270 เซนติเมตร (9 ฟุต) ลักษณะของงาจะโค้งงอขึ้นข้างบนนอกจากมีงา²⁷

2.3.2 ความรู้ด้านชีววิทยาช้างไทย (สายพันธุ์ช้างไทย)

ช้างโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 สายพันธุ์หลัก ได้แก่ ช้างเอเชีย²⁸ (Asian Elephants) และ ช้างแอฟริกา²⁹ (African Elephants) ช้างไทยจัดอยู่ในสายพันธุ์ช้างเอเชีย และมีผู้นายพันธุ์ย่อยแยกตามลักษณะภูมิประเทศที่ช้างอาศัยอยู่³⁰ ได้

2.3.2.1 ช้างเอเชีย

ช้างเอเชียมีชื่อสามัญ (Common Name) เป็นภาษาอังกฤษว่า Asiatic Elephant และมีชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific Name) หรือชื่อสัตวศาสตร์ (Zoological Name) เป็นภาษาลาติน (Latin) ว่า *Elephas maximus* Linn ในสมัยดั้งเดิมช้างเอเชียมีการกระจายพันธุ์ตั้งแต่แถบลุ่มแม่น้ำไทกริส (Tigris) ประเทศอิรัก และยูเฟรติส (Longitude 45 ตะวันออก) ถึงอินโดจีน ขึ้นไปทางเหนือประเทศจีนสุดเขตที่ลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง (Latitude 30 เหนือ) และกระจายพันธุ์ลงมาทางเชิงภูเขาหิมาลัยด้านใต้สุดคาบสมุทรมาลาया รวมทั้งเกาะขนาดใหญ่ในแถบเดียวกัน เช่น เกาะลังกา (ประเทศศรีลังกา) และเกาะสุมาตราของประเทศอินโดนีเซีย³¹ แต่ช้างเอเชียก็ได้สูญพันธุ์ไปจากบริเวณแถบตะวันออกกลางในราวสศตวรรษที่ 5 และสูญพันธุ์ไปจากลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงในศตวรรษที่ 11 ปัจจุบันช้างเอเชียจะพบในป่าตอนใต้ของทวีปเอเชียตั้งแต่ประเทศเนปาล ภูฏาน อินเดีย บังกลาเทศ ปากีสถาน ศรีลังกา จีนตอนใต้ (ยูนาน) พม่า ไทย ลาว กัมพูชา (เขมร) เวียดนาม (ญวน) มาเลเซีย และเกาะสุมาตรา เข้าไปปล่อยไว้ในป่า (Indroduce) ยังแคว้นกาลิมันตัน (Kalimantan) ในเกาะบอร์เนียวอีก

²⁷ จาก *ช้างเอเชียในประเทศไทย* (น.1), โดย กองอุทยานแห่งชาติ, 2535, กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

²⁸ ช้างเอเชีย (อังกฤษ: Asian elephant) จัดอยู่ในประเภทสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิด *Elephas maximus* ในวงศ์ Elephantidae มีขนาดเล็กกว่าช้างแอฟริกา รวมทั้งมีใบหูขนาดเล็กกว่า มีอายุขัยโดยเฉลี่ยประมาณ 60 ปี

²⁹ ช้างแอฟริกา หรือ ช้างแอฟริกัน (African elephant) เป็นช้างสกุลหนึ่ง ที่อาศัยอยู่ในทวีปแอฟริกา จากหลักฐานฟอสซิลที่ค้นพบทำให้ทราบว่า ช้างแอฟริกาอาศัยอยู่ในทวีปแอฟริกาตั้งแต่ยุคไพลสโตซีน

ช้างแอฟริกา จัดอยู่ในสกุล *Loxodonta* ซึ่งปัจจุบันหลงเหลือเพียง 2 ชนิด คือ

ช้างพุ่มไม้แอฟริกา (*Loxodonta africana*) มีขนาดใหญ่ที่สุด รูปร่างกำยำลั่นสัน อาศัยตามทุ่งโล่งหรือพุ่มไม้ทั่วไป

ช้างป่าแอฟริกา (*Loxodonta cyclotis*) มีขนาดเล็กลงมา อาศัยอยู่ในป่าบริเวณใจกลางทวีปแอฟริกา

³⁰ *ช้างเอเชียในประเทศไทย* (น. 12). เล่มเดิม

³¹ Brain and Humphrey. 1982 : Oliver” 1978 b : Lekagul and McNeely. 1977 p. b.

ด้วย จึงทำให้เกะเบอร์เนียวในปัจจุบันมีช้างป่า แต่เป็นช้างที่ถูกนำมาจากมาเลเซียไปปล่อยไว้ ไม่ใช่เป็นช้างที่มีอยู่ในป่าเกะเบอร์เนียวตามธรรมชาติ

สำหรับประเทศไทยเมื่อระยะเวลาประมาณ 200 ปีมาแล้ว ได้มีช้างป่าอาศัยอยู่ในป่าต่างๆ ทั่วประเทศแม้แต่ตามบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยารอบๆ กรุงเทพฯ ก็มีช้างป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ครั้นต่อมาในระยะหลังๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้ส่งบลงจำนวนประชากรของไทยได้เพิ่มทวีมากขึ้นเป็นลำดับ ทำให้เกิดความต้องการพื้นที่ดินสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยและใช้ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น³²

1) ช้างเอเชียพันธุ์ศรีลังกา (Elephasmaximusmaxinus Linn.)

เป็นช้างที่มีอยู่ในป่าตามธรรมชาติเฉพาะในเกาะซีลอนหรือเกาะลังกาเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันคือประเทศศรีลังกา มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาช้างเอเชียทั้งหมด ตัวผู้หรือช้างพลายส่วนใหญ่จะเป็นช้างสีดอ (Mukna) คือ ไม่มีงา แต่มีขนาย ซึ่งเป็นงาขนาดเล็ก โตประมาณเท่าข้อมือ (เส้นรอบวงประมาณ 15-20 เซนติเมตร) ยาวไม่พ่นปากหรืออาจยาวพ่นปากเพียงเล็กน้อย มีน้อยตัวที่มีงาส่วนตัวเมียหรือช้างพังมีลักษณะเหมือนกับช้างเอเชียพันธุ์อื่นๆ คือ ไม่มีงา มีแต่ขนายเท่านั้น

2) ช้างเอเชียพันธุ์อินเดีย (Elephasmaximusinducus Cuvier.)

เป็นช้างที่อาศัยอยู่ในป่าตามธรรมชาติบนผืนแผ่นดินใหญ่ของทวีปเอเชีย ได้แก่ ประเทศเนปาล ประเทศภูฏาน ประเทศอินเดีย ประเทศพม่า ประเทศไทย ประเทศลาว ประเทศเวียดนาม ประเทศกัมพูชา แคว้นยูนนานประเทศจีน และประเทศมาเลเซีย พบกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ โดยช้างในประเทศไทยมีลักษณะที่สามารถสังเกตได้ ดังนี้ คือ

(1) หน้งมีขนเส้นห่างๆ ปลายหางมีขนเส้นยาวๆ งอกเป็นแนวด้านหน้าและด้านหลังของปลายหาง (ราว 2-3 นิ้ว) ขนหางยาวราว 7-8 นิ้ว โคนงาไปจรดกันตรงปลาย

(2) ลายพื่นหน้า มักมีจำนวนตามลำดับชุดของกรามดังนี้ คือ 4, 8, 16, 24 แต่อาจมีน้อยกว่านี้บ้างในบางราย

(3) ช้างตัวผู้บางตัวมีงา เรียกว่าช้างพลาย ถ้างาใหญ่ เรียกว่า ช้างงาปลี ถ้างาเล็กยาวเรียวย เรียกว่า ช้างงาเครือ ตัวผู้ที่ไม่มีงา เรียกว่า ช้างสีดอ (Mukna)

(4) ช้างตัวเมีย เรียก ช้างพัง ช้างสีดอ ช้างพัง ไม่มีงา แต่มีขนายที่ใช้แทนงา³³

³² จาก การบูรณาการแก้ไขปัญหาช้างไทย (น.4-5), โดย รายงานการศึกษาวิจัย , 2553, กรุงเทพฯ: วุฒิสภา.

³³ แหล่งเดิม.

(5) ช้างเผือก คือช้างที่มีต่อมทำสีลานินติดปกติ ผิวหนังและขนค่อนข้างเป็นสีหม้อใหม่ นัยน์ตาขาวๆ เหลืองๆ ส่วนอื่นๆ จะเป็นสีจาง ช้างแก่ๆ มักมีโคนงวงและใบหูตกกระเป็นสีหม้อใหม่เหมือนกัน

(6) ช้างป่า เรียกหน่วยนับเป็นตัว ช้างเลี้ยง เรียกหน่วยนับเป็นเชือก

3) ช้างเอเชียพันธุ์สุมาตรา (Elephasmaximussunatranus Temmick)

เป็นช้างที่อาศัยอยู่เฉพาะในป่าตามธรรมชาติบนเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซียเท่านั้น ขนาดร่างกายมักจะเล็กกว่าช้างเอเชียพันธุ์อินเดีย³⁴ ช้างแคะหรือ “ช้างค่อม” (Pygmy Elephant) ช้างแคะหรือช้างค่อมเป็นช้างตระกูลพิเศษ (Pygmy Elephan : Liacyclotis) มีความสูงไม่เกิน 2 เมตร มีถิ่นกำเนิดในแถบลุ่มน้ำคองโก ทวีปแอฟริกาเท่านั้น ชาวป่าชอบล่าเอาเนื้อช้างชนิดนี้ไปเป็นอาหารกันมาก ประเทศไทยเคยมีผู้พบเห็นช้างดังกล่าวในบริเวณควนเกร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช และบริเวณทะเลน้อย จังหวัดสงขลา และพัทลุง ชาวบ้านเรียกว่า “ช้างค่อม” พบครั้งสุดท้ายเมื่อประมาณหลายสิบปีมาแล้ว ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก มิฉะนั้นแล้วประเทศไทยเราคงจะได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีสัตว์ประหลาดอีกชนิดหนึ่งเหลืออยู่ให้ชาวโลกได้เห็นและได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้กันต่อไป ประกอบกับความรู้วิชาการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าสูงขึ้น จึงได้มีการพัฒนาเครื่องมือทำไม้ เช่น เครื่องเลื่อยยนต์ รถบรรทุก รถแทรกเตอร์ ตลอดจนถนนซึ่งใช้ในการคมนาคมขนส่งมีคุณภาพดี สะดวกสบายทันสมัย จึงทำให้พื้นที่ป่าไม้ที่เคยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณไม้ชนิดมีค่า ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ของประเทศต้องถูกบุกรุกแผ้วถางตัดไม้ทำลายป่าลงอย่างหนัก ทำให้ป่าไม้ลดน้อยลงอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ. 2533 มีป่าไม้เหลือเพียง 25-30 เปอร์เซ็นต์ ของเนื้อที่ของประเทศเท่านั้น สิ่งเหล่านี้นับเป็นผลกระทบต่อแหล่งน้ำ แหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของช้างเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้การพัฒนาขนพาหนะและอาวุธปืนให้มีประสิทธิภาพทันสมัยเป็นเหตุให้สัตว์ป่าต่างๆ รวมทั้งช้างถูกล่าได้โดยสะดวกและง่ายขึ้น ทำให้ประชากรของสัตว์ป่าต่างๆ และช้างที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในประเทศไทยต้องลดลงอย่างรวดเร็ว ช้างที่เคยอยู่รวมกันเป็นโขลง (ฝูง) ใหญ่ ต้องแตกแยกเป็นโขลงเล็กๆ และอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่ป่าลึกที่ป่าที่มีอากาศร่มเย็นเพื่อหลบภัยและมีอาหารตลอดจนน้ำอุดมมากเพียงพอแก่ความอยู่รอด

ปัจจุบันช้างเอเชียในประเทศไทยส่วนใหญ่จะอยู่อาศัยในป่าดงดิบที่ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่คุ้มครอง เช่น อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและมีการกระจายอพยพย้ายถิ่นไปมาระหว่างประเทศไทยกับประเทศใกล้เคียงใน 2 เส้นทางคือ เส้นทางสายที่ 1 ระหว่างเขตจังหวัด

³⁴ แหล่งเดิม.

ตากและจังหวัดกาญจนบุรีกับประเทศพม่า และเส้นทางสายที่ 2 ระหว่างเขตจังหวัดอุตรดิตถ์กับประเทศลาว³⁵

2.3.2.2 ช้างแอฟริกา

ช้างแอฟริกัน (African Elephant-Loxodonta a africanus) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ L.a. Africa เป็นช้างทุ่งขนาดใหญ่ สูงกว่า 3 เมตรขึ้นไป มีถิ่นที่อยู่อาศัยทางทิศตะวันออกและทิศใต้ของทวีปแอฟริกา และ L.a.cyclotis เป็นช้างป่าขนาดเล็กเรียกว่า “ช้างแคระ” (Pygryelephant) มีความยาวสูงราว 2 เมตร อาศัยอยู่ในป่าทางทิศตะวันตกของทวีปแอฟริกา ปัจจุบันเหลืออยู่น้อยเพราะถูกล่าเอาเนื้อไปทำอาหาร ในประเทศไทยเดิมเคยมีช้างลักษณะคล้ายช้างแอฟริกา มีขนาดเล็กเรียกว่า “ช้างค่อม” อาศัยอยู่ในป่าทะเลสาบสงขลา ปัจจุบันสูญพันธุ์ไปแล้ว ลักษณะนิสัยของช้างแอฟริกันดุร้าย เลี้ยงให้เชื่องยาก มีความอดทนน้อยกว่าช้างเอเชีย ไม่นิยมนำมาฝึกใช้งาน หรือฝึกเพื่อการแสดงใด¹⁷ ในยุคหนึ่ง ช้างแอฟริกาเคยท่องเที่ยวอยู่แทบทุกพื้นที่ในทวีปแอฟริกา แต่ปัจจุบันนี้ถิ่นที่อยู่ของช้างกลับลดลงเหลือเพียง 1 ใน 3 ของพื้นที่ในทวีปแอฟริกาและมีจำนวนช้างไม่ถึง 1 ล้านตัว ช้างแอฟริกาสูงประมาณ 4 เมตร และหนักราว 8 ตัน มีขนาดใหญ่กว่าช้างเอเชียและมีรูปร่างที่แตกต่างกัน เราไม่นิยมนำช้างแอฟริกามาเลี้ยงมากนัก ไม่เหมือนช้างเอเชียจะมีบ้างในประเทศซาฮาราที่ใช้ช้างแอฟริกาชักลากซุง³⁶ ช้างแอฟริกาส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในทวีปแอฟริกาทางตอนใต้ของซาฮารา (Sahara)¹⁹ แม้มีการนำช้างมาใช้ในการศึกสงคราม (ครั้งที่มียี่สิบที่สุด คือ เมื่อกษัตริย์ฮันนิบาลยกกองทัพข้ามเทือกเขาแอลป์ในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตศักราช) แต่ไม่มีการนำช้างแอฟริกามาเลี้ยงเป็นจำนวนมากเหมือนเช่นช้างเอเชีย

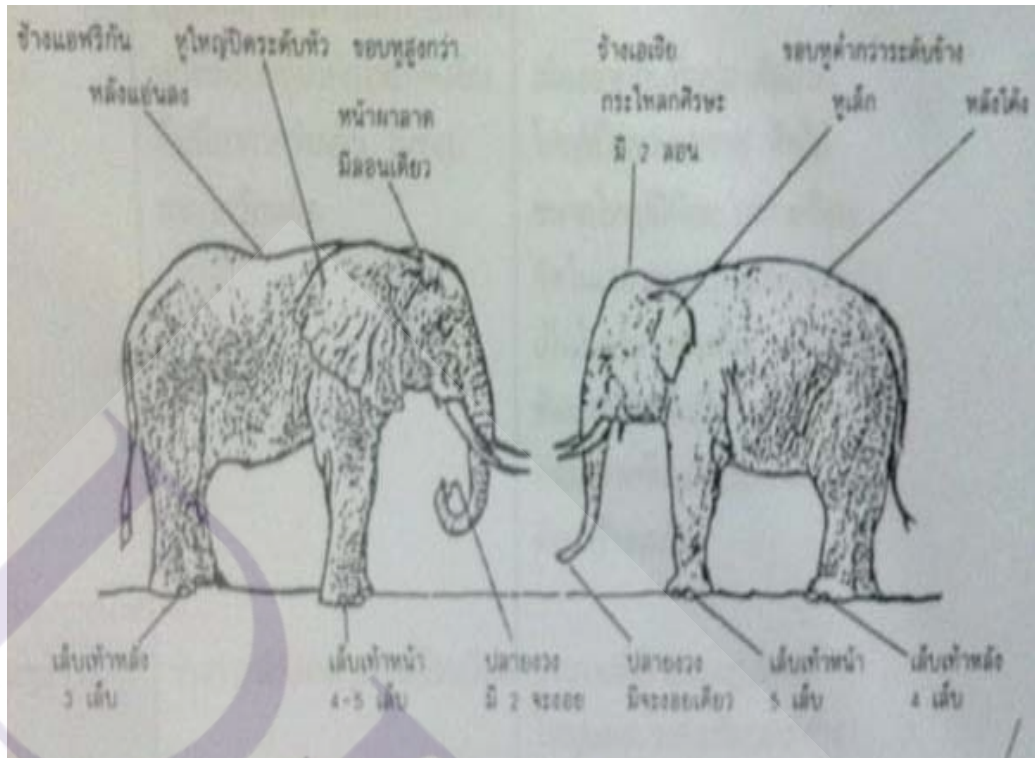
1. ลักษณะแตกต่างระหว่างช้างเอเชียกับช้างแอฟริกา

ช้างแอฟริกามีรูปร่างต่างจากช้างเอเชียหลายประการ เช่น มีใบหูใหญ่กว่าและไม่มีตระพองสองข้างศีรษะเหมือนช้างเอเชีย ช้างเอเชียหลังโค้งขึ้น แต่ช้างแอฟริกาหลังโค้งลง ช้างแอฟริกาทั้งตัวผู้และตัวเมียมีงา แต่ช้างเอเชียตัวเมียไม่มีงา ช้างแอฟริกาสูงกว่าช้างเอเชียประมาณ 45 เซนติเมตร ตัวผู้สูงถึง 4 เมตร ช้างตัวเมียทั้งสองสายพันธุ์เดียวกันตัวผู้ประมาณ 45 เซนติเมตร ช้างแอฟริกาตัวผู้หนักประมาณ 5.5 ตัน ซึ่งหนักกว่าช้างเอเชียร้อยละ 20³⁷

³⁵ ช้างเอเชียในประเทศไทย (น. 13). เล่มเดิม

³⁶ จาก ช้าง (น. 26), โดย อารีย์ ทองแก้ว, 2535, ม.ป.ท: ม.ป.พ.

³⁷ จาก ช้างแอฟริกา (น. 8), โดย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (นักแปลเครือข่ายของกรมวิชาการ, ผู้แปลและเรียบเรียง), 2544, ม.ป.ท: ม.ป.พ.

ภาพที่ 2.2 เปรียบเทียบลักษณะของช้างเอเชียและช้างแอฟริกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาความแตกต่างของช้างเอเชียและช้างแอฟริกันแล้วจะสรุปได้ดังนี้

1. *Elephas Maximus* (ช้างเอเชีย)
2. *LoxodontaAfricana* (ช้างแอฟริกา)

ตารางที่ 2.1 ช้างเอเชียและช้างแอฟริกามีลักษณะสำคัญแตกต่างกันดังนี้ คือ

ลักษณะสำคัญของช้างเอเชีย และช้างแอฟริกาที่แตกต่างกัน	ช้างเอเชีย (<i>Elephas Maximus</i>)	ช้างแอฟริกา (<i>Loxodonta Africana</i>)
1. ถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ	ถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติมีเฉพาะในทวีปเอเชียตอนใต้และหมู่เกาะที่อยู่ใกล้เคียง เช่น อินเดีย เนปาล ภูฏาน พม่า ไทย ลาว เขมร จีนตอนใต้ (ยูนาน) และศรีลังกา เป็นต้น	ถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติมีเฉพาะทวีปแอฟริกาตอนใต้ของทะเลทรายซาฮาราเท่านั้น เช่น เคนยา แทนซาเนีย อูกันดา เป็นต้น
2. ภูมิอากาศที่ชอบ	ปกติชอบอยู่อาศัยในป่าดงดิบที่มีอากาศชื้น ไม่ชอบอากาศร้อนจัด	เนื่องจากถิ่นที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นทะเลทราย ดินไม่อุดมสมบูรณ์มีน้ำน้อย อากาศร้อนจัดในเวลากลางวันและหนาวเย็นในเวลากลางคืน ฉะนั้นช้างแอฟริกาจึงมีความทนทานต่ออากาศร้อนและแห้งแล้งได้ดีกว่าช้างเอเชีย
3. ลักษณะรูปร่างและขนาด	ร่างกายมีลักษณะรูปร่างอ้วนป้อม	ร่างกายมีลักษณะรูปร่างสูงใหญ่และปราดเปรียวกว่าช้างเอเชีย
3.1 ลักษณะรูปร่าง		
3.2 ขนาดความสูง	เมื่อโตเต็มที่ตัวผู้มีขนาดความสูงตรงไหล่เฉลี่ยประมาณ 270 ซม. (9 ฟุต) ตัวเมียสูงประมาณ 240 เซ็นติเมตร (8 ฟุต)	เมื่อโตเต็มที่ตัวผู้มีขนาดสูงตรงไหล่เฉลี่ยประมาณ 300 เซ็นติเมตร (11 ฟุต) ตัวเมียสูงประมาณ 270 เซ็นติเมตร (9 ฟุต)
3.3 ขนาดน้ำหนัก	เมื่อโตเต็มที่น้ำหนักเฉลี่ยประมาณ 3,500 – 4,000 กก. (3.50 – 4.00 ตัน)	เมื่อโตเต็มที่น้ำหนักเฉลี่ยประมาณ 4,000 – 5,000 กิโลกรัม (4.00 – 5.00 ตัน)

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลักษณะสำคัญของช้างเอเชีย และช้างแอฟริกาที่ต่างกัน	ช้างเอเชีย (<i>Elephas Maximus</i>)	ช้างแอฟริกา (<i>Loxodonta Africana</i>)
4. จำนวนเล็บเท้า 4.1 เล็บเท้าหน้า 4.2 เล็บเท้าหลัง	เล็บเท้าหน้าแต่ละช้างมีจำนวน 5 เล็บ เล็บเท้าหลังแต่ละช้างมีจำนวน 4 เล็บ และอาจมีบางตัวมี 5 เล็บ	เล็บเท้าหน้าแต่ละช้างส่วนใหญ่ มี 4 เล็บ แต่ก็อาจมีบางตัวมี 5 เล็บ เล็บเท้าหลังแต่ละช้างมีจำนวน 3 เล็บ
5. จะงอยปากวง 6. ลักษณะของหลัง	ปลายวงจะมีจะงอยเดียว หลังมี ลักษณะโค้งงอเหมือนหลังกึ่ง หัวหรือศีรษะกว้างมี 2 ตอน	ปลายวงมี 2 จะงอย หลังมีลักษณะเป็นหลังแอ่น หัวหรือศีรษะแหลมเล็กมีลอน เดียว
7. ลักษณะของหัว	ใบหูมีขนาดเล็กกว่าช้าง แอฟริกาอย่างเห็นได้ชัดเจน	ใบหูมีขนาดใหญ่กว่าช้างเอเชีย มาก ขอบบนของใบหูจะอยู่สูง
8. ลักษณะหู	และขอบบนของใบหูจะอยู่สูง ไม่พื่นระดับหัว	เหนือพื่นระดับของหัว
9. จุดสูงที่สุดของร่างกาย	จุดความสูงที่สุดของร่างกายอยู่ ที่บริเวณหลัง	จุดความสูงที่สุดของร่างกายอยู่ ที่ตรงไหล่
10. งา 10.1 เพศที่มีงา	มีงาเฉพาะช้างตัวผู้หรือที่ เรียกว่า ช้างพลายเท่านั้น ส่วน ช้างตัวเมียหรือที่เรียกว่าช้างพัง และช้างตัวผู้บางตัวที่เรียกว่า ช้างลีดอ นั้นไม่มีงา คงมีแต่ ขนายซึ่งเป็นงาขนาดเล็กโต ประมาณเท่าข้อมือ (ขนาดเส้น	มีงาทั้งเพศผู้และเพศเมีย

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลักษณะสำคัญของช้างเอเชีย และช้างแอฟริกาที่แตกต่างกัน	ช้างเอเชีย (<i>Elephas Maximus</i>)	ช้างแอฟริกา (<i>Loxodonta Africana</i>)
10.2 ขนาดความยาวของ งา	ประมาณ 15 – 20 ซม.) ยาวไม่ ฟันปากหรืออาจยาวฟันปาก เพียงเล็กน้อย (ยาวฟันปากอย่าง มากไม่เกิน 15 เซ็นติเมตร) ช้างเอเชียปกติจะมีงาสั้นกว่าช้าง แอฟริกา คือ มีงายาวเฉลี่ย ประมาณ 120 – 160 ซม. (1.20 – 1.60 เมตร)	ช้างแอฟริกา มีงายาวทั้งเพศผู้ เพศเมีย คือ มีงายาวเฉลี่ย ประมาณ 200 – 250 เซ็นติเมตร (2.00 – 2.50 เมตร)
11. ฟันกราม		
11.1 จำนวนสันร่อง ฟันกราม	สันร่อง (ridges) ของฟัน กรามช้างเอเชียแก่อายุมากมี จำนวนมากที่สุดไม่เกิน 27 สัน ร่อง สันร่องฟันกรามมีรูปร่าง	สันร่อง (ridges) ของฟัน กรามช้างแอฟริกาแก่อายุมาก มีจำนวนมากที่สุด 14 สันร่อง
11.2 ลักษณะรูปร่าง ลวดลายสันร่อง ฟันกราม	ลักษณะลวดลายเป็นวงยาวรี เรียงกัน	สันร่องฟันกรามมีรูปร่าง ลักษณะลวดลายเป็นรูป
12. จำนวนกระดูกซี่โครง	กระดูกซี่โครงมีจำนวน 19 คู่	สี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด หรือ
13. จำนวนข้อกระดูกหาง	กระดูกหางมีจำนวน 33 ข้อ	สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน กระดูกซี่โครงมีจำนวน 21 คู่ กระดูกหางมีจำนวน 26 ข้อ

ที่มา: ช้างเอเชียประเทศไทย กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2535
(น. 7-9).

2. ลักษณะทางกายภาพของช้าง

1) งวง เป็นลักษณะร่วมกันของจุมูกและริมฝีปากบน ซึ่งยืดยาวออกไปและเกิดจากวิวัฒนาการเพื่อทำหน้าที่เฉพาะอย่าง งวงเป็นระยะงวงที่สำคัญและมีประโยชน์ที่สุดของช้าง ช้างแอฟริกา มีสิ่งคล้ายนิ้ว โผล่ออกมาสองอันที่ปลายงวง ขณะที่ช้างเอเชีย โผล่ออกมาแค่อันเดียว งวงช้างมีความละเอียดพอที่จะหยิบหญ้าขึ้นมาเพียงยอดเดียว แต่ก็แข็งแรงพอที่จะหักกิ่งไม้จากต้นได้ สามารถยกของหนักได้ถึง 250 กิโลกรัม และเป็นเนื้อเยื่อที่ละเอียดอ่อนที่สุดเท่าที่เคยมีการศึกษามา³⁸

สัตว์กินพืชส่วนใหญ่มีฟันที่ออกแบบมาเพื่อตัดและฉีกส่วนต่างๆ ของพืช อย่างไรก็ตาม ยกเว้นช้างวัยอ่อนมาก ช้างมักจะใช้งวงฉีกอาหารแล้วจึงนำมาวางไว้ที่ปาก พวกมันจะกินหญ้าหรือเอื้องงวงขึ้น ไปบนต้นไม้เพื่อฉีกเอาใบไม้ ผลไม้หรือกิ่งไม้ทั้งกิ่ง หากอาหารที่ต้องการนั้นอยู่สูงเกินเอื้อม ช้างจะพันงวงของตัวเองเข้ากับต้นไม้หรือกิ่งไม้และเขย่าเอาอาหารลงมาหรืออาจล้มต้นไม้ทั้งต้นลงเลยทีเดียว

งวงยังสามารถใช้สำหรับการดื่มได้ด้วย ช้างจะคูดน้ำเข้าไปในงวง ซึ่งสามารถคูดเข้าไปได้มากที่สุดถึง 14 ลิตร ในคราวหนึ่ง จากนั้นจึงพ่นน้ำเข้าไปในปาก ช้างยังสามารถคูดน้ำมาเพื่อพ่นใส่ร่างกายของตัวระหว่างการอาบน้ำได้ด้วย นอกเหนือไปจากการคูดน้ำแล้ว ช้างยังอาจพ่นดินและโคลน ซึ่งจะแห้งและทำหน้าที่เหมือนกับสารกันแดด ขณะว่ายน้ำ งวงเป็นท่อช่วยหายใจที่ยอดเชื่อม

งวงยังมีบทบาทสำคัญในปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหลายอย่าง ช้างที่คุ้นเคยกันจะทักทายกันโดยการพันงวงรอบงวงของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งคล้ายกับการจับมือของมนุษย์มาก นอกจากนี้ ช้างยังสามารถใช้งวงในการเล่นมวยปล้ำ โดยการสัมผัสระหว่างการเกี่ยวพาราตีและปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่-ลูก และสำหรับการแสดงความเหนือกว่า การชูงวงขึ้นสามารถเป็นได้ทั้งการเตือนหรือการคุกคาม ขณะที่งวงลดลงสามารถเป็นสัญลักษณ์ของการจำยอม ช้างยังสามารถป้องกันตนเองได้เป็นอย่างดีโดยการเคลื่อนไหวงวงไปมาที่ผู้รุกรานหรือโดยการจับและข้างออกไป

ช้างมีจุมูกที่ใหญ่ที่สุดในโลก และสามารถรับกลิ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งอาจดีที่สุดเหนือกว่าสัตว์อื่นใดในโลก การแกว่งงวงไปมาของช้างเป็นการทดสอบกลิ่นในอากาศจากทุกทิศทาง ช้างป่าสามารถรับกลิ่นได้ไกลหลายไมล์³⁹ ซึ่งสามารถรับรู้ถึงอันตรายล่วงหน้าได้ นอกจากนี้ งวงช้างยังสามารถใช้เปล่งเสียงได้อีกด้วย

³⁸ ช้างเอเชียในประเทศไทย (น. 7-9). เล่มเดิม

³⁹ ไมล์ คือหน่วยมาตรฐานอังกฤษที่ใช้วัดระยะทาง มักย่อว่า mi จากภาษาอังกฤษ mile 1 ไมล์มีค่าเท่ากับ 1,609 กิโลเมตร 1,609.344 เมตร 63,360 นิ้ว 5,280 ฟุต 1,760 หลา

2) งา ของช้างเป็นฟันตัดขากรรไกรบนคู่ที่สอง งาจะโตขึ้นอย่างต่อเนื่องงาของช้างเพศผู้เติบโตในอัตรา 17 เซนติเมตรต่อปี งาใช้ในการขุดหาน้ำ เกลือหรือรากไม้ เพื่อขุดเปลือกไม้ เพื่อที่จะกินเปลือกไม้ เพื่อขุดเข้าไปในต้นไม้เพื่อเอาผลไม้ที่อยู่ข้างใน เพื่อย้ายต้นไม้และกิ่งในการเปิดเส้นทาง นอกเหนือจากนี้ ช้างยังใช้ทำสัญลักษณ์บนต้นไม้เพื่อสร้างอาณาเขต และในบางครั้งใช้เป็นอาวุธด้วย

มนุษย์มีความถนัดมือซ้ายหรือมือขวาข้างใดข้างหนึ่งอย่างชัดเจน ช้างเองก็ถนัดใช้ขาข้างใดข้างหนึ่งเช่นเดียวกัน งาข้างที่ถนัดมักจะสั้นกว่าและมีรูปร่างกลมกว่าที่ปลายจากการสึกหรอ ช้างแอฟริกาทั้งเพศผู้และเพศเมียมีงาขนาดใหญ่ที่ยาวได้ถึง 3 เมตร และหนักมากกว่า 90 กิโลกรัม ในช้างเอเชีย มีเพียงเพศผู้เท่านั้นที่มีงาขนาดใหญ่ ส่วนเพศเมียจะมีงาขนาดเล็กหรือไม่มีเลย ช้างเพศผู้สามารถมีงาที่ใหญ่กว่าของช้างแอฟริกาได้มาก แต่งาของช้างเอเชียมักจะมีรูปร่างเรียวกว่าและเบา กว่า งาที่ยาวที่สุดที่เคยบันทึกไว้ยาว 3.27 เมตร และงาที่หนักที่สุดที่เคยบันทึกไว้หนัก 102.7 กิโลกรัม สถิติในหลายทศวรรษหลังสุดได้ชี้ให้เห็นว่าน้ำหนักของงาช้างโดยเฉลี่ยลดลงอย่างน่าตกใจ เฉลี่ยถึง 0.5 ถึง 1 กิโลกรัมต่อปี งาของช้างเอเชียและช้างแอฟริกาส่วนใหญ่มีแคลเซียมฟอสเฟตเป็นองค์ประกอบในรูปอะพาไทต์ งาเป็นชิ้นส่วนของเนื้อเยื่อที่มีชีวิต มันจึงค่อนข้างอ่อนเมื่อเทียบกับแร่อื่น เช่น หิน ซิลิโคนทั้งหลายระบุว่าเป็นวัสดุที่เกาะสลักได้ง่าย ความต้องการเอางาช้างเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของการลดจำนวนลงของประชากรช้างทั่วโลก

สายพันธุ์เกี่ยวข้องกับช้างที่สูญพันธุ์ไปแล้วบางสายพันธุ์มีงาในขากรรไกรล่าง นอกเหนือไปจากขากรรไกรบน อย่างเช่น Gomphotherium หรือมีเฉพาะในขากรรไกรล่างอย่างเช่น Deinotherium

3) ฟัน ของช้างแตกต่างไปจากฟันของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่นส่วนใหญ่ โดยปกติ ช้างจะมีฟันอยู่ 28 ซี่ ซึ่งประกอบด้วยฟันตัดคู่ที่สองขากรรไกรบนเป็นงา ฟันน้ำนมที่ขึ้นก่อนงา ฟันกรามน้อย 12 ซี่ โดยมี 3 ซี่อยู่ในขากรรไกรแต่ละข้าง และฟันกราม 12 ซี่ โดยมี 3 ซี่อยู่ในขากรรไกรแต่ละข้างเช่นเดียวกัน

ขณะที่สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมส่วนใหญ่เมื่อโตขึ้น ฟันน้ำนมจะถูกแทนที่ด้วยชุดฟันแท้ถาวร แต่ช้างกลับมีวัฏจักรสับเปลี่ยนหมุนเวียนฟันเกิดขึ้นตลอดชั่วชีวิต ช้างมีฟันน้ำนม ซึ่งจะหลุดไปแลงจะเข้ามาแทนที่เมื่ออายุได้ 1 ปี แต่ฟันเคี้ยวอาจสามารถมีได้ถึง 5 ครั้ง หรือที่พบได้น้อยครั้งมาก 6 ครั้ง ตลอดช่วงชีวิตของช้าง ช้างใช้ฟันกรามและฟันกรามน้อยเพียง 4 ซี่หรือ 1 ซี่ในขากรรไกรแต่ละข้างเท่านั้นเป็นหลักในช่วงชีวิตหนึ่ง ๆ ของมัน

ฟันแท้จะไม่แทนที่ฟันน้ำนมโดยการเกิดจากขากรรไกรในแนวตรงอย่างฟันของมนุษย์ แต่ฟันใหม่จะเติบโตขึ้นด้านในที่หลังปาก แล้วจะผลัดฟันเก่าออกมาด้านหน้า ขณะที่ฟันเก่า

จะแตกออกเป็นชั้นๆ จนกว่าพินเหล่านี้จะหลุดหายไปในช่วงแอฟริกา พินกรามน้อยสองชุดแรกจะเข้าที่เมื่อช่วงเกิด พินเคี้ยวชุดแรกที่อยู่ในแต่ละข้างของขากรรไกรนั้นจะหลุดออกมาเมื่อช่วงอายุได้สองปี พินเคี้ยวชุดที่สองจะหลุดออกเมื่อช่วงมีอายุได้ประมาณ 6 ปี พินชุดที่ 3 จะหลุดออกไปเมื่ออายุได้ 13 ถึง 15 ปี พินชุดที่ 4 จะหลุดออกเมื่อช่วงมีอายุได้อย่างน้อย 28 ปี พินชุดที่ 5 จะหลุดออกเมื่อช่วงมีอายุได้ในช่วง 40 ปี และพินชุดที่ 6 (มันเป็นชุดสุดท้าย) จะอยู่กับข้างไปจนกระทั่งตาย หากช่วงตัวหนึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปี และพินกรามชุดสุดท้ายไม่สามารถใช้การได้อีก มันก็จะไม่สามารถหาอาหารกินได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ฝิบนพินเคี้ยวเช่นเดียวกับงาและขากรรไกร เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยในช่วง และอาจทำให้ข้างตายก่อนกำหนดได้

4) ผิวหนัง

ข้างอาจถูกเรียกว่า สัตว์หนังหนา (pachyderms) ซึ่งมาจากการจำแนกชั้นทางวิทยาศาสตร์ดั้งเดิม หนังของข้างนั้นมีความหนาปกคลุมส่วนใหญ่ของร่างกาย และวัดความหนาได้ประมาณ 2.5-3 เซนติเมตรอย่างไรก็ตาม หนังรอบปากและด้านในหูนั้นค่อนข้างบาง ผิวหนังของข้างมีขนขึ้นอยู่บ้างเล็กน้อย โดยจะสามารถเห็นได้ชัดเจนมากในช่วงอายุน้อย แต่เมื่อช่วงมีอายุมากขึ้น ขนนี้มีจำนวนลดลงและบางลงแต่ขนจะยังคงปกคลุมอยู่ที่หัวและหางของพวกมัน ผิวหนังของมันถึงแม้จะหนาแต่ก็มีความละเอียดอ่อนมาก โดยสามารถสัมผัสถึงแมลงและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้

ข้างทุกชนิดแท้จริงแล้วจะมีผิวหนังสีเทา แต่มักพบว่ามีสีน้ำตาลหรือแดงตามดินแถบนั้น เพราะแช่ตัวอยู่ในปลักโคลนโคลนทำหน้าที่เสมือนครีมกันแดด ซึ่งปกป้องผิวหนังของมันจากรังสีอัลตราไวโอเล็ตที่รุนแรง นอกจากนี้ การแช่ตัวในโคลนยังช่วยให้ผิวหนังสามารถรักษาอุณหภูมิของร่างกายไว้ได้และป้องกันแมลงกัดต่อยทั้งนี้ ข้างเป็นสัตว์ที่ไม่มีต่อมเหงื่อผิวหนังของข้างมีรอยขุ่นเพื่อเพิ่มพื้นที่ผิวสัมผัส ซึ่งจะช่วยให้ความเย็นและเก็บกักความชื้นไว้ได้

5) ขาและเท้า ขาของข้างมีรูปร่างค่อนข้างคล้ายกับเส้า เนื่องจากขาของมันต้องรองรับร่างกายอันใหญ่โต ข้างใช้พลังงานกล้ามเนื้อในการยืนน้อยเนื่องจากขาของมันตั้งตรงและฝ่าเท้ามีขนาดใหญ่ ด้วยเหตุผลนี้เอง ข้างจึงสามารถยืนได้เป็นเวลานาน โดยไม่รู้ล้าเหนื่อย อันที่จริงแล้ว ข้างแอฟริกาจะนอนลงกับพื้นบ่อยครั้งมาก เฉพาะตอนที่มันป่วยหรือได้รับบาดเจ็บเท่านั้น ตรงกันข้ามกับข้างอินเดียที่นอนลงกับพื้นบ่อยครั้งกว่า

เท้าของข้างมีรูปร่างเกือบกลม เท้าหลังแต่ละข้างของข้างแอฟริกา มี 3 เล็บ และเท้าหน้าแต่ละข้างมี 4 เล็บ ส่วนเท้าหลังแต่ละข้างของข้างอินเดียนั้นมี 4 เล็บ และเท้าหน้าแต่ละข้างมี 5 เล็บ ได้กระดูกของเท้าเป็นวัสดุแข็งคล้ายงูซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องกันกระแทก ข้างสามารถว่ายน้ำได้

แต่ไม่สามารถวิ่งเหยาะๆ หรือกระโดดได้ ช้างมีท่าเดินอยู่ 2 ท่า คือ ท่าเดินและท่าที่เร็วกว่าซึ่งคล้ายกับการวิ่ง

ในการเดิน ขาของช้างจะทำหน้าที่เหมือนกับค้ำน้ำหนัก โดยมีสะโพกและไหล่ช่วยขึ้นลงขณะที่วางเท้าบนพื้น ท่าเดินเร็วของช้างนั้นไม่ได้เข้าข่ายการวิ่งทั้งหมด เพราะช้างจะไว้เท้าข้างหนึ่งไว้บนพื้นเสมอ อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนที่อย่างรวดเร็วของช้างนั้นใช้ขาคล้ายกับสัตว์อื่นที่กำลังวิ่งมากกว่า โดยใช้สะโพกและไหล่ยกขึ้นและลงขณะที่เท้าวางอยู่บนพื้น ในการเดินท่านี้ ช้างจะยกเท้าสองข้างขึ้นจากพื้นในเวลาเดียวกัน และเมื่อเท้าหลังทั้งสองข้างและเท้าหน้าทั้งสองข้างอยู่เหนือพื้นดินในขณะเดียวกันแล้ว ท่าเดินนี้จะมีลักษณะคล้ายกับที่เท้าหน้าและเท้าหลังผลัดกันวิ่ง การทดสอบที่ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยมีรายงานว่า การเคลื่อนไหวก้าวเร็วของช้างนั้นจะ “วิ่ง” โดยใช้เท้าหน้า และจะ “เดิน” โดยใช้เท้าหลัง

แม้ว่าช้างจะเริ่ม “วิ่ง” ด้วยท่าเดินนี้ด้วยอัตราเร็ว 8 กิโลเมตรต่อชั่วโมง แต่มีรายงานว่า ช้างสามารถเพิ่มความเร็วจนแตะระดับ 40 กิโลเมตรต่อชั่วโมงได้ โดยไม่เปลี่ยนท่าในการเดินจากการทดสอบที่ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ช้างที่เดินเร็วที่สุดนั้นทำความเร็วสูงสุดได้ที่ 18 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ที่ความเร็วระดับนี้ สัตว์ 4 เท้าอื่นส่วนใหญ่แล้วจะเปลี่ยนท่า การเคลื่อนไหวก้าวคล้ายสปริงสามารถอธิบายความแตกต่างระหว่างการเคลื่อนไหวก้าวของช้างกับสัตว์อื่นๆ ได้ นักสัตววิทยาชาวอังกฤษ ได้ทำการศึกษาซากดึกดำบรรพ์ของช้างพบว่าช้างมีนิ้วเท้า 6 นิ้ว ขณะวิวัฒนาการเป็นสัตว์บกเมื่อ 40 ล้านปีก่อน

6) หู ที่สามารถกระพือได้ขนาดใหญ่ของช้างนั้นยังมีความสำคัญต่อการรักษาสมดุลอุณหภูมิร่างกายช้างด้วย หูช้างเป็นหนังชั้นบางมากซึ่งถูกขึงอยู่เหนือกระดูกอ่อนและเครือข่ายหลอดเลือดจำนวนมาก ในวันที่มีอากาศร้อน ช้างจะกระพือหูอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะสร้างลมอ่อนๆ ขึ้น ลมนี้ช่วยลดอุณหภูมิหลอดเลือดพื้นผิว และจากนั้น เลือดที่ถูกทำให้เย็นลงนั้นจะหมุนเวียนไปทั่วส่วนที่เหลือของร่างกายช้าง เลือดที่เข้าสู่หูนั้นสามารถลดอุณหภูมิลงได้ถึง 6 องศาเซลเซียส ก่อนที่จะหมุนเวียนไปยังส่วนอื่นของร่างกาย ช้างแอฟริกาและช้างเอเชียมีขนาดใบหูแตกต่างกัน ซึ่งบางส่วนสามารถอธิบายได้ด้วยการกระจายพันธุ์ทางภูมิศาสตร์ ช้างแอฟริกามีถิ่นที่อยู่ใกล้กับเส้นศูนย์สูตร ที่ซึ่งมีอากาศร้อนกว่า ดังนั้นจึงต้องมีหูที่มีขนาดใหญ่กว่าตามไปด้วย ส่วนช้างเอเชียซึ่งอยู่ไกลขึ้นไปทางเหนือ อยู่ในอากาศที่เย็นกว่าเล็กน้อย จึงมีหูขนาดเล็กกว่าเช่นกัน ช้างยังใช้หูในการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวและระหว่างช่วงเวลาหาคู่ของเพศผู้ หากช้างต้องการข่มขวัญนักล่าหรือศัตรู มันจะกางหูออกกว้างเพื่อทำให้ดูเหมือนกับว่าตัวมันมีขนาดใหญ่และสง่างาม ระหว่างฤดูผสมพันธุ์ เพศผู้จะปล่อยกลิ่นออกทางต่อมใต้ขมับซึ่งอยู่ห่างไปหูของมัน จอยซ์ พูล (Joy Pool) นักวิจัย

ช้างที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้ตั้งทฤษฎีว่าช้างเพศผู้จะพัดหูของมันเพื่อช่วยให้อากาศนี้กระจายออกไปไกลยิ่งขึ้น

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างช้างไทยกับสังคมไทย

เนื่องจากคณะวิจัยตระหนักในความสำคัญและคุณค่าด้านวัฒนธรรมและขนบประเพณีอันดีงามเกี่ยวกับช้างไทยในอดีต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเชื่อทางศาสนา ตำนานเทพเจ้า และพงศาวดาร รวมถึงประวัติศาสตร์ของชาติที่มีชีวิตของผู้คนในพระราชอาณาจักร ถ้าไปเกี่ยวข้องกับช้างไทยไม่ว่าจะอยู่ภาคใดของประเทศก็ตาม ย่อมแสดงภาพลักษณ์ของสิ่งที่ดีงาม ศิริมงคลพลังอำนาจ และพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์เจ้า ทั้งนี้ เพราะคุณลักษณะอันวิเศษนานาประการของช้างที่ถูกกำหนดเป็นศาสตร์และวัฒนธรรมหนึ่ง ในคัมภีร์โบราณล้ำค่าที่ใครๆ หมายได้ครอบครอง อันแสดงถึงความยิ่งใหญ่ในจิตใจของผู้คน จึงเป็นเหตุให้เกิดทั้งวัฒนธรรมและประเพณีอันเกิดความรู้สึกที่ปราศผู้ใดยกย่องและยอมรับไว้มากมาย จนในที่สุดถือเป็นขนบธรรมเนียมที่สำคัญ พิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา จนกระทั่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติ⁴⁰

2.4.1 ช้างกับวัฒนธรรมไทย

2.1.4.1 ช้างสัญลักษณ์หนึ่งของชาติ

เพื่อเป็นการส่งเสริมสัญลักษณ์ประจำชาติไทยและเพิ่มประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของไทย กระทรวงการท่องเที่ยวได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกำหนดสัญลักษณ์ประจำชาติไทย (National Identity) และได้มีการตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติขึ้นมา เพื่อพิจารณากำหนดสัญลักษณ์ประจำชาติไทย โดยมีนายปองพล อดิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีขณะนั้น เป็นประธานคณะกรรมการฯ ต่อมาเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2544 คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาอนุมัติให้กำหนดสัญลักษณ์ประจำชาติขึ้น 3 สัญลักษณ์ ตามที่คณะกรรมการเอกลักษณ์แห่งชาติได้นำขึ้นเสนอ

1. สัญลักษณ์ประจำชาติไทย 3 สัญลักษณ์ ประกอบด้วย สัตว์ประจำชาติไทยคือ “ช้าง” Chang Thai (Elephant หรือ EelephasMaximas) ดอกไม้ประจำชาติ คือ “ดอกราชพฤกษ์” (ดอกคูณ) Ratchapruek (CassiafistulaLinn.X) และสถาปัตยกรรมประจำชาติ คือ “ศาลาไทย” Sala Thai Pavilion⁴¹

⁴⁰ จาก รายงานการวิจัย การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับช้างเลี้ยงและช้างป่าในประเทศไทย (น. 12), โดย คณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติ, 2547, กรุงเทพฯ: วุฒิสภา.

⁴¹ แหล่งเดิม

2. การใช้ช้างเป็นตราประจำจังหวัดของไทย กรุงเทพมหานคร รูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณเป็นสีเขียว ตามแบบภาพฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ภาคเหนือ จังหวัดเชียงราย รูปช้างสีขาวยกกับเมฆ ลายที่ขอบตรามีรูปนาคเกี่ยว เชียงใหม่ รูปช้างเผือกยืนอยู่ในเรือนแก้ว ตาก รูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงหลังทักษิโณทกเหนือคอช้าง แม่ฮ่องสอน รูปช้างเล่นน้ำ

ภาคกลาง จังหวัดนครนายก รูปช้างชูรวงข้าว เบื้องหลังเป็นลอมฟาง สุพรรณบุรี รูปการทำยุทธหัตถี ระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และพระมหาอุปราชามังกะยอชวา ที่ตำบลหนองสาหร่าย เมื่อ พ.ศ. 2135

ภาคใต้ จังหวัดนราธิวาส รูปเรือกอลและกางใบแล่นรับลมเต็มที่ ภายในใบเรือเป็นรูปช้างเผือกทรงเครื่องคชาภรณ์ รูปช้างนั้นหมายถึงพระศรีนราธิราชกิริณีฯ ช้างสำคัญซึ่งจังหวัดนราธิวาสได้น้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อ พ.ศ. 2520 ในอดีตลานช้าง รูปโขลงช้างยืนอยู่กลางลานกว้าง⁴²

3. วันช้างไทย คณะอนุกรรมการประสานงานการอนุรักษ์ช้างไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานประสานงาน องค์การภาครัฐและเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้างไทยคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้เล็งเห็นว่าหากมีการสถาปนาวันช้างไทยขึ้นจะทำให้ประชาชนชาวไทยหันมาสนใจรักช้างและหวงแหนช้าง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของชาติ และจะพากันให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และคุ้มครองช้างมากขึ้น คณะอนุกรรมการประสานงานอนุรักษ์ช้างไทย จึงได้พิจารณาลงมติให้ วันที่ 13 มีนาคม ของทุกปี เป็นวันช้างไทย และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 จึงได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2541

การที่ประเทศไทยมีมติให้วันที่ 13 มีนาคม ของทุกปี เป็นวันช้างไทยดังกล่าว จึงเป็นการยกย่องให้เกียรติช้างว่าเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติ เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองที่จะต้องได้รับการอนุรักษ์และคุ้มครอง มิให้สูญหายไปจากแผ่นดินไทยนอกจากวันช้างไทยแล้ว ช้างยังได้รับการยกย่องอย่างสูงในจังหวัดหลายจังหวัด อนุสรณ์สถานที่เกี่ยวกับช้างได้ถูกสร้างขึ้นหลายต่อหลายแห่งและมีชื่อเรียกขานไปตามพฤติกรรมของช้างในสมัยโบราณ เช่น

“แม่ฮ่องสอนช้าง” เป็นร่อนน้ำแคบๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในสมัยโบราณเมื่อคล้องช้างป่าก็จะนำไปฝึกในร่อนน้ำดังกล่าว

⁴² วิถีพิเศษ. “ตราประจำจังหวัดของไทย.” สืบค้น 1 มิถุนายน 2558. จาก <http://www.th.wikipedia.org/wiki/ตราประจำจังหวัดของไทย>

“เจดีย์ยุทธหัตถี” อนุสรณ์สถานที่ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงชนช้างชนะพม่า

“พระแท่นศิขรช้าง” ที่จังหวัดสุรินทร์เป็นพระแท่นประทับของพระอินทร์ ฯลฯ⁴³

2.4.2 ช้างไทยกับสถาบันพระมหากษัตริย์และประวัติศาสตร์

ในสมัยโบราณมีการใช้ช้างในการทำสงคราม ซึ่งถือว่าช้างนั้นเป็นกำลังสำคัญในการสู้ศึกเพื่อเอกราชของไทยเลยทีเดียว การใช้ช้างในการทำสงครามนั้น ได้มีการกล่าววิธีการต่อสู้เอาไว้ว่าพระเจ้าแผ่นดินหรือแม่ทัพก็จะใช้อาวุธของ้าวต่อสู้กันบนหลังช้าง ส่วนช้างที่ใช้ต่อสู้นั้นก็ต่อสู้กับช้างของศัตรูซึ่งผู้ใดที่มีกำลังมากและสามารถสู้ช้างของศัตรู ก็จะเป็นฝ่ายได้เปรียบเพราะจะทำให้แม่ทัพนั้นสามารถใช้ของ้าวฟันคู่ต่อสู้ได้อย่างสะดวกและได้ชัยชนะ ซึ่งการรับชัยชนะนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของช้างและแม่ทัพด้วย ช้างศึกในสมัยโบราณนั้นมีมากมายหลายรัชสมัยโดยเริ่มจากสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อครั้งสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในสมัยนี้พระองค์ได้รับช้างเผือกมาตัวหนึ่งซึ่งถือเป็นช้างเผือกแรกของกรุงศรีอยุธยา เลยก็นำไปตั้งพระองค์ได้รับพระราชสมัญญาอีกพระนามหนึ่งว่า พระเจ้าช้างเผือกและในสมัยพระมหาจักรพรรดิทรงใช้ช้างต่อสู้กับกองทัพของพม่าและได้เกิดตำนานพระศรีสุริโยทัยขึ้น⁴⁴

นอกจากนี้ยังมีการรบบนหลังช้างที่สำคัญกับคนไทยมากที่สุดซึ่งถือเป็นการกู้เอกราชให้กับประเทศไทยเลก็นำได้นั้นคือในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชซึ่งเป็นการรบระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชาแห่งกรุงหงสาวดีโดยช้างที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้ในการทำศึกครั้งนี้คือเจ้าพระยาไชยานุภาพและเมื่อได้รับชัยชนะก็ได้สมญานามว่าเจ้าพระยาปราบหงสา ส่วนช้างที่พระสมเด็จพระเอกาทศรถผู้น้องทรงช้างนามว่า เจ้าพระยาปราบไตรจักร และต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีเมื่อครั้งที่ประชาชนเกิดความแตกแยกเข้าศึกเข้าโจมตีพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นกำลังรวบรวมชาติไทยให้เป็นปึกแผ่นโดยทรงใช้ช้างในการรบด้วยเช่นกัน

2.4.2.1 ช้างไทยในพระราชพิธี ประเทศไทยเป็นชาติหนึ่งที่มีประเพณีที่ถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลซึ่งในประเพณีเหล่านี้ก็เกิดจากความเชื่อความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยในประเพณี หรือพระราชพิธีต่างๆ นี้ก็ได้มีการนำช้างเข้ามาประกอบพิธีเพื่อเป็นมิ่งมงคล ในประเพณีของไทยแต่เดิมช้างเผือกเป็นช้างที่สำคัญในงานพระราชพิธี ซึ่งพระราชพิธีเหล่านี้ได้แก่ งาน

⁴³ รายงานการวิจัย การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับช้างเลี้ยงและช้างป่าในประเทศไทย (น. 14). เล่มเดิม

⁴⁴ สารานุกรมไทย. อ้างคำว่า “สมเด็จพระสุริโยทัย พระวีรกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา.” สืบค้น 1 มิถุนายน 2558, จาก www.kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=21&chap.

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา และงานพระราชพิธีฉัตรมงคล การนำช้างเผือกขึ้นยืนที่แท่นยกช้างด้านตะวันตกพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ในพระบรมมหาราชวังเพื่อประกอบเกียรติยศจะต้องแต่งเครื่องคชาภรณ์ในรัชกาลที่ 3 ได้มีการปรากฏถึงการนำช้างพระที่นั่งขึ้นแท่นในการรับแขกเมืองไว้ในพระราชพงศาวดารดาวกรุงรัตน โกสินทร์ ทั้งนี้ในรัชกาลที่ 4 ที่กล่าวถึงในพระราชพิธีบรรราชภิเษกพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงช้างพระที่นั่งชื่อเจ้าพระยาไชยนาฎภาพพร้อมกันนี้ยังมีปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตน โกสินทร์รัชกาลที่ 5 กล่าวถึงการนำพระวิมลรัตนกิริณีช้างเผือกในรัชกาลที่ 4 แต่งด้วยเครื่องคชาภรณ์ออกยืนแท่นพร้อมกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปในพระราชพิธีพิรุณศาสตร์ ซึ่งเป็นพระราชพิธีที่เกี่ยวกับการขอความสมบูรณ์ให้กับต้นข้าวพืชพันธุ์ของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ช้างที่นำมาใช้งานในพระราชพิธีเช่นนี้จะต้องมีการสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญก่อน⁴⁵

2.4.2.2 ช้างไทยในแต่ละรัชกาล ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ ปกครองมานานหลายรัชสมัย ซึ่งในการปกครองแต่ละรัชสมัยนั้นก็ให้มีช้างเข้ามาเกี่ยวข้องในการปกครองตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน ช้างถือว่าเป็นสัตว์ที่ช่วยเสริมบารมีของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่ว่าพระพุทธเจ้าทรงเสวยราชย์เป็นพระยาช้างที่มีบุญบารมีมากกว่า 500 ชาติ จึงถือได้ว่าช้างเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของคนไทยเลยก็ว่าได้

1. กรุงสุโขทัย ในศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ชนช้างชนะขุนสามชนเจ้าเมืองจลน และยังมีอีกตอนที่กล่าวถึงช้างเผือกตัวโปรดของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่ชื่อจุจากรี ซึ่งช้างเผือกตัวนี้ทรงให้แต่งด้วยเครื่องคชาภรณ์ แล้วทรงนำราษฎรออกบำเพ็ญกุศลตามพระอารามในอรัญญิกเมื่อครั้งที่ทรงครองกรุงสุโขทัย

2. กรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีช้างเผือกที่มีลักษณะพิเศษที่นำมาเป็นสัตว์คู่บารมีของพระมหากษัตริย์แต่ละรัชกาลในสมัยสมเด็จพระอินทราชา ได้ช้างเผือกมา 1 เชือก ในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช ได้ปรากฏช้างเผือกที่ชื่อพระฉัททันต์ขึ้น

ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งถือได้ว่าเป็นรัชสมัยเริ่มต้นที่ให้ความสำคัญกับช้างเผือกมากที่สุด พร้อมทั้งยังมีช้างเผือกประจำรัชกาลนี้ถึง 7 เชือก คือ พระคเชนทโรดม พระรัตนากาศ พระแก้วทรงบาศ ช้างเผือกพังแม่และพังลูก พระบรมไกรสร พระสุริยคุณุช

ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3 (สมเด็จพระนารายณ์มหาราช) ได้ช้างเผือกมา 2 เชือก คือ พระอินทร์ไอยราวรรณ และเจ้าพระยาบรมกเชนทนต์

⁴⁵ ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยฯ จังหวัดลำปาง. “ช้างไทยในประวัติศาสตร์ : สานเสี้ยวรู้.” สืบค้น 1 มิถุนายน 2558, จาก <http://www.thailandelephant.org/elephant1.php3>.

ในสมัยสมเด็จพระเพทราชา ได้ช้างเผือกมา 2 เชือก คือ พระอินทรไอราพต และ พระบรมรัตนากาศ

ในสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 (พระเจ้าเสือ) ได้ช้างเผือกชื่อ พระบรมไตรจักร

ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาที่ 3 (พระบรมโกศ) ได้ช้างเผือกมา 6 เชือก คือ พระวิเชียรหัตถ์ดิน พระบรมราชาเคนทร พระบรมวิไชยเคนทร พระบรมกฤษร พระบรมจักรพาลหัตถ์ พระบรมคชลักษณ์

3. กรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ช้างพังเผือก ได้เมื่อครั้งนำกองทัพกรุงไปล้อมเมืองฝาง เจ้าฝางหนีพาช้างไปด้วย กองทัพติดตามได้ลูกชังนำมาถวาย

4. กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ช้าง 10 เชือก คือ พระบรมไกรสร (บวรสุประดิษฐ์) พระบรมไกรสร (บวรบุษปพันต์) พระอินทรไอยรา พระเทพกฤษร พระบรมฉัทพันต์ พระบรมนัขมณี พระบรมคชลักษณ์ (อรรคเคนทร) พระบรมนาเคนทร์ พระบรมคชลักษณ์ (อรรคชาติคามพหัตถ์) พระบรมเมฆเอกพันต์

รัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีช้าง 6 เชือก คือ พระยาเสวตกฤษร พระบรมนาเคนทร์ พระบรมหัตถ์ดิน พระบรมนาเคนทร์ (เคนทรธรราร) พระยาเสวตไอยรา พระยาเสวตคชลักษณ์

รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีช้างเผือกอยู่ 20 เชือก คือ พระบรมคชลักษณ์ พระบรมไอยรา พระบรมนาเคนทร์ พระบรมเอกพันต์ พระยามงคลหัตถ์ดิน พระยามงคลนาคินทร์ พระบรมไกรสร พระบรมกฤษร พังหงษาสวรรค์ พระนัขนาเคนทร์ พระบรมไอยเรศ พระบรมสังขพันต์ พระบรมคชลักษณ์ (ศักดิ์สารจุมประสาท) พระบรมนขาเคนทร พระนาเคนทรนขา พระบรมทศนขา ช้างพลายสีประหลาด พระบรมศุกราช พระยามงคลคชพงษ์ ช้างพลายกระจุดดำ

รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีช้าง 15 เชือก คือ พระบรมนัขสมบัติ พระวิมลรัตนกิริณี พระบรมคชรัตน พระวิสุตรรัตนกิริณี พระพิไชยนิลนัข พระพิไชยกฤษณาวรรณ พระศรีสกลกฤษณ์ พระมหาศรีเสวตวิมลวรรณ ช้างพังเผือกเอก พระเสวตสุวรรณภาพรรณ ช้างพังเผือกเอก พระเทวสยามมหาพิมเนศวร ช้างสีประหลาด เจ้าพระยาปราบไตรจักร พระยาไชยานุภาพ

รัชกาลที่ 5 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีช้าง 19 เชือก คือ พระเสวตวรวรรณฯ พระมหารพีพรรณคชพงษ์ พระเสวตสุวรรณภาพรรณ พระเทพคชรัตนกิริณี พระศรีสวัสดิเสวตวรรณ พระบรมพันตวรลักษณ์ พระเสวตวรลักษณ์ พระเสวตวรสรรพางค์ พระเสวตวิสุทธิเทพา พระเสวตสุนทรสวัสดิ์ พระเสวตสกลวโรภาศ พระเสวตรุจิราภาพรรณ พระเสวตวรนาเคนทร์ ช้างพลาย

เผือกเอก พระศรีเสวตวรรณิกา พระเสวตอุดมวารณ ช้างพลายสี่ประหลาด 2 เชือก เจ้าพระยาไชยานุภาพ

รัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ช้าง พระเสวตวชิรพาหะ

รัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ช้าง พระเสวตคชเชษณ์คิลก

รัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มีช้างเผือก 10 เชือก คือพระเสวตอดุลยเดชพาหนพระเสวตวรรตกริพระเสวตสุรคชาธาร พระศรีเสวตศุภลักษณ์ พระเสวตศุภทวิลาส พระวิมลรัตนกริณีพระศรีนรารัฐราชกริณีพระเสวตภาสุรคเชนทร์ พระเทพวัชรกริณี พระบรมนขทัศ

2.4.3 ช้างไทยในจิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา

จิตรกรรมภาพวาดของไทยที่ปรากฏในทุกสถานที่ที่สำคัญของเมืองไทยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับศาสนาความเชื่อที่ผู้คนในแต่ละพื้นที่มี งานจิตรกรรมส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาโดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีการนับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เริ่มจากเรื่องราวของพระนางสิริมหามายาสุบินนิมิตเห็นพระเสวตกฤษร ซึ่งเป็นช้างเผือกขาวในเรื่องนี้ก็ได้มีการทำจิตรกรรมฝาผนังเกิดขึ้นและในประเทศไทยได้ปรากฏอยู่ตามโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา อาทิเช่นในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ในอาคารพิพิธภัณฑสถานบ้านจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ ที่หอสมุดแห่งชาติ เช่น เรื่องราวเหตุการณ์ของช้างชื่อนาพาคีรี ช้างศิริเมฆล์ ช้างปาลีไลยะ ซึ่งเป็นช้างที่มีชื่ออยู่ในวรรณคดีปาลีกว่ากันว่าเป็นช้างพาหนะของพระอินทร์ เรื่องราวของช้างเอราวัณที่ได้ พูดถึงกันนั้นจะเกี่ยวข้องกับประวัติของท้าวสักกะหรือพระอินทร์ ผู้เป็นราชาแห่งเทพชั้นดาวดึงส์

2.5 การจับช้างในประเทศไทย

มนุษย์รู้จักจับช้างมาแล้วแต่อดีตหลายพันปีรู้จักใช้ช้างทั้งเป็นพาหนะและยุทธปัจจัยในการทำสงครามมาแล้วกว่า 3,000 ปี เท่าที่ศึกษาจากเอกสารชาวเอเชียใกล้และเอเชียกลางนิยมจับช้างป่าโดยวิธีทำหลุมพราง (Trapping) โดยขุดเป็นหลุมกว้างพอติดกับตัวช้าง ลึกประมาณ 4 สอก กลบด้วยใบไม้หรือหญ้า ทำเลที่จะเลือกขุดหลุมพรางคือเส้นทางที่โขลงช้างป่าออกหากิน เมื่อมีช้างตัวใดตัวหนึ่งตกลงไปในหลุม บรรดาพรานที่ซุ่มดูอย่างห่างๆ ก็จะส่งเสียงดังหรือก่อไฟ เพื่อขับไล่โขลงช้างป่าให้หนีไป ช้างที่ตกลงไปในหลุมพรางจะถูกทรมานโดยการให้ยื่นแสร้งอยู่ในหลุมเป็นเวลาหลายวัน เพื่อให้อ่อนล้าและหิวโหย เมื่อเห็นว่าช้างมีอาการอ่อนเพลียและละลายแล้ว พรานจะเริ่มให้น้ำและอาหาร ทำให้ช้างค่อยๆ เชื่องและไวใจขึ้นตามลำดับ เล่ากันว่าบางเชือกต้องทรมานอยู่ในหลุมถึง 2 เดือน กว่าที่จะเอาอยู่หลังจากมั่นใจว่าช้างหมดพยศแล้ว พรานจะนำ

ปลอกมาสวมรัดทำหน้าที่ทั้งสองติดกัน ปลอกดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นเกลียวด้วยหวาย แล้วจึงขุดดินเป็นแนวลาดถึงกันหลุมเพื่อนำข้างขึ้น

การทำหลุมพรางดักข้างเป็นวิธีที่ง่าย มีความปลอดภัย แต่ก็มีผลเสียตรงที่ไม่สามารถเลือกจับข้างตัวที่ต้องการได้ มีบ่อยครั้งที่ต้องปล่อยคืนป่า เพราะไม่สมประกอบ รูปร่างไม่ได้สัดส่วน และมีอยู่บ่อยที่เดียวที่หลุมพรางบางหลุมกลายเป็นหลุมฝังข้างไป จากการทำหลุมพราง มนุษย์ได้พัฒนาเทคนิคการจับข้างขึ้นมาหลายรูปแบบ อาทิ การต้อนลงชอกหรือลำน้ำแคบๆ การไล่ต้อนเข้าคอกชายป่าหรือการต้อนข้างทั้งโขลงหรือหลายๆ โขลงจากป่าเข้าเพนียดที่ซานเมือง

ในฐานะประเทศที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล มีช้างอาศัยอยู่ในป่าลึกหลายส่วนของประเทศ อินเดียมองเห็นคุณค่าของช้างในการดูแลรักษาป่าและใช้แรงงานช้างเป็นชาติแรก พร้อมกันนั้นก็ได้นำตำนาน “คชศาสตร์” ออกเผยแพร่ในหมู่ประเทศเอเชียอาคเนย์อย่างกว้างขวาง

2.6 สถานการณ์ช้างไทย

สถานการณ์ช้างไทยที่อยู่ในขั้นวิกฤติ ซึ่งผลการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่าและช้างเลี้ยงในประเทศไทย ของคณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา พบว่าการตราพระราชบัญญัติอนุรักษ์และคุ้มครองช้างในประเทศไทยเป็นแนวทางเดียวที่จะนำไปสู่ข้อยุติของการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับช้างได้อย่างยั่งยืน ส่วนมาตรการเร่งด่วนที่รัฐควรดำเนินการ คือ การแก้ปัญหาตัวรูปพรรณช้างเลี้ยง การแก้ปัญหาการส่งช้างออกไปนอกราชอาณาจักร และการแก้ปัญหา ช้างเร่ร่อน โดยรัฐควรกระตุ้นให้จังหวัดทุกจังหวัดประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ช้างและเจ้าของช้างมิให้นำช้างเข้ามาเร่ร่อนในเขตเมือง และมีการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่างเคร่งครัด

2.6.1 สถานการณ์ช้างป่า (Wild Elephants)

ปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานที่ยืนยันได้แน่นอนว่ามีประชากรช้างอยู่จำนวนเท่าใด ยังไม่เคยมีการสำรวจประชากรช้างอย่างจริงจังในทุกพื้นที่ มีการศึกษาเฉพาะบางพื้นที่เท่านั้น เช่น ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ ได้มีนักศึกษาปริญญาเอกร่วมกับ Wildlife Conservation Society (WCS) ทำการสำรวจประชากรช้างเมื่อประมาณ 2-3 ปีที่ผ่านมา โดยวิธีการวิเคราะห์ DNA จากมูลช้างซึ่งทำให้ได้ข้อมูลประชากรช้างที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดวิธีหนึ่ง จากการศึกษาพบว่ามีช้างป่าอาศัยในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระประมาณ 150-170 ตัว ซึ่งมีจำนวนต่างจากที่กรมป่าไม้เคยรายงานไว้ในปี พ.ศ. 2534 ว่ามีช้างป่าเพียง 50 ตัวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จากการประมาณการ

ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สันนิษฐานว่าประชากรช้างป่าที่อาศัยอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ต่างๆ (ทั้งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ) รวมทั้งในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามแนวชายแดนทั่วประเทศ ประมาณ 3,000 ตัว

จากการสำรวจประชากรช้างป่าในปี พ.ศ. 2535 พบว่า ช้างได้สูญหายไปจากพื้นที่อนุรักษ์ 17 แห่ง ที่มีรายงานว่าได้พบช้างป่าอาศัยอยู่ในปี พ.ศ. 2532 สาเหตุสำคัญแห่งการสูญหายไปของช้างป่าในพื้นที่ดังกล่าวนี้ คือการลักลอบล่าช้างเองและเอาลูกช้างไปเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และหากสถานการณ์ยังคงดำเนินต่อไปเช่นนี้ ช้างป่าก็ต้องสูญไปจากพื้นที่อนุรักษ์อย่างน้อย 10 แห่ง ภายในปี พ.ศ. 2545 ปัจจุบันพื้นที่อนุรักษ์สัตว์สงวนและคุ้มครองมีมากขึ้น แต่ประชากรช้างป่ากลับลดจำนวนลงไปเรื่อยๆ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาช้าง จังหวัดน่าน ปัจจุบันมีช้างป่าเหลืออยู่เพียง 2 ตัว อุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดสกลนคร มีช้างป่าเหลืออยู่เพียง 3 ตัว จากที่เคยมีอยู่ 10 ตัว ในปี พ.ศ. 2534 ส่วนในพื้นที่อนุรักษ์ช้างซับลังกา ซึ่งเคยมีรายงานว่ายังมีช้างป่าอาศัยอยู่ในปี พ.ศ. 2536 นั้น รายงานในปี พ.ศ. 2544 ยืนยันว่าช้างป่าได้สูญหายไปหมดแล้ว

ช้างป่าที่อาศัยตามแนวชายแดนบางโขลงจะเดินข้ามไปมาระหว่างประเทศไทย ประเทศสหภาพพม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศกัมพูชา และประเทศมาเลเซีย เป็นประจำจะไปเมื่อใดมาเมื่อใดนั้นขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของป่า อาหาร สภาพอากาศ ฤดูกาล และการผสมพันธุ์เป็นหลัก ถิ่นที่อยู่อาศัยของช้างป่าส่วนใหญ่จะอยู่ตามแนวผืนป่าตะวันตก เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ห้วยขาแข้ง อู้มผาง สลักพระ อุทยานแห่งชาติแม่वंกั คลองลาน เขื่อนเขาแหลม เขื่อนศรีนครินทร์ เอราวัน เฉลิมรัตนโกสินทร์ แก่งกระจาน กุยบุรี ทองผาภูมิ เขาพระฤๅษี – เขาแร่ และเกริงกระเวีย หนองน้ำซับ ซึ่งรวมพื้นที่ทั้งสิ้นจะมีอาณาบริเวณ 12,123 ตารางกิโลเมตร สันนิษฐานว่าในบริเวณที่กล่าวถึงนี้อาจมีช้างป่าอาศัยอยู่ประมาณ 400 ตัวในพื้นที่ป่าตามแนวผืนป่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีเขตติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บริเวณเทือกเขาเพชรบูรณ์และเทือกเขาภูพาน และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว ภูหลวง อุทยานแห่งชาติภูพาน ภูกระดึง น้ำหนาว ทุ่งแสลงหลวง ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 4,983 ตารางกิโลเมตร (3,114,375 ไร่) นั้น คาดว่ามีช้างป่าอาศัยอยู่ประมาณ 400 ตัว ในพื้นที่มรดกโลกเขาใหญ่ - ดงพญาเย็น ซึ่งประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และมีเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชานั้น มีพื้นที่ป่าไม่น้อยกว่า 2,186 ตารางกิโลเมตร (1,366,250 ไร่) สันนิษฐานว่ามีช้างป่าอาศัยอยู่ประมาณ 200 ตัว เขตอุทยานแห่งชาติทับลาน ปางสีดา ในเทือกเขาพนมดงรัก มีพื้นที่ 3,085 ตารางกิโลเมตร (1,927,500 ไร่) นั้น ประมาณว่ามีช้างป่าอาศัยอยู่ประมาณ 100 ตัว⁴⁶

⁴⁶ การบูรณาการแก้ไขปัญหาช้างไทย (น. 11-12). เล่มเดิม

ภาพที่ 2.3 ภาพช้างป่า

2.6.2 สถานการณ์ช้างเลี้ยงภายในประเทศ (Domesticated Elephants)

ตามที่ปรากฏหลักฐานพบว่า มีการนำช้างเลี้ยงมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย (ระหว่างปี พุทธศักราช 1781-1819) ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้แทนของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศสประจำประเทศไทยได้รายงานไว้ว่า มีช้างเลี้ยงในประเทศไทยประมาณ 20,000 เชือก ซึ่งส่วนใหญ่ถูกนำมาใช้เป็นช้างศึก แต่มีส่วนน้อยที่นำมาใช้ขนส่งของ ด้วยเหตุที่ช้างเป็นสัตว์ที่แข็งแรงที่สุด ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ 4 กรุงรัตนโกสินทร์ได้เริ่มนำช้างไปใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมป่าไม้โดยพบว่าในเขตพื้นที่เชิงเขาใหม่แห่งเดียว มีประชากรช้างประมาณ 20,000 เชือก ที่ถูกนำไปใช้งานชักลากไม้ กล่าวไว้ว่า เมื่อประมาณ 100 ปีก่อน ประเทศไทยมีช้างเลี้ยงประมาณ 100,000 เชือก ซึ่งส่วนใหญ่ถูกใช้งานชักลากไม้ ในปีพ.ศ. 2508 กรมปศุสัตว์ได้รายงานไว้ว่า จำนวนประชากรช้างลดลงเหลือเพียง 11,192 เชือก และลดลงเหลือจำนวน 3,381 เชือกในปี พ.ศ. 2528 จนกระทั่งลดลงเหลือ 2,257 เชือก ในปี พ.ศ. 2541 จากนั้นดูเหมือนว่าประชากรช้างจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยจากรายงานของทางราชการพบว่า มีประชากรช้างในปลายปี 2548 ประมาณ 3,074 เชือก ปัจจุบันประชากรช้างเลี้ยงจะต้องการจดทะเบียนตัวรูปพรรณ ตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ซึ่งตามสถิติที่รายงานโดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ที่รับผิดชอบกำกับดูแลช้างเลี้ยง พบว่า มีช้างเลี้ยงที่จดทะเบียนตัวรูปพรรณ 2,800 - 2,900 เชือก (ปัจจุบันยังไม่ระบบฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่สามารถตรวจสอบได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และรวดเร็ว ดังนั้น

ข้อมูลที่ได้มาจากพื้นฐานการรายงานของแต่ละจังหวัดที่รับจดทะเบียนตัวรูปพรรณ) ในขณะเดียวกัน กรมปศุสัตว์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบรักษาสุขภาพช้างได้ทำการจดสถิติการรักษาและมีการติดไมโครชิพให้แก่ช้างเลี้ยงทุกเชือกที่เข้ามารับการรักษาและตรวจสุขภาพพบว่ามิช้างเลี้ยงที่ติดไมโครชิพแล้วประมาณ 4,000 เชือก จากหลักฐานสถิติของสองหน่วยงานจะเห็นว่ามีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก ทำให้เกิดคำถามขึ้นมาส่วนต่างของช้างประมาณ 1,000 เชือกที่เพิ่มขึ้นมาจากไหน และยังไม่มียืนยันชัดเจนแต่มีความเป็นไปได้หลายประการด้วยกัน กล่าวคือ ถ้ามองในเชิงบวกมีช้างเลี้ยงจำนวนหนึ่งอาจมีอายุยังไม่ถึง 8 ปี จึงยังไม่ได้ไปจดทะเบียนตัวรูปพรรณตามกฎหมายกำหนด หรือถ้ามองในเชิงลบก็อาจมีการนำลูกช้างป่า หรือช้างจากต่างประเทศเข้ามาเลี้ยง โดยไม่ได้จดทะเบียน⁴⁷

ภาพที่ 2.4 ภาพช้างเลี้ยง

⁴⁷ การบูรณาการแก้ไขปัญหาช้างไทย (น. 11-12). เล่มเดิม

ตารางที่ 2.2 จังหวัดที่มีช้างเลี้ยง

1. เชียงใหม่	10. สุโขทัย	19. ชุมพร	28. สตูล
2. เชียงราย	11. ชลบุรี	20. สุราษฎร์ธานี	29. นราธิวาส
3. แม่ฮ่องสอน	12. สมุทรปราการ	21. ภูเก็ต	30. สงขลา
4. ลำปาง	13. นครปฐม	22. พัทลุง	31. พระนครศรีอยุธยา
5. น่าน	14. ปทุมธานี	23. นครศรีธรรมราช	32. ตรารค
6. แพร่	15. กรุงเทพมหานคร	24. พังงา	33. สุรินทร์
7. อุตรดิตถ์	16. ตรัง	25. กระบี่	34. ตรารค
8. ตาก	17. กาญจนบุรี	26. ระนอง	35. สกลนคร
9. พิษณุโลก	18. ประจวบคีรีขันธ์	27. ยะลา	36. บุรีรัมย์

ที่มา: กองแผนงานกรมปศุสัตว์

ตารางที่ 2.3 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคเหนือของประเทศไทย

จังหวัดและค่าย	จำนวน ช้าง (เชือก)	สถานะของช้าง	กิจกรรม
1. เชียงใหม่			
1.1 แม่สา (ปางช้าง)	85	ทั้งหมดอยู่ในค่าย	<ul style="list-style-type: none"> - แสดง (ละครสัตว์) - เดินป่า - เรือนเพาะชำช้าง - ร้านอาหาร - การวาดภาพช้าง

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

จังหวัดและค่าย	จำนวน ช้าง (เชือก)	สถานะของช้าง	กิจกรรม
1. เชียงใหม่			
1.2 ค่ายฝึกช้าง	35	ทั้งหมดอยู่ในค่าย	<ul style="list-style-type: none"> - พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น - เดินป่า - ดึงเกวียน - ล่องแพ
1.3 แม่แดงเชียงดาว (ปางช้าง)	40	ทั้งหมดอยู่ในค่าย	<ul style="list-style-type: none"> - การแสดงช้าง - สาธิตการเข้าสู่ระบบ - เดินป่า - ร้านอาหาร
1.4 แม่แดง (ปางช้าง)	35	25 เชือก อยู่ในค่ายและ 10 เชือกได้รับการว่าจ้าง	<ul style="list-style-type: none"> - แสดง (ละครสัตว์) - เดินป่า - ดึงเกวียน - ล่องแพ

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

จังหวัดและค่าย	จำนวน ช่าง (เชือก)	สถานะของช่าง	กิจกรรม
1. เชียงใหม่			
1.5 แพจ้งเกิ้ล	25	3 เชือก อยู่ในค่ายและ 22 เชือก ได้รับการว่าจ้าง	- แสดง (ละครสัตว์) - เดินป่า - ดึงเกวียน - ล่องแพ
1.6 โป่งแยงใน (ปางช้าง)	45	10 เชือกอยู่ในค่ายและ 35 เชือกได้รับการว่าจ้าง	- การแสดงช้าง - ดึงเกวียน - ร้านอาหาร - เดินป่า
1.7 แม่ปิง (ปางช้าง)	45	ทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- ดึงเกวียน - ล่องแพไม้ไผ่ - เดินป่า
1.8 แม่วาง	50	รวบรวมมาจากเจ้าของ ท้องถิ่นและชาวกะเหรี่ยง	- เดินป่า

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

จังหวัดและค่าย	จำนวน ช่าง (เชือก)	สถานะของช่าง	กิจกรรม
1. เชียงใหม่			
1.9 อื่นๆ (ส่วนตัว)	30	3-5 เชือกอยู่ในแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ	- เดินป่า
2. ลำปาง			
2.1 ศูนย์อนุรักษ์ ช่างไทย (ศูนย์ อนุรักษ์ช่าง) (หน่วยงาน ราชการ การ องค์การ อุตสาหกรรมป่า ไม้)	48	ทั้งหมดเป็นขององค์การ อุตสาหกรรมป่าไม้	<ul style="list-style-type: none"> - การแสดงและการสาธิต - โฮมสเตย์ - โรงเรียนควาญช้าง - การวาดภาพช่าง - เดินป่า - วงออเคสตราช่าง - ขายของที่ระลึก - นิทรรศการ

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

จังหวัดและค่าย	จำนวน ช่าง (เชือก)	สถานะของช่าง	กิจกรรม
3. เชียงราย			
3.1 กะเหรี่ยง (Private)	30	เป็นเจ้าของที่แตกต่างกัน ที่มีรูปแบบเป็นทางการ ทำงานร่วม (เจ้าของ กะเหรี่ยง)	- เดินป่า
3.2 แม่ยาว	18	เป็นเจ้าของที่แตกต่างกัน ที่ได้เข้าร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจ ที่ยาว	- ตั้งแคมป์ - เดินป่า
4. แม่ฮ่องสอน			
4.1 บ้านผาบ่อง	30	แบ่งออกเป็นกลุ่มเล็กๆ	- โฮมสเตย์ - เดินป่า
4.2 ปาย (อำเภอ)	20	แบ่งออกเป็นกลุ่มเล็กๆ	- โฮมสเตย์ - เดินป่า

หมายเหตุ:

- ปางช้างแม่สาเป็นที่ใหญ่ที่สุดและอาจจะจัดที่ดีที่สุดคนหนึ่งในประเทศไทย
- ในเดือนเมษายนกะเหรี่ยงเจ้าของช้างที่เป็นที่รู้จักในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านธรรมชาติช้างพวกเขาจะมีส่วนร่วมใน "ฉลองช้างกลับบ้าน" บางครั้งพวกเขาไม่ได้กลับไปทำงานที่ปางช้าง
- อัตราการจ้างช้าง 1 ตัว คือ 7,000-8,000 บาทต่อเดือนในช่วงฤดูการท่องเที่ยวที่สูงและ 3,500-4,000 บาทต่อเดือน ในฤดูกาลที่ต่ำ
- เงินเดือนของควาญช้าง (ยกเว้นศูนย์อนุรักษ์ช้างลำปาง) ประมาณ 1,500 บาทพร้อมที่พักอาหารและการรักษาพยาบาล
- ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 270-350 บาท / ชั่วโมง

ตารางที่ 2.4 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคกลางของประเทศไทย

จังหวัดและค่าย	จำนวน ช้าง (เชือก)	สถานะของช้าง	กิจกรรม
1. อยุรยา 1.1 ปางช้างลาย (หรือปาง ช้างอยุรยา)	35	16 เชือก อยู่ในค่ายและ 19 เชือก ได้รับการว่าจ้าง	- เทียวชมช้าง - การแสดงมินิ - จิตรกรรม
2. นครปฐม 2.1 โรสการ์เด็น	9	ทั้งหมดจะได้รับการว่าจ้าง	- จีช้าง - การแสดงมินิ
3. สมุทรปราการ 3.1 ฟาร์มจระเข้	9	ทั้งหมดอยู่ในฟาร์ม	- การแสดงมินิ 7 เชือก - จีช้าง 2 เชือก

หมายเหตุ

- ปางช้างอยุธยาก่อตั้งในปี ค.ศ. 1997 ถือเป็นารเพิ่มเติม 45 ปาง จากปางช้างในค่ายในจังหวัดกาญจนบุรีภูเก็ตและจังหวัดชัยภูมิ
- โรสการ์เด้นรีสอร์ทประเทศที่จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1965 เริ่มต้นไทยวิลเลจแสดงศิลปวัฒนธรรม โดยใช้ช้างเป็นช่วงต้นในปี ค.ศ. 1969 พวกเขาได้รับการบันทึกสามชั่วอายุของช้าง
- การแสดงช้างที่ฟาร์มจระเข้เริ่มต้นประมาณ 35 ปีที่ผ่านมา

ตารางที่ 2.5 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคตะวันออก

จังหวัดและค่าย	จำนวนช้าง (เชือก)	สถานะของช้าง	กิจกรรม
1. ชลบุรี			
1.1 เขาแก้วสวนสัตว์ เปิด (รัฐบาล)	8	ช้างทั้งหมดจะได้รับการ ว่าจ้าง	- แสดงขี
1.2 ศรีราชาสวนสัตว์	15	2 เชือกอยู่ในสวนสัตว์และ 13 เชือก ได้รับการว่าจ้าง	- ขี่สั้น
1.3 Paniat	30	22 เชือก อยู่ในค่ายและ 8 เชือก ได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า - ขี่สั้น - การแสดงและการสาธิต

จังหวัดและค่าย	จำนวน ช้าง (เชือก)	สถานะของช้าง	กิจกรรม
1. ชลบุรี			
1.4 สวนนงนุช	18	ทั้งหมดอยู่ในค่าย	- แสดง - พื้นดินเล่น - สวนสัตว์สำหรับเด็ก
1.5 หมู่บ้านช้าง พัทยา	30	20 อยู่ในค่ายและได้รับการ ว่าจ้าง	- จัดเลี้ยงและการแสดงมินิ
1.6 สวนช้างพัทยา	28	5 เชือก อยู่ในค่ายและ 23 เชือก ได้รับการว่าจ้าง	- ร้านอาหาร

หมายเหตุ

- ในภาคตะวันออกของประเทศไทยเกือบทั้งหมดของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมปางช้างมาจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หวันและจีน (ยกเว้น Paniaat ช้างที่มีจำนวนมากของนักท่องเที่ยวยุโรป) พวกเขาจะสนใจในการจัดเลี้ยง
- ค่ายส่วนใหญ่ไม่ได้มีพื้นที่การให้อาหารที่มีขนาดใหญ่พอสำหรับช้าง เพียงไม่กี่มีพื้นที่การให้อาหารกว้าง
- เฉพาะค่าย Paniaat ใช้ควาญช้างจากภาคเหนือเพราะภรรยาของเจ้าของนั้นมาจากภาคเหนือของประเทศไทย ควาญช้างในค่ายอื่น ๆ มาจากสุรินทร์
- อัตราสำหรับการจัดเลี้ยง ๆ คือโดยเฉลี่ย 300 บาท / ชั่วโมง ในพื้นที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมเพิ่มขึ้นถึง 3 000 บาท / ชั่วโมง
- อัตรารายเดือนสำหรับการว่าจ้างช้างเป็นประมาณ 7,000-8,000 บาท

ตารางที่ 2.6 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคตะวันตก

จังหวัดและค่าย	จำนวน ช้าง (เชือก)	สถานะของช้าง	กิจกรรม
1. กาญจนบุรี			
1.1 Maesah	30	16 เชือก อยู่ในค่ายและ 14 เชือก ได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า - ล่องแพ
1.2 ปู่ตอง (ปางช้าง)	26	6 เชือก อยู่ในค่ายและ 19 เชือก ได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า - ล่องแพ
1.3 ไทรโยค (ปางช้าง)	25	8 เชือก อยู่ในค่ายและ 17 เชือก ได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า - ล่องแพ
1.4 บ้านใหม่ พัฒนา	12	พวกเขาเป็นของเจ้าของ กะเหรี่ยงที่แตกต่างกัน	- เดินป่า - ล่องแพ
1.5 สมเนก (ปาง ช้าง)	5	ช้างทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า - ล่องแพ
1.6 ลิงห้กล้า (ปางช้าง)	18	ช้างทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า - ล่องแพ

หมายเหตุ

- ทั้งหมดของพวกเขาจะอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยวที่ดีและมีการได้รับอาหารที่ดี
- ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย: 230-300 บาท / ชั่วโมง
- ช้างอัตราเช่า: 8 000 บาท / เดือน
- การดูแลทางการแพทย์ที่ให้บริการ โดยสัตวแพทย์ท้องถิ่นและมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2.7 จำนวนช้างเลี้ยงในภาคใต้ของประเทศไทย

จังหวัดและ ค่าย	จำนวน ช้าง (เชือก)	สถานะของช้าง	กิจกรรม
1. ภูเก็ต			
1.1 บริษัท สยาม ซาฟารี	35	ช้างทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	<ul style="list-style-type: none"> - แสดงและการสาธิต - เดินป่า - โฮมสเตย์ - แพคเกจเที่ยวชมสถานที่ - ร้านอาหาร - ดึงเกวียน
1.2 ภูเก็ต แฟนตาซี บริษัท	35	ช้างทั้งหมดเป็นของ บริษัท	<ul style="list-style-type: none"> - การแสดงในร่ม - ร้านอาหาร - สิ่งอำนวยความสะดวกที่ ท่องเที่ยวเพิ่มเติม

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

จังหวัดและค่าย	จำนวน ช่าง (เชือก)	สถานะของช่าง	กิจกรรม
1. ภูเก็ต			
1.3 กะเหรี่ยง ลากู๋น	28	ช่างทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า
1.4 ช่างเดินป่า	15	ช่างทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า
1.5 ทัวร์ช่าง ป่าตอง	5	ช่างทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า
1.6 ภูเก็ตสกีน้ำ	5	ช่างทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า
1.7 อาทิตย ธรรมชาติ (บริษัททัวร์)	13	ช่างทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- เดินป่า
1.8 ศูนย์อาหาร สแกนดิเนเวียน	8	ทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- ขี่สั้่น
1.9 ภูเก็ตฟาร์มมู	5	ช่างทั้งหมดได้รับการว่าจ้าง	- ขี่สั้่น

1. เมื่อสรุปสถานการณ์ช้างเลี้ยงของไทยในแต่ละภูมิภาค โดยการสรุปภาพรวมของแต่ละภูมิภาค จะได้ภาพรวมในการเลี้ยงช้างของไทยในแต่ละประเด็น ดังนี้

1) ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้รายได้สูงสุดสำหรับช้าง แต่ขาดการให้อาหารช้างและเป็นพื้นที่ ที่เป็นจุดที่อ่อนแอ

2) เกือบทั้งหมดของช้างและควาญช้างมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

3) ควาญช้างได้รับโบนัส 1 บาทสำหรับนาฬิกาของการขี่ทุกวันและจะได้รับห้องพักที่จะอยู่ในและหาอาหารให้

4) ชั่วโมงการทำงานเป็น 07.00-9.00 ชั่วโมง

5) อัตราการจ้างงานช้างคือ 9,000-12,000 บาท / เดือน

6) การดูแลช้างส่วนใหญ่มาจากสัตวแพทย์ท้องถิ่น

7) จีสัน 10 นาที 15 นาที 30 นาทีและเดินป่าเป็นเวลา 60 นาทีหรือมากกว่า

การเลี้ยงช้างในแต่ละภูมิภาคสรุปได้ประเด็น ดังนี้

2. ภาคกลาง

1) ปัญหาคือก่อนช้างแตกต่างจากที่ในภาคเหนือ แต่มันยังเกี่ยวข้องกับการขัดแย้งทางผลประโยชน์

2) มีความขัดแย้งอย่างต่อเนื่องระหว่างเจ้าของปางช้างอยุธยาซึ่งมี 35 ช้างและกรมศิลปากรเป็นค่ายที่อยู่ในช่วงกลางของมรดกโลก อยุธยาเมืองหลวงเก่าของประเทศ

3) ความขัดแย้งก็คือการที่เกี่ยวข้องกับมลพิษทางน้ำ แม้ว่าเจ้าของค่ายได้ทำพยายามอย่างจริงจังที่จะล้างมูลช้างในน้ำใกล้เคียงหมู่บ้านจำนวนมากและอ่างเก็บน้ำได้รับผลกระทบในทางลบ

3. ภาคตะวันออก

1) มี 6 ปางช้างในจังหวัดชลบุรีที่มีช้าง 129 เชือก

2) จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนค่ายช้างเหล่านี้จะเพิ่มขึ้น แต่การแข่งขันจะรุนแรงมาก วิธีเดียวที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวคือการลดค่าธรรมเนียมการขี่ม้าไปในอัตราที่เหมาะสม นี่ก็ทำให้มันจำเป็นสำหรับช้างในการทำงาน 5-6 ชั่วโมงต่อวันที่จะไปถึงรายได้ที่ต้องการวันละ 400 บาท เงื่อนไขนี้ได้บังคับให้ควาญช้างและช้างบางส่วนที่จะออกจากค่ายและไปที่เมืองใหญ่

4. ตะวันตกของประเทศไทย

1) มี 6 ปางช้างในจังหวัดกาญจนบุรีมีช้างทั้งหมด 116 เชือก ภูมิภาคนี้เป็นเว็บไซต์ที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ติดกับพื้นที่การให้อาหารที่

เพียงพอและการท่องเที่ยวที่มีการเติบโตในจังหวัด อย่างไรก็ตามยังคงมีความขัดแย้งระหว่างเจ้าของค่ายและสำนักงานป่าไม้หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5. ภาคใต้ของประเทศไทย

มี 10 ปางช้างในจังหวัดภูเก็ต มีช้าง 174 เชือก แม้ว่าเจ้าของค่ายมีสูงรายได้ประจำมีช้างมากเกินไปพิจารณาจำนวนของแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่การให้อาหาร

2.6.3 บทสัมภาษณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงช้าง

สัมภาษณ์นายสัตวแพทย์อลงกรณ์ มหรรณพ ผู้อำนวยการส่วนวางแผนและพัฒนาธุรกิจองค์กรสวนสัตว์ ได้กล่าวว่า⁴⁸ ปัญหาที่สำคัญของช้างคือ อาหารที่เลี้ยงช้างไม่พอกิน เพราะโดยปกติช้างเป็นสัตว์ที่กินพืชเป็นอาหาร เช่น หญ้า ใบไม้ เปลือกไม้และต้นไม้ เป็นต้น แต่ปัจจุบันถูกรายถูกรบรุกทำลายพื้นที่หมด แล้วนำเอาไม้เศรษฐกิจไปปลูก โดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นแหล่งที่มีช้างอยู่มากได้นำเอายูคาลิปตัสไปปลูกแทนพืชพื้นเมือง ทำให้ช้างไม่สามารถเลี้ยงช้างได้อีกต่อไป ประกอบกับช้างไม่มีงานในท้องถิ่นทำ และในมุมมองของคุณหมอลงกรณ์ มองว่า สิ่งที่ต้องทำก็คือ การให้สวัสดิภาพช้าง ทำได้โดย การแก้กฎหมาย ซึ่งมีทั้ง พ.ร.บ. สัตว์พาหนะ ประจำปี 2482 ซึ่งเคยกำหนดให้ช้างนั้นต้องมีการขึ้นทะเบียนตอนอายุ 8 ปี แต่ต่อจากนี้ควรแก้ไขช้างเมื่อเกิดมาได้เพียงแค่ 30 วัน หรือ 1 เดือน ก็ควรจะให้มีการตรวจ ดีเอ็นเอ. และขึ้นทะเบียน เพื่อป้องกันการสวมสิทธิ์ระหว่างช้างบ้านและช้างป่า ขณะเดียวกันก็ควรที่จะปรับปรุงเพิ่มโทษของ พ.ร.บ. คุ้มครองสัตว์ป่า ประจำปี 2535 เดิมที่เคยระบุโทษเพียงแค่การปรับ 4 หมื่น หรือ จำคุก 4 ปี ก็ควรที่จะปรับโทษให้เข้มงวดมากกว่าเดิม เนื่องจากการค้าลูกช้างนั้นมีราคาสูงถึงตัวละ 8 แสนบาท โดยเสนอให้เพิ่มโทษเป็นการปรับ 8 แสน หรือ 1 ล้านบาท เพื่อให้เกิดความสมดุล ป้องกันผู้ลักลอบกระทำความผิด เช่นเดียวกับการแก้กฎหมาย พ.ร.บ. โรคระบาดสัตว์ ต่อจากนี้การเคลื่อนย้ายช้างจะต้องให้มีการเซ็นรับรองของนายสัตวแพทย์ ทั้งต้นทางและปลายทาง ทั้งหมดก็เพื่อป้องกันการสวมสิทธิ์ช้างป่าและช้างบ้านไม่เพียงแค่นั้น การแก้ไขปัญหานั้นในระยะยาวก็ควรที่จะต้องดูเงินงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเสนอให้มีการจัดตั้งศูนย์ดูแลช้างขึ้นมาทั้ง 4 ภาค เพื่อพาช้างกลับบ้านและไม่สนับสนุนให้มีการนำช้างไปจัดแสดง เพราะถือว่าไม่ใช่วิถีชีวิตของพวกเขา

การสัมภาษณ์นายสัตวแพทย์อลงกรณ์ มหรรณพ หัวหน้าส่วนวางแผนและพัฒนาธุรกิจองค์กรสวนสัตว์ดุสิต กล่าวถึงปัญหาที่ประสบเรื่องการเคลื่อนย้ายช้างในปัจจุบันว่า ในการเคลื่อนย้ายสัตว์พาหนะ กำหนดต้องให้มีการขออนุญาตจากต้นทาง แล้วให้ต้นทางออกใบอนุญาตให้เคลื่อนย้ายได้ก็ต่อเมื่อถามปลายทางแล้วว่าจะให้สัตว์ตัวนี้ไปอยู่ไหน มีงานทำหรือเปล่า และ

⁴⁸ อลงกรณ์ มหรรณพ. “สรุป..แก้ปัญหาช้างไทยก่อนไม่มีช้าง.” สืบค้น 15 กรกฎาคม 2558, จาก <http://m.krobkruakao.com/detail.php?news=53435>.

เมื่อถึงปลายทางเจ้าหน้าที่ก็ต้องเก็บใบอนุญาตเคลื่อนย้าย พร้อมตัวรูปพรรณของช้างแต่ละเชือกไว้ ส่วนปัญหาเกี่ยวกับช้างเร่ร่อนที่มีให้เห็นอยู่ไปทุกวันนี้เกิดจาก เจ้าของมิได้แจ้งขออนุญาตเคลื่อนย้ายหรือลักลอบนำออกมา ที่ต้องทำอย่างนี้อาจเป็นเพราะปากท้องบังคับ ทำให้จำเป็นต้องทำอยู่ที่บ้านเกิดก็ไม่มีงานทำ ขาดแหล่งที่มาของรายได้ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ค่อยเข้มงวดหรือในขณะที่ทำการเคลื่อนย้ายจะทำกันในตอนกลางคืน โดยรถบรรทุกสิบล้อและมีควาญช้างคอยบังคับ ช้างให้ยืนนิ่ง ประกอบกับช้างมีผิวหนังสีดำทำให้กลมกลืนกับความมืด จึงมองไม่เห็น

นอกจากนี้ช้างที่ได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ เป็นทรัพย์สินของเอกชนและได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 48 กล่าวคือ⁴⁹ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ⁵⁰

สัมภาษณ์ที่ปรึกษากรมอุทยานแห่งชาติพันธุ์พืชและสัตว์ป่า

ปกติช้างบ้านต้องมีพ่อแม่เพราะในตัวรูปพรรณจะบอกว่า พ่อแม่ช้างเป็นใคร แต่ตัวรูปพรรณอันนี้ไม่มีการระบุที่ชัดเจน เป็นการทำให้แบบลวกๆ ทำกันตั้งแต่ปี 45-47 เป็นเตรียมการไว้โดยเฉพา กฎหมายก็มีกำหนดไว้หลายอย่าง เช่น พ่อแม่ช้างตายก็ต้องแจ้งความ ตามมาตราในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ แต่พวกท่านคงไม่ได้เปิดดูหลักเกณฑ์กัน จนปรากฏว่ามีการทำที่ไม่ถูกต้อง ผมเองต้องการให้มีการตรวจดีเอ็นเอ ไม่ได้ต่อต้านว่าห้ามนำช้างออก ช้างที่ถูกต้องเนี่ยเอาออกได้แต่ต้องไม่ใช่ด้วยการซื้อ แต่นี่เป็นการซื้อ ซึ่งมีการซื้อทั้งจากสุรินทร์ อุรุษยา เชียงใหม่ ตัวหนึ่ง 8 แสนบาท ก็ผิดกฎบัตรของไซเตรสจากการพูดคุยกับผู้ใหญ่ในกรมอุทยานและกระทรวงทรัพยากรก็น่าเชื่อได้ว่า มีการสวมตัวรูปพรรณผม ไม่พูดคำว่า สวม นะครับ ผมพูดว่า ช้างนี้ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย จะเหมาะกว่า เพราะจากการพูดคุยกับอธิบดีหรือองค์การสวนสัตว์ หรือที่ต่างๆ ก็จะเป็นอย่างนี้ทั้งหมด เขาไปฟังทางออสเตรเลียมากไปว่า ช้างป่ามันเชื่องได้ยังไง ขอโทษนะครับช้างป่า เชื่องกว่าช้างบ้าน เป็น เรื่องน่าตกใจมาก เวลาพูดถึงช้างที่เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง แต่กลับมีเหตุการณ์อย่างนี้ อยากถามว่ามีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นกับสัตว์อื่นๆ หรือช้าง ในกรณีอื่นๆ ที่ผ่านมาและในอนาคตอีกไหมถ้า ไม่มีการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุก็จะมีปัญหาอย่างนี้เกิดขึ้นไปเรื่อยๆ ช้างจะจะถูกขโมยออกไปเรื่อยๆ ในขณะที่ก็มีออเดอร์มาตลอด มีสองทางจากด่านด่านสิงขรณ กับ ม่องตี้ ทางกาญจนบุรี มีช้างเถิดลอดออกมาตลอด ซึ่งได้กราบเรียนกับทางผู้บัญชาการกองพลที่ 9 และตัวแทนของแม่ทัพภาค 1 ในเรื่องนี้ ท่านก็เป็นห่วงอยู่และได้บอกว่าจะส่งเจ้าหน้าที่ไปดูแลใน

⁴⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 48.

⁵⁰ แหล่งเดิม

เรื่องนี้โดยเข้มงวด แต่ก็ออกมาทุกที 3 ตัวบ้าง 4 ตัวบ้าง เมื่อเดือนมิถุนาก็ออกมา 3-4 ตัว ทางมองดี งานนี้เคยมีหลายคนตั้งข้อสังเกตว่า มีการซื้อช้างไว้ก่อนแล้วไปอ้างว่าเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างรัฐต่อรัฐ เพราะไซเตสระบุว่าซื้อขายไม่ได้ ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร ที่จริง มีการซื้อช้าง เจ้าของฟาร์มช้างก็มีการโอคครวญว่า มาต่อราคาอยู่ที่ 4.5-5 แสนบาท ซึ่งจริงๆ แล้วรัฐบาลรับจากทางนั้นมามากกว่าเพราะจริงๆ แล้ววันที่ไป คงเห็นว่ามีแต่ชาวบ้านและพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ ซีอีโอของออสเตรเลียพูดเองว่าหน่วยงานของประเทศไทยทุกหน่วยงานรับเงินหมด ซึ่งมันน่าอาย⁵¹

สัมภาษณ์ เจ้าพนักงานปกครองชำนาญการส่วนทะเบียนทั่วไป กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กล่าวถึงประเด็นปัญหาเดียวกันที่ผ่านมา กรมการปกครองเป็นจำเลยมาโดยตลอดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาคำว่ารูปพรรณช้าง ซึ่งยอมรับว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ๆ เนื่องจากบุคลากรของหน่วยงานมีน้อย ขณะเดียวกันในการดำเนินการก็ขาดผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ ประกอบกับรูปแบบของคำรูปพรรณช้างที่ล้าสมัย เป็นเพียงกระดาษใบเดียวและใช้งานมาเป็นเวลานานมาก ไม่มีการระบุนรายละเอียดที่มากกว่าบอกคำนิยาม ทำทางทางกายภาพทั่วไป เช่น มีเล็บ 18 เล็บ มีขนายกี่ข้าง หูร้อย แก้มดำง ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ระบุอายุช้าง เนื่องจากกฎหมายกำหนดว่าให้นำช้างมาขึ้นคำรูปพรรณได้ตอนอายุ 8 ปี ซึ่งถือว่านานไปแล้ว ทำให้เกิดการสวมตัวกันได้ง่าย ช้างบางเชือกระบุว่าป็นช้างพลาย แต่เมื่อตรวจสอบแล้วกลับพบว่าเป็นช้างพัง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเรื่องคำรูปพรรณใหม่ทั้งหมด

กรมการปกครองได้ทำหนังสือไปยังทุกจังหวัดที่มีช้าง เพื่อให้สำรวจคำรูปพรรณช้างเลี้ยงให้ครบทุกเชือก เพื่อเตรียมปรับปรุงคำรูปพรรณช้างเลี้ยงใหม่ทั้งหมด ที่จะมียรายละเอียดมากขึ้น สามารถระบุลักษณะสำคัญของช้างแต่ละตัวไว้ทั้งหมด รวมทั้งจะมีการนำเทคโนโลยี เช่น ดีเอ็นเอ และการฝังไมโครชิพมาใช้ด้วย เพื่อให้เกิดความชัดเจน ขณะเดียวกันจะมีการระบุนหมายเลขบัตรประชาชนของเจ้าของที่ครอบครองช้าง จัดทำในลักษณะคล้ายกับทะเบียนบ้าน ตอนนี้อยู่ระหว่างการจัดทำฐานข้อมูลคาดว่า 1 เดือนข้างหน้าจะเสร็จสิ้น และน่าจะสามารถดำเนินการเปลี่ยนรูปแบบคำรูปพรรณช้างใหม่ได้ภายในปี 2556 “จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ขณะนี้มีคำรูปพรรณช้างเลี้ยงอยู่ทั้งหมด 2,600 กว่าเชือกเท่านั้น ซึ่งไม่ตรงกับตัวเลขของกรมปศุสัตว์ ที่ระบุมีช้างเลี้ยงอยู่ราว 4,000 เชือก เนื่องจากอาจจะมีตัวที่ซ้ำซ้อนกัน ซึ่งจะมีการตรวจสอบรายละเอียดทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง” สำหรับคำรูปพรรณแบบใหม่จะมีลักษณะเป็นรูปเล่มคล้ายๆ กับทะเบียนบ้านหรือ พาสปอร์ต แล้วเพิ่มรายละเอียดต่างๆ ขึ้นดังนี้

⁵¹ ประชาไท. “สัมภาษณ์ที่ปรึกษากรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรณี ‘ช้างไทย’ โทอินเตอร์.” สืบค้น 15 กรกฎาคม 2558, จาก <http://www.prachatai.com/journal/2006/08/9212>.

1. กำหนดให้เริ่มมีการจดทะเบียนตัวรูปพรรณลูกช้างตลอดช่วงชีวิตทั้งหมด 6 ครั้ง คล้ายๆ ของคน ได้แก่ ครั้งแรก เริ่มที่อายุตั้งแต่ 30 วัน ครั้งที่ 2 อายุ 5 ปี ครั้งที่ 3 อายุ 10 ปี ครั้งที่ 4 อายุ 15 ปี ครั้งที่ 5 อายุ 30 ปี และ ครั้งที่ 6 อายุ 45 ปี (ตลอดชีพ) โดยระยะห่างการการจดตัวรูปพรรณในแต่ละครั้งนั้น พิจารณาจากพัฒนาการ และความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของช้างเป็นหลัก

2. ถ่ายรูปลักษณะช้าง ทั้งด้านหน้า หลัง ซ้าย ขวา และดำหนิ พร้อมรูปถ่ายความสูงช้าง หรือเจ้าของช้าง

3. ระบุหมายเลขไมโครชิพ ที่ทำขึ้นโดยกรมปศุสัตว์ ช้างหนึ่งตัวจะต้องมีหมายเลขไมโครชิพเพียงหนึ่งอัน

4. ประวัติครอบครัว ชื่อ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย (เท่าที่หาได้) รวมถึงหมายเลขไมโครชิพ

5. ข้อมูลทางพันธุกรรม (ดีเอ็นเอ) พ่อ แม่ ลูก (เท่าที่หาได้)

6. ข้อมูลลักษณะตัวช้าง เช่น ขนาดตัว ได้แก่ ความยาวรอบอก ความยาวลำตัว ส่วนสูง และความยาวรอบขาหน้า (ขวา) ประวัติการผสมพันธุ์ ประวัติการตกลูก ประวัติการตั้งท้อง และประวัติการตกมัน นิติกรรมต่างๆ เช่น การ โอน การเคลื่อนย้าย การซื้อขาย เป็นต้น ประวัติด้านสุขภาพ ความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับช้าง และการดูแลเบื้องต้นสำหรับเจ้าของช้าง หรือความสูงช้างจัดให้กระทรวงมหาดไทยมา 7 ปี แล้วแต่ไม่ขยับ และกล่าวต่อว่าสำหรับแนวการจัดทำตัวรูปพรรณช้างดังกล่าว ถือเป็นแนวทางสำคัญที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงได้ยึดเอาไปใช้เพื่อการปรับปรุงตัวรูปพรรณช้างแล้วแต่ทราบว่าตอนนี้ยังไม่สามารถจัดทำได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากได้รับแจ้งจากว่าทางหน่วยงานไม่มีบุคลากรเพียงพอที่จะดำเนินการได้ทั้งหมด ขณะเดียวกันยังคงคิดปัญหาเรื่องข้อกำหนดที่ยังไม่ได้ถูกแก้ไขปรับปรุงคิดว่าปัญหานี้ควรจะรีบดำเนินการเพราะสถานการณ์ช้างไทยกำลังน่าเป็นห่วงเพราะถูกคุกคามอย่างมากแต่กระบวนการด้านระเบียบการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องยังคงล่าช้าอยู่ในกรณีของตัวรูปพรรณช้างในรูปแบบเดิมที่เป็นเพียงกระดาษแผ่นเดียวนั้นจริงๆ แล้วมีการระบุรายละเอียดก่อนช้างใช้ไปแล้ว หากคนที่ดูเป็นใช้เป็นที่ก็จะสามารถแยกแยะช้างได้เลย แต่ต้องยอมรับว่าองค์ความรู้การอ่านตัวรูปพรรณแบบนั้นไม่ได้มีการถ่ายทอดเอาไว้ให้กับคนรุ่นหลังในขณะที่คนที่ดูเป็นได้ล้มหายตายจากไปแล้ว ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงรูปแบบเพื่อให้ทันสมัยและสามารถใช้ได้ในคนรุ่นนี้ ซึ่งกรมอุทยานฯ ได้ดำเนินการไว้เพื่อเป็นแนวทางมาแล้วตั้งแต่ปี 2548 เป็นเวลา 6-7 ปีมาแล้ว แต่ก็ยังไม่พบว่ามีมีการขยับเขยื้อนเรื่องนี้แต่อย่างใด “คิดว่าเราคงต้องมารื้อเรื่องนี้ใหม่ทั้งหมด ต้องวางระเบียบให้ชัดเจน ให้ความรู้กับบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดึงเอาหน่วยงานที่มีองค์ความรู้เข้าไปร่วมกันทำงานทั้งกรมอุทยานฯ กรมปศุสัตว์ และกรมการปกครอง

เมื่อก่อนคนจะไปจดตัวทะเบียนช้าง ก็แค่ไปที่อำเภอโดยไม่ต้องเอาตัวช้างไป เสียเงิน 5 บาทก็ได้ตัวมาแล้ว แต่ตอนนี้ต้องเปลี่ยนใหม่ เพราะความรู้อะไรเองเขาก็ต้องการให้ทำ แต่ทางหน่วยงานยังไม่ทำ ซึ่งถ้าหากจะรื้อกระบวนการ ทำใหม่ทั้งหมดก็จะมีระยะเวลาหรือนโยบายสำหรับช้างที่ผิดกฎหมาย เพื่อให้เข้ามาดำเนินการให้ถูกต้อง เหมือนกับครั้งหนึ่งที่เราเคยทำกับสัตว์ทั่วไปมาแล้ว”

แก้กฎหมายแต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ สำหรับประเด็นการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 นั้น ประเด็นนี้เป็นเรื่องหนึ่งที่มีพยายามเคลื่อนไหว ขอให้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์มาเป็นเวลานานแต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ ที่ผ่านมามีการนำเสนอร่างแก้ไขปรับปรุงกฎหมายฉบับนี้จากหลากหลายหน่วยงาน แต่ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน อยากรู้ก็ตามในส่วนของวุฒิสภา ซึ่งให้ความสนใจในประเด็นนี้เช่นกัน เคยดำเนินการเพื่อเตรียมการในการหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยขึ้น

สัมภาษณ์ นักวิชาการชำนาญการฝ่ายคุ้มครองกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช⁵²

นายธีระเดชกล่าวว่าปัจจุบัน พระราชบัญญัติช้างในปัจจุบันยังไม่มีการยกเลิกแต่ในทางปฏิบัติการบังคับใช้จริงใช้ตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะเหตุที่มี พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะเนื่องจากมีการเอาช้างป่ามาเลี้ยงเป็นช้างบ้านเยอะ จึงมีการออก พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะขึ้น ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์สงวน แต่ พระราชบัญญัติตัวนี้มีแค่การดูแล ช้างป่าไม่มีเจ้าของ (ช้างเอเชีย) เท่านั้น ไม่มีการดูแลช้างแอฟริกาในเรื่อง ห้ามล่า ครอบครอง นำเข้า ส่งออก โดยไม่รับอนุญาต แต่ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะมีการซื้อขายได้นำเข้าส่งออกช้างได้ควบคุมแต่การเปลี่ยนมือแต่การทำนิติกรรมที่อำเภอแต่ชาวบ้านทั่วไปไม่สามารถซื้อขายกันได้ ทุกวันนี้ช้างมีความต้องการมากทางธุรกิจจึงมีการลักลอบจับช้างป่ามาสวมตัวรูปพรรณตั้งแต่เด็กลูกช้างป่าจึงกลายเป็นช้างบ้าน จึงมีปัญหาตัวรูปพรรณเกิดขึ้นคือ มีการบังคับให้ช้างต้องทำตัวรูปพรรณตั้งแต่อายุ 8 ปีขึ้นไป ซึ่งกรมอุทยานฯ พยายามผลักดันให้มีการทำตัวรูปพรรณตั้งแต่แรกเกิด และในการออกตัวรูปพรรณช้างไม่มีการสืบประวัติหรือมีการตรวจ DNA เลย ส่วนปัญหาของกรมปศุสัตว์ คือมีการฝังไมโครชิพ แต่การฝังไมโครชิพของกรมปศุสัตว์ ไม่มีผลใดๆ ทางกฎหมายเพื่อควบคุมโรค โดยไม่รู้ว่ามันมีที่มาว่าถูกต้องหรือเปล่า ซึ่งการสำรวจข้อมูลช้างในปัจจุบันพบว่าข้อมูลของกรมการปกครองฯ กับกรมปศุสัตว์ ไม่ตรงกัน ซึ่งช้างที่มีตัวรูปพรรณ กรมการปกครองฯ สำรวจมีเพียง 3,000 เชือก ส่วนกรมปศุสัตว์สำรวจช้างที่ฝังไมโครชิพ มี 4,000 เชือก ปัญหาคือการตรวจเช็คจำนวนไม่มีข้อมูลชัดเจน และในขณะที่เดียวกันกรมอุทยานฯ ก็ไม่รู้ว่ามันเท่าไร และในปัจจุบันก็มีมติให้กรมอุทยานฯ ทำการแก้ไขตัวรูปพรรณช้าง ร่างกฎหมายเกี่ยวกับช้างและการส่งออกช้าง แต่ตอนนี้มีกฎหมาย

⁵² นักวิชาการชำนาญการฝ่ายคุ้มครองกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช : สัมภาษณ์

ทับซ้อนกันอยู่ คือยังมี พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ของกรมการปกครองฯ ปัญหาคือ จะยกเลิกตัว พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะยังง และปัญหาในส่วนของตัวรูปพรรณอีกอย่างหนึ่งคือ เมื่อช้างตายต้องมีการคืนตัวรูปพรรณ ดังนั้นเมื่อมีการคืนตัวรูปพรรณแล้ว กฎหมายจึงไม่มีการควบคุมไม่มีการซื้อขายซากสัตว์ที่เหลือ ทำให้มีปัญหาวาเมื่อไม่มีเอกสารตัวรูปพรรณ ก็จะมีปัญหา ระหว่างกระทรวงมหาดไทย กับกรมอุทยานฯ ดังนั้นกรมอุทยานฯจึงเร่งรัดให้กระทรวงมหาดไทย ออกเอกสารที่เกี่ยวกับซากช้าง หรือแม้ขณะช้างที่มีชีวิตอยู่ (ช้างบ้าน) เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้เลี้ยง กรมอุทยานฯ ต้องการให้ออกเอกสารสามารถนำมาขายได้จึงสามารถซื้อขายได้ ส่วนปัญหาที่เกี่ยวข้องกันคือปัญหาตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ไม่มีการดูแลช้างแอฟริกา คือ

1. จะมีการควบคุมเฉพาะงาช้างส่งออก (ช้างเอเชีย) แต่มีลักลอบการนำเข้าช้างแอฟริกา เป็นจำนวนมาก

2. ปัญหางาช้างป่าห้ามซื้อขาย งาช้างบ้านซื้อขายได้ จะรู้ได้ยังไงอันไหนงาช้างป่าหรือ ช้างบ้าน

3. สัตว์ต่างประเทศมีการควบคุมระหว่างแดน แต่พอเข้ามาแล้ว ไม่มีการควบคุมการ อนุญาตการครอบครองหรือการค้า ปัญหา คือถ้าขายภายในประเทศไม่มีความผิด คือมีแต่การ ควบคุมการนำเข้า ตามมาตรา 23 ตาม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และ จับกุมไม่ได้ คือการครอบครองงาช้างไม่เกี่ยวกับการลักลอบนำเข้า เพราะจำหน่ายเปลี่ยนมือไป หมดแล้ว (ประเด็นคือควบคุมไม่ได้) และงาช้างต่างประเทศมีเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ช้างไทย ช้างมีงาเฉพาะตัวผู้ ดังนั้นงาช้างในไทยจึงมีน้อย ต่างประเทศจึงสงสัยว่าทำไมในไทยจึงมีการ จำหน่ายงาช้างเยอะ ไชเตรส จึงมองว่าไทยไม่มีการควบคุมภายในให้เรียบร้อย ไชเตรส จะแบนไทย เนื่องจากไทยควบคุมไม่ได้ เพราะงาช้าง เป็นสัตว์ป่าในบัญชีที่ 1 คือห้ามทำการขายเด็ดขาด คือมี การควบคุมแต่ช้างป่ากับช้างบ้าน (ช้างเอเชีย) แต่ไม่มีการควบคุมช้างแอฟริกา ดังนั้นปัญหาช้าง แอฟริกาจึงเป็นปัญหากฎหมายที่ต้องปรับปรุงด้วย

4. ปัญหาของช้างยังมีอีกมากมายที่ต้องได้รับการแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นการส่งออกช้างไป แสดงเมืองนอก โดยที่กรมอุทยานฯ มีการเรียกประกัน 1 ล้านบาท เพื่อให้เจ้าของช้างมีการนำตัวช้าง กลับมาภายในประเทศ แต่ปรากฏว่าเมื่อช้างไปถึงเมืองนอกแล้วก็น้อยรายที่จะได้กลับมา เนื่องจากมี การอ้างว่าช้างเจ็บป่วยตาย แต่สาเหตุที่แท้จริงคือ การซื้อขายช้างในต่างประเทศมีราคาสูงมาก อีกปัญหาหนึ่งคือ ปัจจุบันช้างทำมาหากินในกรุงเทพมหานคร แต่ปกติการเคลื่อนย้ายช้างต้องขอ อนุญาต เคลื่อนย้าย แต่ถ้าเข้ามาในกรุงเทพฯ ปศุสัตว์จะไม่อนุญาตเลย เพราะกรุงเทพมหานคร ไม่เหมาะกับการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของช้าง (ตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร) แต่ปัจจุบันทำไมยัง มีช้างเร่ร่อนอยู่ และเมื่อมีข้อห้ามนี้ขึ้นก็เกิดการกระจายไปเป็นช้างเร่ร่อนรอบเมือง เช่น จังหวัด

ปทุมธานี หรือพื้ชยาแทนปัญหาี้จะมีพวกทำเป็นขบวนการในรูปของธุรกิจ คือมีการเช่าช้างแล้วนำช้างมาเร่ร่อน ออกหากิน

สัมภาษณ์ เลขาธิการมูลนิธิเพื่อนช้าง⁵³ กล่าวว่า เมื่อไม่นานมานี้ ทางมูลนิธิได้รับแจ้งว่ามีนายทุนกำลังส่งช้าง 9 เชือกออกนอกประเทศ โดยมีการนำช้างมาพักไว้ที่ อำเภอสุโขทัย โกลก จังหวัดนครราชสีมา เพื่อพาไปขึ้นเครื่องบินในประเทศเพื่อนบ้านล่าสุดทราบว่าทางเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอสุโขทัย โกลก ได้กักช้างดังกล่าวไว้ตรวจสอบว่าเป็น ช้างบ้านหรือช้างเลี้ยง พร้อมหาตัวรูปพรรณ ทางมูลนิธิต้องขอชมเชยเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ที่ไม่ยอมปล่อยช้างข้ามออกไป สำหรับตัวรูปพรรณช้างทั้ง 9 เชือกนั้น จากการตรวจสอบพบว่าช้างหนึ่งใน 9 เชือกเป็นของญาตินักการเมืองชื่อ ดังในรัฐบาลก่อน และอีกเชือกเป็นของปางช้างแห่งหนึ่ง ประเด็นที่น่าคิดตามคือช้างทั้งหมดจะถูกส่งไปประเทศใด ด้วยวัตถุประสงค์อะไร เป็นเรื่องของธุรกิจการค้าช้าง หรือเพื่อแลกเปลี่ยนตามข้อตกลง แต่ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม องค์การที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รวมทั้งไซเตส (อนุสัญญาว่าด้วยการค้าสัตว์ป่าและพืชป่า) ต้องร่วมกันหยุดยั้งขบวนการค้าช้างข้ามประเทศอย่างจริงจัง และทางมูลนิธิขอเรียกร้องให้มีการจดทะเบียนช้างใหม่ทั้งหมดเพื่อจัดทำระบบข้อมูลช้างทั่วประเทศให้ชัดเจน ปัจจุบันจำนวนช้างบ้านและช้างป่าไม่เคยนิ่ง ขณะที่กลุ่มนายทุนค้าช้างข้ามประเทศกลับหาประโยชน์จากการขายช้าง “ตอนนี้ตลาดค้าช้างข้ามประเทศ ไม่ใช่ขายเชือกละ 7-8 แสนบาท แต่ขยับสูงถึงเชือกละ 10-12 ล้านบาท เพราะในต่างประเทศกำลังต้องการช้างจากเมืองไทยมาก เนื่องจากฉลาด ฝึกง่าย ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ทำให้กลุ่มนายทุนไทยพยายามลักลอบค้าช้างข้ามประเทศมากขึ้น นับเป็นเรื่องที่น่าสลดใจอย่างมากที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจเรื่องช้างน้อยเกินไป” ขณะที่อดีตผู้อำนวยการสถาบันคชบาลแห่งชาติ จังหวัดลำปาง กล่าวว่า⁵⁴ ปัจจุบันการค้าช้างข้ามประเทศกำลังได้รับความสนใจจากกลุ่มนายทุนค้าช้าง เนื่องจาก รายได้ดีและมีการกล่าวอ้างถึงบุคคลสำคัญในการนำช้างออกนอกประเทศเพื่อการค้า เช่น เพื่อทำการทดลอง หรือเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน ทั้งนี้ ปัจจุบันจะเห็นว่าสัดส่วนธุรกิจค้าช้างข้ามประเทศ มีมากกว่าการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกัน หลังกระแสต่อต้านจากองค์กรเอ็นจีโอมีมากขึ้น เส้นทางการค้าเลี้ยงช้างจึงกลับซับซ้อนยิ่งขึ้น จากที่เคยนำมาขึ้นเครื่องที่สนามบินในไทยก็เปลี่ยนพาข้ามไปขึ้นเครื่องใน ประเทศเพื่อนบ้าน หรือขนส่งเรือข้ามแม่น้ำตามแนวชายแดนไทย ขณะที่กฎหมายของไทยเกี่ยวกับช้างยังไม่ได้รับการแก้ไข เวลาที่มีประเด็นเกิดขึ้นภาครัฐยังคงใช้

⁵³ สัมภาษณ์ เลขาธิการมูลนิธิเพื่อนช้าง : สัมภาษณ์

⁵⁴ อดีตผู้อำนวยการสถาบันคชบาลแห่งชาติ จังหวัดลำปาง : สัมภาษณ์

กฎหมายเก่าอยู่ทำให้ขั้นตอนบางอย่างกฎหมายเอื้อไม่ถึง ส่งผลให้กลุ่มนายทุนค้าช้างอาศัยช่องว่างของกฎหมายขายช้างให้กับต่างประเทศ

บทสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและบริการสุขภาพช้างแห่งชาติมองว่า กฎหมายที่ดูแลช้างเลี้ยงที่เข้มงวดนั้นยังไม่ค่อยมี การที่จะเอาผิดในเรื่องของช้างที่เลี้ยงนั้น ต้องดูไปถึงการเคลื่อนย้าย การได้มาของช้าง การถือครอง และอีกหลายเรื่องมาประกอบกัน ส่วนในเรื่องของความเหมาะสมและไม่เหมาะสม กรณีที่ผู้เลี้ยงเป็นพระแล้วถูกนำมาเชื่อมโยงกับความเชื่อบางอย่าง ถ้าช้างที่อยู่ในวัดเป็นช้างที่มีตำหนิตัวพิมพ์รูปพรรณ หรือช้างเลี้ยง ต้องสอบถามกับหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย ถึงทราบว่าเป็นช้างของใคร ขณะเดียวกัน ช้างเลี้ยงนั้นถือเป็นสิทธิ์ส่วนตัวของเจ้าของตาม พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ ถ้าเป็นซากช้างเลี้ยง กฎหมายจะเข้ามาควบคุมไม่ได้มากนัก ส่วนกรณีนี้คนทำเป็นพระ อาจต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับพระสงฆ์มาประกอบด้วย แต่ถ้าว่ากันตามตรงนั้นกฎหมายของช้างเลี้ยงและช้างป่า นั้น ถือว่าต่างกันพอสมควร ส่วนจะมีกฎหมายตัวอื่น ๆ มาเกี่ยวข้องหรือไม่ ต้องรอผลสรุปในเรื่องนี้อีกที⁵⁵

2.6.4 ตัวอย่างกรณีศึกษาปัญหาสถานะการณ์ช้างเลี้ยงของไทยที่มีปัญหา มีดังนี้

2.6.4.1 กรณีศึกษากรณีปัญหาตัวรูปพรรณ

ปัญหาตัวรูปพรรณปางช้างไทรโยครอดตรวจตัวรูปพรรณปางช้างไทรโยคไปสถานคชบาลอำเภอไทรโยคสำรวจปางช้างในปางช้าง 6 แห่งเมืองกาญจน์ ตามคำสั่งผู้ว่าราชการจังหวัด พบช้าง 133 เชือก มีตัวรูปพรรณจำนวน 91 เชือก และเจ้าหน้าที่ได้ออกตัวรูปพรรณใหม่ จำนวน 20 เชือก ส่วนที่ตรวจยึดไปที่สถานคชบาล รอคการตรวจพิสูจน์ความคืบหน้าการตรวจสอบตัวรูปพรรณช้างในพื้นที่ อำเภอไทรโยคจังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2555 ปลัดอำเภอไทรโยค⁵⁶ หัวหน้าฝ่ายทะเบียนและบัตรประชาชนจังหวัดกาญจนบุรีเปิดเผยถึงการลงพื้นที่แก้ปัญหาและสำรวจเพื่อออกตัวรูปพรรณประชากรช้างตามปางช้างต่างๆ ในพื้นที่ อำเภอไทรโยคว่าปัจจุบันพื้นที่ อ.ไทยโยคมีปางช้างไว้ บริการนักท่องเที่ยวทั้งหมด 6 แห่ง มีช้างรวมทั้งสิ้น 133 เชือก ที่ผ่านมานำช้างป่ามาสวมตัวรูปพรรณกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ซึ่งภายหลัง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปตรวจสอบและไปตรวจยึดช้างเหล่านั้นเป็นจำนวนมากหลังจากสำรวจ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรีโดยคณะกรรมการมีนโยบายทุกอำเภอในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ออกสำรวจช้างใน

⁵⁵ คมชัดลึก. “บทสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและบริการสุขภาพช้างแห่งชาติ: ดัน “กฎหมาย” ยึดลมหายใจช้าง.” สืบค้น 15 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.komchadluek.net/detail/html>.

⁵⁶ ไทยรัฐออนไลน์. (2555). “บทสัมภาษณ์ปลัดอำเภอไทรโยค: รอดตรวจตัวรูปพรรณช้างไทรโยคยึดไปสถานคชบาล.” สืบค้น 15 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.thairath.co.th/content/273085>.

ครอบครองของปางช้างที่มีสถานะเป็นสัตว์พาหนะต้องมีตัวรูปพรรณช้าง ดังนั้นในส่วนของอำเภอ ไทรโยคจึงออกสำรวจจำนวนช้างที่อยู่ตามปางช้างต่างๆ ในพื้นที่เพื่อออก ตัวรูปพรรณช้างให้ ถูกต้องที่สำคัญปางช้างต่าง ๆ ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังได้แจ้งต่อ เจ้าของช้างว่าหากช้างเพศเมียที่อยู่ในครอบครองตั้งท้องเจ้าของปางช้างต้อง รีบมาแจ้งให้เจ้าหน้าที่ ทราบทันทีหลังทราบเจ้าหน้าที่จะได้ขึ้นทะเบียนช้างเชือกนั้นเป็นหลักฐานทั้งนี้อำเภอ ไทรโยค ได้ปฏิบัติตามนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดใช้เวลาสำรวจและออกตัวรูปพรรณ นานประมาณ 1 เดือน จึงแล้วเสร็จ เป็นตัวรูปพรรณเก่าจำนวน 91 เชือก ออกให้แก่ปางใหม่จำนวน 20 เชือก ทั้งนี้ รวมไปถึงช้างที่ถูกตรวจยึดนำไปส่งสถาบันคชบาล

สำหรับปางช้างในพื้นที่อำเภอ ไทรโยค ที่มีไว้บริการนักท่องเที่ยวมีจำนวน 6 ปาง มี ช้างรวมกัน 133 เชือกโดยเป็นช้างที่มีตัวรูปพรรณอยู่เดิม 91 เชือกและเจ้าหน้าที่ได้ออกตัวรูปพรรณ ช้างใหม่จำนวน 22 เชือกและถูกส่งไปที่สถาบันคชบาลแห่งชาติจังหวัดลำปางขณะนี้อยู่ในระหว่าง ดำเนินตามขั้นตอนตรวจสอบสถานะและรูปพรรณช้างว่ามีตัวรูปพรรณหรือไม่ และหากไม่ถูกต้อง สถานะช้างจะเป็นช้างป่าที่กรมอุทยานฯ จะต้องตรวจยึดเป็นของกลางต่อไป⁵⁷ ปัญหาตัวรูปพรรณ ปางช้าง ไทรโยค ตำรวจ ปทส.⁵⁸ เผย เสนอ สถานีตำรวจภูธร อำเภอ ไทรโยค แจ้งขอหาเสียปางช้าง สวมตัวแล้ว พบ มีการสวมตัวรูปพรรณ 19 เชือก ขณะกรมอุทยาน เตรียมยึดของกลางสิ้นเดือนนี้

พันตำรวจโทพรเทพ อินทรบ้าน สารวัตรกองกำกับการ 5 กองบังคับการปราบปราม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือ บก.ปทส.⁵⁹ เปิดเผยถึงความคืบหน้า คดี นายไชยพงษ์ หรือ เสียวินัย แสนดี เจ้าของปางช้าง ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี สวมตัวรูปพรรณช้าง จำนวน 19 เชือก ว่า เบื้องต้น เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ที่ผ่านมา ทาง ปทส. ได้ทำบันทึกความเห็น ไปยังพนักงาน สอบสวน สถานีตำรวจภูธร อำเภอ ไทรโยคแล้ว โดยเสนอให้แจ้งข้อหากับเสียวินัย ในความผิดตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 19 มีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครอง ประเภทช้าง โดยไม่ได้รับอนุญาต

ส่วนกรณี การลงพื้นที่ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ที่ผ่านมานั้น เป็นการ นัดหมายให้เสียวินัย นำเอกสารที่คืนของปางช้าง ไทรโยคมาแสดงต่อเจ้าหน้าที่ แต่ทั้งนี้ เสียวินัย ก็ไม่ได้นำมาแสดงแต่อย่างใด ขณะที่ ในวันที่ 27-28 กุมภาพันธ์ 58 พ.ศ. 2555 นี้ ทางกรมอุทยานฯ

⁵⁷ ไทยรัฐออนไลน์. “รอดตรวจตัวรูปพรรณช้าง ไทรโยคยึดไปสถาบันคชบาล.” สืบค้น 15 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.thairath.co.th/content/region/273085>

⁵⁸ ปทส. ขอมาจากกองบังคับการปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

⁵⁹ บก.ปทส. คือ กองบังคับการปราบปรามสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติ

จะได้ดำเนินการยึดช้างของกลางจำนวน 19 เชือก ของปางช้างไทรโยค ไปไว้ยังศูนย์อนุบาลช้างจังหวัดลำปาง ด้วย

อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่นั้น พบว่า ช้างทั้งหมดของปางช้างไทรโยค มีจำนวนทั้งสิ้น 51 เชือก ซึ่งตรวจพบว่ามีการสวมตัวรูปพรรณ 19 เชือก มีรายละเอียดปรากฏตามบัญชีรายชื่อช้าง ที่ไม่พบการกระทำผิด 22 เชือก และอยู่ระหว่างการตรวจสอบ และให้หาหลักฐานมาแสดงอีก จำนวน 10 เชือก⁶⁰

ภาพที่ 2.5 เปรียบเทียบตัวรูปพรรณช้างกับ ตัวรูปพรรณวัว ควาย

⁶⁰ ปทส. เสนอฟื้นฟูเลี้ยงปางช้างไทรโยค, “ปทส. เสนอฟื้นฟูเลี้ยงปางช้างไทรโยค,” . สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2558, จาก <http://www.innnews.co.th/shownews/show?newscode=361647>.

(ส.พ.5)

เลขที่ 002610

เลขที่ 130456

ตัวรูปพรรณช้าง ทตามศรีมงคล

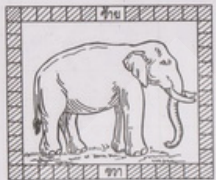
ฉบับที่ 6/2555 วันที่ 9 เดือน สิงหาคม พุทธศักราช 2555

นายทมนันช่ากอ พรมกรศรีอยุธยา จังหวัด พรมกรศรีอยุธยา
 ที่ให้แก่ คณตมาทองเทวีนัน มีกลิ่นธู บ้านเลขที่ ตำบล ต.พริก
 ช่างชื่อ พรมกรศรีอยุธยา จังหวัด พรมกรศรีอยุธยา
 ช้างชื่อ ทตามศรีมงคล เป็น หัก 10 กคจ. ๕ งาพรอขนาด ๗
 แรพทหลัง โธงกนกศิลป์ ตำนัน MC-114761131 A

หมายเหตุ ลูกคอที่ขมขี้
ลูกคอแดงทั้งขมขี้

ลงลายมือชื่อ เจ้าของ พยาน

ลงชื่อ [Signature] ปลัดอำเภอเจ้าพนักงานควบคุมช้าง มีใบอนุญาตราชการกรมฯ นายทมนันช่ากอ [Signature]
 ประทับตราประจำตำแหน่ง

ภาพที่ 2.6 ภาพตัวรูปพรรณช้าง

ตัวรูปพรรณควาย กระบือ

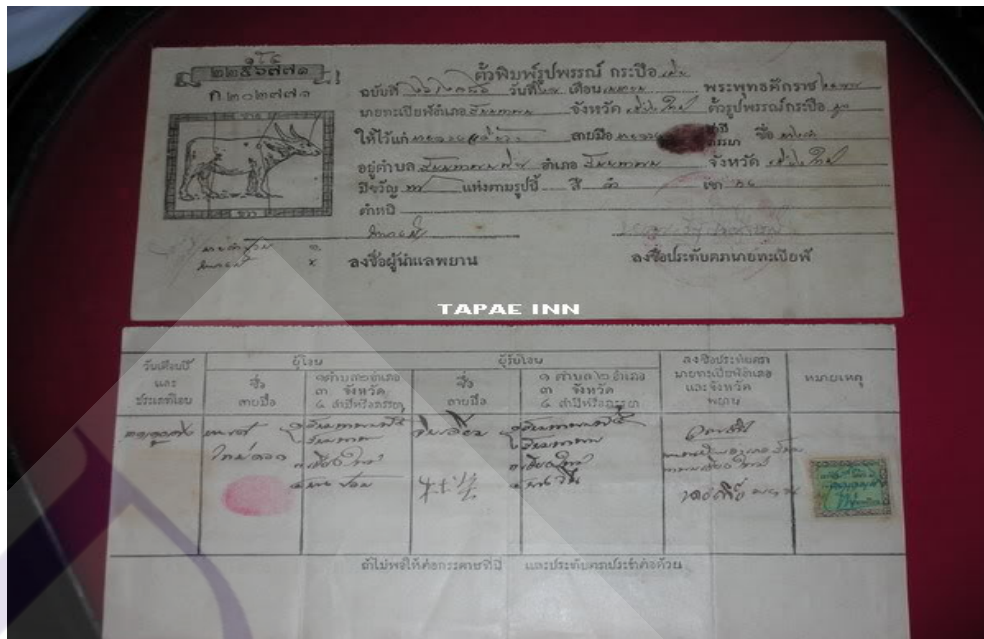
ฉบับที่ ๕๕๖/๒๕๕๖ วันที่ ๕ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖

นายทะเบียนฟัดเกอ สงขลา จังหวัด สงขลา ตัวรูปพรรณกระบือ ...
 ให้ไว้แก่ สงขลา ตำบล ... สังกัด ...
 อยู่ตำบล ... อำเภอ ... จังหวัด ...
 มีจัญ ... แห่งกรมรูปปี ... สังกัด ...
 ตำนัน ... จังหวัด ...

ลงชื่อผู้ให้แลพยาน [Signature] ลงชื่อประทับคอกเขตเงือฟ [Signature]

ภาพที่ 2.7 ภาพตัวรูปพรรณควาย

ภาพที่ 2.8 ภาพตัวรูปพรรณวีว

2.6.4.2 กรณีศึกษากรณีการส่งช้างไปยังต่างประเทศ

ตัวอย่าง กรณี ช้างตายขณะเดินทางไปประเทศจีน นายวินัย แสนดี นายกสมาคมผู้เลี้ยงช้างแห่งประเทศไทย ได้ทำการส่งช้างไปประเทศจีนจำนวน 8 เชือก โดยตรวจสุขภาพกับกรมปศุสัตว์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 และออกเดินทางในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 โดยเหมาเครื่องบินของสายการบินรัสเซีย ต่อมาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ได้มีหนังสือจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนแจ้งมาทางสำนักงานไซเตสประเทศไทยว่าช้างได้ตายไปแล้ว 2 เชือก ในสวนสัตว์หางโจว ซาฟารี ปาร์ค (HangZhou Safari Park) มณฑลหางโจว ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยระบุสาเหตุการตายเนื่องจากอากาศหนาวเย็นจนเกินไป ช้างที่เสียชีวิตชื่อ ฟังคำสิงห์ หมายเลขไมโครชิพ 11641234A และพลายเล็ก หมายเลขไมโครชิพ 4D00022321

เลขาธิการมูลนิธิเพื่อนช้างได้ให้ข้อคิดในเรื่องนี้ว่า ทางมูลนิธิเพื่อนช้างบได้จัดทำทะเบียนประวัติช้างไว้ชัดเจน โดยการฝังไมโครชิพ จากที่กำหนดให้ช้างต้องทำตัวรูปพรรณ เมื่ออายุย่างเข้าปีที่แปด ก็ควรร่นระยะเวลาให้ลดลงไปอีก โดยกำหนดไว้แค่ช้างมีอายุก็เดือน จึงทำตัวรูปพรรณช้างได้ เพื่อช่วยลดปัญหาการนำช้างป่าออกเป็นช้างบ้าน เพราะปัจจุบันการลักลอบนำลูกช้างออกป่ายังมีอัตราสูง ตามแนวตะเข็บชายแดนด้านตะวันตก⁶¹ และยังให้ความเห็นในเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องกับช้างเพิ่มเติมอีกว่าประมวลกฎหมายอาญานั้นมีกฎหมายมาตรา 381 ผู้ใดกระทำความรุนแรงต่อ

⁶¹ เลขาธิการมูลนิธิเพื่อนช้าง:สัมภาษณ์. มูลนิธิเพื่อนช้าง. 15 ตุลาคม 2557.

สัตว์หรือฆ่าสัตว์โดยได้รับทุกขเวทนา อันไม่จำเป็น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ หรือตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 382 ผู้ใดใช้ให้สัตว์ทำงานจนเกินสมควร หรือใช้ให้ทำงาน อันไม่สมควร เพราะเหตุที่สัตว์นั้นป่วย เจ็บ ชรา หรืออ่อนอายุ ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ⁶² มาตรานี้มี ความทำนองเดียวกับมาตรา 335 (17) แห่งกฎหมายลักษณะอาญาเดิม แต่ไม่ต้องมีผลทำให้สัตว์ถึงตายหรือบาดเจ็บเช่นเดิม ตามหัวข้อที่ 1462 สัตว์ที่ใช้งานตามมาตราก็เป็นงานใดๆ ที่ใช้สัตว์นั้นทำ เช่น ไถนา ลากรถ ขับจี้ ลากไม้ แสดงละคร เป็นต้น สัตว์นั้นป่วย เจ็บ แก่ หรืออ่อนอายุเกินสมควร กว้างานที่ไม่สมควรสำหรับสัตว์ในสภาวะเช่นนั้น" กรรมการเลขาธิการมูลนิธิเพื่อนช้าง แจกแจงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันทารุณสัตว์

ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันทารุณสัตว์โดยตรงนั้น ยอมรับว่ายังไม่มี แต่กำลังรอความหวัง พระราชบัญญัติป้องกันทารุณกรรมสัตว์ฯ ที่กำลังอยู่ในการพิจารณาในรัฐสภา หากพระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลบังคับใช้ จะส่งผลดีต่อสัตว์ทุกประเภทไม่ใช่เฉพาะแค่ช้างเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ไม่อยากให้เห็นคนมองว่าสัตว์ก็เป็นแค่สัตว์ ที่ไม่มีค่าอะไร แต่สัตว์ถือเป็นชีวิตหนึ่ง ที่สมควรได้รับน้ำ อาหาร และที่อยู่ ขณะเดียวกันสัตว์ยังเป็นเหมือนกับมนุษย์ได้ ซึ่งกฎหมายคุ้มครองและป้องกันทารุณกรรมสัตว์ลักษณะนี้ในต่างประเทศมีมานานแล้ว แต่ประเทศไทยยังไม่มี เวลาที่มีข่าวทารุณกรรมสัตว์จนตาย ก็มักจะได้รับโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงทำให้คนยังกล้าที่จะทำผิดต่อสัตว์อยู่

หัวหน้าฝ่ายโรงพยาบาลช้าง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย สถาบันคชบาลแห่งชาติ จังหวัดลำปาง ยอมรับว่า⁶³ บทลงโทษเกี่ยวกับการทารุณกรรมสัตว์ในเมืองไทย มีบทลงโทษไม่ได้ร้ายแรง ยังเน้นในเรื่องจริยธรรมกันมากกว่า ส่วนกฎหมายที่จะบอกว่า เขาผิดแล้วจับติดคุกเลยมันค่อนข้างยาก ยกเว้นมีคู่กรณี อย่างกรณีเอายาเบื่อไปให้สัตว์กินแบบนี้ถึงจะเอาผิดได้อย่างชัดเจน หากเป็นเจ้าของสัตว์ทารุณกรรมจนตาย ก็จะถูกโจมตีเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมมากกว่า

2.6.5 บุคคลที่ทำธุรกิจกับช้าง

2.6.5.1 เจ้าของช้าง นายทุนที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับช้างนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นนักการเมือง นักการเมืองท้องถิ่น และหัวหน้าของนักการเมือง นายทุนจะเป็นผู้ปล่อยเงินกู้ให้แก่ประชาชนผู้เลี้ยงช้าง โดยใช้บ้านและที่ดินเป็นหลักประกัน คนเหล่านี้จะนำเงินไปซื้อลูกช้างตามจังหวัดชายแดนไทย-พม่า แล้วจึงนำไปทำตัวพิมพ์รูปพรรณที่ที่ว่าการอำเภอในจังหวัดนั้นๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2538 นั้น มีการนำช้างเข้ามาทำตัวรูปพรรณที่จังหวัดสุรินทร์แห่งเดียวมากกว่า 40 เชือก เพราะจากการลงทุนกู้ยืมเงินมาซื้อลูกช้างนั้น ผู้กู้สามารถใช้หนี้แก่นายทุนได้หมดภายใน 4 ปี ใน

⁶² ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 381, มาตรา 382.

⁶³ แหล่งเดิม.

ระยะหลังธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส)⁶⁴ ได้ปล่อยเงินกู้ให้แก่ประชาชนผู้เลี้ยงช้างเพื่อนำเงินมาซื้อช้างได้ด้วยเช่นกัน ทางธนาคารถือว่าประชาชนผู้เลี้ยงช้างเป็นลูกค้าชั้นดี เพราะสามารถใช้หนี้ได้ตามกำหนด บางกรณีนายทุนจะซื้อช้างจากที่ต่างๆ แล้วให้ชาวบ้านเช่า โดยต้องจ่ายค่าเช่าเป็นรายเดือนหรือรายปี ตามแต่เงื่อนไขที่ตกลงกันได้

2.6.5.2 พ่อค้าคนกลาง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เสาะหาซื้อช้างที่มีลักษณะดี สวยงาม และแสนรู้ จากสถานที่ต่างๆ แล้วนำไปขายให้กับประชาชนผู้เลี้ยง หรือทำตนเป็นนายหน้าเสาะหาช้างส่งไปแสดงยังต่างประเทศ

2.6.5.3 ชุมชนผู้เลี้ยงช้าง “ชุมชนผู้เลี้ยงช้าง” หมายถึง กลุ่มคนที่ได้ขึ้นทะเบียนเลี้ยงช้างไว้โดยถูกต้องตามกฎหมาย กลุ่มคนเหล่านี้มีวิถีชีวิตในแนวเดียวกันมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่องมีวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ประกอบพิธีกรรม หรือมีความสนใจเกี่ยวกับช้างร่วมกัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มผู้เลี้ยงช้างที่บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

2.6.5.4 ชาวภูยหรือชาวสวย เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม ที่เคยอยู่อาศัยในประเทศลาวและกัมพูชา ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามจังหวัดต่างๆ ในพื้นที่แถบอีสานตอนล่าง เป็นชนเผ่าที่ชอบเลี้ยงช้างเป็นอาชีพ และยังสืบทอดวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเกี่ยวกับการเลี้ยงช้างมาจนถึงปัจจุบัน

2.6.5.5 ชาวกระเหรี่ยง เป็นชนเผ่าหนึ่ง ซึ่งอาศัยอยู่ทางภาคเหนือตามตะเข็บแนวชายแดนไทย-พม่า เช่น จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดระนอง จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดตาก จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น ชาวกระเหรี่ยงนี้มีวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อที่เกี่ยวกับช้างมานาน ชนกลุ่มนี้ใช้ช้างในกิจกรรมป่าไม้ ใช้ช้างทำไร่เลื่อนลอยและได้เคลื่อนย้ายช้างไปเรื่อยๆ เมื่อสัมปทานป่าไม้ถูกยกเลิกไป ชาวกระเหรี่ยงในบางพื้นที่ก็หันไปรับจ้างจับช้างป่ามาขายให้กับนายทุน วิธีการพรากลูกช้างไปจากแม่ช้างนั้น ส่วนมากจะนำช้างบ้านเข้าไปเป็นช้างต่อเพื่อติสตีประมาณ 2-3 วัน หลังจากนั้นก็จะใช้วิธีการคล้องช้างจับลูกช้างให้ออกจากโขลง แต่ถ้าแม่ช้างไม่ยอมก็ต้องต่อสู้กัน สุดท้ายแม่ช้างอาจถูกฆ่าตาย นอกจากการคล้องช้างโดยวิธีดังกล่าวแล้วการทำหลุมดักหรือทำแร้วไว้เพื่อดักลูกช้างก็เป็นวิธีที่บรรดาพรานล่าช้างนิยมนำมาใช้ด้วย

2.6.5.6 องค์กรที่เกี่ยวกับช้าง หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องช้างให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และช่วยเหลือช้างนั้น มีมากมายเกินกว่าที่จะบอกจำนวน

⁶⁴ ธกส. คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีวัตถุประสงค์ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มรายได้หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรหรือครอบครัวของเกษตรกร

ที่แน่ชัดได้ เช่น มูลนิธิคนกับช้าง ชมรมคนเลี้ยงช้างจังหวัดสุรินทร์ (ตัวแทนกลุ่มควาญช้าง) มูลนิธิอนุรักษ์และคุ้มครองช้างจังหวัดสุรินทร์ (ศูนย์ศึกษาจังหวัดสุรินทร์) มูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทย ศูนย์สวัสดิภาพช้างและสัตว์ป่าองค์การสวนสัตว์ กองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทย ศูนย์สวัสดิภาพช้างและสัตว์ป่าองค์การสวนสัตว์ กองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทย สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย มูลนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย กลุ่มทนายความเพื่อสิ่งแวดล้อม สภาทนายความ ชมรมคชบาล มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย มูลนิธิเพื่อนช้างและกลุ่มภาคีช้างไทย ฯลฯ

การที่กรุงเทพมหานคร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มูลนิธิเพื่อนช้าง และสถาบันคชบาลแห่งชาติได้ร่วมมือกันจับกุมช้างและยึดช้างเร่ร่อนที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลนับแต่ต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2546 เป็นต้นมานั้น ทำให้เกิดมีช้างเร่ร่อนเพิ่มจำนวนขึ้นประมาณ 270 เชือก ช้างต้องกลับไปอยู่ที่ภูมิลำเนาของตน ในขณะที่ภาครัฐยังไม่มีมาตรการในการช่วยเหลือไว้รองรับส่งผลให้ช้างกลุ่มดังกล่าวขาดรายได้ ไม่มีงานทำ และขาดอาหารจนบางเชือกถึงแก่ความตายด้วยโรคขาดอาหาร เช่น พังน้อย อายุ 54 ปี ต้องจบชีวิตลงด้วยความหิวโหย

ผู้เลี้ยงช้างกลุ่มนี้ได้รวมตัวกันก่อตั้งเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงช้างขึ้น เรียกว่า สมัชชาชาวช้างแห่งประเทศไทย เพื่อเป็นตัวแทนของผู้เลี้ยงช้างเร่ร่อน และได้ขอเข้าไปเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อนร่วมกับรัฐบาล สมัชชาชาวช้างดังกล่าวมีขนาดจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีบทบาทในการดำเนินการจัดการเกี่ยวกับปัญหาช้างเร่ร่อนโดยประสานงานกับหน่วยงานรัฐบาลมากขึ้น จึงได้รับการสนับสนุนจาก นางเพ็ญศักดิ์ จักมุจินดา สมาชิกวุฒิสภาของจังหวัดสกลนคร ในฐานะประธานคณะทำงานเพื่ออนุรักษ์และคุ้มครองช้างวุฒิสภาพ ทำการจดทะเบียนขึ้นเป็นสมาคมได้โดยถูกต้องตามกฎหมายภายใต้ชื่อ “สมาคมช้างไทย” ในปลายปี พ.ศ. 2546

สำหรับกลุ่มภาคีช้างไทย (The Elephant Alliance of Thailand) นั้น ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 โดยการรวมตัวกันขององค์กรเอกชนที่ทำงานด้านอนุรักษ์ช้าง 3 องค์กรคือ มูลนิธิช้างแห่งประเทศไทย มูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทยสุรินทร์ และมูลนิธิกองทุนรักษ์ช้างภาคเหนือ มีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับช้าง วัตถุประสงค์ของภาคีคือ ส่งเสริมและดำเนินการให้สมาชิกของภาคีและประชาชนร่วมกันอนุรักษ์ช้างไทย หาทางแก้ไขปัญหาช้างที่ตนเหตุและต้องไม่ทำลายศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของช้างและคนเลี้ยงช้าง ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่และอนุรักษ์ให้การเลี้ยงช้างเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนสืบไป

2.7 อาชีพของช้างเลี้ยง

จากการสำรวจของกรมการปกครอง เมื่อปี พ.ศ. 2545 พบว่ามีประชากรช้างเลี้ยงในประเทศไทยประมาณ 2,719 เชือก อาจแบ่งช้างเลี้ยงออกไปตามลักษณะอาชีพดังนี้

2.7.1 กลุ่มช้างทำไม้

ช้างเลี้ยงประมาณ 3 ใน 4 ของช้างทั้งหมด จะถูกนำไปหารายได้จากการทำไม้ผิดกฎหมาย นับว่าช้างกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ได้รับการทารุณกรรมมากกว่าช้างในกลุ่มอาชีพอื่นๆ ต้องถูกบังคับให้ทำงานตลอดวันตลอดคืนโดยวิธีที่โหดเหี้ยม ถูกไฟจี้ก้นบ้าง ถูกมอมด้วยยาบ้าบ้าง เนื่องจากผู้เป็นเจ้าของต้องการรายได้สูง จึงต้องมีการบังคับให้ช้างทำงานหามรุ่งหามค่ำ ช้างกลุ่มนี้สามารถทำเงินให้เจ้าของได้ถึง 50,000-100,000 บาทต่อเดือน มีช้างทำไม้ผิดกฎหมายอยู่ในอำเภอแม่สะเรียง และอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ประมาณ 200 เชือก บางครั้งช้างเหล่านี้จะถูกบังคับให้ลากซุงข้ามแม่น้ำสาละวิน บังคับให้ทำงานในขณะที่น้ำไหลหลาก จนกระทั่งช้างหลายเชือกถึงกับจมน้ำตาย ช้างกลุ่มนี้จะมีอายุสั้น หากไม่ตายเพราะทำงานหนักหรือมักจะตายด้วยกับระเบิด หรือความทรมาณจากบาดแผลที่ถูกทารุณกรรมด้วยวิธีที่โหดเหี้ยมจากเจ้าของ

2.7.2 ช้างในธุรกิจท่องเที่ยว

ช้างอาชีพนี้จะอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว ปางช้าง และสวนสนุก แม้ช้างกลุ่มนี้จะมี ความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่กลับมีรายได้น้อยกว่าช้างทำไม้ผิดกฎหมาย ในหนึ่งเดือนช้างจะหารายได้ประมาณ 8,000-12,000 บาท

ภาพที่ 2.9 ภาพช้างที่ปางช้างไทรโยค

2.7.3 ช้างเร่ร่อน

ช้างกลุ่มนี้มาจากภาคอีสาน เช่น จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นส่วนใหญ่ เจ้าของช้างซึ่งเป็นชาวกูยจะนำช้างไปหารายได้ในกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล เนื่องจากรายได้จากการเร่ร่อนขายของไปตามเมืองใหญ่ๆ นั้นสูงมากประมาณ 40,000-50,000 บาทต่อเดือน สามารถที่จะปลดแอกหนี้สินที่นายทุนให้กู้ยืมมาซื้อช้างได้ในระยะเวลาอันสั้น จึงพากันนำช้างเร่ร่อนไปตามเมืองใหญ่ๆ ของประเทศ

ภาพที่ 2.10 ภาพช้างเร่ร่อน

2.7.4 ช้างแสดงละครและละครสัตว์

ช้างในกลุ่มนี้จะมีอยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะถูกฝึกหัดให้แสดงละครสัตว์ที่จังหวัดชัยภูมิ มักเป็นช้างในวัยรุ่นและเป็นช้างเล็ก เนื่องจากความสะดวกในการขนส่งไปยังที่ต่างๆ ช้างกลุ่มนี้จะทำรายได้สูงถึง 200,000-30,000 บาทต่อเดือน

ภาพที่ 2.11 ภาพช้างแสดงละครสัตว์

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายดูแลทางกฎหมายข้างเลี้ยงของไทย

เปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ในบทนี้จะทำการศึกษาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองดูแลข้างเลี้ยงและมาตรการในการดูแลข้างเลี้ยงของไทย และกฎหมายการคุ้มครองข้างเลี้ยงของประเทศสาธารณรัฐอินเดีย และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยนำมาเปรียบเทียบในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองข้างเลี้ยงและมาตรการในการดูแลข้างเลี้ยงของไทย

3.1 การคุ้มครองข้างเลี้ยง และมาตรการในการดูแลข้างเลี้ยงของไทย

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลข้างเลี้ยงของไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ ร.ศ. 119 และต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขเป็นพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ซึ่งมีการบังคับใช้ในวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482 ต่อในพ.ศ. 2544 คณะรัฐมนตรีได้มีการเสนอให้แก้ไขพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ ที่ค้างการพิจารณาในสมัยรัฐบาลนายกทักษิณ ชินวัตร ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่ 1 ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้เสนอและให้ส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาต่อไป โดยให้กระทรวงมหาดไทยรับข้อสังเกตของคณะกรรมการกฤษฎีกา คณะที่ 4 ไปพิจารณาด้วย โดยมีเจตนาแก้ไขพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ให้มีความแน่นอน ทันต่อสถานการณ์ และมีผลบังคับใช้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

พร้อมกันนี้ยังได้มีการตรากฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับให้มีความเกี่ยวข้องในมิติต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสัตว์พาหนะของไทย และเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2556 นายกรัฐมนตรี โดยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้เปิดการประชุมไชเตสครั้งที่ 16 โดยไทยเป็นเจ้าภาพการประชุม จัดการประชุมที่ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ จัดโดยกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีผู้เข้าร่วมการประชุม กว่า 2,000 คน จาก 177 ประเทศภาคีสมาชิก โดยนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร กล่าวในประชุมว่า “ไม่มีใครรักเรื่องช้างเท่าคนไทย” และรัฐบาลไทยเตรียมแก้กฎหมายเพื่อยุติการค้าช้างในการประชุมโอกาสครบรอบ 40 ปี ของอนุสัญญาไชเตสครั้งนี้ เป็นการแสดงถึงความเชื่อมั่นต่อประเทศไทย ในการปกป้องพืชป่า และสัตว์ป่า ซึ่งมีเป้าหมายในการประชุมในครั้งนี้ คือความ

ร่วมมือระหว่างประเทศ ในการป้องกันและอนุรักษ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืชที่ใกล้จะสูญพันธุ์ และโดยในรัชกาลปัจจุบันสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงมีความห่วงใยในการนำช้างกลับสู่ป่า รวมทั้งต้องใส่ใจดูแลช้าง และต้องเพิ่มประชากรช้างในธรรมชาติด้วย ทั้งนี้สิ่งสำคัญคือเราต้องร่วมกันต่อสู้การฆ่าช้างที่ผิดกฎหมาย โดยเฉพาะเรื่องการลักลอบการค้างาช้าง ซึ่งรัฐบาลไทยมีมาตรการในการดำเนินการ คือ

1. การทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น ในเรื่องของข่าว และการลักลอบการนำเข้างาช้างที่ผิดกฎหมาย

2. การบังคับใช้กฎหมายการควบคุมการค้างาช้างบ้าน

3. พยายามแก้ไขกฎหมายเพื่อไม่ให้มีการค้างาช้างแอฟริกาอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย โดยการแก้ไขกฎหมายนี้จะแก้ไขให้สอดคล้องกับการแก้ไขกฎหมายระหว่างประเทศ โดยถ้าประเทศไทยไม่เร่งแก้ไขกฎหมาย หรือไม่มีมาตรการการดำเนินการให้สอดคล้องกับอนุสัญญาไซเตส ประเทศไทยก็จะมีโอกาสถูกคว่ำบาตรทางการค้าได้สูง จากการศึกษาข้อมูลด้านนิติบัญญัติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและอนุรักษ์ช้างในประเทศไทยในเชิงลึก พบว่ามีพระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายที่เกี่ยวกับช้างเลี้ยงในปัจจุบันที่บังคับใช้จริงเพียงไม่กี่ฉบับเท่านั้น

3.2 กฎหมายไทยและมาตรการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองดูแลช้างเลี้ยงในปัจจุบัน

พบว่าพระราชบัญญัติต่างๆ ที่บังคับใช้ในปัจจุบันยังไม่สามารถที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ช้างสมกับที่เป็นสัญลักษณ์ของชาติและไม่ครอบคลุมไปถึงการคุ้มครอง อนุรักษ์และการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับ ช้างอย่างมีประสิทธิภาพได้ พระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายเหล่านี้ นอกจากจะไม่ให้ความสำคัญ แก่ช้างโดยตรงแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาจากการบังคับใช้กฎหมาย หลายประการ

3.2.1 มาตรการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำตัวรูปพรรณช้างเลี้ยงในปัจจุบัน

3.2.1.1 พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการคุ้มครองสัตว์พาหนะซึ่งถือเป็นสัตว์เลี้ยง และป้องกันการฆ่าสัตว์ การทารุณกรรมสัตว์ รวมถึงการลักลอบการค้าสัตว์ โดยมุ่งคุ้มครองสิทธิของสัตว์เลี้ยงและเจ้าของ ซึ่งช้างเลี้ยงถือเป็นสัตว์เลี้ยงตามกฎหมายนี้ ดังนั้นการคุ้มครองสวัสดิภาพและกรรมสิทธิ์ของช้างเลี้ยง และเจ้าของช้างจึงต้องเป็นไปตามกฎหมายนี้ ส่วนในเรื่องหลักของช้างเลี้ยงที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติฉบับนี้คือพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ได้มีหลักเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง คือ มาตรา 8 มาตรา 14 มาตรา 17 มาตรา 19 และมาตรา 29 ดังนี้

1. การกำหนดให้มีการจดทะเบียนทำตัวรูป ดังนี้

- 1) สัตว์พาหนะ หมายความว่า ช้าง ม้า โคน กระบือ ล่อ ลา ซึ่งได้ทำหรือต้องทำตัวรูปพรรณตามพระราชบัญญัตินี้
- 2) ช้างมีอายุย่างเข้าปีที่ 8 หรือสัตว์ใดได้ใช้ขบจีลากเงินหรือใช้งานแล้ว หรือสัตว์ใดที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 4 เมื่อจะนำออกนอกราชอาณาจักร ให้เจ้าของหรือตัวแทนพร้อมด้วยผู้ใหญ่บ้านหรือพยาน ในกรณีที่ไม่มีผู้ใหญ่หรือผู้ใหญ่บ้านไปด้วยไม่ได้ นำสัตว์นั้นไปจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ที่สัตว์นั้นอยู่
- 3) สัตว์พาหนะซึ่งนำจากต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักรต้องขอจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ

2. กำหนดให้มีการโอนกรรมสิทธิ์และการจำนองสัตว์พาหนะดังนี้

- 1) การโอนกรรมสิทธิ์ให้ผู้โอนและผู้รับโอนทั้งสองฝ่าย หรือตัวแทน นำสัตว์พาหนะและตัวรูปพรรณไปยังนายทะเบียนเพื่อจดทะเบียนเพื่อจดทะเบียนการโอนกรรมสิทธิ์ กรณีที่เจ้าพนักงานยึดสัตว์พาหนะขายทอดตลาดเพื่อชำระหนี้อากร หรือนายทะเบียนขายทอดตลาดสัตว์พาหนะ หรือการเปลี่ยนเจ้าของ ซึ่งยังมีได้ทำการ โอนกรรมสิทธิ์แก่กันต่อนายทะเบียน เมื่อนายทะเบียนได้ประกาศให้เจ้าของผู้มีนามรายสุดท้ายในตัวรูปพรรณมาทำการโอนภายในกำหนดสามสิบวันแล้วไม่มา ให้นายทะเบียนมีอำนาจโอนกรรมสิทธิ์สัตว์พาหนะได้ แม้ผู้รับโอนหรือตัวแทนมาแต่ฝ่ายเดียว
- 2) ผู้ใดได้รับสัตว์พาหนะเป็นมรดก ให้ผู้นั้นหรือตัวแทนนำพยานพร้อมด้วยตัวรูปพรรณไปแจ้งต่อนายทะเบียนสัตว์นั้น แล้วให้ประกาศมรดกมีกำหนด 30 วัน ถ้าไม่มีผู้คัดค้านภายในเวลาที่กำหนด ให้นายทะเบียนแก้ทะเบียนและตัวรูปพรรณสำหรับสัตว์นั้นให้แก่ผู้รับมรดก ถ้ามีผู้ใดคัดค้านให้นายทะเบียนสั่งให้ผู้ที่เห็นว่าไม่มีสิทธิดีกว่าไปฟ้องศาลภายในกำหนด ไม่เกิน 60 วัน ถ้าไม่ฟ้องให้นายทะเบียนแก้ทะเบียนและตัวรูปพรรณให้แก่ผู้ควรรับมรดก

- 3) การจำนอง ให้ผู้จำนองและผู้รับจำนองทั้งสองฝ่าย หรือตัวแทนนำตัวรูปพรรณประจำตัวสัตว์ที่จำนองไปยังนายทะเบียนท้องที่ที่มีทะเบียนสัตว์นั้นเพื่อทำการจำนอง

3. กำหนดให้มีการย้ายและจำหน่ายทะเบียนดังนี้

- 1) การย้ายสัตว์พาหนะไปต่างอำเภอ นอกจากกรณีการเช่า เช่าซื้อ ยืม ผาก จำนำ รับจ้างเลี้ยงหรือพาไปชั่วคราว เจ้าของหรือตัวแทนต้องนำตัวรูปพรรณสัตว์ไปแจ้งความต่อนายทะเบียนท้องที่ใหม่ภายใน 30 วันนับแต่วันที่สัตว์นั้นๆ ไปถึงที่ๆ ย้ายไป
- 2) ถ้าสัตว์พาหนะตายให้เจ้าของหรือตัวแทนแจ้งความและส่งมอบตัวรูปพรรณสัตว์ที่ตายนั้นต่อนายทะเบียนท้องที่หรือกำนันเพื่อจัดส่งต่อนายทะเบียนท้องที่ ภายใน 15 วันนับแต่

วันที่ทราบว่สัตว์นั้นตาย กรณีที่ผู้อื่นเป็นผู้ครอบครองสัตว์นั้นชั่วคราว ก็ให้ผู้นั้นแจ้งความต่อนายทะเบียนท้องที่หรือกำนันภายใน 15 วันนับแต่วันที่ทราบว่สัตว์นั้นตาย เว้นแต่เจ้าของหรือตัวแทนจะได้ปฏิบัติแล้ว¹

3) ผู้ใดจะนำสัตว์พาหนะออกไปนอกราชอาณาจักรให้นำสัตว์นั้นพร้อมด้วยตัวรูปพรรณไปให้นายทะเบียนตรวจแก้ทะเบียนและสลักหลังตัวรูปพรรณว่าจำหน่ายออกนอกราชอาณาจักร การนำสัตว์พาหนะกลับเข้ามาในราชอาณาจักรให้แจ้งความต่อนายทะเบียนท้องที่ภายใน 30 วันนับแต่วันที่สัตว์มาถึง²

ทั้งนี้โดยมีกฎกระทรวงที่ประกาศอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับนี้ ได้แก่

1) กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกกฎกระทรวงไว้ กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 นี้มุ่งแก้ไขในเรื่องตัวรูปพรรณสัตว์ โดยเฉพาะเรื่องการออกตัวรูปพรรณสัตว์และการจดทะเบียน³

2) ประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2483 เรื่องการแต่งตั้งปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอนายทะเบียนสัตว์พาหนะ

วัตถุประสงค์ของประกาศฉบับนี้เพื่อเป็นการขยายอำนาจเจ้าพนักงานหน้าที่ ที่ทำหน้าที่ในการจดทะเบียนสัตว์พาหนะ และขยายการปฏิบัติการนอกพื้นที่ เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการปฏิบัติงาน

3.2.2 มาตรการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายช้างเลี้ยงในปัจจุบัน

3.2.1.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วัตถุประสงค์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงคือ เรื่องการซื้อขายสัตว์ ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยง ได้เน้นการซื้อขายสัตว์พาหนะ โดยที่สัตว์ที่ยังไม่เคยขึ้นตัวรูปพรรณ แม้จะซื้อมาใช้งานคั่งสัตว์พาหนะ การซื้อขายดังกล่าวก็ไม่อยู่ในบังคับ ตามมาตรา 456⁴

¹ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 มาตรา 8, มาตรา 14, มาตรา 17, มาตรา 19, มาตรา 29

² สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย. “กำหนดให้มีการย้ายและจำหน่ายทะเบียน.”

สืบค้น 15 กรกฎาคม 2558, จาก <http://www.thaispca.org/knowledge/elaphant6.htm>.

³ บริการสืบค้นและคู่มือกฎหมายไทย. “กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482.” สืบค้น 15 กรกฎาคม 2558, จาก <http://law.longdo.com/law/601/sub42406>.

⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 456 มาตรา 703 มาตรา 1702 มาตรา 433 มาตรา 452 และมาตรา 1354.

มาตรา 703 ตามกฎหมายนี้ และมุ่งคุ้มครองการโอนกรรมสิทธิ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายสัตว์พาหนะ ตามมาตรา 1702 ให้เป็นไปโดยชอบธรรมตามกฎหมายนี้ในเรื่องของการซื้อขาย โดยมาตรา 433 มาตรา 452 และมาตรา 1354 ก็มุ่งถึงการคุ้มครองความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์เลี้ยง การใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ฝ่ายที่ต้องเสียหายเพื่อความเสียหายอย่างใดๆ อันเกิดแต่สัตว์นั้น

1. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2548

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวกับสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์ ประเภทของสังหาริมทรัพย์ที่ต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ จำนวนเงินในการกู้ยืมเงินที่ต้องมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือ จำนวนเงินที่เจ้าสำนักโรงแรมต้องรับผิดชอบในการที่ทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยสูญหาย อัตราค่าธรรมเนียมและค่าคัดสำเนาเอกสารตามที่ปรากฏในบทบัญญัติที่ว่าด้วยบริษัทจำกัด รวมถึงจำนวนเงินรางวัลหรือค่าธรรมเนียมที่บุคคลผู้มีสิทธิจะรับทรัพย์สินหายต้องชำระให้แก่ผู้เก็บได้หรือแก่ส่วนราชการที่รับผิดชอบ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสภาพการณ์

ในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

3.2.3.1 พระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558

ออกมาเพื่อการควบคุมการครอบครอง และการค้างาช้างที่มาจากช้างที่เป็นสัตว์พาหนะ (งาช้างบ้าน) ภายในประเทศที่มีประสิทธิภาพ ไม่ให้มีการลักลอบค้างาช้าง (งาช้างแอฟริกา) ระหว่างประเทศ ซึ่งถือเป็นการตัดวงจรอาชญากรรมข้ามชาติในการลักลอบค้างาช้างแอฟริกา โดยมีสาเหตุมาจากรากเหง้าของปัญหาที่สะสมกันมาเป็นเวลา 10 กว่าปีแล้ว ดังนี้

ปี พ.ศ. 2545 ที่ประชุมภาคีอนุสัญญาไซเตส ครั้งที่ 12 ได้มีมติให้ประเทศไทย ซึ่งมีการค้างาช้างภายในประเทศ ต้องดำเนินการกำหนดมาตรการควบคุมการค้างาช้างภายในประเทศที่มีประสิทธิภาพ ไม่ให้มีการลักลอบค้างาช้างระหว่างประเทศ

ปี พ.ศ. 2550 ที่ประชุมภาคีอนุสัญญาไซเตส ครั้งที่ 14 มีมติเห็นชอบแผนปฏิบัติการว่าด้วยการควบคุมการค้างาช้าง ซึ่งมีประเด็นสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย คือ ระบุชื่อประเทศไทยเป็นประเทศในกลุ่มที่ต้องให้ความสำคัญในลำดับต้นในการติดตามตรวจสอบการ

⁵ บริการสืบค้นและดูข้อมูลกฎหมายไทย. “ประกาศพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ 14 พ.ศ. 2548.” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2558, จาก <http://law.longdo.com/law/714/rev654>.

ดำเนินการควบคุมการค้าช่างภายในประเทศหากประเทศไทยไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการนี้ จะเป็นผลให้ถูกระงับการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าตามบัญชีไซเตส

ปี พ.ศ. 2556 ที่ประชุมคณะกรรมการบริหารไซเตส ครั้งที่ 64 เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2556 ณ กรุงเทพมหานคร มีมติให้ประเทศไทยเป็น 1 ใน 8 ประเทศ (สาธารณรัฐเคนยา สาธารณรัฐแทนซาเนีย สาธารณรัฐยูกันดา สหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐประชาชนจีน ราชอาณาจักรไทย) ที่ต้องจัดทำแผนปฏิบัติการแห่งชาติเสนอต่อสำนักเลขาธิการไซเตส เนื่องจากทั้ง 8 ประเทศมีปัญหาในการควบคุม การครอบครอง การค้าช่างภายในประเทศและการลักลอบค้าช่างระหว่างประเทศ หากประเทศไทยไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการดังกล่าวนี้จะเป็นผลให้ถูกระงับการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าตามบัญชีไซเตส โดยประเทศไทย ได้จัดแผนปฏิบัติการแห่งชาติ พ.ศ. 2556-2560 และส่งให้สำนักเลขาธิการไซเตส เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2556 ปี พ.ศ. 2557 ที่ประชุมคณะกรรมการบริหารไซเตส ครั้งที่ 65 เมื่อวันที่ 7-11 กรกฎาคม 2557 ณ นครเจนีวา มีมติให้ประเทศไทยต้องปรับปรุงแก้ไขแผนปฏิบัติการแห่งชาติและจัดส่งให้คณะกรรมการบริหารไซเตส ภายในวันที่ 30 กันยายน 2557 รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 ภายในวันที่ 15 มกราคม 2548 และครั้งที่ 2 ภายในวันที่ 31 มีนาคม 2558 หากประเทศไทยไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมติดังกล่าว สำนักเลขาธิการไซเตส อาจพิจารณาแจ้งเวียนให้ประเทศสมาชิกระงับการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าในบัญชีไซเตส กับประเทศไทย ซึ่งจะมีผลกระทบเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจประมาณ 47,500 ล้านบาท (สูญเสียตลาดต่อเนื่อง 4 ปี) กระทบการจ้างงานในกิจการที่เกี่ยวข้องประมาณ 39,000 คน และส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทยโดยมติที่ประชุมคณะกรรมการบริหารไซเตส ครั้งที่ 65

1. ตรากฎหมายที่เหมาะสม (เช่น การกำหนดให้ช่างแอฟริกาเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองภายใต้กฎหมายสัตว์ป่า) เพื่อให้เกิดการควบคุมการค้าและการครอบครองช่างภายในประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดบทลงโทษที่เข้มงวดกรณีที่มีการครอบครองหรือการค้าที่ผิดกฎหมาย

2. ตรากฎหมายหรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการจัดตั้ง

1) ระบบการจดทะเบียนช่างภายในประเทศ

2) ระบบการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตผู้ค้าช่างที่มีประสิทธิภาพ (รวมถึงการบังคับใช้และการลงโทษในกรณีที่มีการฝ่าฝืน) ถ้ามีระบบดังกล่าวอยู่แล้ว ให้ประเทศไทยแจ้งให้สำนักเลขาธิการไซเตส ทราบ

3. เพิ่มความพยายามในการติดตามและควบคุมผู้ค้าช่าง การจัดทำข้อมูลช่างและการบังคับใช้กฎหมายในการปราบปรามการค้าช่างที่ผิดกฎหมาย โดยให้กำหนดตัวชี้วัดที่สามารถ

ตรวจสอบการดำเนินงานได้ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ และรัฐบาลไทยในปัจจุบัน ได้ดำเนินแก้ไขปัญหาดังนี้

ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการบริหารไซเตส ครั้งที่ 65 ให้ประเทศไทยดำเนินการ ดังนี้

1) ตรากฎหมายที่เหมาะสม (เช่น การกำหนดให้ช้างแอฟริกาเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองภายใต้กฎหมายสัตว์ป่า) เพื่อให้เกิดการควบคุมการค้าและการครอบครองช้างภายในประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดบทลงโทษที่เข้มงวดกรณีที่มีการครอบครองหรือการค้าที่ผิดกฎหมาย การแก้ไขปัญหาดังนี้

(1) ตรากฎกระทรวง กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 โดยกำหนดให้ช้างแอฟริกา เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง โดยประกาศลงราชกิจจานุเบกษาวันที่ 13 มกราคม 2558 มีผลบังคับใช้วันที่ 14 มีนาคม 2558 เพื่อให้สามารถดำเนินคดีกับผู้ค้าช้างแอฟริกา และผู้ครอบครองช้างแอฟริกาอย่างผิดกฎหมายภายในประเทศได้

(2) ปรับแก้ไขพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2557 เพื่อแก้ไขมาตรา 61 มิให้มีการแจ้งครอบครอง / ค้างช้างแอฟริกาผิดกฎหมายที่ได้มาก่อนกฎกระทรวง กำหนดให้ช้างแอฟริกา เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง กำหนด ซึ่งขัดต่อบทบัญญัติของอนุสัญญาไซเตส โดยประกาศลงราชกิจจานุเบกษาวันที่ 30 ธันวาคม 2557

2) ตรากฎหมายหรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการจัดตั้ง

(1) ระบบการจดทะเบียนช้างภายในประเทศ

(2) ระบบการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตผู้ค้าช้างที่มีประสิทธิภาพ (รวมถึงการบังคับใช้และการลงโทษในกรณีที่มีการฝ่าฝืน) ถ้ามีระบบดังกล่าวอยู่แล้ว ให้ประเทศไทยแจ้งให้สำนักเลขาธิการทราบ

การแก้ไขปัญหาดังนี้ โดย ตราพระราชบัญญัติค้างาช้าง พ.ศ. 2558 เพื่อควบคุมการครอบครองและการค้างาช้างที่ได้มาจากสัตว์พาดิน (ช้างบ้าน) เพื่อมิให้ที่ผิดกฎหมาย (งาช้างแอฟริกา และงาช้างป่า) เข้ามาปะปนกับงาช้างบ้าน ในระบบการค้างาช้างบ้านภายในประเทศ โดยประกาศลงราชกิจจานุเบกษาวันที่ 21 มกราคม 2558

3) เพิ่มความพยายามในการติดตามและควบคุมผู้ค้างาช้าง การจัดทำข้อมูลงาช้างและการบังคับใช้กฎหมายในการปราบปรามการค้างาช้างที่ผิดกฎหมาย โดยให้กำหนดตัวชี้วัดที่สามารถตรวจสอบการดำเนินงานได้⁶

⁶ กรมปศุสัตว์. “เป้าหมายของการประกาศใช้พระราชบัญญัติค้างาช้าง พ.ศ. 2558.” สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.dld.go.th/th/images/stories/procure/2558/255803/25580317_4.pdf.

3.2.3 มาตรการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายช้างเลี้ยงในปัจจุบัน

3.2.3.1 พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ. 121 หลักการของพระราชบัญญัติเพื่อการจัดการรักษาคลองให้เพียงพอแก่การเพาะปลูกการค้าขายในพระราชอาณาเขตนี้ และเนื่องจากคลองที่มีอยู่ที่ชำรุดคืนเงินไปเหตุเพราะยังมีได้บำรุงและรักษาคลองเก่าที่มีอยู่แล้วและที่จะขุดขึ้นใหม่ให้เรียบร้อยถาวรเพื่อให้เป็นประโยชน์และสะดวกแก่ธุระของราษฎรยิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ. 121 ได้มีหลักการเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง ดังนี้

1. กำหนดว่าการที่จะพาสัตว์พาหนะ คือ ช้าง ม้า โค กระบือ ข้ามคลอง ให้ขึ้นลงในท่าซึ่งกำหนดไว้ให้เป็นที่สำหรับข้ามสัตว์พาหนะ

2. กำหนดโทษสำหรับผู้ปล่อยให้สัตว์มาทำแปลงในถนน

3.2.3.2 พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 หลักการของพระราชบัญญัติเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจราจรทางบกให้เหมาะสมกับสภาพการจราจรและจำนวนยานพาหนะที่เพิ่มขึ้น เพื่อความปลอดภัยแก่ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน โดยกำหนดเรื่องการใช้รถ เรื่องสัญญาณจราจรและเครื่องหมายจราจร การใช้ทางเดินรถ การใช้ช่องทางเดินรถ ข้อกำหนดเรื่องความเร็วของรถ คนเดินเท้า สัตว์และสิ่งของในทาง เป็นต้น

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ได้มีหลักการเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง ดังนี้

1. การห้ามมิให้มีการขี่ จูง ไล่ต้อน หรือปล่อยสัตว์ไปบนทางในลักษณะที่เป็นการกีดขวางการจราจร โดยไม่มีผู้ควบคุม

2. กำหนดให้การขี่ จูง หรือไล่ต้อนสัตว์ไปบนทาง ให้ผู้ขี่หรือควบคุมสัตว์ปฏิบัติตามข้อกำหนดว่าด้วยรถตามพระราชบัญญัตินี้

3. กำหนดให้อำนาจเจ้าพนักงานจราจรที่จะมีคำสั่งห้ามขี่ จูง ไล่ต้อน หรือปล่อยสัตว์ไปบนทาง เมื่อพิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวจะขัดขวางการจราจรหรือก่อให้เกิดความสกปรกบนทาง

3.2.3.3 พระราชบัญญัติควบคุมการบำบัดโรคสัตว์ พ.ศ. 2505 หลักการของพระราชบัญญัติเพื่อควบคุมมิให้บุคคลรับทำการบำบัดโรคสัตว์เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว และบำบัดโดยไม่ถูกต้องตามหลักวิชา และเพื่อจะรักษาสวัสดิภาพของประชาชนและเจ้าของสัตว์ เพราะโรคสัตว์บางชนิดเป็นอันตรายแก่ผู้ทำการบำบัดโรคและเจ้าของสัตว์ เช่น โรคแอนแทรกซ์ โรคพิษสุนัขบ้า โรคสาระดิก เป็นต้น

หลักการเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับช้าง คือ

1. กำหนดคำจำกัดความคำว่า “สัตว์” หมายความว่า ช้าง ฯลฯ
2. ห้ามมิให้ผู้ใดประกอบการบำบัดโรคสัตว์ เพื่อสินจ้าง บำเหน็จ หรือรางวัล เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาต

3.2.3.4 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 หลักการของพระราชบัญญัติเพื่อให้มีการป้องกันโรคระบาด โดยประกาศให้ท้องที่มีสัตว์ป่วยหรือตายโดยรู้ว่าเป็นโรคระบาดในท้องที่ที่เป็นเขตโรคระบาด เขตสงสัยว่ามีโรคระบาด หรือเขตโรคระบาดชั่วคราว และให้มีการควบคุมการค้าสัตว์และซากสัตว์ และควบคุมการประกอบธุรกิจเกี่ยวกับเอ็มบริโอหรือตัวอ่อนของสัตว์ซึ่งเป็นพาหะให้เกิดโรคระบาดของสัตว์

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ได้มีหลักการเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับช้างเลี้ยง ดังนี้

1. กำหนดคำจำกัดความว่า “สัตว์” หมายความว่า ช้าง ม้า โค กระบือ ลา ล่อ แพะ แกะ สุกร สุนัข แมว กระจง ค่าง ชะนี และให้ความหมายรวมถึงน้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์และเอ็มบริโอ (ตัวอ่อนของสัตว์ที่ยังไม่เจริญเติบโตจนถึงขั้นที่มีอวัยวะครบบริบูรณ์) ของสัตว์เหล่านี้ด้วย โดยดูจากมาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“สัตว์” หมายความว่า

- 1) ช้าง ม้า โค กระบือ ลา ล่อ แพะ แกะ สุกร สุนัข แมว กระจง ค่าง ชะนี และให้ความหมายรวมถึงน้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์ และเอ็มบริโอ (ตัวอ่อนของสัตว์ที่ยังไม่เจริญเติบโตจนถึงขั้นที่มีอวัยวะครบบริบูรณ์) ของสัตว์เหล่านี้ด้วย
- 2) สัตว์ปีก จำพวกนก ไก่ เป็ด ห่าน และให้ความหมายรวมถึงไข่สำหรับใช้ทำพันธุ์ด้วย และ
- 3) สัตว์ชนิดอื่นตามที่กำหนดในกระทรวง

“ซากสัตว์” หมายความว่า ร่างกายหรือส่วนของร่างกายสัตว์ที่ตายแล้วและยังไม่ได้แปรสภาพเป็นอาหารสุก หรือสิ่งประดิษฐ์สำเร็จรูป และให้ความหมายรวมถึงงา เขา และขน ที่ได้ตัดออกจากสัตว์ขณะมีชีวิตและยังไม่ได้แปรสภาพเป็นสิ่งประดิษฐ์สำเร็จรูปด้วยโรคระบาด” หมายความว่า โรคริ้นเดอร์เพสต์ โรคเฮโมรายิกเซพติซีเมีย โรคแอนแทรกซ์ โรคเซอร์รา โรคสารติงโรคมงค่อพิษ โรคปากและเท้าเปื่อย โรคอหิวาต์สุกร และโรคอื่นตามที่กำหนดในกระทรวง

“เจ้าของ” หมายความว่ารวมถึงผู้ครอบครอง ในกรณีเกี่ยวกับสัตว์เมื่อไม่ปรากฏเจ้าของ ให้ความหมายรวมถึงผู้เลี้ยงและผู้ควบคุมด้วย

1) กำหนดว่าถ้ามีสัตว์ป่วยหรือตายโดยรู้ว่าเป็นโรคระบาด หรือมีสัตว์ป่วยหรือตายโดยปัจจุบันโดยไม่ทราบว่าเป็นโรคระบาดด้วยเหตุใด หรือในหมู่บ้านเดียวกัน หรือในบริเวณใกล้เคียงกัน มีสัตว์ตั้งแต่สองตัวขึ้นไปป่วยหรือตาย หรือมีอาการคล้ายคลึงกันในระยะเวลาห่างกันไม่เกินเจ็ดวัน ให้เจ้าของสัตว์แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สารวัตร หรือสัตวแพทย์ท้องที่ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่สัตว์ป่วย และให้บุคคลผู้รับแจ้งเหล่านั้นส่งเป็นหนังสือเพื่อให้เจ้าของจัดการ กักขัง แยก หรือย้ายสัตว์ป่วย หรือฝัง เผาซากสัตว์ ทำลายสัตว์ที่เป็นโรคระบาด กำจัดเชื้อโรคที่อาหารสัตว์ หรือทำความสะอาดและทำลายเชื้อโรค แล้วแต่กรณี

2) กำหนดห้ามไม่ให้เจ้าของหรือบุคคลอื่นใดเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วยไปจากบริเวณที่สัตว์อยู่ และห้ามไม่ให้เคลื่อนย้าย ซ้ำแผละ หรือกระทำอย่างใดแก่ซากสัตว์นั้น และมาตรา 34 ในพระราชบัญญัตินี้ บัญญัติว่า ผู้ใดนำช้าง ม้า โค กระบือ แพะ แกะ สุกร หรือน้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์หรือเอ็มบริโอของสัตว์เหล่านี้ หรือสัตว์ชนิดอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงหรือซากสัตว์ตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง ไปยังท้องที่ต่างจังหวัด ต้องได้รับอนุญาตจากสัตวแพทย์ประจำท้องที่ก่อน อีกด้วย

3) กำหนดให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดท้องที่ในทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นเขตปลอดโรคระบาด โดยให้ระบุนชนิดของสัตว์และโรคระบาดไว้ด้วย

4) กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจประกาศกำหนดท้องที่ในจังหวัดที่มีหรือสงสัยว่ามีโรคระบาดทั้งหมด หรือบางส่วน เป็นโรคระบาด หรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาด

5) กำหนดให้สัตวแพทย์มีอำนาจประกาศเป็นหนังสือกำหนดเขตโรคระบาดชั่วคราว เมื่อเห็นว่าโรคระบาดที่ตรวจพบในท้องที่ของตนหรือท้องที่ที่ติดต่อกับท้องที่ของตนจะระบาคออกไป

6) กำหนดห้ามมิให้มีการค้าช้าง หรือทำการค้าซากสัตว์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เว้นแต่ได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียน โดยดูตามมาตรา 21 ในพระราชบัญญัตินี้ห้ามมิให้บุคคลใดทำการค้า ช้าง ม้า โค กระบือ แพะ แกะ สุกร หรือสัตว์ชนิดอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือทำการค้าซากสัตว์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียน⁸

3.2.3.5 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 หลักการของพระราชบัญญัติเพื่อจัดให้บ้านเมืองอยู่ในสภาพที่สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยพระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับในเขตเทศบาล สุขาภิบาล กรุงเทพมหานคร และเมือง

⁷ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 34.

⁸ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 4 มาตรา 21 และมาตรา 34.

พืชยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด (ในเขตพื้นที่ตามที่ประกาศกระทรวงมหาดไทยกำหนด) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (ในเขตพื้นที่ตามที่ประกาศกระทรวงมหาดไทยกำหนด) มีหลักการสำคัญโดยรวมเพื่อกำหนดให้มีการรักษาความสะอาดในที่สาธารณะและสถานสาธารณะ การดูแลรักษาสนามหญ้าและต้นไม้ในถนนและสถานสาธารณะ

พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ได้มีหลักการเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้างเคียง ดังนี้

1. กำหนดคำจำกัดความของคำว่า “มูลฝอย” หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ถูพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร ถ้ำ มูลสัตว์ หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น
 2. กำหนดห้ามมิให้ปล่อยสัตว์ นำสัตว์ หรือจูงสัตว์ไปตามถนนหรือเข้าไปในบริเวณที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นประกาศห้ามไว้ ห้ามปล่อยสัตว์ถ่ายมูลบนถนนและมิให้ขจัดมูลดังกล่าวหมดไป ยกเว้นได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นและเสียค่าธรรมเนียมรักษาความสะอาดแล้ว
 3. กำหนดห้ามมิให้จูง ไถ่ หรือด้อนสัตว์ลงไปทางน้ำซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ประกาศห้ามไว้
 4. กำหนดห้ามมิให้มีการทิ้งมูลฝอยในบริเวณที่ได้ปลูกหญ้าหรือต้นไม้ ซึ่งราชการส่วนท้องถิ่น ราชการส่วนอื่น หรือรัฐวิสาหกิจเป็นเจ้าของ
 5. ห้ามมิให้มีการปล่อยสัตว์หรือจูงสัตว์เข้าไปในบริเวณที่ราชการส่วนท้องถิ่น หรือราชการส่วนอื่นได้ปลูก หรืออนุญาตให้ผู้อื่นปลูกหญ้า หรือต้นไม้ไว้ และได้ปิดประกาศหรือปักป้ายห้ามไว้
 6. ห้ามมิให้ทิ้งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยในสถานสาธารณะนอกอาณาเขตหรือที่ที่ราชการส่วนท้องถิ่นได้จัดไว้
 7. ห้ามมิให้ทิ้งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยลงบนที่สาธารณะ
 8. ห้ามมิให้เท หรือทิ้งสิ่งปฏิกูล มูลฝอย น้ำโสโครก หรือสิ่งอื่นใดลงบนถนนหรือในทางน้ำ
 9. ทุกมาตรการดังกล่าวข้างต้นมีบทกำหนดโทษปรับอย่างเดียว
- จะเห็นได้จากในมาตรา 13 มาตรา 14 มาตรา 22 และมาตรา 31 ตามพระราชบัญญัตินี้⁹

⁹ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535, มาตรา 13, มาตรา 14, มาตรา 22, มาตรา 31.

3.2.3.6 พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535 หลักการของพระราชบัญญัติเพื่อกำหนดประเภทของทางหลวง การกำกับ ตรวจสอบและควบคุมทางหลวง การรักษาทางหลวง การขยายทางหลวง และการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างทางหลวง

พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535 ได้มีหลักการเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับช้างเลี้ยง ดังนี้

1. กำหนดห้ามมิให้ช้าง ไล่ต้อน ปล่อย หรือเลี้ยงสัตว์บนทางจราจร ทางเท้า หรือไหล่ทาง เว้นแต่จะปฏิบัติตามข้อบังคับที่ผู้อำนวยการทางหลวงกำหนด ซึ่งผู้อำนวยการทางหลวงมีอำนาจประกาศห้ามมิให้มีการขี่ ช้าง ไล่ต้อน ปล่อยหรือเลี้ยงสัตว์ในเขตทางหลวงสายใดหรือทางส่วน เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากผู้อำนวยการทางหลวงหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการทางหลวงซึ่งจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดก็ได้ ทั้งนี้ประกาศของผู้อำนวยการทางหลวงให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ จากการตรวจสอบปรากฏว่าไม่ปรากฏว่าผู้อำนวยการทางหลวงเคยมีประกาศห้ามดังกล่าว¹⁰ โดยดูจากในมาตรา 46¹¹ ตามในพระราชบัญญัตินี้¹²

3.2.4 มาตรการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานช้างเลี้ยงในปัจจุบัน

3.2.4.1 ประมวลกฎหมายหมาอาญาในเรื่องของการทารุณกรรมสัตว์ มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองการทารุณกรรมอันโหดร้าย เนื่องจากสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตมีความรู้สึก และเป็นองค์ประกอบสำคัญของสิ่งแวดล้อม จึงควรได้รับการคุ้มครองมิให้ถูกทารุณกรรม และเจ้าของสัตว์เลี้ยงจะต้องจัดสวัสดิภาพ ให้เหมาะสมกับประเภท ชนิดของสัตว์ ทั้งในระหว่างการเลี้ยงดู การขนส่ง และการนำสัตว์ไปใช้งานหรือใช้ในการแสดง เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์และจัดสวัสดิภาพของสัตว์เพื่อให้สัตว์ได้รับการคุ้มครองตามธรรมชาติของสัตว์อย่างเหมาะสมต่อไป

ประมวลกฎหมายหมาอาญาได้มีหลักการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง ดังนี้

1. มาตรา 381 และมาตรา 382 ในเรื่องของการทารุณต่อสัตว์หรือฆ่าสัตว์โดยให้ได้รับทุกขเวทนา และการใช้แรงงานสัตว์อย่างไม่เหมาะสม และงานอันไม่สมควร เช่น การใช้บังคับให้ลากช้าง ไม้อย่างหักโหมหรือให้ช้างแสดงผาด โผนอันทำให้เกิดอุบัติเหตุ เสี่ยงอันตรายในช้างที่มีสภาพผิดปกติ จึงมิได้มีความผิดในมาตรานี้ในบางครั้งบังคับให้ช้างทำงานหนัก เช่น การให้ช้างไต่ที่ลาดชันที่อาจดูสนุกน่าตื่นเต้น แต่มันเป็นเรื่องที่ลำบากของช้างที่เป็นสัตว์ใหญ่และมีน้ำหนักมากจึงเป็นการที่ดูแลแล้วเหมือนเป็นการใช้แรงงานช้างอย่างทารุณ

¹⁰ แหล่งเดิม.

¹¹ พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535, มาตรา 46.

¹² พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535, มาตรา 46.

3.2.4.2 พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับช้าง ดังนี้

มาตรา 3 ในเรื่องของค่านิยมสัตว์เลี้ยง และในมาตรา 20 ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการอันเป็นการทารุณกรรมสัตว์โดยไม่มีเหตุอันสมควร มาตรา 21 การกระทำดังต่อไปนี้ ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ตามมาตรา 20

1. การฆ่าสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหาร ทั้งนี้ เฉพาะสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหาร
2. การฆ่าสัตว์ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์
3. การฆ่าสัตว์เพื่อควบคุมโรคระบาดตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์
4. การฆ่าสัตว์ในกรณีที่สัตว์แพทย์เห็นว่าสัตว์ป่วย พิการ หรือบาดเจ็บและไม่สามารถเยียวยา หรือรักษาให้มีชีวิตอยู่รอดได้โดยปราศจากความทุกข์ทรมาน
5. การฆ่าสัตว์ตามพิธีกรรมหรือความเชื่อทางศาสนา
6. การฆ่าสัตว์ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อป้องกันอันตรายแก่ชีวิตหรือร่างกายของมนุษย์ หรือสัตว์อื่น หรือป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่ทรัพย์สิน
7. การกระทำใดๆ ต่อร่างกายสัตว์ซึ่งเข้าลักษณะของการประกอบวิชาชีพการสัตวแพทย์ โดยผู้ประกอบวิชาชีพการสัตวแพทย์หรือผู้ซึ่งได้รับยกเว้นให้กระทำได้โดยไม่ต้องขึ้นทะเบียนและได้รับ ใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการสัตวแพทย์จากสัตวแพทย์สภาตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพการสัตวแพทย์

3.2.4.3 พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าและจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535

หลักการของพระราชบัญญัติเพื่อการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับราคาเนื้อสัตว์เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้บริโภคอย่างแท้จริงจึงกำหนดมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นการค้าแบบเสรี ไม่ให้มีการผูกขาดและเกิดภาวะขาดแคลนเนื้อสัตว์สำหรับบริโภค อันจะทำให้ราคาเนื้อสัตว์ปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ข้อสังเกต พระราชบัญญัตินี้กำหนดคำจำกัดความของคำว่า “สัตว์” ในมาตรา 4 ตามในพระราชบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ หมายความว่า สัตว์ที่มีไข่สัตว์ป่า และหมายความเฉพาะโค กระบือ แพะ แกะ สุกร และสัตว์อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ดังนั้นกรณีของช้างจึงไม่อยู่ในความคุ้มครองตามกฎหมาย

3.3 อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรือเรียกโดยย่อว่า ไชเตส (CITES) และเป็นที่รู้จักในชื่อ อนุสัญญากรุงวอชิงตัน (Washington Convention) เป็นสนธิสัญญาซึ่งเริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518

ในปี พ.ศ. 2516 สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN) ได้จัดการประชุมนานาชาติขึ้นที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เพื่อร่างอนุสัญญาดังกล่าว มีผู้เข้าร่วมประชุม 88 ประเทศ แต่มีผู้ลงนามรับรองอนุสัญญาฉบับนี้ทันทีเพียง 22 ประเทศ สำหรับประเทศไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมด้วย แต่มาลงนามรับรองอนุสัญญาในปี พ.ศ. 2518 และให้สัตยาบันในวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2526 นับเป็นสมาชิกลำดับที่ 80 ปัจจุบัน ไชเตสมีภาคีทั้งสิ้น 181 รัฐ (ณ พฤษภาคม 2558)

เป้าหมายของไชเตส คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์หรือถูกคุกคาม ทำให้ปริมาณร่อยหรอหรือจนอาจเป็นเหตุให้สูญพันธุ์ วิธีการอนุรักษ์กระทำโดยการสร้างเครือข่ายทั่วโลกในการควบคุมการค้าระหว่างประเทศ (International Trade) ทั้งสัตว์ป่า พืชป่า และผลิตภัณฑ์ ไชเตสไม่ควบคุมการค้าภายในประเทศสำหรับชนิดพันธุ์ท้องถิ่น (Native Species) การค้าสัตว์ป่า พืชป่า และผลิตภัณฑ์ระหว่างประเทศ จะถูกควบคุมโดยระบบใบอนุญาต (Permit) ซึ่งสัตว์ป่าและพืชป่าที่อนุสัญญาควบคุมจะต้องมีใบอนุญาตในการนำเข้า (Import) ส่งออก (Export) นำผ่าน (Transit) และส่งกลับออกไป (Re-Export) โดยชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่อนุสัญญาควบคุม จะระบุไว้ในบัญชีหมายเลข 1, 2, 3 (Appendix I, II, III) ของอนุสัญญา โดยได้กำหนดหลักการไว้ดังนี้

3.3.1 ชนิดพันธุ์สัตว์และพืชในบัญชีอนุรักษ์ของอนุสัญญาไชเตส

ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1 (Appendix I) ปลาดำ (Scleropages formosus) เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ห้ามค้าโดยเด็ดขาด เนื่องจากใกล้จะสูญพันธุ์ ยกเว้นเพื่อการศึกษาวิจัยหรือเพาะพันธุ์ ซึ่งต้องได้รับคำยินยอมจากประเทศที่จะนำเข้าเสียก่อน ประเทศส่งออกจึงจะออกใบอนุญาตส่งออกได้ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความอยู่รอดของชนิดพันธุ์นั้นๆ ด้วย

ตัวอย่างของสัตว์ป่า ที่อยู่ในบัญชีนี้ได้แก่ แพนด้าแดง (*Ailurus fulgens*) กอริลลา (*Gorilla gorilla*) ชิมแปนซี (*Pan spp.*) เสือ (*Panthera tigris* subspecies) สิงโตอินเดีย (*Panthera leo persica*) เสือดาว (*Panthera pardus*) เสือจากัวร์ (*Panthera onca*) เสือชีตาห์ (*Acinonyx jubatus*) ช้างเอเซีย (*Elephas maximus*) ช้างแอฟริกา (*Loxodonta africana*) พะยูนและแมนนาที (อันดับพะยูน)

สกุลแตรด (except some Southern African subspecies populations) ปลาตะพืด (Scleropages formosus) ปลาอีสก (Probarbus jullieni) ปลาฉลามขาว (Carcharodon carcharias) หมีดำ (Ursus americanus) ม้าลายภูเขาฮาร์มันน์ (Equus hartmannae) นกแก้วจ๊กจั่น (Psittacus erithacus) อีกัวนาเขียว (Iguana iguana) หอยสังข์ราชินี (Strombus gigas) Mertens' Water Monitor (Varanus mertensi) bigleaf mahogany (Swietenia macrophylla) ปลาฉลามปากเป็ดมีสซิชชิปปี้ (Polyodon spathula) เป็นต้น

ตัวอย่างของพืชป่า ที่อยู่ในบัญชีนี้ได้แก่ เอื้องปากนกแก้ว (Dendrobium cruentum) แก้วเจ้าจอม (Guaiacum officinale) พะยูง (Dalbergia cochinchinensis) ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 2 (Appendix II) เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ยังไม่ถึงกับใกล้จะสูญพันธุ์ จึงยังอนุญาตให้ค้าได้ แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือลดปริมาณลงอย่างรวดเร็วจนใกล้จะสูญพันธุ์ โดยประเทศที่จะส่งออกต้องออกหนังสืออนุญาตให้ส่งออกและรับรองว่าการส่งออกหนังสืออนุญาตให้ส่งออกและรับรองว่าการส่งออกแต่ละครั้ง จะไม่กระทบกระเทือนต่อการดำรงอยู่ของชนิดพันธุ์นั้นในธรรมชาติ

ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 3 เป็นชนิดพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งแล้วขอความร่วมมือประเทศภาคีสมาชิกให้ช่วยดูแลการนำเข้า คือจะต้องมีหนังสือรับรองการส่งออก จากประเทศต้นกำเนิด

ตัวอย่างของสัตว์ป่า ที่อยู่ในบัญชีนี้ได้แก่ สลอธ 2 นิ้ว (Choloepus hoffmanni) ชะมดแอฟริกา (Civettictis civetta) เต่าอัลลิเกเตอร์ (Macrochelys temminckii) เต่าอัลลิเกเตอร์ (Macrochelys temminckii)

ตัวอย่างของพืชป่า ที่อยู่ในบัญชีนี้ได้แก่ เมื่อยขาว (Gnetum montanum Markgr)

การกำหนดรายชื่อชนิดพันธุ์ในบัญชีไซเตสใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ทั้งด้านอนุกรมวิธาน (Taxonomy) และข้อมูลด้านชีววิทยา (Biological Parameter) ได้แก่ ข้อมูลสถานภาพของประชากร (Population Status) แนวโน้มประชากร (Population Trends) การแพร่กระจาย (Distribution) สถานะแหล่งที่อยู่อาศัย (Habitat Availability) แนวโน้มด้านภูมิศาสตร์ (Geographic Trends) และการคุกคาม (Threats) เป็นตัวกำหนด นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ทางการค้าและสถานภาพการทางกฎหมายประกอบในการพิจารณาด้วย¹³

¹³ อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>.

ช้างเป็นสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์อยู่ในบัญชี 1 (Appendix I) ของอนุสัญญาไซเตสที่ไม่อนุญาตให้มีการค้าระหว่างประเทศและห้ามนำเข้า-ส่งออกโดยเด็ดขาด ยกเว้นเพื่อการศึกษาวิจัย/เพาะพันธุ์ ซึ่งต้องได้รับอนุญาตจากประเทศที่จะนำเข้าเสียก่อน ประเทศส่งออกจึงจะออกไปอนุญาตส่งออกได้¹⁴

ปัจจุบัน ช้างถูกจัดเป็นสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์เนื่องจากจำนวนประชากรที่ลดลง อันเกิดจากการบุกรุกเปลี่ยนแปลงแหล่งที่อยู่ของช้างเพื่อกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ การถูกทำร้ายจากการเข้าไปทำลายพืชผลทางการเกษตรถูกรถชนรวมถึงการจับลูกช้างป่าเพื่อใช้ในธุรกิจท่องเที่ยว และโดยเฉพาะการฆ่าช้างเพื่อเอางา อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือไซเตส จึงกำหนดให้ทั้งช้างแอฟริกาและช้างเอเชียเป็นสัตว์ในบัญชี 1 ซึ่งไม่อนุญาตให้มีการค้าระหว่างประเทศ และตามกฎหมายของประเทศไทย กำหนดให้ช้างเอเชียมี 2 สถานะ คือช้างป่า เป็นสัตว์ป่าตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งไม่อนุญาตให้มีและใช้ประโยชน์จากตัวช้างและงาช้างแต่อย่างใดอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ช้างบ้าน เป็นสัตว์พาหนะตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ซึ่งเจ้าของช้างต้องจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ จึงจะสามารถงาและชิ้นส่วนต่างๆ ของช้างมาใช้ประโยชน์และค้าขายได้แต่เฉพาะภายในประเทศเท่านั้น ห้ามส่งออกทุกกรณีโดยอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย¹⁵

3.4 การคุ้มครองช้างเลี้ยง และมาตรการในการดูแลช้างเลี้ยงของต่างประเทศ

ช้างเป็นสัตว์ประจำชาติไทยมาอย่างยาวนาน โดยในสมัยโบราณบ้านเรามีช้างอยู่มากมายนับแสนตัว ช้างส่วนมากจะถูกใช้ในการสงครามเป็นหลัก ต่อมาเมื่อมีอาวุธสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ช้างจึงถูกนำไปใช้แรงงานจำพวกชักลากไม้ในป่า และในปัจจุบันช้างเป็นสัตว์อนุรักษ์ที่ถูกใช้ในงานการแสดงและการท่องเที่ยว ประเทศไทยเคยใช้ช้างเป็นส่วนหนึ่งของธงชาติ เรียกว่าธงช้างเผือก ก่อนจะถูกเปลี่ยนมาใช้ธงไตรรงค์อย่างในปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ. 2460 แต่ยังมีหน่วยงานราชการบางแห่งที่ใช้ช้างเป็นองค์ประกอบ เช่น ธงของราชนาวีไทย เป็นต้น ดังนั้นช้างจึงถูก

¹⁴ ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.dnp.go.th/JJproject/>.

¹⁵ ช้างป่า-กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญา. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://citesdnp.org/pdf/580303_Elephas%20maximus.pdf.

เรียกว่าเป็นสัตว์ประจำชาติไทยและเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญกับประเทศไทยมาก¹⁶ โดยเฉพาะการเริ่มใกล้สูญพันธุ์และเร่งการคุ้มครองอนุรักษ์ เช่นเดียวกับช้างของประเทศอินเดียและลาวประชากรของช้างลดลงอย่างรวดเร็วจนแทบจะสูญพันธุ์ ถ้ายังปล่อยให้มีการล่าอย่างไม่มีการควบคุมอย่างเข้มงวด ช้างคงจะสูญพันธุ์ไปจากธรรมชาติไปภายในไม่กี่สิบปีข้างหน้า¹⁷ ทุกคนล้วนมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ช้างทั้งสิ้นแม้แต่คนในเมือง เราสามารถช่วยการดำรงเผ่าพันธุ์ของช้างด้วยการเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับช้าง ช้างมีสิทธิที่จะอาศัยอยู่ในธรรมชาติอย่างมีความสุข ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมประชากรและคุณภาพของสัตว์ชนิดอื่น และลูกหลานของเราทุกคนก็มีสิทธิที่จะเห็นช้างในธรรมชาติเช่นกัน ซึ่งมีปริมาณของช้างของอินเดียและลาวนั้นลดน้อยลงไปมากอย่างน่ากลัว เช่นเดียวกับช้างไทย ข้อสำคัญอีกข้อหนึ่งคือ มีความเชื่อของคนบางกลุ่มที่ ต้องการอวัยวะของพวกมันส่วนหนึ่ง ไปทำยารักษาโรคที่มนุษย์เชื่อว่ารักษาได้ ความโชคร้ายของมันที่ทำให้มนุษย์เชื่ออย่างนั้นทำให้การล่ามันเพื่อเอาอวัยวะมีมากขึ้นจนประชากรน้อยลงอย่างน่าตกใจ

3.4.1 กฎหมายประเทศสาธารณรัฐอินเดีย

สำหรับสาธารณรัฐอินเดีย ซึ่งมีช้างมากถึงร้อยละ 50 ของจำนวนช้างในเอเชียทั้งหมดหรือประมาณ 36,000 เชือก¹⁷ ช้างอินเดียมีลักษณะทั่วไปคล้ายกับช้างเอเชียชนิดอื่นๆ เพียงแต่มีสีผิวที่สว่างกว่าช้างเอเชียชนิดอื่น แต่ค้ำกว่าช้างสุมาตรา (*E. m. sumatranus*) มีความสูงประมาณ 2-4 เมตร (จากเท้าถึงหัวไหล่) และมีน้ำหนักประมาณ 3,000-5,000 กิโลกรัม เมื่อโตเต็มที่จะกินอาหารวันหนึ่งประมาณ 200 กิโลกรัม และดื่มน้ำมากถึงวันละ 50 แกลลอนต่อวัน อาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูง โดยมีช้างตัวเมียที่มีอายุมากที่สุดเป็น จำฝูง เรียกว่า "แม่แปรง" ตัวเมียจะไม่มีงา ขณะที่ช้างตัวผู้หากมีงาสั้นๆ จะเรียกว่า "ช้างสีคอ" มีอายุการตั้งท้องนานถึง 22 เดือน ออกลูกครั้งละ 1 ตัว มักอาศัยอยู่ในป่าโปร่ง หรือทุ่งหญ้า มากกว่าป่าดิบ นับเป็นช้างชนิดที่มนุษย์ผูกพันและนำมาใช้งานมากที่สุด

¹⁶ เกร็ดความรู้รอบตัว. "สัตว์ประจำอาเซียน." สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก www.เกร็ดความรู้.net/สัตว์ประจำอาเซียน/.

¹⁷ วิกิพีเดีย. "ช้างอินเดีย." สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>.

ภาพที่ 3.1 ภาพช้างอินเดีย

ช้างอยู่ในวิถีชีวิตของคนอินเดียซึ่งนับถืออินคูลอย่างลึกซึ้ง โดยช้างถูกยกฐานะให้เป็นเทพเจ้าองค์สำคัญของคหนึ่งคือพระพิฆเนศร์ ในภาษาสันสกฤตมีคำว่า Gajah และในฮินดีคือ ฮาตี Haathi สำหรับคนอินเดียแล้ว ไม่ว่าจะประกอบพิธีใดๆ ในสังคม ก็ต้องมีเทพคณเษมีส่วนอยู่ด้วยทุกครั้งไป เด็กจะสอบก็บูชาคณเษฯ คนจะแต่งงานก็บูชาคณเษฯ คนจะเปิดธุรกิจหรือพิธีทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการเมืองหรือการสัมมนาวิชาการ ก็บูชาคณเษฯ ฯลฯ แต่สิ่งที่คนศรัทธาและบูชาเทพเจ้าช้างอย่างสูงสุดนั้น คนกลับลืมช้างเป็นๆ ที่อยู่ตามป่าตามเขาหรือที่ถูกนำมาเลี้ยงไว้ตามบ้านอย่างไม่ม่มีระบบ ทำให้ช้างในฐานะเทพเจ้ากับช้างจริงๆ ไม่ค่อยจะมีสภาพเหมือนกันเลย¹⁸

ในประเทศอินเดีย ได้มีการใช้ช้างในกิจกรรมต่างๆ มากมายเช่น กษัตริย์อินเดียทรงใช้ช้างในการขนส่งหรือข้ามแม่น้ำ และนำขบวนทัพบุกทลายกำแพงไม้ของข้าศึก ซาห์ Harun al-Rashid ได้เคยถวายช้างแก่จักรพรรดิ Charlemagne ใน พ.ศ. 1344 และแม้แต่อดีตนายกรัฐมนตรี Jawaharlal Nehru ของอินเดีย ก็นิยมให้ช้างเป็นของขวัญแก่สวนสัตว์ในประเทศที่ไปเยือน¹⁹

¹⁸ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี. “อินเดียจัดประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยช้าง.” สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/440714>.

¹⁹ HAATHI MERE SAATHI. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก www.haathimeresaathi.org.

ภาพที่ 3.2 ภาพพระพิฆเนตร

ปัจจุบัน ช้างเอเชียตัวที่เชื่อว่าใหญ่ที่สุดในโลก เป็นช้างอินเดียตัวผู้ ชื่อ “บีมกาส” อาศัยอยู่ในป่าลึกของอุทยานแห่งชาติบาเคียทางตะวันตกของเนปาล มีความสูง 10 ฟุตครึ่ง หรืออาจจะถึง 11 ฟุต มีอายุมากกว่า 25 ปี มีเส้นผ่าศูนย์กลางของรอยเท้าถึง 22 นิ้ว เป็นช้างที่ไม่ค่อยจะได้มีผู้พบเห็นตัว และมีภาพถ่ายอย่างเป็นทางการยืนยันได้แค่ภาพเดียวเท่านั้น ซึ่งในยุคทศวรรษ 1980 ก็มีช้างตัวผู้ลักษณะใหญ่โตแบบนี้เช่นเดียวกัน คือมีส่วนสูง 11 ฟุต วัดจากเท้าถึงหัวไหล่ 3.5 เมตร เท่ากับว่าใหญ่กว่าช้างเอเชียทั่วไปเท่าตัว และมีส่วนหัวขนาดใหญ่กว่าช้างทั่วไป จึงมีข้อสันนิษฐานว่าช้างอินเดียในแถบนี้อาจมีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสเตโกดอน ช้างในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่เคยมีชีวิตอยู่เมื่อกว่า 20,000 ปีก่อน และมีลักษณะเช่นนี้ แต่ได้สูญพันธุ์ไปแล้ว จากหลักฐานที่ค้นพบว่า สเตโกดอนได้อพยพจากไซบีเรียลงมาสู่อินเดีย²⁰

ปัจจุบันสาธารณรัฐอินเดียประสบปัญหาจากการล่าช้างเพื่อเอางา ทำให้ช้างอินเดียตัวผู้ในธรรมชาติ ปัจจุบันกลายเป็นช้างไม่มีงา²¹ หรือช้างสีดอมากถึงร้อยละ 4 โดยครึ่งหนึ่งนั้นเป็นประชากรช้างที่อาศัยอยู่ในจีน²²

²⁰ แหล่งเดิม

²¹ Barua, Parbati & S. S. Bist. 1996. Cruelty to elephants-A legal and practical view. *Zoo 'Print* 11, 6.

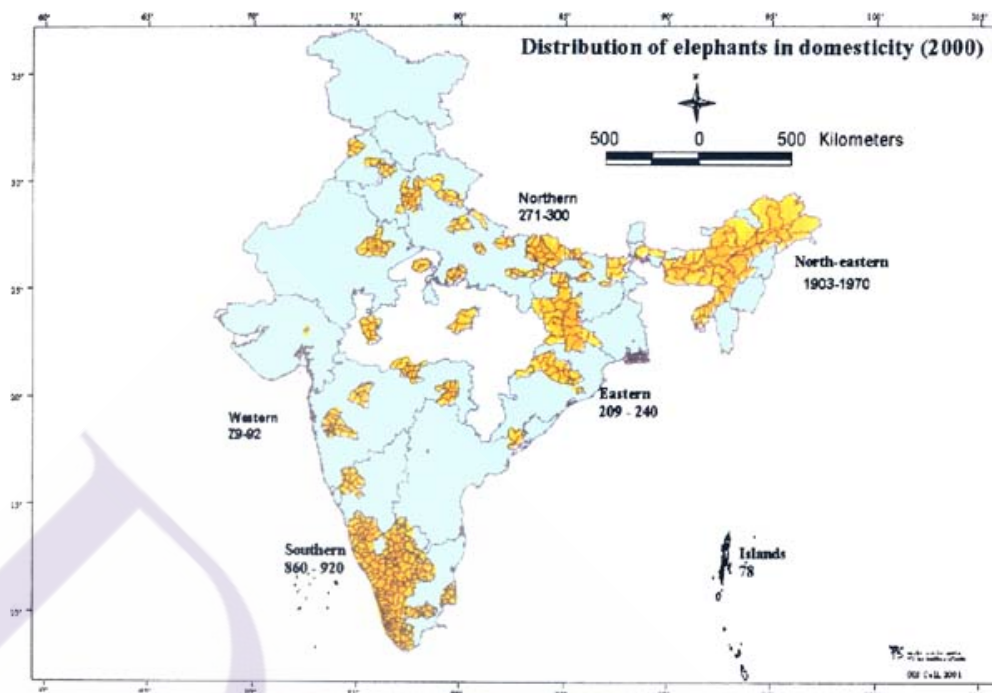
²² แหล่งเดิม

3.4.1.1 สถานะการณ์ช้างบ้านของสาธารณรัฐอินเดีย ประมาณการณ์ที่ผ่านมาของช้างบ้านที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นช้างศึก กองทัพของจักรวรรดิ Gupta Maurya (ศตวรรษที่ 3)²³ ช้างบ้านในอนุทวีปอินเดียนั้นมีอย่างน้อย 5,000 ตัว แต่ในปัจจุบันไม่มีการสำรวจสำมะโนประชากรช้างบ้านอย่างเป็นทางการของช้างที่ถูกจับได้ในอินเดีย แม้ว่าการสำรวจสำมะโนประชากรปลุสตัดว์ได้รับการดำเนินการโดยรัฐต่างๆ ในประเทศอินเดียในปีที่ผ่านๆ มาช้างไม่ได้มีข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์อย่างถูกต้อง ผู้เชี่ยวชาญบางคนได้พยายามประเมินจำนวนช้างที่ถูกจับในอินเดียนั้น ข้อมูลที่แสดงออกมาได้แสดงให้เห็นได้เพียงว่าอยู่ภายใต้การประมาณการเท่านั้น

สถานะการณ์ช้างที่ถูกจับได้โดยโครงการช้างในช่วงเดือนพฤศจิกายนและเดือนธันวาคม ปี 2000 พบว่าทางภาคใต้ของอินเดียมีการโอนช้างไปเพิ่มมากขึ้น จะเห็นได้ว่าความต้องการช้างมีเพิ่มมากขึ้นเป็นอย่างมาก²⁴ ประกอบกับฐานของมูลของอินเดียนั้นยังไม่มีควมทันสมัยเหมาะสมกับสภาวะปัจจุบัน

²³ From *The Indian elephant in a changing world. In Contemporary Indian Tradition: Voices on culture, nature, and the challenges of change*, edited by Carla M. Borden, by Lahiri-Choudhury, D.K, 1989, Washington and London: Smithsonian Institution Press.

²⁴ From *A god in distress: threats of poaching and the ivory trade to the Asian elephant in India (Bangalore: Asian Elephant Conservation Center. By Monon, Vivek, Raman Sukumar & Ashok Kumar, 1997, Indian Institute of Science,.*

ภาพที่ 3.3 ภาพการกระจายตัวของช้างบ้านในสาธารณรัฐอินเดีย

3.4.1.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงในประเทศอินเดีย ประมวลแรกของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้างในอินเดียจะพบได้ในตำราที่มีชื่อเสียงในรัฐนาวา Arthashastra โดย Kautilya นายกรัฐมนตรีของจักรพรรดิ Chandragupta กำหนดการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์ช้างที่อยู่รอบนอกของสหราชอาณาจักรและกำหนดโทษประหารชีวิตสำหรับทุกคนที่ฆ่าช้างที่อยู่ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ยุคของการออกกฎหมายที่ทันสมัยเป็นที่รู้จักในประเทศอินเดียโดย บริษัท อินเดีย ตะวันออกในศตวรรษที่ 18 บางส่วนของของการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้าง ได้แก่ พระราชบัญญัติปี 1865 เบนกอลพระราชบัญญัติของปี 1866 เบนกอลพระราชบัญญัติที่ 4 ของปี 1866 ระเบียบเบนกอล 5 ของ 1873 พระราชบัญญัติรักษาช้างป่า 1873 พระราชบัญญัติการอนุรักษ์ช้าง 1879 เบนกอลพระราชบัญญัติ 51898 นกและสัตว์ป่าคุ้มครอง 1912 และพระราชบัญญัติป่าอินเดีย 1927 ยังคงเป็นกฎหมายที่สำคัญในการปกป้องช้างในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศจนถึงทุกวันนี้²⁵

ในปัจจุบันเครื่องมือทางกฎหมายเป็นที่สำคัญสำหรับการป้องกันของสัตว์ป่าในประเทศอินเดีย มันมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศอินเดียยกเว้นในรัฐชัมมูและแคชเมียร์ที่มีพระราชบัญญัติที่แยกต่างหาก แต่ที่คล้ายกัน ในมุมมองของมาตรา 66 พระราชบัญญัตินี้มี

²⁵ Bist, S.S. and Parbati Barua, Elephant laws in India (Under prep, 2000).

ผลกระทบที่สำคัญกว่ากฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่าในประเทศอินเดีย พระราชบัญญัตินี้ยังนำไปสู่การก่อดังของสัตว์ป่าที่แยกจากกันโดยมีประธาน Wildlife พศติ (CWLW)²⁶ ในรัฐและผู้อำนวยการรักษาสัตว์ป่าที่ศูนย์เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติของกฎหมาย

ในต้นฉบับ WPA-1972 อินเดีย ช้างถูกรวมอยู่ในตาราง-II (Part I) แห่งพระราชบัญญัติอนุญาตให้สถานะของช้างเป็นสัตว์ที่สามารถฆ่าหรือจับ แต่ต้องมีใบอนุญาต และมีการซื้อขายในเชิงพาณิชย์ภายใต้ใบอนุญาต ช้างถูกรวมอยู่ในความหมายของโค ตามพระราชบัญญัติ WPA-1972 ตามตารางเวลาที่ได้รับการแก้ไขอย่างมีนัยสำคัญในปี 1977 ปี 1980 ปี 1982 ปี 1986 และปี 1991 และที่แก้ไขเพิ่มเติมมีผลกระทบเป็นพิเศษสำหรับช้าง ส่วนใหญ่ของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศในสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ของสัตว์ป่าและพันธุ์พืช (ไซเตส) ที่มีช้างเอเชียในภาคผนวก I. อินเดียกลายเป็นรัฐภาคีของไซเตส ในวันที่ 20 กรกฎาคม 1976 โดยมีนำเข้าของประเทศ และการส่งออกที่จะนำบทบัญญัติให้สอดคล้องกับ ไซเตส ช้าง ซึ่งอินเดีย ช้างถูกย้ายไปที่ตาราง-I (เช่นสายพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองมากที่สุด) วันที่ 5 ตุลาคม 1977 การส่งออกของอินเดียช้างและงาช้างจากอินเดียเป็นสิ่งต้องห้ามในปี 1978 การค้าช้างในประเทศของช้างอินเดียเป็นสิ่งต้องห้ามในพฤศจิกายน 1986 พระราชบัญญัติตระหนักช้าง (มาตรา 2 (5)) และ “สัตว์ป่า” (มาตรา 2 (36)) คำว่า 'รถ' ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ยังรวมถึงช้าง (มาตรา 2

3.4.1.3 บทสรุปของบทบัญญัติของพระราชบัญญัติช้างอินเดีย

1. มาตรา 9, 11 และ 12 ล่าสัตว์ (ซึ่งโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตราที่ 2 นอกจากนี้ การจับช้างเป็นสิ่งต้องห้ามตามปกติ ช้างสามารถล่าภายใต้คำสั่งของ CWLW ข้อยกเว้นถ้ามันได้กลายเป็นอันตรายต่อชีวิตมนุษย์หรือได้กลายเป็นโรคแต่ถูกตามล่าต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้แม้ว่ามันจะกลายเป็นภัยคุกคามต่อพืชหรือสถานที่ให้บริการ พระราชบัญญัตินี้ยังอนุญาตให้ฆ่าหรือในการป้องกันตัวเองหรือบุคคลอื่นใด แต่ต้องได้รับอนุญาตนอกจากนี้ยังจะออกใบอนุญาตสำหรับการล่าสัตว์ช้างกับได้รับอนุญาตก่อนหน้านี้ของรัฐบาลกลางสำหรับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ การจัดการทางวิทยาศาสตร์หรือการเก็บตัวอย่างในสวนสัตว์รับการยอมรับจากผู้มีอำนาจกลางสวนสัตว์ (CZA)²⁷ พิพธิภัณฑ์ของรัฐและสถาบันที่คล้ายกัน การจัดการทางวิทยาศาสตร์ของช้างที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติหมายถึงการโยกย้ายของช้างที่จะเป็นทางเลือกที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมหรือจัดการประชากรของพวกเขาโดยไม่ต้องฆ่าหรือทำลายช้าง

²⁶ Chief Wildlife Warden (CWLW) คือ หัวหน้าผู้ควบคุมสัตว์ป่าของอินเดีย

²⁷ Central Zoo Authority (CZA) คือ สวนสัตว์เซ็นทรัล ของอินเดีย

2. มาตรา 18-38: พระราชบัญญัติทำให้บทบัญญัติพิเศษสำหรับการสร้างการป้องกันพื้นที่ใหม่ (เช่น วิหารและอุทยานแห่งชาติ) สำหรับการป้องกันของสัตว์ป่าทั้งหมดและพันธุ์ไม้ที่พบอยู่ในนั้นและก่อนหน้านั้น (มาตรา 66 (3) พระราชบัญญัติห้ามการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าและยังทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าใดๆ ภายในเขตรักษาพันธุ์หรืออุทยานแห่งชาติยกเว้นสำหรับวัตถุประสงค์ของการปรับปรุงและการจัดการที่ดีขึ้นของที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านั้น ได้รับการอนุมัติจากหน่วยงานภาครัฐยังเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการนี้

3. มาตรา 39 ซ้ำงใดๆ ที่ถูกจับหรือถูกฆ่าตายโดยการอนุมัติจากผู้มีอำนาจหรือเสียชีวิตโดยไม่ได้ตั้งใจหรือพบศพ รวมถึงงาช้างนำเข้า ที่ได้รับจากช้างมีส่วนร่วมในการกระทำผิดกฎหมายใด ๆ ตามพระราชบัญญัติจะถือว่าเป็นทรัพย์สินของรัฐบาล ผู้ใดที่เข้ามาอยู่ในความครอบครองทรัพย์สินของทางราชการจะต้องแจ้งให้สถานีตำรวจที่ใกล้ที่สุดหรือ ภายใน 48 ชั่วโมง

4. ส่วน 38 และ 38J: สวนสัตว์ไม่สามารถได้รับหรือโอนช้างยกเว้นได้รับอนุญาตก่อนหน้าและการทำร้ายช้างที่ถูกจับในสวนสัตว์เป็นความผิด

5. มาตรา 40 (2) และ 42: บุคคลใดโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจาก CWLW ไม่สามารถมีช้างในการควบคุมของเขาถูกคุมขังหรือมีไว้ในครอบครอง CWLW แต่อาจออกใบรับรองการเป็นเจ้าของเพื่อการนี้

6. มาตรา 40 (2) และ 49: บุคคลใดโดยไม่ได้รับอนุญาตก่อนหน้านี้เป็นลายลักษณ์อักษรจาก CWLW ไม่สามารถซื้อหรือรับช้าง และไม่สามารถสั่งซื้อได้รับหรือได้รับช้างเป็นอย่างอื่นนอกเหนือจากบุคคลที่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติ

7. มาตรา 49B (1): ไม่มีใครสามารถเริ่มหรือประกอบธุรกิจเป็นตัวแทนจำหน่ายในช้างหลังจากที่ 25 มกราคม 1987

8. มาตรา 43 และ 49C (7): บุคคลใดที่ขาดใบรับรองการเป็นเจ้าของไม่สามารถขายหรือเสนอขายหรือโอนไม่ได้ไม่ว่าจะโดยวิธีการขายของที่ระลึกหรืออื่นๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจาก CWLW และเจ้าหน้าที่ ที่จะอนุญาตจะต้องตรวจสอบก่อนว่าช้างได้มาถูกต้องตามกฎหมายและการออกหนังสือรับรองความเป็นเจ้าของให้ก่อน การทำธุรกรรมระหว่างสวนสัตว์ได้รับการยกเว้นจากข้อ จำกัด ดังกล่าว

9. มาตรา 43 (3): บุคคลใดที่ขาดใบรับรองการเป็นเจ้าของไม่สามารถโอนหรือการขนส่งช้างจากรัฐเพื่อให้อื่น โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจาก CWLW หรือ AO ของรัฐปลายทาง

10. มาตรา 43 (2): บุคคลที่มีใบรับรองความเป็นเจ้าของในส่วนของช้างจะต้องแจ้ง (ภายใน 30 วัน) CWLW หรือ AO ของรัฐปลายทางเมื่อเขาโอนหรือลำเลียงช้างจากรัฐหนึ่งไปยังอีก

11. มาตรา 48A: รัฐไม่สามารถยอมรับข้างสำหรับการขนส่งยกเว้นหลังการตรวจสอบให้แน่ใจว่าได้รับอนุญาตจาก CWLW หรือ AO ได้รับสำหรับการขนส่งดังกล่าว

12. มาตรา 50: เจ้าหน้าที่ป่าไม้หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจใดๆ ที่ได้รับอนุญาตจากหน่วยงานภาครัฐหรือรัฐบาลกลางสามารถตรวจสอบข้าง งามข้าง ที่ได้รับจากข้างในการควบคุม หรือหนังสือรับรองการเป็นเจ้าของใบอนุญาตหรือใบอนุญาตต้องได้รับการเก็บรักษาไว้โดยเขาตามพระราชบัญญัติ พวกเขาสามารถค้นหาสัมภาระใดๆ ยานพาหนะ เรือ สถานที่หรือที่ดินสำหรับรายการดังกล่าวและยึดในกรณีของการละเมิดบทบัญญัติของพระราชบัญญัติใดๆ นอกจากนี้ยังสามารถยึดกับดักใดๆ เครื่องมือคัน (รวมทั้งข้าง) เรือหรืออาวุธที่ใช้ในการกระทำความผิด ผู้กระทำความผิดอาจจะถูกจับโดยไม่มีหมายค้นได้

13. มาตรา 51: สำหรับการกระทำผิดกฎหมายใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้างผู้กระทำความผิดจะถูกลงโทษด้วยการจำคุกเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี แต่ไม่ขยายได้ถึง 6 ปีที่ผ่านมาและยังมีโทษปรับขั้นต่ำของ 5,000 รูปี²⁸ โทษจำคุกสามารถขยายได้ถึง 7 ปีในกรณีของความผิดที่กระทำโดยตัวแทนจำหน่ายที่มีอาชีพผู้ผลิตและ การซื้อขายในข้างหรือสิ่งของที่มาจากข้าง รวมถึงการนำเข้าข้างข้างหรือผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ได้มาจากข้าง

ตามที่ระบุไว้ก่อนหน้านี้นี้การกระทำป่าจำนวนมากยังมีบทบัญญัติสำหรับการป้องกันของข้างในป่าสงวนและคุ้มครอง พระราชบัญญัติป่าอินเดีย 1927 (IFA-1927) นับถือข้างเป็น “ป่าผลิต” และดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีใบอนุญาตการขนส่งสำหรับการเคลื่อนย้ายข้างจากสถานที่หนึ่งไปยังอีก (มาตรา 41) บทบัญญัติที่คล้ายกันที่มีอยู่สำหรับข้างในกิจการป่า

ข้างบ้านในประเทศอินเดียนอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์แห่งพระราชบัญญัติ 1960 (59 1960) PCA-1960 พระราชบัญญัตินี้ไม่ได้กำหนด 'การกระทำอันโหดร้ายโดยตรง' อย่างไรก็ตามมาตรา 11 (1) ระบุการกระทำต่างๆ ของการละเลยและคณะกรรมการซึ่งเป็นการทารุณกรรมสัตว์ มีอยู่ในรูปแบบที่เป็นไปได้ต่างๆ ของการทารุณกรรมข้างที่มี (ก) ทำให้ข้างได้รับความเจ็บปวดที่ไม่จำเป็นหรือความทุกข์ทรมานไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ (ข) ใจและไม่มีความสนใจใดๆ ที่การบริหารจัดการสารอันตรายต่อข้าง (ค) ข้างในกรงต้องได้รับโอกาสที่เหมาะสมสำหรับการเคลื่อนไหว (ง) ห้ามการถ่ายทอดการเรียนรู้ให้ข้างลักษณะที่จะอยู่ภายใต้มันจะทุกข์ที่ไม่จำเป็น (จ) ทำร้ายหรือฆ่าข้างใดๆ โดยการฉีดสตริกนินเข้าไปในหัวใจหรือใช้วิธีการอื่นๆ ที่โหดร้ายโดยไม่จำเป็น (ฉ) ไม่ให้ข้างที่มีอาหารเพียงพอหรือที่พักอาศัย และ(ช) เอาตัวรอด

²⁸ อัตราแลกเปลี่ยนในขณะนั้น 1 บาท = 1.8411 รูปี โดยประมาณอัตราแลกเปลี่ยนเฉลี่ยของธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพฯ (2558). สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2558, จาก http://th.coinmill.com/INR_THB.html.

ช่างใดๆ ที่จะต่อสู้กับสัตว์อื่นๆ เพื่อจุดประสงค์ของความบันเทิง บางส่วนของกฎระเบียบภายใต้กรอบ PCA-1960 พยายามที่จะควบคุมกิจกรรมต่างๆ เช่นอาจเป็นการทารุณกรรมสัตว์รวมทั้งช่าง ป้องกันการทารุณกรรม ห้ามการใช้ช่างสำหรับการทำงานใดๆ นานกว่าเก้าชั่วโมงต่อวัน นอกจากนี้ยังห้ามใช้ไม้แหลมหรืออุปกรณ์ใดๆ ที่คมชัดสำหรับการจีช่าง และต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่จำเป็นสำหรับการลงทะเบียนของผู้ฝึกสอนและผู้เข้าร่วมการแสดงของช่าง ตามหลักการป้องกันการทารุณกรรม (จับสัตว์) หลักเกณฑ์ 1972 ห้ามจับสัตว์ยกเว้น วิธียิงปืนยากล่อมประสาทหรือวิธีการอื่นใดที่ทำให้สัตว์รู้สึกเจ็บปวดก่อนที่จะจับภาพ

ชุดที่แตกต่างกันของบทบัญญัติทางกฎหมายที่มีอยู่ในประเทศอินเดียในการควบคุมการนำเข้าและการส่งออกของช่างและผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากช่าง รัฐบาลอินเดียประกาศนโยบายนำเข้า/ส่งออกเป็นครั้งคราวและเกี่ยวกับสายพันธุ์ของสัตว์ป่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามสถานะของตนภายใต้ WPA-1972 และอนุสัญญาไซเตส ตามนโยบายเดิม (1 เมษายน 1997 ถึง 31 มีนาคม, 2002) ยกเว้นในสวนสัตว์ได้รับการยอมรับ สถาบันวิทยาศาสตร์ คณะละครสัตว์ บริษัท ภาคเอกชนและประชาชนสามารถนำเข้าตาม บทบัญญัติของอนุสัญญาไซเตส สวนสาธารณะสวนสัตว์ได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้าภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติศุลกากร ปี 1975 การส่งออกของช่างรวมทั้งชิ้นส่วนและผลิตภัณฑ์ของตนเป็นสิ่งต้องห้าม อย่างไรก็ตามในกรณีพิเศษการส่งออกที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์ของช่างสามารถทำได้สำหรับเฉพาะทางวิทยาศาสตร์วัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับคำแนะนำของกระทรวงสิ่งแวดล้อมและป่าไม้ของรัฐบาลอินเดีย ทั้งหมดการส่งออกและการนำเข้าของช่างจะได้รับอนุญาตเพียงผ่านจุดเดียวที่กำหนดเองที่นิวเดลีกัลกัต มุมไบ และเจนไน และอาจมีการตรวจสอบตามบทบัญญัติของอนุสัญญาไซเตสและการตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่สัตว์ป่าของรัฐบาลกลาง การฝ่าฝืนนโยบายนำเข้า/ส่งออกจะถือว่าเป็นความผิดที่มีโทษตามพระราชบัญญัติศุลกากร 1962

ปัจจุบันช่างอินเดียตอนนี้ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายมากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมาก่อน แต่การบังคับใช้กฎหมายออกมาใช้ยังน้อยอยู่ แม้หลังจาก 22 ปีของการรวมจำนวนของช่างอินเดียในตาราง -I ของ WPA-1972 จำนวนมากของช่างที่ถูกจับยังคงไม่ได้รับการคุ้มครองโดยมีใบอนุญาตรับรองการเป็นเจ้าของ การขายและการซื้อของช่างอินเดียมักจะถูกลักลอบขึ้นทุกปีโดยไม่คำนึงถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รายงานเกี่ยวกับการจับภาพที่ผิดกฎหมายของช่างป่าที่ได้รับบ่อยจากรัฐทางตะวันออกเฉียงเหนือ การรुक้าการฆ่าช่างเพื่อเอาช่างได้เกิดขึ้นคงที่ในส่วนต่างๆ ของประเทศและล่ายังคงโจ่งแจ้งและเปิดเผย ซึ่งเป็นปัญหาที่ร้ายแรงในพื้นที่คุ้มครอง และมีรายงานของช่างตายจากโรคระบาดเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นขั้นตอนในการปรับปรุงประสิทธิภาพของหน่วยงาน

บังคับใช้ ควรทำอย่างเร่งด่วนและจะต้องดำเนินการ แก้ไขข้อบกพร่องที่สำคัญในกฎหมายที่มีอยู่มี ดังนี้

- 1) ป้องกันการลักลอบจับช้างป่าอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
- 2) ห้ามไม่ให้มีการค้าช้างที่ยังมีชีวิตอยู่ตามอนุสัญญาไซเตสและห้ามทำการค้าช้างเป็นการค้าพาณิชย์
- 3) ควรเพิ่มกฎหมายของการฉีดวัคซีนป้องกันโรคของปลูสัตว์ป้องกันพื้นที่รอบๆ
- 4) มีบทบัญญัติที่เข้มงวดและจริงจังแม้แต่หาที่เป็นการกระทำผิดเพียงเล็กน้อย
- 5) ควรมีบทบัญญัติของกฎหมายในการดูแลช้างบ้าน และช้างในสวนสัตว์ให้ได้รับความเป็นอยู่ที่ดี

3.4.1.4 การลงทะเบียนเจ้าของช้าง ก่อนที่จะมีการตรากฎหมายของ WPA-1972 ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายสำหรับการลงทะเบียนของช้างบ้าน การลงทะเบียนช้างในอินเดียจะประกอบด้วยใบรับรองที่ออกโดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดของสูงและเครื่องหมายและลักษณะอื่นๆ ของช้าง ในปีที่ผ่านมาต้องมีภาพของควาญช้างกับช้างติดอยู่ในเอกสารการลงทะเบียน การลงทะเบียนมีผลบังคับใช้ผ่านข้อของสัญญาต่างๆ ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียนุญาตให้ใช้หุ้ยเลี้ยงสัตว์สำหรับช้าง การออกทะเบียนช้างจะออกโดยกรมป่าไม้ให้แก่เจ้าของ เป็นในรูปแบบของ “บัตรประจำตัวสำหรับช้าง” และจะออกให้กับเจ้าของหลังจากการตรวจสอบที่ถูกต้องแล้ว เนื่องจาก รูปแบบใบรับรองความเป็นเจ้าของได้รับการกำหนดโดยรัฐบาลของรัฐต่างๆ ภายใต้สัตว์ป่า (Protection) กฎกรอบตามมาตรา 64²⁹

3.4.2 การเลี้ยงช้างของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ช้างบ้านมีบทบาทสำคัญในชีวิตเศรษฐกิจของสังคมชาวลาวในชนบทมาหลายศตวรรษ ชาวลาวได้ใช้ช้างในพิธีกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมสำหรับขนส่งสินค้า ช้างบ้าน ได้รับการนับถือของผู้คนในอดีต กษัตริย์ลาวได้ยกย่องช้างเป็นสัตว์ประจำชาติ เป็นสัตว์ประจำชาติประเทศลาว ช้างถือเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองที่มีความผูกพันกับชาวลาวเป็นอย่างยิ่ง ในอดีตลาวได้รับการเรียกขานว่าเป็นเมืองล้านช้าง แต่ปัจจุบันประชากรช้างในลาวอยู่ในภาวะวิกฤต รัฐบาลลาวจึงได้ฟื้นฟูและอนุรักษ์ช้างลาวไว้ โดยการจัดงานบุญช้างขึ้นเป็นประจำทุกปี

²⁹ Food and Agriculture Organization of the United Nations. “International Workshop on the Domesticated Asian Elephant 5-10 February 2001 Bangkok and Lampang/Chiang Mai, Thailand 4 February (Sunday): Arrival of participants in Bangkok.” Retrieved February 15, 2015 From <http://www.fao.org/docrep/005/ad031e/ad031e0v.htm>

ภาพที่ 3.4 ภาพงานบุญช้าง

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังส่งช้างไปยังประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรทางการเมือง แต่ปัจจุบันสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้สูญเสียทรัพยากรทางธรรมชาติ อาหารและแหล่งที่อยู่อาศัยของทรัพยากรช้างในประเทศดูเหมือนจะลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังมีการใช้เครื่องจักรกลในการเกษตรมากยิ่งขึ้น การใช้ช้างจึงลดความจำเป็นลงและมีบทบาทลดลงในปัจจุบัน³⁰ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีป่าคิดเป็นจำนวนร้อยละ 47 ของพื้นที่ป่าทั้งหมดของประเทศ และพบว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือและในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมากเนื่องจากการประยุกต์ใช้สารกำจัดวัชพืช และในช่วงการทำสงครามเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นไม้จำนวนมากถูกตัดลงสำหรับการเพาะปลูก

³⁰ Salter, R.E., Phanthavong, B., and Vongphet, V. *Planning and development of a protected areasystem in Lao PDR: status report to mid-1991* (Forest Resources Conservation Project, Lao/Swedish Forestry Cooperation Programme, Vientiane, Lao PDR, 1991).

ข้าวและพืชต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์³¹ อีกทั้งรัฐบาลยังมุ่งเน้นโครงสร้างพื้นฐานเช่น ไฟฟ้าพลังงานน้ำเพื่อสนองความต้องการในระดับภูมิภาคสำหรับการผลิตไฟฟ้า ถนน การขนส่งสินค้าเพื่อการส่งออกในประเทศเพื่อความสะดวกสบายในการเข้าสู่ระบบการส่งเสริมการค้าเพื่อความสะดวกในการเข้าสู่ระบบการค้าเพื่อส่งเสริมการลงทุนในต่างประเทศและอื่นๆ

กิจกรรมทั้งหมดเหล่านี้ทำให้ผืนป่าคั่นย่อยลงและทำให้ช้างได้สูญเสียที่อยู่อาศัย ดังนั้นจึงทำให้ทั้งช้างบ้านและช้างป่าใกล้จะสูญพันธุ์ นอกจากนี้เจ้าของช้างยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ซึ่งหมายความว่าพวกช้างจะไม่ค่อยได้รับอาหารและการรักษาทางการแพทย์อย่างเพียงพอในการเลี้ยงช้าง³²

ตามที่ระบุไว้ก่อนหน้านี้พื้นที่ป่าของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีจำนวนร้อยละ 47 ของพื้นที่ทั้งหมดในประเทศ ช้างป่าในประเทศจามีจำนวนมากในจังหวัดที่มีพรหมแดนติดจังหวัดน่านของไทย รัฐบาลลาวกล่าวว่าประเทศลาวไม่มีเงินทุนในชาติเพียงพอที่จะมาสนับสนุนการบริหารจัดการช้างตรงส่วนนี้ และยังขาดเงินทุนระหว่างประเทศที่จะเข้ามาช่วยเหลือ³³ และทางรัฐบาลลาวไม่เคยสำรวจสำมะโนครัวประชากรช้างป่าและช้างเลี้ยงอย่างจริงจัง³⁴ ดังนั้นข้อมูลสำหรับช้างป่าและช้างเลี้ยงที่รัฐบาลได้สำรวจมาจึงยังไม่น่าเชื่อถือเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื้อนนี้ได้มีการล่าสัตว์และการสูญเสียที่อยู่ของสัตว์เป็นจำนวนมากจึงทำให้เกิดการหดตัวของช้างป่าเป็นจำนวนมาก อีกทั้งเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านนี้มีน้อยมาก และความรู้ทางเทคนิคของวิธีการดำเนินการสำรวจสัตว์ป่าถูกจำกัดอย่างมาก³⁵

³¹ Baird, I. *Wildlife trade between the southern Lao PDR provinces of Champassak, Sekong, and Attapeu and Thailand, Cambodia, and Vietnam*, (TRAFFIC Southeast Asia Field Report No. 3. Kuala Lumpur, Malaysia, 1993).

³² Berkmuller, K., Phanthavong, B., and Vongphet, V. *Protected area system planning and management in Lao PDR. Status report to mid-1993* (Forest Resources Conservation Subprogramme, Lao/Swedish Forestry Cooperation Programme, Vientiane, Lao PDR, 1993).

³³ Berkmuller, K., Evans, T., Timmins, R., and Vongphet, V. 1995b. *Recent advances in nature conservation in the Lao PDR*, Oryx 29: 253-260.

³⁴ Department of Livestock and Fisheries, *Animal statistical record* (Lao PDR, 2000).

³⁵ Berkmuller, K., Evans, T., Timmins, R., and Vongphet, V. 1995b, Loc. cit.

และปัจจุบันสำหรับสถานการณ์ของช้างในเมืองหงสา ขณะนี้ควาญช้างหลายคนเลือกเข้ามาเดินเร่ร่อนเพื่อหารายได้เสริมในเมืองใหญ่หรือตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากฝั่งชายแดนหงสาไม่ค่อยมีคนจ้างลากไม้แล้ว³⁶

ภาพที่ 3.5 ภาพช้างลาว

³⁶ จารยา บุญมาก. “บุญช้างไชยะบุรี วิธีที่เปลี่ยนไป.” สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/494797>.

ตารางที่ 3.1 จำนวนของช้างที่ถูกฆ่าตายในระหว่างปี 1980 และ 1996

จำนวนช้างที่เสียชีวิตจากการล่า (ตัว)	ปี
5	1980-1990
4	1980-1995
1	1996
45	1990-1996
2	1990-1995
2	1995-1996

1. ช้างเลี้ยงหรือช้างบ้าน

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นที่รู้จักกันครั้งหนึ่งเคยเป็น “Pathetlao Lanexang” ซึ่งหมายถึงดินแดนแห่งล้านช้าง จำนวนช้างบ้านที่คาดการณ์เมื่อเร็วๆ นี้ โดยฐานข้อมูลของกรมประมงและกรมปศุสัตว์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปี 1996 คาดว่ามีจำนวน 922 ตัว และในปี 2000 มีช้างบ้านประมาณ 864 เชือก แต่ตัวเลขเหล่านี้ค่อนข้างไม่สมบูรณ์ เพราะในบางจังหวัดไม่ได้ให้ข้อมูลตามที่ต้องการ³⁷

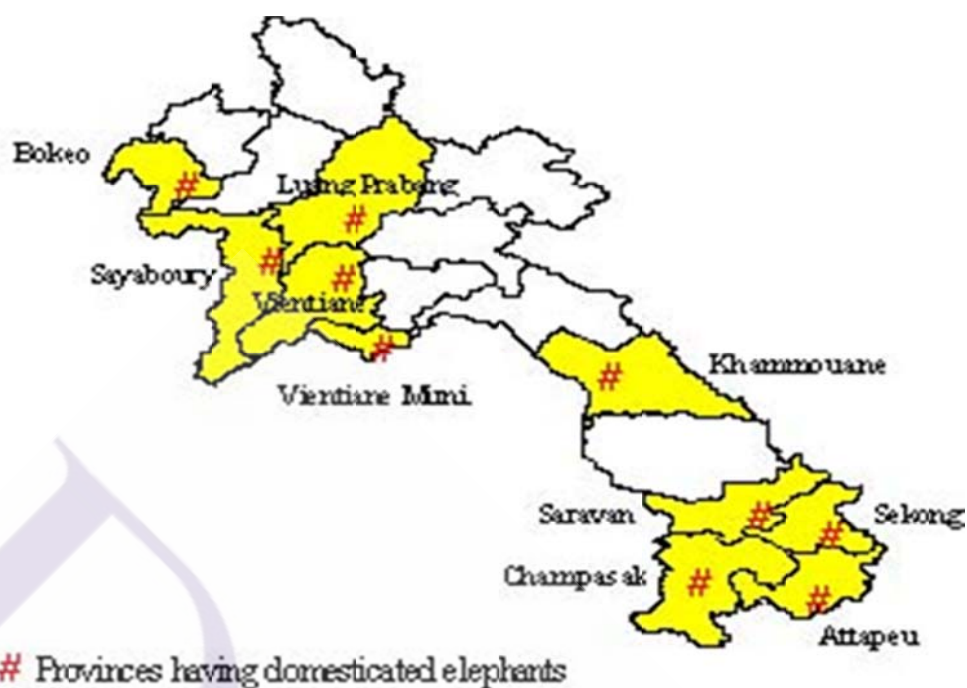
³⁷ แหล่งเดิม.

ตารางที่ 3.2 การกระจายตัวของช่างบ้านในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เลขที่	หัวเมือง	1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000
1	บุรี	****	****	698	712	712
2	จำปา	****	****	143	****	98
3	เวียงจันทน์	****	****	22	****	22
4	เวียงจันทน์มูนี	****	****	2	****	****
5	บริคำไชย	****	****	2	****	3
6	แขวงคำม่วน	****	****	2	1	1
7	สาละวิน	****	****	2	****	3
8	แขวงอัตปือ	****	****	15	****	15
9	บ่อแก้ว	****	****	22	10	****
10	หลวงพระบาง	****	****	12	****	10
ทั้งหมด		922 ¹	929 ¹	920	723	864

* ข้อมูลไม่สามารถใช้ได้

¹ ประมาณการที่มา: กรมประมงและปศุสัตว์

ภาพที่ 3.6 ภาพการกระจายตัวของช้างเลี้ยง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3.4.2.1 กฎหมายและนโยบายของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประมาณร้อยละ 95 ของคนลาวเป็นเกษตรกรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ชนบท จนถึงร้อยละ 10 ของพื้นที่ ได้รับการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติแห่งชาติ (NBCA)³⁸

ในวันที่ 13 กรกฎาคม 1997 เป็นครั้งแรกที่มีการอนุรักษ์สัตว์ป่าแห่งชาติอย่างเป็นทางการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีกิจกรรมที่อนุรักษ์สัตว์ป่าในเรื่องนี้ โดยเฉพาะนอกจากนี้ทางสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้มีการทบทวนกฎหมายและแก้ไขให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เช่น

1) กฎหมายแห่งชาติที่มีอยู่ด้วยความเคารพต่อสัตว์ป่าที่อยู่อาศัยพื้นที่คุ้มครองและการค้าสัตว์ป่า

2) กฎหมายที่มีอยู่ต้องมีความเข้มแข็งที่จะรวมในการพัฒนาเครือข่ายพื้นที่คุ้มครองและอนุรักษ์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำที่จะต้องมีการปรับปรุงเพื่อป้องกันการสลายตัวของพวกสัตว์ป่าและกฎหมายต้องเพื่อลดภัยคุกคามมลพิษและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าและความต้องการที่อยู่อาศัยที่จะถูกกำหนดและส่งเสริม

³⁸ KPL, Forestry management in Oudomsay (KPL, Vientiane, Lao PDR, June 8, 1991).

3) กลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาของการเพาะปลูกและปศุสัตว์เสียหายจากสัตว์ป่าที่
จะต้องมีการวางแผน

4) กฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดการทางเทคนิคสัตว์และการควบคุมผลิตภัณฑ์จากสัตว์
ต้องมีความเข้มแข็ง³⁹

เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 1986 พระราชกฤษฎีกาแรกที่ถูกเปิดตัวโดยคณะรัฐมนตรีห้าม
การค้าสัตว์ป่า และในนามที่ตามมาไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะช้างป่า แต่ครอบคลุมสัตว์ป่าทั้งหมด

ตารางที่ 3.3 กฎหมายและหลักคุ้มครองสัตว์ในประเทศลาว

เครื่องมือทางกฎหมาย	บทบัญญัติที่สำคัญ
พระราชกำหนดการบริหารราชการของ คณะรัฐมนตรี 185/CCM - เกี่ยวกับการ ห้ามการค้าสัตว์ป่า 21 ตุลาคม 1986	- ห้ามการส่งออกของสัตว์ป่าทั้งหมด
พระราชกำหนดการบริหารราชการของ คณะรัฐมนตรี 47/CCM - ในระบบภาษี ของรัฐ 26 มิถุนายน 1989	- รายการประเภททรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งชนิด ต่างๆ ของสัตว์ป่าสัตว์น้ำและส่วนประกอบและ ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องของพวกเขียดราภาษีและ ค่าธรรมเนียมพิเศษ: 67 สปีชีส์และกลุ่มสายพันธุ์ ของสัตว์ป่ามีการระบุไว้ - ผู้ใช้ระดับการดำรงชีวิตของทรัพยากรธรรมชาติ ได้รับการยกเว้นจากภาษีทรัพยากร - กฎหมายภาษีใหม่ของปี 1996 ไม่ได้พูดถึง ทรัพยากรธรรมชาติภาษี

³⁹ Duckworth, J.W., Salter, R.E. and Khounbolin, K. (compilers). *Wildlife in Lao PDR. 1999 status report*. (IUCN - The World Conservation Union/Wildlife Conservation Society/Centre for Protected Areas and Watershed Management, Vientiane, Lao PDR, 1999)

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

เครื่องมือทางกฎหมาย	บทบัญญัติที่สำคัญ
พระราชกำหนดการบริหารราชการของคณะรัฐมนตรี 118 / CCM - ในการบริหารจัดการและการคุ้มครองของสัตว์น้ำและสัตว์ป่าจากการล่าสัตว์และตกปลา, 5 ตุลาคม 1989	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนด "สัตว์ป่า" เป็นทรัพย์สินของรัฏฐคนในท้องถิ่นที่จะต้องใช้น้ำมันตามข้อบังคับ - ช่วยให้การนำเข้า / ส่งออกของสัตว์ป่าที่มีการอนุมัติที่กำหนด - ห้ามล่าสัตว์คุ้มครองหรือใกล้สูญพันธุ์ (ไม่ได้ระบุ) ยกเว้นในกรณีที่มีชีวิตมนุษย์เป็นสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ - ห้ามล่าสัตว์ด้วยวิธีการที่นำไปสู่การทำลายล้างสูง (วัตถุระเบิดสารพิษอื่นๆ)
พระราชกำหนดการบริหารราชการของนายกรัฐมนตรีไม่มี 164, 29 ตุลาคม 1993	<ul style="list-style-type: none"> - ก่อตั้ง NBCAs และประกาศไล่ล่าสัตว์หรือตกปลาสายพันธุ์ใดๆ ภายในพวกเขาจะผิดกฎหมาย - วัตถุระเบิด สารเคมี สารพิษและสารอื่นๆ ที่เป็นอันตรายต่อสัตว์ป่าเป็นสิ่งต้องห้ามใน NBCAs - MAF จะได้ตักเตือนหรือปรับทุกคนที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งและอาจยึดรายการที่ผิดกฎหมาย -
พระราชกำหนดการบริหารราชการในการบริหารจัดการสัตว์ในประเทศลาวครั้งที่ 85 / PM ใน 31 พฤษภาคม 1993	<ul style="list-style-type: none"> - ยืนยันว่าทุกสัตว์เลี้ยงในประเทศลาวเป็นทรัพย์สินของคนลาว - สัตว์เลี้ยงจะต้องลงทะเบียน - อาจเตือนและปรับทุกคนที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งนี้ - MAF เป็นผู้รับผิดชอบในพระราชกฤษฎีกานี้

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

เครื่องมือทางกฎหมาย	บทบัญญัติที่สำคัญ
<p>การสั่งซื้อ 54 / MAF สิทธิจารีตประเพณีและการใช้ทรัพยากรป่าไม้ที่ 7 มีนาคม 1996; ตามมาด้วยคำแนะนำ 377 / MAF ในประเพณีการใช้ทรัพยากรป่าไม้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สิทธิตามกฎหมายสำหรับคนท้องถิ่นที่จะใช้ทรัพยากรป่าไม้สำหรับการดำรงชีวิตรวมถึงการค้าสัตว์และการประมงของสายพันธุ์ที่ไม่ได้รับการป้องกัน - จารีตประเพณีอาจได้รับการยอมรับตามข้อตกลงเซ็นสัญญาหรือตามกฎหมายและประชาชนใน - ท้องถิ่นควรจะได้รับ การชดเชยสำหรับการสูญเสียของวิธีประเพณีของการดำรงชีวิต
<p>พระราชกฤษฎีกา 1074 ของกระทรวงเกษตรและป่าไม้ 11 กันยายน 1996</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ห้ามการค้าสัตว์ป่า - ห้ามล่าสัตว์คุ้มครองเช่นช้างเอเชีย, ค่าง ฯลฯ - ห้ามล่าสัตว์ในช่วงปิดฤดูกาล (ฤดูผสมพันธุ์) และ/หรือโดยวิธีการที่เป็นอันตรายและ/หรือโดยการใช้อาวุธใน NBCAs พื้นที่คุ้มครองและเมือง - ห้ามการค้าสัตว์ป่ากเว้นสำหรับการวิจัยและ/หรือการอนุรักษ์ - ห้ามการส่งออกสัตว์ป่าที่ใช้สำหรับอาหาร

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

เครื่องมือทางกฎหมาย	บทบัญญัติที่สำคัญ
<p>ประกาศของประธานาธิบดี 125/PO ว่าด้วยกฎหมายป่าไม้ได้รับการอนุมัติโดยสมัชชาแห่งชาติฉบับที่ 04NA บน 11 ตุลาคม 1996</p>	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐมีกรรมสิทธิ์ของและผู้มีอำนาจในการจัดการสัตว์ป่า - ห้ามครอบครองสัตว์ป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต - รัฐเอกสารที่จะกำหนดสองประเภทของสัตว์ป่าคุ้มครอง - ห้ามล่าสัตว์ในช่วงฤดูปิด (ไม่ได้ระบุ) และ/หรือโดยวิธีการทำลายล้างสูง. - ห้ามล่าสัตว์และการค้าในสายพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองโดยมีข้อยกเว้นบางอย่าง - การล่าสัตว์จะต้องลงทะเบียนกับใบรับรอง - มาตรา 46, ส่วนที่ 5 กำหนดโดยกฎหมายสัตว์ป่าวันที่ 13 กรกฎาคมเป็นประจำทุกปี

3.4.2.2 การลงทะเบียนช้าง การลงทะเบียนสัตว์ในประเทศลาวที่อยู่ในวัยเด็ก แม้ว่ารัฐบาลในระดับภูมิภาคได้ดำเนินการสำรวจสำมะโนประชากรสัตว์ทั่วไป การสำรวจสำมะโนประชากรบันทึกข้อมูลประชากรสัตว์ทั้งหมดที่เป็นเกษตรกรในภูมิภาค ได้มุ่งเน้นไปที่สัตว์เลี้ยงและรวมถึงสัตว์ป่าที่ได้รับการบันทึกและการฝึกอบรมสำหรับการทำงาน เกษตรกรลาวแสดงความสนใจเล็กน้อย ในการลงทะเบียนสัตว์ พวกเขามีความรู้จำกัด ทางเทคนิคเกี่ยวกับการผลิตปศุสัตว์ ขณะที่ยังไม่มีรูปแบบมาตรฐานสำหรับการลงทะเบียนสัตว์ เพื่อให้แน่ใจว่ากฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์จะสามารถตรวจสอบได้ที่กรมปศุสัตว์และประมงได้อย่างถูกต้อง โดยได้ประกาศให้เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ที่มีอำนาจระดับจังหวัด ให้พวกเขาไต่ล่า ติดตามและดำเนินคดีผู้กระทำความผิด อย่างเข้มงวด ในเดือนมกราคมปี 2001 กรมปศุสัตว์และการประมงร่วมงานกับสหภาพยุโรปในการสร้างโปรแกรมการลงทะเบียนของสัตว์โดยการทดสอบใน 5 จังหวัดในภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นี้มุ่งเน้นไปที่โคและกระบือและช้างที่ถูกทอดทิ้งอย่างจริงจัง

3.4.2.3 องค์กรและความรับผิดชอบ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทั้งสองหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและป่าไม้มีความรับผิดชอบสำหรับสัตว์ป่าและสัตว์ในบ้าน

1. กรมป่าไม้ในเวียงจันทน์กับความเคร่งครัดรับผิดชอบในการอนุรักษ์สัตว์ป่าและการป้องกันในประเทศ ด้วยความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชนและตัวแทนรัฐบาล⁴⁰ สำนักงานกลางของกรมในเวียงจันทน์ได้สร้างกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและการอนุรักษ์สัตว์ป่าที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของพวกเขา รัฐบาลในระดับภูมิภาคและจังหวัดเกษตรและป่าไม้สำนักงาน (PAFO) ต้องขยายกิจกรรมของพวกเขาในการบังคับใช้การอนุรักษ์สัตว์ป่าและดำเนินการปรับปรุงป่าเพื่อล่าสัตว์เก็บปิ่นจากพลเรือนและที่จะไล่ตามและลงโทษผู้ที่ไม่เคารพกฎหมายและกฎระเบียบ⁴¹

2. กรมป่าไม้ศูนย์สำหรับการป้องกันพื้นที่และการบริหารจัดการลุ่มน้ำ (CPAWM) เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการพื้นที่คุ้มครองและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพอื่น ๆ มันกำกับดูแลการบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติประกาศ 20 (NBCAs^{42, 43})

3. กรมปศุสัตว์และการประมงกับความร่วมมือของปศุสัตว์และกองประมงเป็นผู้รับผิดชอบต่อสัตว์เลี้ยงรวมถึงสัตว์จับสำหรับการทำงาน กิจกรรมของกรมจะดำเนินการร่วมกับการดำเนินงานของปศุสัตว์ระดับจังหวัด 18 จังหวัด และสำนักงานประมงจังหวัด

3.4.2.4 การดูแลสุขภาพช้าง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นของหายากมากเพราะจำนวนที่จำกัด ของพนักงานที่มีคุณภาพ การขาดแรงงานขาดชุดสัตว์แพทย์และการขาดแคลนของวัคซีนและยารักษาโรคในจังหวัด โรคสัตว์จำนวนมากยังคงแพร่หลายในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โรคโลหิตเป็นพิษที่สำคัญคืออาการตกเลือด โรคปากและเท้าเปื่อยและโรคระบาด โรคได้นำไปสู่การตายของจำนวนมากของช้างบ้านและสัตว์ป่า ในปีก่อนหน้าโปรแกรมการฉีดวัคซีนปกติสำหรับช้างที่ไม่ได้ดำเนินการ แคมเปญการฉีดวัคซีนในโคกระบือและสุกรได้รับ

⁴⁰ From *The Asian elephant. An action plan for its conservation*, by Santiapillai, C., and Jackson, P. (compilers), 1990, IUCN, Gland, Switzerland.

⁴¹ *The status of the Asian elephant (Elephas maximus) in Lao PDR*. By Khounbolin K. From, 1998, (Conservation of the Asian Elephant in Indochina, Hanoi, Viet Nam.

⁴² The Nakai Nam Theun National Biodiversity Conservation (NBCAs), Nakai น้ำเทินแห่งชาติเขตอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (NBCA) ที่ตั้งอยู่ในประเทศลาวประกอบด้วยหนึ่งในป่าที่กว้างใหญ่ไพศาลที่เก่าแก่ที่สุดที่เหลืออยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Nakai น้ำเทิน NBCA ครอบคลุมประมาณ 3,445 กิโลเมตร 2 ของเทือกเขาเวอนและติดที่ราบสูงนาไกในจังหวัดแขวงคำม่วนและบรี สำนักงานใหญ่สำรองตั้งอยู่ใน Nakai เมืองหลวงของ Nakai, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2558, จาก <http://th4.ilovetranslation.com/GfHszCzDec1=d/>.

⁴³ แหล่งเดิม.

การดำเนินการมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอ แต่แม้เหล่านี้ยากที่จะดำเนินการในพื้นที่ห่างไกลเจ้าหน้าที่
สัตว์แพทย์มีความรู้ จำกัด ของโรคช้างและประสบการณ์น้อยมากในการจัดการกับพวกเขา
นอกจากนี้ยังมีการขาดการให้ความช่วยเหลือในประเทศและต่างประเทศที่จะดำเนินการ โปรแกรม
การดูแลสุขภาพสัตว์หรือการฝึกอบรมพนักงานในการวินิจฉัยโรคติดเชื้อและไม่ติดเชื้อเป็นเรื่องที่
ยากมาก

การลงทะเบียนของช้างบ้านเป็นข้อกำหนดใหม่ของรัฐบาลและเพื่อให้ห่างไกลได้รับความ
ความล้มเหลว กรมปศุสัตว์และการประมงเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการสำรวจประชากรช้าง
และสร้างความมั่นใจว่าช้างได้รับการจดทะเบียน แต่เพราะขาดความรู้และประสบการณ์พนักงาน
งานเหล่านี้จะพิสูจน์ให้เป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการ ขาดทั่วไปของการให้ความช่วยเหลือประเทศ
และต่างประเทศ การระดมทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นข้อจำกัดที่สำคัญและปัจจุบันช้างบ้านของชาว
ลาวไม่ได้เป็นสัตว์เลี้ยงไว้ใช้งานอีกต่อไปแล้ว แต่เป็นช้างที่ใช้สำหรับนักท่องเที่ยว หรือให้บริการ
ตามสวนสัตว์ เท่านั้น ปัจจุบันทางสาธารณสุขรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้พยายามให้มีการ
ปรับปรุงการสำรวจสำมะโนครัวประชากรช้างให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นเพื่อที่จะนำข้อมูลช้างเหล่านี้มา
ขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลต่างประเทศต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาของกฎหมายไทยในปัจจุบันที่เกี่ยวกับ คุ้มครองดูแลช้างเลี้ยงในประเทศไทย

จากการที่ได้ศึกษาพบว่าในบรรดาพระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายที่เกี่ยวกับช้าง ทั้ง 18 ฉบับนั้น มีพระราชบัญญัติเพียงไม่กี่ฉบับเท่านั้นที่มีเนื้อหาบังคับใช้เกี่ยวกับช้างเลี้ยงโดยตรง และกฎหมายที่บังคับใช้อยู่นี้ยังไม่สามารถที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ช้างสมกับที่เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของชาติ และไม่ครอบคลุมไปถึงการคุ้มครอง อนุรักษ์ และการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับช้าง อย่างมีประสิทธิภาพได้ พระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายเหล่านี้นอกจากจะไม่ให้ความสำคัญแก่ช้างโดยตรงแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาจากการบังคับใช้กฎหมายหลายประการกับช้างเลี้ยงหลายประการ เพราะในส่วนของกฎหมายที่บังคับใช้จริงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 เพราะช้างเลี้ยงตามกฎหมายแล้วจัดเป็นสัตว์พาหนะตามพระราชบัญญัตินี้ ดังนั้นในเรื่องจัดการช้างเลี้ยงจึงต้องบังคับใช้ตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งแตกต่างจากช้างป่าที่บังคับใช้ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เป็นส่วนใหญ่

กฎหมายและสภาพปัญหาของกฎหมายที่บังคับใช้เกี่ยวกับช้างเลี้ยงในปัจจุบัน จากการศึกษาค้นคว้ามีอยู่ด้วยกันหลายสาเหตุหลักๆ ในส่วนของตัวกฎหมายที่เกี่ยวกับช้างเลี้ยง ได้แก่

4.1 มาตรการการจัดทำตัวรูปพรรณช้างเลี้ยง

ในปัจจุบันจำนวนช้างในประเทศไทยมีจำนวนลดลงและพบปัญหาหมากรุกขา เช่น ปัญหาการลักลอบฆ่าช้างป่าในหลายพื้นที่เพื่อเอางาและอวัยวะ ปัญหาการบุกรุกป่าซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่าเพื่อตั้งถิ่นฐานและใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปัญหาเกี่ยวกับตัวรูปพรรณประจำตัวช้าง ซึ่งตัวรูปพรรณช้างเลี้ยงในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีจุดอ่อน อาทิ มีรายละเอียดเกี่ยวกับตัวช้างน้อยมาก ทำให้ไม่สามารถระบุตัวช้างแต่ละตัวได้ หากช้างตายจะมีการนำช้างจากประเทศเพื่อนบ้านหรือช้างป่ามาสวมตัวรูปพรรณช้างที่ตายไปแล้ว และกฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ในการควบคุมจำนวนประชากรช้างโดยการออกตัวรูปพรรณประจำตัวช้างแต่ละเชือก แต่ไม่ได้มีมาตรการในการคุ้มครอง ส่งเสริมและพัฒนาความเป็นอยู่และสวัสดิภาพของ

ช้าง ทำให้สถานภาพช้างเลี้ยงเหมือนสัตว์เลี้ยงชนิดหนึ่งที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน ได้อย่างอิสระ

4.1.1 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการออกตั๋วรูปพรรณการสวมทะเบียนตั๋วรูปพรรณและการตีทะเบียนช้าง

4.1.1.1 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการออกตั๋วรูปพรรณ จากการศึกษาพบว่าประชากรช้างเลี้ยงในประเทศไทย ตามกฎหมายนั้น ช้างเลี้ยงอยู่ภายใต้การควบคุมและดูแลของกระทรวงมหาดไทย เพราะตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 นั้น กำหนดให้ช้างเลี้ยงอยู่ในสถานภาพเดียวกันกับ วัว ควาย ม้า ลา และ ล่อ ต้องมีการจดทะเบียนกับหน่วยงาน ในสังกัดกรมการปกครองของทางกระทรวงมหาดไทย คือ ที่ว่าการอำเภอของแต่ละอำเภอ โดยจะต้องจดทะเบียนทำตั๋วรูปพรรณเมื่อมีอายุเข้าปีที่แปด และเมื่อต้องการย้ายช้างออกนอกจังหวัดก็ต้องขออนุญาตจากปลุสสัตว์ของแต่ละจังหวัดด้วย ถ้าช้างไม่อยู่ในเกณฑ์ต้องทำตั๋วรูปพรรณช้างต้น เจ้าของจะขอจดทะเบียนทำตั๋วรูปพรรณก็ได้เมื่อเจ้าของสัตว์มีสัตว์เกิดใหม่ หรือนำมาจากต่างท้องที่ หรือนำเข้าจากต่างประเทศ หรือได้เป็นเจ้าของสัตว์โดยประการอื่น ต้องแจ้งผู้ใหญ่บ้านเพื่อลงบัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตั๋วรูปพรรณไว้เป็นหลักฐาน และเมื่อสัตว์อยู่ในเกณฑ์ตั๋วรูปพรรณก็ใช้บัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตั๋วรูปพรรณ เป็นหลักฐานประกอบในการจดทะเบียนทำตั๋วรูปพรรณต่อไป

ในกรณีที่จะขออนุญาตนำช้างออกนอกประเทศ หรือใช้งานในธุรกิจต่างๆ ทำให้มีการลักลอบนำช้างป่าที่จับได้มาฝึกลูกให้เชื่องและทำการตีทะเบียน โดยอาศัยช่องโหว่ของกฎหมายที่จะต้องนำช้างมาจดทะเบียนตั๋วรูปพรรณก่อน และเมื่อนำกลับเข้ามาจากต่างประเทศแล้วให้เจ้าของแจ้งแก่นายทะเบียนภายใน 30 วัน มีการลักลอบนำช้างป่าที่จับได้มาฝึกลูกให้เชื่องและทำการตีทะเบียน โดยอาศัยช่องโหว่ของกฎหมาย ที่จะต้องนำช้างมาจดทะเบียนตั๋วรูปพรรณเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 8 ทำให้ผู้ลักลอบจับลูกช้างป่าอายุตั้งแต่ 2-7 ปีมาฝึกลูกให้เชื่องแล้วก็นำไปสวมทะเบียนตั๋วรูปพรรณเมื่อมีอายุย่างเข้าปีที่ 8 ทำให้ช้างป่าที่จับมานั้นเป็นช้างเลี้ยงที่ถูกต้องตามกฎหมายได้ทันที

ใน พ.ศ. 2545 มีช้างที่ได้รับการฝังไมโครชิพแล้วจำนวน 1,805 เชือก แต่ในปัจจุบันพบว่าผู้ประกอบการสามารถฝังไมโครชิพเองได้ ช้างบางเชือกมีหมายเลขไมโครชิพ 3 ถึง 4 เบอร์ เนื่องจากไม่มีการควบคุมการซื้อขายไมโครชิพ อันเป็นสาเหตุสำคัญของการตีทะเบียนช้าง สำหรับตั๋วรูปพรรณในทางปฏิบัติสามารถไปจุดที่ที่ว่าการอำเภอ ซึ่งเป็นบัตรแสดงตัวว่าเป็นเจ้าของช้างและในตั๋วรูปพรรณนั้น ไม่มีการระบุชื่อพ่อแม่ช้าง ซึ่งเปิดช่องโหว่ให้นำช้างป่าเข้ามาสวมทะเบียนทันที

ดังนั้นการเปลี่ยนอายุช้างในการจดทะเบียนตั๋วรูปพรรณ จึงสามารถที่จะปิดช่องโหว่นี้ได้ โดยให้จดทะเบียนช้างที่อายุตั้งแต่ 30 วันขึ้นไปภายใน 15 วัน และต้องตรวจสอบตั๋วรูปพรรณพ่อแม่และต้องมีบทลงโทษ หากไม่ปฏิบัติตาม

นอกจากนี้ ความแตกต่างกันของฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานราชการโดยกรมปศุสัตว์ และกรมการปกครอง ทำให้เกิดช่องว่างในการนำช้างที่ไม่มีหลักฐานมาแอบอ้างเป็นช้างที่ถูกต้อง ได้ซึ่งข้อมูลรายละเอียดบนตัวรูปพรรณเกี่ยวกับตัวช้างไม่มีความละเอียดพอที่จะระบุรูปพรรณช้าง แต่ละตัวได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ฐานข้อมูลในส่วนกลางและต่างจังหวัดไม่สามารถเชื่อมต่อกันได้ โดยระบบคอมพิวเตอร์ทำให้ไม่สามารถปรับปรุงฐานข้อมูลให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา

จะเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติไว้ในมาตรา 8 กำหนดว่า เมื่อสัตว์พาหนะดังต่อไปนี้ คือ

1. ช้างมีอายุย่างเข้าปีที่ 8
2. สัตว์อื่นนอกจากโคตัวเมียมีอายุย่างเข้าปีที่ 6
3. สัตว์ใดได้ใช้ขับจี้ลากเงินหรือใช้งานแล้ว
4. สัตว์ใดที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 4 เมื่อนำออกนอกราชอาณาจักร
5. โคตัวเมียมีอายุย่างเข้าปีที่ 6 เมื่อนำออกนอกราชอาณาจักร เว้นแต่ในกรณีรับมรดกให้ เจ้าของหรือตัวแทนพร้อมด้วยผู้ใหญ่บ้านหรือพยาน ในกรณีที่ไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านไป ด้วยไม่ได้ นำสัตว์นั้นไปขอดทะเบียนทำตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ที่สัตว์นั้นอยู่ภายใน กำหนดดังต่อไปนี้ เว้นแต่ไม่สามารถที่จะนำไปได้

1) สัตว์ในอนุมาตรา 1 และอนุมาตรา 2 ตามที่นายทะเบียนจะได้ประกาศเป็นรายตำบล และกำหนดระยะเวลาไม่น้อยกว่า 90 วัน

2) สัตว์ในอนุมาตรา 3 ภายในกำหนด 90 วันนับแต่วันได้ใช้ขับจี้ลากเงินหรือใช้งาน แล้ว

3) สัตว์ในอนุมาตรา 4 และอนุมาตรา 5 ต้องขอดทะเบียนทำตัวรูปพรรณก่อนนำออกนอกราชอาณาจักรหรือทำการ โอนกรรมสิทธิ์สัตว์ที่มีได้อยู่ในบทบังคับแห่งอนุมาตรา 1 ถึง อนุมาตรา 5 เจ้าของจะขอดทะเบียนทำตัวรูปพรรณก็ได้

เมื่อนายทะเบียนพร้อมด้วยเจ้าของหรือตัวแทนได้ตรวจสอบคำหารูปพรรณเห็นเป็นการถูกต้อง และเจ้าของหรือตัวแทนได้ชำระค่าธรรมเนียมแล้ว ให้นายทะเบียนจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณให้

- 1) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับช้าง คือ

ผู้ใดที่มีลูกช้างมีอายุย่างเข้าปีที่ 8 ให้เจ้าของช้างหรือตัวแทน พร้อมด้วยผู้ใหญ่บ้านนำ ช้างไปขอดทะเบียนทำตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ที่ช้างนั้นอยู่ แต่ถ้าไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือ ผู้ใหญ่บ้านไปด้วยไม่ได้ ให้นำพยานไปด้วยแทน ภายในกำหนดระยะเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ใน การขอดทะเบียนนายทะเบียนและเจ้าของช้างหรือหรือตัวแทน ได้จ่ายค่าธรรมเนียมในการ

จดทะเบียนแล้ว นายทะเบียนจะทำการจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณให้และหากเจ้าของช้างยังเพิกเฉยถือว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายจะมีบทลงโทษที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 9

มาตรา 29 “ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ” ตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482

จากการวิเคราะห์พบว่า มาตรการดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มุ่งให้ความคุ้มครองแก่เจ้าของช้าง ในการรับรองกรรมสิทธิ์ในตัวช้างมิได้มีส่วนในการคุ้มครองช้างแต่อย่างใด ทำให้เกิดช่องว่างของกฎหมาย คือ มีการลักลอบสวมรอยการจับช้างป่ามาเป็นช้างเลี้ยงอยู่เป็นประจำ เพราะการที่กำหนดให้ช้างทำตัวรูปพรรณได้เมื่อช้างมีอายุย่างเข้าปีที่ 8 เข้าไปแล้วนั้น จะเป็นการล่าช้าเกินไป และเมื่อลูกช้างโตขึ้นทำให้ไม่อาจทราบได้ว่าเป็นลูกช้างที่มาจากแม่ช้างเลี้ยงจริงหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องกำหนดให้มีการส่งคืนตัวรูปพรรณเมื่อช้างตายลง ซึ่งในความเป็นจริงมักจะไม่ได้ส่งคืนตัวรูปพรรณกัน ทั้งยังสามารถนำตัวไปนั้นไปใช้กับช้างเชือกอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้ เพราะในตัวรูปพรรณจะกำหนดลักษณะช้างได้อย่างคร่าวๆ ไม่อาจเจาะจงลงไปได้อย่างแน่ชัดว่าเป็นเชือกเดียวกันกับที่ได้กำหนดไว้หรือเปล่า เพราะในการตรวจสอบยากกว่าช้างเชือกนี้ตายหรือควรตายเมื่อใด จึงทำให้มีโอกาสนำตัวรูปพรรณไปเวียนใช้ได้ ประกอบกับบทลงโทษที่ได้กำหนด ทั้งในส่วนของค่าปรับและการจำคุกยังอยู่ในสถานเบาเกินไป ทำให้ผู้กระทำผิดไม่เกรงกลัวต่อการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมาย

นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อ การโอนกรรมสิทธิ์ การย้ายสัตว์พาหนะ และการนำสัตว์ออกนอกราชอาณาจักร

กรณีตัวอย่างตัวรูปพรรณช้าง

ประเด็นที่ 1 เมื่อตรวจสอบหมายเลขไมโครชิพ จากทะเบียนประวัติช้างของกรมปศุสัตว์ และมูลนิธิช้างแล้วพบว่าเช่น กรณีตัวอย่างศึกษา

1. หมายเลขไมโครชิพ 116412314A เป็นของช้างชื่อไบเฟรินส์ เพศเมีย อายุ 15 ปี 2 เดือน เจ้าของคือนายวินัย แสนดี ทำประวัติเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2547 ไม่ใช่พันธุ์สิงค์คำ หมายเลขไมโครชิพ 4D00022321 เป็นของช้างชื่อพลายตุ๊ก เพศผู้ อายุ 20 ปี อยู่ที่ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย อาชีพ ลากไม้ ทำประวัติเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2546 (มูลนิธิช้าง) ไม่ใช่พลายเล็ก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหมายเลขไมโครชิพเดียวกัน แต่ชื่อไม่เหมือนกัน อาจเป็นไปได้ว่า ได้มีการเปลี่ยนชื่อหรือสวมทะเบียนตัวรูปพรรณ จะเห็นได้ว่า ช้างถูกเจ้าของช้างทำอย่างไรก็ได้ เพราะช้างประเภทนี้ไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครองสวัสดิภาพตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เพราะได้ทำการจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ ซึ่งสอดคล้อง

กับมาตรา 4¹ ได้กำหนดคำนิยามของ “สัตว์พาหนะ” หมายความว่า ช้าง ม้า โค กระบือ ล่อ ลา ซึ่งได้ทำหรือต้องทำตัวรูปพรรณตามพระราชบัญญัตินี้ อีกทั้งยังรวมถึงคำนิยามของ “ตำหนิรูปพรรณ” หมายความว่า ลักษณะสัณฐานโดยเฉพาะของสัตว์พาหนะแต่ละตัวซึ่งเป็นอยู่เองหรือซึ่งทำให้มีขึ้นใช้เป็นเครื่องหมาย เพื่อใช้ในการออก “ตัวรูปพรรณ” หมายความว่า เอกสารแสดงตำหนิรูปพรรณสัตว์พาหนะ ดังนั้น ถ้าช้างทุกตัวมีตัวรูปพรรณเราก็จะมีทะเบียนช้างที่มีจำนวนแน่นอน สามารถระบุจำนวนประชากรช้างได้เช่นเดียวกับคน

อย่างไรก็ตามหลังการเปิดประเด็นเรื่องการปรับปรุงตัวรูปพรรณช้างใหม่ เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมา ซึ่งตรงกับวันช้างไทย โดยกลุ่มอนุรักษ์ช้างหลายหน่วยงาน ขอให้หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาตัวรูปพรรณช้างใหม่ ให้มีรายละเอียดและข้อมูลที่ครบถ้วนกว่าเดิม เนื่องจากตัวรูปพรรณช้างแบบเดิมนั้น ถูกใช้มายาวนานกว่า 72 ปี และไม่สามารถช่วยในการตรวจสอบได้อย่างชัดเจน เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาช้างยาวนานตลอดเวลาที่ผ่านมา² เพื่อดูแลเรื่องของการจัดทำตัวรูปพรรณช้างใหม่อย่างจริงจัง และเข้มข้น เพราะที่ผ่านมาไม่พบว่ามีหน่วยงานใดให้ความสำคัญกับปัญหาตัวรูปพรรณช้างอย่างจริงจังเลย แม้กรมอุทยานฯ จะพยายามขอหารือพูดคุยในเรื่องนี้กับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลเรื่องนี้โดยตรง รวมไปถึงกรมปศุสัตว์ แต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนอง โดยภายใน 6 เดือนนี้ จะพยายามแก้ไขตัวรูปพรรณช้างให้มีการทำตัวรูปพรรณช้างหรือสมุดคู่มือช้างตัวนั้นๆ ตั้งแต่อายุ 3 เดือน ไม่ต้องรอถึง 8 ปีอย่างที่เป็นอย่างอยู่ โดยจะมีการระบุรูปพรรณสัณฐานของช้างอย่างน้อย 10 จุด เช่น ความกว้าง ขาว ตา หาง หู เป็นต้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ มีหลักฐานในการจับกุมหากพบว่ามีคนนำช้างไปทำผิดกฎหมาย และทุกๆ 6 เดือน จะต้องนำช้างมาแสดงตัวกับผู้ว่าราชการจังหวัด³

จากการศึกษาพบว่าหากช้างไม่ได้เข้าปีที่ 6 หรือยังไม่ได้ใช้ขี้จี่ลากเงินหรือใช้งานแล้ว ก็ไม่ต้องมีตัวรูปพรรณ แต่พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 มีวัตถุประสงค์เพื่อ

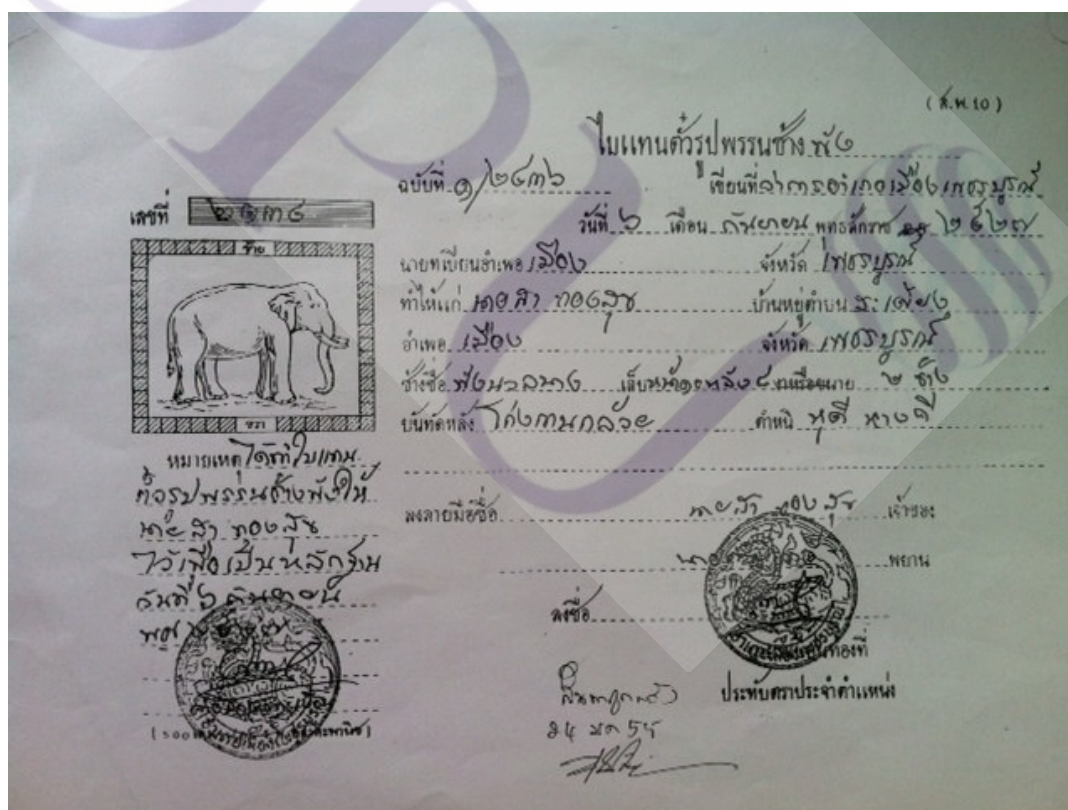
¹ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482, มาตรา 4.

² ชุติพร บุตร โครตร. “เร่งทำ ‘ตัวรูปพรรณ’ สกคล่าช้างป่าสวมตัว ใช้มากกว่า 70 ปี-4 พันเชือกมั่วประวัติกัน และ กรมอุทยานฯ เซ็งให้มท. ทำ 7 ปีไม่มีอะไรคืบ นำร่องนิรโทษฯ สุรินทร์ คาคเสร็จใน 8 เดือน.” สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=410&utm_source=e=Twitterfeed&utm_medium=twitte

³ “ข้อหารือทางกฎหมายพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 เรื่อง การฆ่าสัตว์.” สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://certify.dld.go.th/th/images/Faq/Slaughterhouses/1/1.3.pdf>.

ป้องกันการลักสัตว์พาหนะแต่ปัจจุบันการเลี้ยงสัตว์พาหนะบางชนิดโดยเฉพาะ โค กระบือ ช้าง มิได้เลี้ยงไว้เพื่อใช้งานหรือใช้เป็นสัตว์พาหนะอย่างตอนปี พ.ศ. 2482 ในส่วนของพระราชบัญญัติ สัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ไม่ได้มีการระบุการโอน การซื้อขาย ไว้เลยแต่อย่างใด จึงทำให้เป็นช่องว่าง

4.1.1.2 ปัญหาการสวมทะเบียนตัวรูปพรรณและการตีทะเบียนช้าง ตัวรูปพรรณช้าง ที่ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทย มีความล้าหลังมากเพราะไม่ทันต่อสถานการณ์ ในปัจจุบันที่มีการทำผิดอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการปลอมแปลง หรือเกิดกรณีการนำช้างป่ามา สวมตัวรูปพรรณช้างจำนวนมาก ที่ผ่านมาได้หารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งกรมการปกครอง และกรมปศุสัตว์ เพื่อให้คุมเข้มตัวรูปพรรณช้าง โดยต้องเพิ่มเติมรายละเอียดการจดทะเบียนในตัว รูปพรรณช้างให้มากขึ้น รวมทั้งเคยเสนอให้มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาดูแลตัวรูปพรรณช้างเป็น การเฉพาะแต่ไม่มีหน่วยงานไหนให้ความสำคัญปัญหาจึงสะสมมานานหลายปี โดยการสวม ตัวรูปพรรณช้างปลอมและตีตัวรูปพรรณปลอมจะส่งผลไปยังการซื้อขายช้าง เช่นการ โอน กรรมสิทธิ์ช้าง หรือการลักลอบจับช้าง เป็นต้น

ภาพที่ 4.1 ภาพตัวรูปพรรณช้างเลี้ยงปัจจุบัน

4.1.2 ปัญหาการค้าช่างส่งช่างไปยังต่างประเทศและนำเข้ามายังต่างประเทศ

4.1.2.1 ปัญหาการค้าช่างไปยังต่างประเทศ ในปัจจุบันพบว่าสถานการณ์การค้าช่างส่งช่างไปต่างประเทศเป็นที่น่าสังเกตว่า มีกลุ่มนายทุน และชาวบ้านบางกลุ่ม ได้มีการสะสมช่างมากขึ้น โดยจะหาซื้อช่างที่มีงาหรือช่างที่มีลักษณะดี สังเกตได้ว่าจะมีช่างหน้าตาแปลกๆ เข้ามาในประเทศเรื่อยๆ ข้อมูลจากศูนย์อนุรักษ์ช่างไทยและกรมปศุสัตว์พบว่า ช่างประมาณร้อยละ 30-40 มีแหล่งที่มาไม่ชัดเจน มีการทำลายตัวรูปพรรณ และไมโครชิพ เพื่อทำทะเบียนใหม่ และยังพบว่าในต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน มีช่างไทยซึ่งเจ้าของเป็นชาวจีนอยู่เป็นจำนวนมากเหลือเกิน

การค้าช่างไปต่างประเทศ จะทำกันเป็นทีมโดยตั้งข้อสังเกตว่าถ้าเจ้าหน้าที่รัฐไม่ร่วมมือด้วยก็จะไม่สามารถส่งช่างออกไปต่างประเทศได้ เนื่องจากการส่งช่างไปต่างประเทศแต่ละครั้ง จะต้องมีการขออนุญาตหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน การดำเนินการจะมีนายหน้าออกเดินทางหาช่างที่ลักษณะดี หรือลักษณะที่ปางช่างและผู้ประกอบธุรกิจต้องการ โดยซื้อในราคาค่อนข้างสูง ต่อจากนั้นก็นำไปสู่ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลง ประวัติ ตัวรูปพรรณ และไมโครชิพ โดยการทำลายหรือทำใหม่ แล้วจึงทำการติดต่อหรือได้รับการติดต่อโดยประเทศที่ต้องการช่าง หรือหาช่างมาเก็บไว้ก่อน มีดังนี้

เหตุที่มีการส่งช่างไปต่างประเทศนั้น มาจากปัจจัยสำคัญหลายประการ

1. รายได้ดี และเป็นทุนวัฒนธรรม สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทย
2. ความรู้และเจ้าของช่างมีโอกาสไปเที่ยวต่างประเทศ

3. เป็นการขยายช่องทางเพื่อนำไปสู่การขายช่างไปต่างประเทศ เนื่องจากราคาซื้อขายช่างในประเทศไทย อยู่ที่ระหว่าง 20,000-40,000 บาท ยกเว้นช่างลักษณะดีบางเชือกอาจราคาสูงกว่านั้น แต่ราคาช่างเมื่อขายไปยังต่างประเทศจะมีราคาสูงขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ของราคาเดิม ดังนั้นจึงทำให้มีการลักลอบส่งช่างไปขายยังต่างประเทศอยู่เรื่อยๆ แม้จะขัดอนุสัญญาไซเตส ก็ตาม และในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ยังมีช่องว่างคือได้มีการอนุญาตให้นำช่างซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยง ซึ่งเป็นของเอกชนสามารถส่งออกไปยังต่างประเทศได้อย่างเสรี อีกด้วย

- 1) ปัญหาเกี่ยวกับช่างเลี้ยงที่ถูกส่งไปแสดงยังต่างประเทศ

ช่างและความรู้ช่างมักถูกกีดกันการทำงาน จากนายจ้างชาวต่างชาติ เช่น ทำงานหนัก กดค่าแรง ที่พักอาศัยลำบาก ขาดสวัสดิการที่ดี ดำเนินชีวิตลำบาก เนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ในกรณีที่ช่างบาดเจ็บหรือป่วยเป็นโรคจะหาสัตวแพทย์ที่จะสามารถในการรักษาโรคของช่างมาดูแลรักษาได้ยาก

กลุ่มที่ส่งช่างออกไปแสดงยังต่างประเทศบางกลุ่มมักจะอาศัยช่องโหว่ของกฎหมาย ทำให้ช่างตกเป็นของชาวต่างชาติโดยถาวรได้ เช่น

1) เนื่องจากข้อกำหนดในการส่งช้างสามารถต่อสัญญาได้ทุก ๆ ปี ไม่มีกำหนดจึงทำการต่อสัญญาการเช่าช้างไปเพื่อการแสดงเรื่อยๆ แต่ในข้อเท็จจริงได้มีการขายช้างไปเป็นการถาวรแล้ว

2) ประเทศต้นทางหรือผู้ประกอบการแจ้งกลับมายังประเทศไทยว่าช้างได้เสียชีวิตแต่ความเป็นจริงนั้นช้างได้ถูกขายขาดไปแล้ว

3) กระทำการส่งไปตามแนวชายแดน เช่น บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ โดยการนำช้างล่องแพขึ้นไปตามแม่น้ำโขงเข้าสู่ประเทศจีน แล้วทำการจัดฉากให้เจ้าหน้าที่จากทางประเทศจีนมาจับ และยึดช้างไป ซึ่งก่อนกระทำการดังกล่าวได้มีการจ่ายเงินค่าช้างไปแล้วเช่นกัน

ขั้นตอนการส่งช้างไปต่างประเทศในประเทศไทยการส่งช้างไปต่างประเทศ นอกจากเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์เช่นกรณีการส่งช้างไปเดนมาร์ก สวีเดน ญี่ปุ่นฯ ในนามของพระมหากษัตริย์แล้ว หน่วยงานที่สามารถส่งออกช้างไปต่างประเทศได้โดยถูกกฎหมาย ได้แก่ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับองค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย โดยจะต้องทำเป็นโครงการว่าส่งไปเพื่ออะไร เช่น โครงการวิจัย โครงการแลกเปลี่ยนสัตว์ โครงการเพื่อการวิทยาศาสตร์ หรือโครงการเพื่อการแสดง เช่น กรณีที่จะมีการส่งช้างจำนวน 10 เชือก ไปยังประเทศออสเตรเลีย ซึ่งเป็นโครงการแลกเปลี่ยนสัตว์ โดยแลกกับหมีโคอาล่า และจิงโจ้ เพื่อประเทศไทยจะได้นำมาเลี้ยงในไนท์ซาฟารีที่เชียงใหม่

ขั้นตอนในการส่ง ผู้ส่งจะต้องทำการขออนุญาตจากการส่งช้างกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (เดิมกรมป่าไม้) และอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่า และพันธุ์พืชที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention of International Trade on near Extinction Species: CTIES) ก่อน⁴ จากนั้นจึงขออนุญาตการเคลื่อนย้าย และตรวจสอบสุขภาพจากกรมปศุสัตว์แล้ว

การซื้อขายช้างจะพบมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เช่น จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดบุรีรัมย์ มีการซื้อขายช้างกันทั่วไป จากการศึกษาวิเคราะห์ในพื้นที่จริงส่วนใหญ่เป็นลูกช้างอายุน้อย (อายุไม่เกิน 2-3 ปี) เหตุผลเนื่องจาก

ประการแรก ช้างมีขนาดเล็กฝึกง่ายไม่เหนียวแรงแแต่มีข้อเสีย ลูกช้างมีโอกาสตายได้ง่ายเนื่องจากลูกช้างมีอายุน้อยอ่อนแอ อาจทนการฝึก หรือการลงโทษไม่ไหว และลูกช้างอาจเกิดอาการเครียดทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ ทำให้มีโอกาสเกิดการติดเชื้อ โรคถึงตายได้ง่าย และอาจทำให้เป็นโรคจิตประสาทได้

⁴ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. “ประเทศไทย ห้ามนำเข้า-ส่งออกช้าง และผลิตภัณฑ์ที่มาจากช้าง.” สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.dnp.go.th/jjproject/pdf>.

ประการที่ 2 ความน่ารักของลูกช้างเล็กจะเป็นตัวดึงดูดความสนใจของลูกค้ำเป็นอย่างมาก ดังนั้นเจ้าของจะให้อาหารเพียงเพื่อให้ลูกช้างอยู่ได้เท่านั้น โดยให้อาหารอย่างจำกัดเพราะไม่ต้องการให้ลูกช้างโตเร็วเกินไป และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ช้างในช่วงอายุนี้อยู่ไม่หย่านม การนำลูกช้างมาทำงานก็คือการพรากจากแม่ช้าง ทำให้ลูกช้างได้กินนมแม่ไม่เพียงพอ จึงขาดภูมิคุ้มกันและขาดสารอาหารจำเป็นที่ช่วยในการเจริญเติบโต ให้ลูกช้างอ่อนแอ โครงสร้างกระดูกจะไม่แข็งแรง เช่น เกิดปัญหาด้านโครงสร้าง กระดูกบางแตกหรือหักได้ง่าย

ประการที่ 3 ลูกช้างเล็กขนส่งได้ง่าย ใช้รถกระบะเล็กหรือกระบะกลางก็สามารถขนส่งลูกช้างได้ครั้งละหลายเชือกทำให้ประหยัดค่าขนส่ง

ประการที่ 4 ลูกช้างเล็กบังคับง่ายไม่ดุร้าย หากคนเลี้ยงได้ง่ายและสามารถจ้างได้ราคาถูก กลุ่มผู้ค้ำช้างในประเทศไทยการค้ำช้างในประเทศไทยอาจแบ่งกลุ่มผู้ซื้อได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มภาคอีสาน ขบวนการดังกล่าวจะมีนายทุนส่วนมากเป็นนักการเมืองระดับประเทศ นักการเมืองท้องถิ่น หัวหน้าแชนนักการเมือง เป็นผู้ปล่อยเงินกู้โดยผู้กู้จะต้องใช้บ้านและที่ดินเป็นประกัน ลูกช้างจะมาจากชายแดนด้านพม่า คือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดระนอง จังหวัดตาก และจังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วจึงนำไปทำตัวพิมพ์รูปพรรณที่จังหวัดข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่าในปี พ.ศ. 2537-2538 มีการนำช้างเข้ามาทำตัวรูปพรรณที่จังหวัดสุรินทร์แห่งเดียวมากกว่า 40 เชือก เพราะจากการลงทุนกู้ยืมเงินมาซื้อลูกช้างนั้นสามารถใช้หนี้ได้หมดภายใน 4 ปีเท่านั้น ต่อมาพบว่าในระยะหลังๆ ทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้ให้ชาวบ้านกู้ยืมเงินมาซื้อช้างเช่นกัน โดยถือว่าเกษตรกรที่กู้ยืมเป็นลูกค้ำชั้นดี เพราะสามารถนำรายได้จากการนำช้างไปทำงานมาชดเชยหนี้สินกับทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้ตามระยะเวลาที่กำหนด การนำช้างไปเดินตระเวนหาเงินตามแหล่งชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร สามารถทำเงินได้มากกว่าเดือนละ 10,000 บาทต่อคน ซึ่งเป็นรายได้ที่ดีมาก จึงเป็นที่นิยมของชาวบ้านโดยทั่วไป ยังไม่มีผู้ใดตอบได้ว่ามีแม่ช้างและลูกช้างตายไปปีละเท่าไรจากขบวนการนี้ และผู้ใดส่งเสริมหรืออยู่เบื้องหลังการกระทำเหล่านี้ในการคัดเลือกช้างของภาคอีสานจะมีการคัดช้างโดยจะคัดช้างที่มีนิสัยไม่ดี ดุร้าย คือ ช้างซึ่งจะแสดงออกเมื่ออายุได้ประมาณ 7-15 ปี โดยมากจะเป็นช้างเพศผู้ เหลือไว้เฉพาะที่เชื่องนิสัยดี หรือถ้านิสัยไม่ดีก็ต้องมีลักษณะงามจริงๆ เท่านั้น โดยช้างที่ถูกคัดออกไปเพื่อขายต่อให้กับผู้รับซื้ออื่นๆ

กลุ่มชาวกะเหรี่ยงหรือชาวเขา กะเหรี่ยงและพ่อค้าชายแดนไทย-พม่า นิยมใช้ช้างวัยรุ่น อายุระหว่าง 12-15 ปี บรรทุกสิ่งของเพราะช้างวัยรุ่นวิ่งไวเดินเร็วปีนเขาเก่ง หรือจะใช้ชักลากไม้ในพื้นที่เป็นภูเขา สมัยก่อนกะเหรี่ยงจับช้างป่าโดยใช้เพนียดเล็ก แต่มาในระยะ 15-20 ปี ผ่านมาช้างป่า

มีน้อย แต่ปัจจุบันก็ยังพบว่ามิชวากระหึ่มที่ลักลอบจับช่างป่าแถบชายแดนประเทศพม่ามาขายให้กับคนไทยอยู่เนืองๆ

กลุ่มภาคเหนือ มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่ยังคงยึดอาชีพทำไม้ด้วยช่างอยู่ ถึงแม้ว่ารัฐจะปราบปรามอย่างเข้มงวดก็ตาม เพราะการตัด ชักลาก และทำไม้ ถูกระงับ ตามพระราชบัญญัติปิดป่า พ.ศ. 2532 แล้ว แต่ชาวบ้านกลุ่มนี้ก็ยังคงลักลอบใช้ช่างชักลากไม้เถื่อนตามเดิม โดยอาศัยความละโมบ เห็นแก่ได้ของผู้เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย ข้าราชการ นักการเมืองทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น และผู้มีอิทธิพล ฯลฯ เนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่าเป็นธุรกิจผิดกฎหมายที่ทำเงินได้มาก ดังนั้น จึงมีการซื้อขาย แลกเปลี่ยนช่างอย่างแพร่หลายในบริเวณภาคเหนือตอนบน เช่น จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดตาก จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพะเยา และจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนั้นเมื่อใดที่ช่างมีราคาแพงขึ้นและมีการติดต่อซื้อช่างมากผิดปกติก็เป็นเครื่องบ่งชี้ว่านโยบายการปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าภาครัฐล้มเหลว ช่างยังคงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและประหยัดมากที่สุดในการทำไม้ในพื้นที่ป่าห้วย หุบ เขา และคอย ตราบใดที่ยังมีป่า และยังไม่ปล่อยให้มีการถกฉวยผลประโยชน์โดยบุคคลบางกลุ่มอยู่ ช่างก็ต้องทนทุกข์ทรมานต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดตราบนั้น

ปัจจุบันนี้ ในพื้นที่ภาคเหนือมีการซื้อช่างไว้ใช้เพื่อธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการค่อนข้างดี ส่วนมากเป็นการใช้ช่างเดินป่าแล้วให้นักท่องเที่ยวขึ้นนั่งชมธรรมชาติบนหลังช้าง นอกจากนี้ช่างบางเชือกอาจมีกิจกรรมการแสดงคล้ายกับละครสัตว์ โดยการแสดงของช่างเพียงอย่างเดียวจะแตกต่างกันไปตามความสามารถของผู้ประกอบการหรือเจ้าของช่างแต่ละคน แหล่งที่ใช้ช่างในธุรกิจการท่องเที่ยวมักเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ

กลุ่มทั่วไป กลุ่มนี้จะซื้อโดยไม่มีวัตถุประสงค์แน่นอนและไม่ต้องการเลี้ยงเอง เพียงต้องการช่วยช่าง หลังจากนั้นช่างเชือกดังกล่าวจะถูกมอบให้หน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือวัด เป็นผู้ดูแลต่อไป และซื้อโดยมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน แต่ไม่เลี้ยงหรือดูแลเอง เป็นลักษณะของนายทุนลงทุนซื้อช่างเพื่อทำธุรกิจ แบ่งออกได้

1. ธุรกิจถูกกฎหมายขณะนี้ที่ใช้ช่างเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวกำลังเป็นที่นิยมแต่มีปัญหาคือขาดช่างที่เหมาะสมกับงาน และขาดความยุติธรรมธุรกิจผิดกฎหมายเป็นธุรกิจทำไม้เถื่อนซึ่งกระจายอยู่ตามรอยต่อระหว่างจังหวัดหรือตามป่าธรรมชาติ และสวนป่าที่ไม่ขนาดโตพอ คาดว่ามีช่างอยู่ในธุรกิจนี้ประมาณ 1,500-2,000 เชือก และมีการซื้อขายช่างเปลี่ยนมืออยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับปัจจัย

⁵ กรุงเทพธุรกิจ. “บ้านเหล่าเหนือ’ Oasis เมืองแพร่.” สืบค้น 19 กุมภาพันธ์ 2558, จาก

หลายอย่าง เช่น สามารถตัดสินใจซื้อขายสัตว์ป่าที่เกี่ยวข้อได้หรือไม่ สามารถประสานผลประโยชน์กับนักเลง นักการเมืองท้องถิ่นได้หรือไม่ คู่กับการลงทุนหรือไม่ นายทุนจึงจะตัดสินใจว่าจะขายช้างที่มีอยู่ หรือหาซื้อช้างใหม่มาเพิ่ม ซึ่งหมายความว่าจากนี้เป็นต้นไป ช้างจะต้องเปลี่ยนคนเลี้ยงใหม่ และจะเกิดปัญหาตามมาคือ ช้างและคนใหม่ไม่มีเวลาปรับตัวและเรียนรู้นิสัยซึ่งกันและกัน ผลที่ตามมาคือความขัดแย้งทำให้สูญเสีย บาดเจ็บ ล้มตาย ทั้งคนและช้าง ธุรกิจการขนส่งของผิดกฎหมาย เช่น ยาเสพติด และอาวุธผิดกฎหมายขายร่อยต่อชายแดน พม่า ลาว เขมร โดยใช้ช้างมีปรากฏทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ที่ยานพาหนะอย่างอื่นไม่สามารถเข้าไปถึงได้

2. ในกรณีที่เจ้าของช้างซื้อช้างและดูแลเลี้ยงดูรักษาเอง ส่วนมากจะเป็นอาชีพที่สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ หรืออยู่ในกลุ่มเดียวกัน เนื่องจากการเลี้ยงช้างเป็นศิลปะที่ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ยากที่ผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการฝึก ดูแล และเลี้ยงดูช้างมาก่อน จะสามารถเป็นควาญที่ดีได้ หากมีควาญผู้ดูแลที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการฝึก ดูแล และเลี้ยงดูช้างมาก่อน จะสามารถเป็นควาญที่ดีได้ หากมีควาญผู้ดูแลที่มีประสบการณ์และมีความเมตตาแล้ว ช้างที่อยู่ในสภาพเช่นนี้ จะโชคดีได้รับการดูแลรักษาที่ดีมาก ช้างที่เจ้าของใช้งานเองทางภาคเหนือแม้จะทำไม้เถื่อน แต่ส่วนใหญ่เจ้าของจะถนอมช้างไม่ให้ช้างตรากตรำจนเกินไปจะมีอยู่บ้างก็เป็นจำนวนน้อยที่ไปอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว สถานภาพของช้างที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ผันแปรอยู่ตลอดเวลาและน่าเศร้าสลดยิ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงนั้นล้วนนำมาซึ่งความเจ็บปวดทรมาน ซึ่งจะนำไปสู่การล่มสลายเผ่าพันธุ์ช้างในที่สุด

ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้ การส่งช้างเลี้ยงออกไปยังต่างประเทศ ด้วยเหตุที่ช้างเลี้ยงเป็นสัตว์พาหนะ การนำช้างออกไปนอกประเทศจึงไม่ได้ถูกควบคุมโดยพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช 2535 แม้ว่าช้างจะถูกจัดอยู่ในซี 1 แขนงทำอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wilffauun and Flora: CITES)⁶ ซึ่งห้ามมิให้มีการนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่าน เพื่อการค้าในเชิงพาณิชย์ ยกเว้น เพื่อการศึกษาวิจัย กิจกรรมสวนสัตว์สาธารณะ หรือเพื่อการเพาะเลี้ยง ดังนั้นทางราชการจึงต้องอาศัยประกาศกระทรวงพาณิชย์เพื่อห้ามมิให้ส่งช้างและส่วนต่างๆ ที่ได้จากช้างออกนอกประเทศ เว้นแต่ได้รับอนุญาต จะเห็นว่า ช้างป่าและช้างเลี้ยงก็เป็นช้างเหมือนกันชนิดเดียวกัน แต่ถูกบังคับใช้กฎหมายต่างๆ กันทำให้เกิดความสับสนสำหรับผู้ปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าการส่งช้างออกไปนอกราชอาณาจักรตามพระราชบัญญัติสัตว์ พะราษพาหนะ พ.ศ. 2482 สามารถทำได้โดยเสรีไม่เหมือนกับช้างป่าที่ได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เนื่องจากช้างเลี้ยงถือเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน ดังนี้

⁶ แหล่งเดิม.

1. ที่ผ่านมาซึ่งสามารถอยู่ในต่างประเทศได้โดยไม่จำกัดเวลาเพราะสามารถต่ออายุการอนุญาตได้อย่างต่อเนื่องทุกปี อันจะส่งผลไปสู่การค้าซึ่งไปยังต่างประเทศได้
2. เงินประกันที่วางไว้เพื่อเป็นหลักประกันในกรณีที่ไม่นำซึ่งกลับมีจำนวนน้อยเกินไป (ปัจจุบันต้องวางเงินประกัน หรือ หนังสือค้ำประกันของธนาคาร เป็นเงิน 1,000,000 บาท ต่อ 1 เชือก) แต่ราคาซึ่งในต่างประเทศมีมูลค่ามากกว่าเงินประกันหลายเท่า
3. ซึ่งเพศเมียไม่ได้รับการตรวจรับรองว่าไม่ได้ตั้งครรภ์ก่อนอนุญาตให้ส่งออกไปต่างประเทศ

ส่วนการนำเข้าซึ่งจากต่างประเทศตามพระราชบัญญัติสัตว์พระราชพาหนะ พ.ศ. 2482 ก็ไม่ได้สอดคล้องกับอนุสัญญาไซเตรสเลยและจะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติสัตว์พระราชพาหนะ พ.ศ. 2482 ก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้เลย

กรณีศึกษาการนำเข้าซึ่งเข้าออกต่างประเทศ

เดือนมีนาคม พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยต่างๆ สามารถจับกุมขบวนการนำซึ่งทั้งเข้าและออกผ่านชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านได้ถึง 13 เชือก โดยเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2557 นายคุณสิทธิ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ผู้เชี่ยวชาญด้านสัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าแจ้งความมีการลักลอบนำลูกซึ่งป่าวัย 4 เดือนเศษ จากชายแดนฝั่งพม่าเข้ามายังฝั่งไทย มาพักอยู่ที่ปางซึ่งบริเวณหลังวัดอิติสุคโต ในเขตเทศบาลเมืองหัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2557 หน่วยเฉพาะกิจกรมทหารพรานที่ 36 ร่วมกับสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 16 สาขาแม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน จับกุมขบวนการลักลอบนำซึ่งป่า 2 ตัว จากประเทศพม่า โดยใช้เรือบรรทุกข้ามลำน้ำสาละวินเข้าไทย ด้าน อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน ผู้ต้องหาทั้ง 5 คน มีทั้งชาวไทยและพม่ายอมรับสารภาพเพียงว่า ซื้อจากฝั่งพม่าในราคา 520,000 บาท เพื่อนำไปส่งขายให้นายทุนฝั่งไทยราคา 560,000 บาท

วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2557 เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ ประจำด่านกักกันสัตว์สุโขทัย จ.นครราชสีมา จับกุมซึ่ง 10 เชือก พร้อมคณะควาญซึ่งที่มี ร้อยตำรวจตรี เรืองศักดิ์ แดงเกษม เป็นหัวหน้าคณะ ต่อมาศาลพิพากษาในความผิดฐานไม่ได้รับอนุญาตตามมาตรา 34 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499⁷ เป็นเงิน 500 บาท และให้ปล่อยซึ่งของกลาง ในกรณีจับกุมซึ่งที่ จ.นครราชสีมา นั้นเป็นปมปริศนาว่า เป็นขบวนการค้าซึ่งข้ามชาติหรือไม่ เนื่องจากว่า ร.ต.ต.เรืองศักดิ์

⁷ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 34.

และนายลายทองเหรียญ มีพันธ์ เจ้าของวังช้าง จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งอ้างตัวเป็นเจ้าของช้าง 7 ใน 10 เชือก อ้างได้รับหนังสือชักชวนจากมาเลเซียให้ไปแสดงโชว์ช้างในงานเฉลิมฉลองการก่อตั้งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มาเลเซีย ครบรอบ 200 ปี ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ที่จะมีการขึ้นในวันที่ 25 มีนาคม ร้อยตำรวจตรี เรืองศักดิ์นำหลักฐานหนังสือจากสถานีตำรวจดงขุน รัฐตรังگانู ประเทศมาเลเซียไปถึงสถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองโกตาบารู รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ขออนุญาตให้ช้างไทย 10 เชือก ที่บริษัทซาฟารี โช่ว เอนเตอร์เทนเมนต์ เมืองดงขุน รัฐตรังگانู เชื้อเชิญให้ไปแสดงช้างที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ในวันดังกล่าว หนังสือฉบับดังกล่าวลงวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2550 ลงนามโดยดาห์ลัน บิน โมหะหมัด นอร์ เจ้าหน้าที่ของสถานีตำรวจดังกล่าว ต่อมาวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2557 นายนิรันดร์ บุญจิต รองกงสุลใหญ่ ปฏิบัติราชการแทน กงสุลใหญ่ ณ เมืองโกตาบารู ทำหนังสือไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเปิดด่าน เพื่อขออำนวยความสะดวกให้คณะช้างไทยข้ามฝั่งไปมาเลเซีย นายนิรันดร์อ้างเหตุผลการขออำนวยความสะดวกว่า เพื่อให้ชาวมาเลย์ได้ทราบและชื่นชมความสามารถและแสนรู้ของช้างในการแสดงต่างๆ และกระชับความสัมพันธ์ระหว่างไทยและมาเลเซีย แต่ช้างทั้ง 10 เชือก ไปไม่ถึงฝั่งประเทศมาเลเซีย เนื่องจากถูกจับกุมระหว่างผ่านด่านกักสัตว์สุโหลง โกลก ต่อมามีการตรวจสอบหลักฐานต่างๆ ที่แนบเพื่อขออนุญาตนำช้างไทยออกไปมาเลย์พบว่า หลักฐานบางชิ้นผิดปกติก่อกล่าวคือ หนังสือรับรองไมโครชิพของช้างทั้ง 10 เชือก ที่อ้างว่า นางสาวภัทร เชื้อพลายเวช ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและบริการสุขภาพช้างแห่งชาติ จังหวัดสุรินทร์ เป็นผู้ลงนามนั้น ปรากฏว่า นางสาวภัทรไม่เคยเซ็นรับรองให้เมื่อตรวจสอบไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดชัยภูมิ ไม่พบว่าทางสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดชัยภูมิเคยขอให้ นางสาวภัทรตรวจสอบไมโครชิพช้างทั้ง 10 เชือก ดังที่มีการกล่าวอ้างแต่อย่างใด นี่จึงเป็นปมพลิกกลับว่า ช้างทั้งหมดนี้ไปโชว์ที่มาเลย์หรือแอบแฝงเพื่อส่งช้างไปยังต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ขบวนการค้าช้างข้ามชาติเกิดขึ้นมานานแล้ว ทั้งนี้ เป็นคำยืนยันของนายคลสิทธ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ผู้เชี่ยวชาญด้านสัตว์ป่าว่า นายทุนค้าช้างใช้ช่องโหว่ของกฎหมายลักลอบนำช้างจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามายังประเทศไทย และแปลงโฉมให้เป็นช้างไทยเพื่อส่งออกไปยังต่างประเทศ นายคลสิทธ์ระบุว่า ช้างเอเชียรวมถึงช้างไทยเป็นที่หมายปองของชาวต่างประเทศมาก เนื่องจากเป็นสัตว์ฉลาดแสนรู้ ฝึกง่าย อดทน ในช่วงตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา นายคลสิทธ์ประเมินว่า กลุ่มค้าช้างข้ามชาติลักลอบส่งช้างด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ ไปยังต่างประเทศไม่น้อยกว่า 100 เชือก ประเมินมูลค่าไม่น้อยกว่า 200 ล้านบาท⁸

⁸ มติชนออนไลน์. “แกะรอย”ขบวนการ” ค้าช้างข้ามชาติ 4 ปี 100 ตัว ฟัน 200 ล้าน.” สืบค้น 19 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.goosiam.com/news/news1/html/0001589.html>.

ผู้เชี่ยวชาญในวงการค้าช้างเปิดเผยว่า ปัจจุบันการค้าเงินธุรกิจค้าช้างข้ามชาติในประเทศไทย มีนายทุนระดับใหญ่ที่ครอบครองช้างเป็นจำนวนมาก ไม่ต่ำกว่า 100 เชือก นั้นอยู่ในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย นายทุนกลุ่มนี้จะเชื่อมโยงกับกลุ่มคนเลี้ยงช้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ทำหน้าที่เข้าไปติดต่อกับนายหน้าและล่าช้างในฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อนำลูกช้างหรือบางครั้งได้แม่ช้างมาขึ้นทะเบียนในพื้นที่ประเทศไทย มีทั้งในพื้นที่และเชื่อมโยงไปยังจุดใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคเหนือ ส่วนขบวนการค้าช้างป่าด้านตะวันตกของประเทศไทยจะเกิดขึ้นตั้งแต่บ้านน้ำเพียงดิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขวตลอดแนวรอยต่อระหว่างไทย-พม่า ไปจนถึงจังหวัดระนอง โดยจะซื้อ-ขายตามแนวตะเข็บชายแดน เพราะเป็นแหล่งที่สามารถนำช้างป่าออกมาขายได้ โดยจะพบว่า จังหวัดกาญจนบุรี เป็นแหล่งค้าช้างใหญ่ที่สุด มีขบวนการค้าช้างที่โด่งดังคือ ช้างพลายทองผาภูมิที่ถูกกลุ่มขบวนการล่าช้างใช้ลวดสะลิงดัก ซึ่งช้างตัวดังกล่าวได้กระชากจนสะลิงขาดและทำให้ขาเป็นแผล โดยระหว่างช้างหลบหนีขบวนการล่าช้างพยายามติดตามช้างตัวนี้เพื่อจับไปขายให้ได้ จนในที่สุดช้างพลายทองผาภูมิ สามารถเดินออกมาจากป่าบริเวณชายแดนไทย-พม่าได้ และรอดพ้นจากขบวนการค้าช้างข้ามชาติได้ในที่สุด แต่ต้องมาตายในเวลาต่อมา ในฝั่งพม่า ชาวพม่าจะทราบถึงความต้องการช้างป่าของนักธุรกิจค้าช้างฝั่งไทย ซึ่งมีมากขึ้นทุกขณะ โดยชาวพม่าจะมีวิธีการคือจะจับช้างป่าและนำมาผูกไต้ต้นไม้ของบ้านตัวเอง จากนั้นนักธุรกิจฝั่งไทยก็จะไปตามบ้านนั้นๆ และซื้อกลับเข้ามาในราคาตัวละ 30,000-50,000 บาทเท่านั้น พร้อมกับนำไมโครชิปและตัวรูปพรรณ ซึ่งถูกทำขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐไปฝังในตัวช้างป่า แล้วนำกลับเข้ามาในประเทศไทย โดยขบวนการทำเหมือนว่าถูกต้องตามกฎหมาย การซื้อ-ขายช้างป่าซึ่งเป็นช้างเล็กในเมืองไทยมีราคาอยู่ที่ 500,000 บาทขึ้นไป แต่หากส่งขายไปยังต่างประเทศจะมีราคาราว 1-2 ล้านบาท เป็นอย่างต่ำ และเมื่อไปถึงยุโรปจะมีราคาสูงราว 10 ล้านบาทต่อเชือก นอกจากนี้พบว่า ปางช้างต่างๆ รวมทั้งแคมป์ช้างจะแข่งว่านำช้างไปต่างประเทศเพื่อการแสดงและทำกิจกรรมต่างๆ โดยวางเงินประกันให้กับหน่วยงานของรัฐ ตัวละประมาณ 1 ล้านบาท ดูเหมือนรัฐจะเอาจริงเอาจังกับการป้องกันการค้าช้าง เพราะหากช้างตายเจ้าของจะถูกยึดเงินประกันทั้งหมด แต่นั่นกลับเป็นช่องโหว่ เนื่องจากไม่มีใครเคยไปตรวจสอบว่าช้างเชือกดังกล่าวตายจริงหรือไม่ ตามตลาดมืดในต่างประเทศจะให้ราคาช้างที่สูง ทำให้เจ้าของปางช้างยินยอมที่จะถูกยึดเงินประกัน เพราะหากเทียบกับผลประโยชน์ที่จะได้รับแล้ว "เกินคุ้ม" ขบวนการค้าช้างเกิดจากแคมป์ช้างเป็นหลัก บางแคมป์ตั้งอยู่ขอบชายป่าไม่มีแหล่งท่องเที่ยวใดๆ นั่นเป็นอีกหนึ่งในขบวนการ "ฟอกช้าง" จากช้างป่ามาสู่ช้างบ้านนั่นเอง

จากการศึกษาพบว่า เป็นช้างเลี้ยงหรือช้างบ้าน โดยเป็นสัตว์พาหนะที่ได้รับการดูแลและจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ โดยกระทรวงมหาดไทย งามช้างที่ได้มาจากช้างเลี้ยง

สามารถค้าได้โดยถูกกฎหมาย ทั้งนี้อนุญาตเฉพาะการบริโภครภายในประเทศเท่านั้น ภายใต้การควบคุมการค้าตามกฎหมายแต่เนื่องจากช้างไทย เป็นช้างเอเชียซึ่งเป็นชนิดสัตว์ป่าในบัญชีหมายเลข 1 ดังนี้

1. ตามอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิด สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) หรืออนุสัญญา CITES การนำเข้าและส่งออกช้างอวัยวะชิ้นส่วนของช้างรวมทั้ง งาช้างและผลิตภัณฑ์เป็นการกระทำผิดกฎหมายแม้ว่าจะเป็นงาที่ได้จากช้างบ้าน ก็ตาม

2. ช้างป่าเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและ คุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 โดยห้ามมิให้มีการใช้ประโยชน์จากช้างป่าอวัยวะงาช้างและผลิตภัณฑ์ที่ทำ จากชิ้นส่วนของช้างป่าด้วยจึงไม่อนุญาตให้มีการค้าทั้งภายในและระหว่าง ประเทศ

จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันประเทศไทยยังมีปัญหาการลักลอบค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย โดยลักลอบล่าสัตว์ป่าจากธรรมชาติ จากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและจากอุทยานแห่งชาติ ทั่วประเทศ รวมถึงการลักลอบการค้าสัตว์ป่าระหว่างประเทศและการลักลอบใน ส่วนการนำเข้า และส่งออกช้างเลี้ยง พบว่ากฎหมายให้ความคุ้มครองการนำเข้าและส่งออกช้างป่ามากกว่าช้างเลี้ยง เพราะช้างเลี้ยงจัดเป็นสัตว์เลี้ยง เจ้าของช้างเลี้ยงจึงสามารถนำเข้าและส่งออกช้างเลี้ยงอย่างง่ายดาย ถือเป็นช่องโหว่ให้มีการลักลอบการจับช้างป่านำมาสวมทะเบียนเป็นช้างบ้าน เพราะเมื่อเป็น ช้างเลี้ยงแล้วก็จะสามารถส่งออกได้ง่ายดายกว่าช้างป่า และไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาไซเตส ในเรื่องการนำเข้าและส่งออกช้างเลย

4.1.2.2 ปัญหาการนำเข้าช้างเข้ามายังภายในประเทศ

อนุสัญญาไซเตส (CITES : The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) เป็นอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศของชนิดสัตว์ป่าและ พืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์ (กองคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญา กรมอุทยาน สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช, 2008) เพื่อเป็นการป้องกันการค้าสัตว์ป่า-พืชป่าระหว่างประเทศมิให้เกินกำลังผลิตใน ธรรมชาติจนอาจเป็นเหตุให้ชนิดพันธุ์สัตว์ป่า-พืชป่าสูญพันธุ์ไปจากโลก จึงเกิดอนุสัญญานี้ขึ้นมา

ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 (The Wild Animal Reservation and Protection Act, B.E. 2503 หรือ WARPA) ประกาศ ใช้เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2503 แต่ก็มีได้กล่าวถึงมาตรการควบคุมการค้าสัตว์ป่าระหว่างประเทศแต่อย่างใด ในปี 2506 (1963) สมัชชา IUCN ได้เสนอแนวทางแก้ไข โดยริเริ่มให้มีอนุสัญญานานาชาติว่าด้วย

⁹ บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด. “ค้นหาตรวจสอบสัตว์ป่าท่าอากาศยานดอนเมือง.” สืบค้น 19 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://m.donmueangairportthai.com/th/740-wildlife-checkpoint>.

กฎระเบียบการส่งออก (Export) การนำผ่าน (Transit) และการนำเข้า (Import) ซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่หายากหรืออยู่ในภาวะถูกคุกคาม รวมถึงหนังหรือซากที่ได้จากการล่า ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ หรืออนุสัญญาไซเตส ในปัจจุบันนั่นเอง โดยอนุสัญญา CITES ควบคุมเฉพาะการค้าระหว่างประเทศเท่านั้นและเฉพาะชนิดพันธุ์ที่ระบุไว้ในบัญชี 1, 2 และ 3

โดยที่ไม่ว่าจะเป็นช้างไทยหรือช้างแอฟริกาที่ถูกจัดไว้ในบัญชี 1 (Appendix I) ของอนุสัญญาไซเตส ว่าด้วยเป็นชนิดพันธุ์ที่ห้ามทำการค้าโดยเด็ดขาด ยกเว้นกรณีพิเศษ เช่น เพื่อการศึกษา วิจัย/เพาะพันธุ์ เพราะเป็นสัตว์ชนิดที่ใกล้จะสูญพันธุ์ การนำเข้าหรือส่งออกต้องได้รับการยินยอมจากประเทศที่จะนำเข้าก่อน ประเทศที่ส่งออกจึงจะออกใบอนุญาตส่งออกให้ การพิจารณาใหม่นำเข้าหรือส่งออกของทั้ง 2 ประเทศ ต้องคำนึงถึงความอยู่รอดของชนิดพันธุ์นั้นๆ เป็นความสำคัญหากไม่ปฏิบัติตามนี้จะถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกกฎหมาย ทำให้ไม่สามารถนำเข้าหรือส่งออกได้ในเชิงพาณิชย์ ในส่วนของงาช้างแอฟริกาเองก็ไม่สามารถจำหน่ายได้เนื่องจากถูกลักลอบนำเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย แต่ถึงอย่างนั้น การลักลอบค้างาช้าง ชิ้นส่วนอวัยวะใดวัยวะหนึ่งของช้าง ทั้งช้างเอเชีย และช้างแอฟริกา ก็ยังเกิดขึ้นและมีทีท่าว่าจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งประเทศไทยถูกจัดให้เป็นโซนสีแดงในเรื่องอาชญากรรมการค้างาช้าง โดยถูกจัดให้เป็น 1 ใน 8 กลุ่มประเทศที่มีปัญหาเรื่องการลักลอบค้างาช้างแอฟริกาในประเภทของกลุ่มประเทศที่เป็นจุดผ่าน (Transit) ในการค้างาช้างแอฟริกาเป็นลำดับ 2 ของโลก รองจากประเทศจีน

จากการศึกษาพบว่าช้างเลี้ยงหรือช้างบ้าน เป็นสัตว์พาหนะที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 แต่โดยใน พระราชบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่าไม่ได้มีการพูดถึงเรื่องการส่งออกหรือนำช้างเข้าจากต่างประเทศแต่อย่างใดเลย ดังนั้นจึงส่งผลกระทบต่อให้มีการลักลอบนำช้างเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้านเช่น พม่า ลาว เป็นต้น เพราะช้างจากประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้มีราคาถูก หลังจากนั้นก็นำช้างที่ลักลอบนำเข้านามาสวมทะเบียนตัวรูปพรรณเพื่อที่จะนำช้างมาใช้ประโยชน์ต่อไป อีกทั้งการนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงก็ยังมีช่องทางลำเลียงช้างมาได้ง่าย หรือผ่านเข้าออกโดยไม่ต้องมีพิธีอะไรมากอีกด้วย

4.1.3 ปัญหาในเรื่องอัตราค่าธรรมเนียม

ในมาตรา 6 ตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ให้เรียกค่าธรรมเนียมจดทะเบียนช้างตัวละ 20 บาท ถ้าและช้างตัวใดได้จดทะเบียนมาแล้วตามลักษณะกฎหมายและข้อบังคับอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ดี ก่อนที่ลงมือใช้พระราชบัญญัตินี้ก็ให้เรียกค่าธรรมเนียมแต่ 5 บาท และการจดทะเบียนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการ โอน สลักตัวรูปพรรณฯ ยังมีอัตราที่น้อยมากเพราะใน

ขณะนั้นช่างยังมีเยอะมากและค่าเงินยังน้อยอยู่ ซึ่งไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการลักลอบจับช่าง และสวมทะเบียนช่าง

1. อัตราค่าธรรมเนียมเดิม

- 1) ค่าจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ ตามมาตรา 8
 - (1) ช่าง เชื้อกละ 5 บาท
 - (2) ม้า โค กระบือ ล่อ ลา เชื้อกละ 50 บาท
- 2) ค่าสลักหลังตัวรูปพรรณการโอน ตามมาตรา 14
 - (1) ช่าง เชื้อกละ 1 บาท
 - (2) ม้า โค กระบือ ล่อ ลา เชื้อกละ 25 บาท
- 3) ค่าสลักหลังตัวรูปพรรณการโอน ตามมาตรา 14
 - (1) ช่าง เชื้อกละ 1 บาท
 - (2) ม้า โค กระบือ ล่อ ลา เชื้อกละ 25 บาท
- 4) ค่าสลักหลังตัวรูปพรรณการโอน ตามมาตรา 8
 - (1) ช่าง เชื้อกละ 1 บาท
 - (2) ม้า โค กระบือ ล่อ ลา เชื้อกละ 50 บาท
- 5) ค่าสลักหลังตัวรูปพรรณการโอน ตามมาตรา 8
- 6) ช่าง เชื้อกละ 1 บาท
- 7) ม้า โค กระบือ ล่อ ลา เชื้อกละ 50 บาท

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าอัตราค่าธรรมเนียมในเรื่องการจัดทำตัวรูปพรรณและการโอนน้อยเกินไปไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและไม่ทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด และยังเอื้อประโยชน์ให้กับเจ้าของช่างมากกว่าเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับช่าง เพราะอัตราค่าธรรมเนียมในการจดตัวรูปพรรณช่างถูกมากจึงมีการลักลอบจับช่างป่ามาจดทะเบียนเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาพอสรุปได้ว่ามาตรการการคุ้มครองช่างดังกล่าวข้างต้นมีหลายประเด็นปัญหาที่เชื่อมโยงกัน โดยเริ่มจากปัญหาตัวรูปพรรณที่ไม่มีการจัดทำรูปแบบที่แน่นอนและเหมาะสมกับสถานการณ์ของช่างบ้านหรือช่างเลี้ยงในปัจจุบันเป็นหลัก และยังส่งผลมายังปัญหาการนำเข้าและส่งออกช่างไปยังต่างประเทศด้วยเพราะถ้ามีการจัดทำตัวรูปพรรณที่ไม่เป็นระบบแล้วจะส่งผลให้มีการสวมตัวทะเบียนช่างเพื่อนำออกนอกประเทศ หรือนำเข้ามายังภายในประเทศ เนื่องจากไม่สามารถตรวจสอบได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนในเรื่องของรูปพรรณช่าง ที่มา และลักษณะตำหนิต่างๆ ของช่างได้

4.2 มาตรการในการซื้อขายช้างเลี้ยง

“ช้าง” ในปัจจุบันมีการลักลอบซื้อขายโดยนำช้างป่ามาสวมเป็นช้างบ้านแล้วซื้อขายกันมากขึ้น ชากช้างเมื่อล้มแล้ว ส่วนใหญ่จะรีบฆ่าและเพื่อเอาชิ้นส่วนไปขายหรือทำเครื่องรางของขลัง ซึ่งชิ้นส่วนต่างๆ ยกเว้น เนื้อและเครื่องในจะมีราคาแพงมาก โดยเฉพาะ “ขนหาง” ที่ยาวเหมือนใบโพธิ์จะถูกนำไปถักเป็นกำไลแขน สนนราคาตั้งแต่ 3 พันบาทจนถึงหลักหมื่น ส่วน “งวงช้าง” จะนำไปทำเครื่องรางของขลังประดับบารมี สนนราคาตั้งแต่ 3 หมื่นบาทขึ้นไป หากเป็น “หนัง” จะซื้อขายกันเป็นตารางนิ้ว เพื่อนำไปทำยันต์ กระเป่า ตลับใส่เครื่องรางของขลัง จะอยู่ในราคาหลักแสนบาทจนถึงหลักล้านบาท

นอกจากนี้ “เล็บและขา” จะนำไปทำขาโต๊ะประดับบารมี ซึ่งมีความเชื่อว่าหากใครได้นั่งเก้าอี้ทำจากขาช้างจะมีความมั่นคงทุกๆ ด้าน ซื้อขายกันอยู่ในราคาหลักแสนบาทขึ้นไป “กะโหลก” นำไปประดับ หรือแยกชิ้นส่วนเพื่อทำเครื่องประดับ จะมีมูลค่าหลักแสนบาท ถ้ามี “งา” ติดมาด้วยจะมีมูลค่านับล้านบาท เช่นเดียวกับ “ซี่โครง” จะส่งเข้าโรงงานทำเครื่องประดับต่างๆ และชิ้นส่วนที่มีมูลค่ามากที่สุดคือ “งาช้าง” หากคู่ไหนสวยๆ จะมีมูลค่านับสิบล้านบาท “กระดูกทุกชิ้นของช้างทั้งตัวรวมทั้งงา หากทุกชิ้นอยู่ครบสมบูรณ์จะมีราคาแพงมหาศาล ชีวิตหลังความตายของช้างเมื่อล้มลง จะถูกแลเป็นชิ้นส่วนแล้วนำไปขายรวมทั้งหมดแล้วขายได้เป็น 10-20 ล้านบาทหรือมากกว่านั้น แต่เมื่อเทียบกับการขายตัวเป็นๆ ที่ยังไม่ตายสูงสุดก็ได้เพียง 1.5 ล้านบาทเท่านั้น” อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจวัดแห่งหนึ่งที่มีการฆ่าและช้างแล้วนำซากทั้งหนัง งาช้าง และกระดูกชิ้นส่วนต่างๆ ไปทำเครื่องรางของขลังจำหน่ายบูชากันราคาสูงมาก เช่น พระงาแกะศสสารล้านปี (งาดำล้านปี) บูชา 1 ล้านบาท พระงาแกะ (แกะจากยอดงา 3 หน้า) บูชา 1 แสนบาท พระงาแกะเศรฐ์ล้านโกฏิ (แกะจากยอดงา 2 หน้า) บูชา 1 แสนบาท งาแกะพระพิฆเนศ (รุ่นแรก) บูชา 1 แสนบาท นอกจากนี้ยังมีเครื่องรางที่ทำจากงาแกะสลักที่มีราคาลดหลั่นกันลงมา ส่วนใหญ่อยู่ในราคาหลักหมื่นบาท และจากการสำรวจตลาดค้าเครื่องประดับจากกระดูกและงาช้างในโลกอินเทอร์เน็ต เครื่องประดับจากงาช้างจะซื้อขายกันอยู่ในราคา 300 บาทจนถึงหลักแสนบาท อาทิ “แหวนงาช้าง” ทั้งแบบแกะสลักและแบบปกติ ราคานั้นจะมีแบบธรรมดาเริ่มต้นที่ 350 บาทขึ้นไปถึงหลักหมื่นบาท ส่วน “ต่างหูงาช้าง” เริ่มต้นที่ 300 บาทถึงหลักพันบาท “สร้อยงาช้าง” สนนราคาหลักพันบาทจนถึงหลักหมื่นบาท เป็นต้น ส่วนเครื่องประดับสั่งทำพิเศษที่ทำจากงาช้าง อย่างพวกพระที่แกะสลักจากงาช้าง พระพิฆเนศงาช้าง เจ้าแม่กวนอิมงาช้าง จตุคามงาช้าง เป็นต้น จะมีราคาหลักหมื่น ส่วนการซื้อขายงาช้างคู่พร้อมฐาน มีมูลค่า 2 แสนบาทขึ้นไป

ด้วยความเชื่อกันว่า “งาช้าง” เป็นวัตถุมงคล มีความหมายถึงพลังอำนาจส่งเสริมให้ผู้ครอบครองเป็นเจ้าของมีพลังอำนาจเพิ่มขึ้น ช่วยในการฝ่าฟันอุปสรรค และมีชัยเหนือศัตรูรอบ

ด้าน จึงพบเห็นการนำงาช้างคู่ประดับโต๊ะหมู่บูชา ส่วนราคาซื้อขายวัดกันที่ความสมบูรณ์และสวยงาม หากเป็น “งาอ่อน” ที่มีความโค้งยาวสวยงามไม่บิดเบี้ยว มีราคากิโลกรัมละ 3-5 หมื่นบาท สนนราคาที่ว่านี้ทำให้งาอ่อนสวยงามที่มีความยาวราว 1 เมตร จะมีราคาสูง 3-5 แสนบาท ส่วนงาช้างพังที่เรียกว่า “ขนายช้าง” ซึ่งเป็นของหายากก็มีราคาสูงงาช้างทั่วไป มูลค่าแห่งความศรัทธาเหล่านี้ จึงทำให้ชีวิตหลังความตายของช้างไทย ไม่เคยไปสู่สุคติ จากที่กล่าวมาพบว่ามีปัญหาดังนี้

4.2.1 ปัญหาด้านการซื้อขายช้าง

ปัญหาหลักจะเห็นได้ว่าช้างเมื่อเป็นสัตว์เลี้ยงแล้ว จะสามารถซื้อขายได้ตามกฎหมายแพ่ง ดังนั้นจึงทำให้มีการลักลอบจับช้างป่าเพื่อมาขายเป็นจำนวนมากและที่เป็นปัญหาอีกอย่างคือ ค่าธรรมเนียมในการซื้อขายช้างปัจจุบันต่ำมาก จึงส่งผลให้เกิดการไม่เกรงกลัวต่อการส่งช้างไปยังต่างประเทศ

และการซื้อขายช้างนั้นไม่จำเป็นต้องมีตัวรูปพรรณ การซื้อขายโคกระบือคือการซื้อขายสัตว์เลี้ยงพาหนะเมื่อมิได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่กรณียอมตกเป็น โฆษณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 ที่บัญญัติ ว่าการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อหน้าเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่เป็น โฆษณา วิธีนี้ให้ใช้ถึงซื้อขายเรือมีระวางตั้งแต่ 5 ตันขึ้นไปทั้งซื้อขายแพและสัตว์เลี้ยงด้วย

สัญญาจะขายหรือจะซื้อ หรือค้ำประกันในการซื้อขายทรัพย์สินตามที่ระบุไว้ในวรรคหนึ่ง ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายผู้ต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ หรือได้วางประจำไว้หรือได้ชำระบางส่วนแล้ว จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่

บทบัญญัติ ที่กล่าวมา ในวรรคก่อนนี้ ท่านให้ใช้บังคับถึง สัญญาซื้อขาย สงหาอสังหาริมทรัพย์ ซึ่ง ตกลงกัน เป็นราคา ห้าร้อยบาท หรือ กว่านั้นขึ้นไปด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการซื้อขายช้างเลี้ยง ซึ่งถือเป็นสัตว์เลี้ยง จึงบังคับในเรื่องของการซื้อขายตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งเป็นการซื้อขายกันได้ อย่างอิสระ

จากการศึกษาพบว่าการซื้อขายช้างเลี้ยงและซากช้างเลี้ยง ซึ่งถือเป็นสัตว์เลี้ยง จึงบังคับในเรื่องของการซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ ซึ่งเป็นการซื้อขายกันได้ อย่างอิสระ ดังนั้นการซื้อขายช้างก็เช่นเดียวกับการซื้อขายโคกระบือที่มีตัวรูปพรรณนั้นถือได้ว่าเป็นสัตว์เลี้ยงพาหนะตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติสัตว์เลี้ยงพาหนะ พ.ศ. 2482 กรณีจึงเป็นการซื้อขายสัตว์เลี้ยงพาหนะ แต่ช้างที่ยังไม่มีตัวรูปพรรณนั้นถือเอามิได้ว่าเป็นสัตว์เลี้ยงพาหนะตาม มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติสัตว์เลี้ยงพาหนะ พ.ศ. 2482 ซึ่งจะเห็นว่ากฎหมายทั้งสองไม่สอดคล้องกันเลย และช้างที่มีอายุไม่ถึง 8 ปีไม่เป็นสัตว์เลี้ยงพาหนะ ตามพระราชบัญญัติสัตว์เลี้ยงพาหนะ พ.ศ. 2482 ช้างเป็นของเอกชน จึงสามารถซื้อขายกันได้ง่าย เพราะไม่ต้องไปจดทะเบียน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 456 จึงไม่ได้ได้อยู่ภายใต้การซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 และส่งผลให้มีการลักลอบจับลูกช้างป่ามาซื้อขายกันง่ายขึ้น

4.2.2 ปัญหาการซื้อขายซากช้าง

เมื่อช้างจัดเป็นสัตว์พาหนะแล้วจึงเป็นทรัพย์สินของเจ้าของช้างเกี่ยวกับการซื้อขายซากช้างและ ข้อบัญญัติของไซเตรสจะควบคุมเฉพาะการค้าระหว่างประเทศ แต่เมื่อผ่านเข้าประเทศได้แล้วก็จะไม่อยู่ในขอบข่ายที่บังคับใช้และพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ไม่ได้กล่าวถึงในเรื่องของซากช้าง งาช้าง และอวัยวะของช้างบ้านเอาไว้ โดยไม่ได้มีการจดทะเบียนและขึ้นทะเบียนว่าส่วนใดเป็นส่วนใดของช้างเลี้ยงที่ขึ้นทะเบียนแล้วบ้างและไม่ได้มีการแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ในเรื่องซากและอวัยวะช้างที่ตายแล้วจะเห็นได้ว่ากรณีการนำเข้า ส่งออก ซากสัตว์ตามอนุสัญญาไซเตรส จะคุ้มครองและช้างป่าแต่ช้างบ้านจะไม่ได้รับการคุ้มครองและไม่มีทางรู้ได้เลยว่าซากเหล่านั้นเป็นของช้างป่าหรือช้างบ้านหากไม่มีการขึ้นทะเบียนไว้ นอกจากนี้ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการอนุญาตให้ส่งช้างออกไปนอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2547 ก็ไม่มีการระบุถึงกรณีการซื้อขายช้างระหว่างประเทศ โดยข้อ 5 ในระเบียบดังกล่าวระบุไว้ว่า ช้างที่จะส่งออกนอกราชอาณาจักร เพื่อแสดงนิทรรศการหรือส่งเสริมเผยแพร่ประเทศไทย ต้องมีคุณสมบัติดังนี้คือ มีตัวรูปพรรณ ซึ่งออกโดยกระทรวงมหาดไทย ประการที่สอง ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี และประการสุดท้าย ต้องมีเครื่องหมายประจำตัวช้างที่ดำเนินการโดยกรมปศุสัตว์ ผู้ที่ประสงค์จะขออนุญาตส่งช้างออกนอกราชอาณาจักร ให้ยื่นคำขอพร้อมด้วยเอกสารหลักฐานและหลักประกันดังต่อไปนี้ คือ ต้องวางเงินสด เช็คนาคาร หรือหนังสือค้ำประกันของธนาคารไว้กับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในอัตราเช็กละ 1 ล้านบาท เพื่อรับประกันว่าจะนำช้างที่ส่งออกไปนอกราชอาณาจักรกลับประเทศไทย ภายในระยะเวลาที่กำหนดในใบอนุญาตหรือตามที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชกำหนด ในกรณีที่ช้างที่ส่งออกเป็นช้างเพศเมีย ให้ทำสัญญาเพิ่มเติมว่า เมื่อช้างดังกล่าวตกถูกนอกราชอาณาจักร ให้ผู้ได้รับอนุญาตแจ้งกรมอุทยานฯ ภายใน 30 วัน นับจากวันที่ช้างตกถูก และต้องนำลูกช้างที่เกิดใหม่ดังกล่าวกลับเข้ามาในราชอาณาจักรพร้อมกับแม่ช้างภายในระยะเวลาที่กำหนดในใบอนุญาต หรือตามที่กรมอุทยานฯ กำหนด หากไม่ดำเนินการดังกล่าว กรมอุทยานฯ จะปรับในอัตราเช็กละ 1 ล้านบาท และในกรณีผู้รับใบอนุญาตไม่นำช้างที่ส่งออกไปและลูกช้างที่ตกถูกออกนอกราชอาณาจักรกลับเข้ามาในราชอาณาจักรภายในกำหนดระยะเวลาในใบอนุญาต หรือตามที่กรมอุทยานฯ กำหนด ให้กรมอุทยานฯ ริบเงินประกัน เว้นแต่กรณี "ช้างตาย"

แม้ปัจจุบันรัฐบาลไทยได้จัด ให้มีการลงทะเบียนช้าง ก่อนที่จะมีการออกพระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558 โดยประชาชนที่มีงาช้างไว้ในครอบครอง จะต้องแจ้งการครอบครองงาช้าง โดยมี 2 กรณี ได้แก่ ผู้ที่มีงาช้างอยู่ก่อน ประกาศ พระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558 ต้องแจ้งการครอบครอง

ภายใน 90 วันคือต้องไม่เกินวันที่ 21 เมษายน 2558 หากไม่แจ้งภายในระยะเวลากำหนดมีโทษปรับไม่เกิน 3 ล้านบาท

กรณีที่ 2 ได้งาช้างมาหลังจากประกาศ พระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558 ต้องแจ้งการครอบครองภายใน 30 วันนับตั้งแต่ได้งาช้างนั้นมา หากฝ่าฝืนไม่แจ้งการครอบครองภายในกำหนดมีโทษปรับไม่เกิน 3 ล้าน

กรณีประชาชนมีไว้ในครอบครองโดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า อย่างละไม่เกิน 2 ชิ้นต่อคน รวมไม่เกิน 4 ชิ้นต่อคน และไม่เกิน 12 ชิ้นต่อครัวเรือน และน้ำหนักรวมไม่เกิน 0.5 กิโลกรัม อาจใช้สิทธิไม่ต้องแจ้งการครอบครองได้แต่จะไม่สามารถจำหน่าย จ่าย โอน หรือทำการค้าได้ เว้นแต่ยกทอดทางมรดก โดยผู้รับมรดกต้องครอบครองไม่เกินจำนวนดังกล่าวด้วย

ขณะที่ผู้ค้า ผู้นำเข้า และส่งออกงาช้างบ้าน ต้องมาขอใบอนุญาตก่อนดำเนินการ ฝ่าฝืนโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือ ปรับไม่เกิน 6 ล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และหากมีการตรวจพิสูจน์ว่า มีงาช้างที่มาจากจีน ทะเบียนเป็นงาช้างแอฟริกา ผู้ที่มาจากจีนทะเบียนจะมีความผิดที่เพราะกฎหมายห้ามมีไว้ในครอบครองและค้าขายอย่างเด็ดขาด เมื่อแจ้งการครอบครองงาช้างต่อกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชแล้ว ผู้ค้างาช้างสามารถค้างาช้างต่อไปได้ โดยต้องจัดทำบัญชีการได้มาของงาช้าง บัญชีการแปรรูปและบัญชีการค้างาช้างและที่สำคัญงาช้างที่จะทำการค้าได้ต้องเป็นงาช้างที่ได้มาจากช้างที่เป็นสัตว์พาหนะตาม พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะและต้องได้รับการตรวจสอบจากพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนเท่านั้น ส่วนผู้ที่ประสงค์จะทำการค้างาช้างรายใหม่หลังจากมีการใช้บังคับพระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558 ยังไม่สามารถยื่นคำขออนุญาตค้างาช้างได้ ต้องรอให้มีกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558 บังคับก่อนจึงจะสามารถยื่นคำขออนุญาตค้างาช้างได้ตามกฎกระทรวง

ประชาชนที่ครอบครองงาช้างในเขตกรุงเทพมหานครสามารถขึ้นทะเบียนได้ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในต่างจังหวัดสามารถแจ้งการครอบครองได้ที่สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 1-16 และสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์สาขาทุกสาขา ภายในวันที่ 21 เมษายน 2558 แต่ในกรณีการลงทะเบียนงาช้างนี้ก็ยังไม่ได้มีการจัดให้มีการตรวจสอบชัดเจนของความถูกต้องของแหล่งที่ได้มา ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุมากกว่า¹⁰

¹⁰ ไทยพีบีเอส. “ประชาชนเริ่มทยอยลงทะเบียนครอบครองงาช้างวันแรกอย่างต่อเนื่อง.” สืบค้น

จากการสัมภาษณ์ เลขานุการมูลนิธิเพื่อนช้าง¹¹ ยอมรับว่า รู้สึกหดหู่และเศร้าใจมาก เมื่อเห็นข่าวทีวีเรื่องเผาช้างป่าเองา ทนไม่ไหวต้องเบือนหน้าหนีและลุกเดินไปจากจอทีวี เมื่อถามถึงวิธีแก้ปัญหาการล่าอวัยวะช้าง รวมทั้งการ "เฉาะงู+จัมช้าง" นำไปขายนั้น โขไรดายอมรับว่าเป็นเรื่องยากปราบโคที่ตลาดยังต้องการ กลุ่มพรานป่าต้องรีบจัดหาไปให้เพราะค่าตอบแทนที่เข้ายวนใจอยากเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งออกกฎหมายที่รุนแรงกว่านี้ เพราะบทลงโทษที่ผ่านมาแค่ปรับไม่กี่หมื่นบาทหรือจำคุก 1-2 เดือน และที่สำคัญคือการสร้างค่านิยมให้คนมั่นใจในตัวเองไม่หลงมงายในไสยศาสตร์ สร้างความรู้ความเข้าใจให้ชุมชนว่าช้างมีประโยชน์อย่างไรต่อสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่า การซื้อขายซากช้างเลี้ยง ซึ่งถือเป็นสัตว์เลี้ยง จึงบังคับในเรื่องของการซื้อขายตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งเป็นการซื้อขายกันได้โดยอิสระเมื่อช้างจัดเป็นสัตว์พาหนะแล้วจึงเป็นกรณีพิเศษของเจ้าของช้างเกี่ยวกับการซื้อขายซากช้างและข้อบัญญัติของไซเตส จะควบคุมเฉพาะการค้าระหว่างประเทศ แต่เมื่อผ่านเข้าประเทศได้แล้วก็จะไม่อยู่ในขอบข่ายที่บังคับใช้และ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ไม่ได้กล่าวถึงในเรื่องของซากช้าง งาช้าง และอวัยวะของช้างบ้านเอาไว้ จึงเป็นการเปิดช่องโหว่ในเรื่องการลักลอบเอาอวัยวะช้างป่าเข้ามาสวมรอยเป็นช้างเลี้ยงล้วนมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายซากช้างกัน ได้อย่างเสรีมากขึ้น อีกทั้งการลักลอบนำเข้าสัตว์หรือซากสัตว์ ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ศึกษาแล้วพบว่า การนำเข้าสัตว์หรือซากสัตว์ที่ไม่มีใบรับรอง ไม่ได้แจ้งเจ้าหน้าที่ ไม่ผ่านการตรวจโรค สารวัตรของกรมปศุสัตว์มีอำนาจยึดสัตว์หรือซากสัตว์เพื่อส่งพนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไปตามกฎหมาย

จากการศึกษาพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องการควบคุมโรคระบาดโดยการตรวจสอบการเคลื่อนย้ายสัตว์ ส่วนช้างเลี้ยงสามารถเคลื่อนย้ายไปไหนมาไหนได้ตามแต่ใจเจ้าของ เพราะปัญหาตามพระราชบัญญัตินี้เมื่อช้างเป็นช้างเลี้ยงแล้ว ดังนั้นช้างสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างอิสระตามใจเจ้าของ จึงจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการซื้อขายและเคลื่อนย้ายช้างเลี้ยงได้อิสระเสรีเนื่องจากช้างเลี้ยงถือเป็นสัตว์พาหนะ ตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 เจ้าของช้างเลี้ยง จึงมีอำนาจเคลื่อนย้ายและค้าขายได้อย่างเสรี

การลักลอบนำเข้าสัตว์หรือซากสัตว์

มาตรการในการซื้อขายช้างเลี้ยงหรือช้างบ้านของไทยจะเห็นได้ว่าช้างเลี้ยงหรือช้างบ้านของไทยจัดเป็นสัตว์พาหนะ ดังนั้นในการบังคับใช้กฎหมายจึงต้องบังคับตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 แต่ในเรื่องการซื้อขายช้างหรือซากช้างก็ไม่ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ

¹¹ กมชดลิก. “ฆ่าตัดงูช้างส่งตลาดมืดไสยศาสตร์.” สืบค้น 30 เมษายน 2558, จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20120106/119509/ฆ่าตัดงูช้างส่งตลาดมืดไสยศาสตร์>.

นี้เลย แต่ไปอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องการซื้อขายสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษ จะเห็นได้ว่ากฎหมายในเรื่องการซื้อขายซึ่งเป็นสัตว์พาหนะยังกระจัดกระจายไม่เป็นรูปธรรม โดยกระจัดกระจายไปอยู่ในกฎหมายอีกฉบับ คือพระราชบัญญัติจาง้าง พ.ศ. 2558 และการซื้อขายสามารถทำได้โดยอิสระเสรี เพราะข้างเลี้ยงถือว่าเป็นสัตว์เลี้ยงของเอกชน จะเห็นได้ว่ากฎหมายตรงส่วนนี้เอื้ออำนวยต่อเจ้าของข้างมากกว่าตัวข้างเอง

4.3 มาตรการการเคลื่อนย้ายข้างเลี้ยง

การเคลื่อนย้ายข้างเป็นปัญหาอีกปัญหาหนึ่งที่เร่งด่วนที่ต้องแก้ปัญหา เพราะปัญหานี้จะส่งผลกระทบต่อปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาข้างเร่ร่อน ปัญหาการลักลอบส่งข้างออกไปนอกราชอาณาจักร เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อสวัสดิภาพของข้าง และการสูญพันธุ์ของข้างไทย ดังนี้

มาตรการการเคลื่อนย้ายข้างเลี้ยงพบปัญหาได้ 2 เรื่อง ดังนี้

4.3.1 ปัญหาการนำเข้า นำผ่าน ส่งออกข้างเลี้ยงภายในประเทศ

วัตถุประสงค์หลักของพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 คือ ป้องกันการเกิดโรคระบาดในสัตว์ คือ

1. กำหนดชื่อโรคสัตว์ที่ไม่ให้เข้ามาในประเทศไทย 52 รายการ
2. การนำสัตว์ ซากสัตว์ ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ เข้ามาในประเทศไทย ผู้นำเข้าจะต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ไทยก่อนนำเข้า และนำเงื่อนไข (Requirements) จากประเทศไทยไปยังประเทศต้นทาง และให้ประเทศต้นทางรับรองสัตว์ที่จะนำเข้าตามเงื่อนไข (Requirements) ที่ประเทศไทยกำหนด ปัจจุบันประเทศไทยกำหนดรายการที่ต้องการการรับรองจากประเทศต้นทางตามเงื่อนไขการนำเข้า (Requirements) ของไทยไว้ 21 รายการ สัตว์หรือซากสัตว์ที่ต้องการนำเข้า นำออก หรือนำผ่านราชอาณาจักร จะต้องมียังหนังสือรับรองสุขภาพสัตว์ (Health Certificate) หรือหนังสือรับรองสุขศาสตร์ซากสัตว์ จากประเทศต้นทาง ถ้าไม่มีเอกสารรับรองการนำเข้า การนำเข้า จะต้องผ่านการตรวจโรคจากสัตวแพทย์ที่ด่านกักสัตว์

จากการศึกษาพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องการควบคุมโรคระบาดโดยการตรวจสอบการเคลื่อนย้ายสัตว์ ส่วนข้างเลี้ยงสามารถเคลื่อนย้ายไปไหนมาไหนได้ตามแต่ใจเจ้าของ เพราะปัญหาตามพระราชบัญญัตินี้เมื่อข้างเป็นข้างเลี้ยงแล้ว ดังนั้นข้างสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างอิสระตามใจเจ้าของ จึงจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการเคลื่อนย้ายข้างได้ อิสระเสรีเนื่องจากข้างถือเป็นสัตว์พาหนะ ตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 เจ้าของข้าง

เลี้ยง จึงมีอำนาจเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรีซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องการควบคุมโรคระบาดโดยการตรวจสอบการเคลื่อนย้ายสัตว์ ส่วนช้างเลี้ยงสามารถเคลื่อนย้ายไปไหนมาไหนได้ตามแต่ใจเจ้าของ เพราะปัญหาตามพระราชบัญญัตินี้เมื่อช้างเป็นช้างเลี้ยงแล้ว ดังนั้นช้างสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างอิสระตามใจเจ้าของ จึงจะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการเคลื่อนย้ายช้างได้อิสระเสรีเนื่องจากช้างถือเป็นสัตว์พาหนะ ตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 เจ้าของช้างเลี้ยง จึงมีอำนาจเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี

4.3.2 ปัญหาช้างเร่ร่อน และสิ่งปฏิกูลจากมูลช้าง

จากการศึกษาพบว่า การปราบปรามผู้กระทำผิดเนื่องมาจากการก่อความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยและความสกปรกของบ้านเมือง เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ ปัญหาคือ การมีบทลงโทษที่น้อยเกินไป จึงทำให้ควานช้างหรือเจ้าของช้างเข้ามาในเขตเมืองเพื่อมาเร่ร่อนขายอาหาร และทำให้เกิดความสกปรกจากมูลสัตว์มากมาย

กว่า 20 ปีที่ชาวเมืองได้เห็น “ช้างเร่ร่อน” เข้ามาหากินในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานคร¹² แรกๆ อาจมองด้วยความตื่นตาตื่นใจ ที่มีโอกาสใกล้ชิด “สัตว์ป่า” แต่มาปรากฏภายในเมือง แต่นานๆ เข้าวิบากกรรมต่างๆ นานาที่ช้างได้รับดังเป็นข่าวเนืองๆ ไม่ว่าจะเจ็บป่วยทุกข์ทรมานของช้างที่ต้องเดินทางในเมืองเป็นระยะไกลๆ การประสบอุบัติเหตุหลายรูปแบบ ทำให้หลายคนเริ่มตั้งคำถามกับการนำช้างมาหากิน รวมทั้งถามหาความรับผิดชอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลว่าจะมีหนทางใดบ้างที่ปลดปล่อยช้างเหล่านี้ให้พ้นจากสภาพ “ทาสแรงงาน” ของมนุษย์ได้ “ช้างเร่ร่อน” เริ่มทะลักเข้ามาในเมืองหนักสุด ในปี 2532 หลังจากรัฐบาลมีนโยบายปิดป่า ทำให้ช้างกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ที่เคยทำงานในปางไม้อยู่ในสภาพ “ตกงาน” ไม่มีงานทำ อาชีพใหม่คือการบุกเข้าเมืองใหญ่เพื่อเดินทางกิน ในยุคแรกๆ มีข่าวว่าช้างบางเชือกได้เงินวันละ 3 พันบาท ตกเดือนละเป็นแสนค่าขานี่รำลือกันทำให้ควานช้างอื่นๆ พากันพาช้างเข้าเมือง หวังได้เงินเดือนละแสนบ้าง แต่คำรำลือก็เป็นได้แค่คำรำลือ เพราะจริงๆ แล้วยากที่ช้างจะเร่ร่อนทำเงินได้มากขนาดนั้น แต่ควานช้างบางคนก็เชื่อว่าเป็นความจริง และคิดว่าช้างทำรายได้เดือนละแสน ก็พาช้างเดินไกลขึ้นๆ บางทีเดินถึงเช้าเพื่อทำยอดได้ตามเป้า ช้างเร่ร่อนจึงทุกข์ทรมานแสนสาหัส เพราะเป็นเหยื่อของความอยากร่ำอยากรวยของคนที่ผ่านมาแม้จะมีการ “เจื้อ” แก้ปัญหาช้างเร่ร่อนที่เริ่มแรกจากจำนวน 20-30 เชือก แต่การแก้ปัญหาที่ดูเหมือนจะไม่สำเร็จ ไม่สามารถผลักดันให้ช้างออกไปจากเมืองได้ ปริมาณช้างเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร จึงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดมากถึง 200 เชือก

¹² “ช้างเร่ร่อน ช้างขอทาน คุณช่วยเค้าได้ง่ายๆ แค่นี้เองจริงๆ (หรือ?)” สืบค้น 30 เมษายน 2558, จาก <https://th-th.facebook.com/notes/sos-animals-thailand>.

โดยที่ยังไม่ได้นับช้างที่กระจายอยู่ตามเมืองท่องเที่ยวต่างๆ พร้อมกับข่าวคราวว่า ช้างประสบเคราะห์กรรมต่างๆ นานา เดินตกท่อ โดนไฟดูด หรือตกหล่มโคลน ฯลฯ ว่าเป็นแล้วคำว่าคนเลี้ยงช้างอาจจะใช้ไม่ได้กับสภาพช้างเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร เพราะปัจจุบัน “ช้างได้เลี้ยงคน” ไปแล้ว ผู้ชำนาญการด้านช้าง สถาบันคชบาลแห่งชาติ¹³ กล่าวว่า ปัจจุบันช้างตัวหนึ่งต้องรับภาระหนักมากเลี้ยงคน 3 ครอบครัว และยังคงทำงานหาเงินผ่อนค่ารถบรรทุกให้กับความชังอีกด้วย เพราะพอทางการไม่ให้ช้างเข้าเมือง พวกความที่พาช้างมาเร่ร่อนก็ต้องไปหารถบรรทุกมาไว้บรรทุกช้างไปหลบซ่อนเก็บไว้นอกเมือง ตามจังหวัดใกล้ๆ กรุงเทพมหานคร เช่น ปทุมธานี นครปฐม พอตกบ่าๆ ก็เอาช้างขึ้นรถบรรทุกพาช้างเข้าเมืองไปจอดตามปั้มน้ำมันเมือง แล้วพาช้างเดินเข้าไปให้ถึงจุดที่มีนักท่องเที่ยวให้ได้ “บางที่ช้างต้องเดินไกลมากเป็นสิบๆ กิโลเมตร ถ้าวันไหนได้เงินน้อยก็จะต้องเดินไกลขึ้น ไกลขึ้น บางทีเดินเกือบสว่าง ถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนั้นต่อไป ช้างจะอายุสั้นลงเพราะทำงานหามรุ่งหามค่ำ ต้องหาทางรีบแก้ไขไม่ให้ช้างเข้าเมือง ไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของการทำมาหากินแบบนี้” ผู้ชำนาญการเรื่องช้างจากสถาบันคชบาลกล่าวแน่นอนว่าภาระการผลักดันช้างออกจากเมืองต้องตกหนักที่กรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร¹⁴ กล่าวว่า ระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานคร หลายสมัย พยายามแก้ปัญหาช้างเหล่านั้น แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันพบว่า จากที่เคยมีช้างอยู่ประมาณ 40,000 ตัว วันนี้เหลืออยู่ในป่าประมาณ 2,000 ตัว และเป็นช้างบ้านหรือช้างเลี้ยงประมาณ 3,000 เชือก ขณะที่จำนวนช้างเร่ร่อนในกรุงเทพฯ ปัจจุบันมีมากถึง 200 เชือก เพิ่มขึ้นหลายเท่า จากสมัยผู้ว่าราชการ จังหวัดพิจิตร มีอยู่ 40 เชือก “ปัญหาช้างเร่ร่อนจากอดีตที่เจ้าของช้างพาช้างมาเดินขายอาหารช้างในเมือง เพราะความจำเป็นเรื่องปากท้องของความชังกับช้าง เปลี่ยนเป็นเรื่องผลประโยชน์ ใช้ช้างสร้างเงิน เป็นธุรกิจอีกรูปแบบหนึ่ง” รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ยืนยันนอกจากนี้รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ยังอ้างถึงรายงานการศึกษาปัญหาช้างของวุฒิสภา พบว่า มีกลุ่มทุนภาคอีสานที่ จ.สุรินทร์ จ.บุรีรัมย์ พาถิ่นกว้านซื้อช้างจากภาคเหนือเพื่อนำช้างมาให้ความชังเขาเดินขายของ เดือนละ 8,000 บาท คนกลุ่มนี้จะมีช้างในครอบครองประมาณ 100 เชือก มีรายได้สูงถึงเดือนละ 1 ล้านบาท ความชังจะหาเงินมาเช่าช้าง เพราะช้างแต่ละตัวทำรายได้เฉลี่ยเดือนละ 30,000-40,000 บาท เมื่อเข้าสู่เมือง หักค่าอาหารช้าง ค่าเบี้ยเลี้ยงเด็กที่เดินตามขายอาหารแล้ว ยังมีเงินเหลือกว่าหมื่นบาทซึ่งเป็นรายได้ที่มาก ขณะที่เจ้าของช้างมือใหม่ไม่เคยได้รับการสืบทอดความรู้เรื่องการเลี้ยงช้าง ไม่เข้าใจนิสัยช้างดี เมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินก็ไม่สามารถควบคุมหรือช่วยเหลือช้างให้ปลอดภัยได้ จึงมีข่าวช้างถูกรถชน

¹³ ไทยโพสต์. “ปัญหา ‘ช้างเร่ร่อน’ วิกฤตกรรมขนาดใหญ่.” สืบค้น 30 เมษายน 2558, จาก <http://talk.mthai.com/topic/404555>.

¹⁴ แหล่งเดิม.

ช่างตม้นอาละวาดทำร้ายคน ช้างเดินตกท่อ เกิดขึ้นอยู่เรื่อยๆ ในพ.ศ. 2552 ดูเหมือนว่าการแก้ปัญหาช้างเร่ร่อนในเมืองจะเป็นจริงเป็นจังมากกว่าครั้งใดๆ มีการเคลื่อนไหวจัดเงิน โดยมีการจัดเสวนาระดมสมองเพื่อหาทางแก้ปัญหา ข้อเสนอก็คือ มีการผนึกกำลังกันระหว่างหน่วยงานที่ดูแลหรือเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องช้างทั้งจากภาครัฐและเอกชน นับรวมได้ประมาณ 23 แห่ง ซึ่งแต่ก่อนเคยทำงานแบบต่างคนต่างทำ ก็รวมตัวกันเป็นภาคีเครือข่ายและเกิดโครงการ “ช้างยิ้ม” ขึ้นมา โดยมีกรุงเทพมหานครเป็นเจ้าภาพหลัก พร้อมกับเปิดโครงการในวันช้างไทย ซึ่งตรงกับวันที่ 13 มีนาคมของทุกปี กรุงเทพมหานครมีนโยบายแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อนให้หมดไปจากพื้นที่ กรุงเทพมหานครภายใน 1 ปี ด้วยวิธีการแก้ปัญหาที่ครบวงจร ซึ่งการผลักดันช้างให้ออกจากกรุงเทพมหานคร เป็นเพียงมาตรการระยะสั้น โดยหลังจาก กรุงเทพมหานครทำหนังสือแจ้งข้อเท็จจริงปัญหาช้างเร่ร่อนไปที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อ กุมภาพันธ์ที่ผ่านมา เห็นว่าเรื่องนี้ต้องมีการตั้งคณะกรรมการทำงานแก้ปัญหาพร้อมกัน น่าดีใจที่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องระดับชาติ เรียกประชุมวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2550 และมีมติให้ผู้ว่าราชการจังหวัดต้นทางควบคุมไม่ให้เจ้าของพาช้างเข้าเมือง และกำชับว่าให้เอาจริงเอาจังซึ่งได้ผลเหลือเชื่อ ตอนนี้อัตราช้างเร่ร่อนในกรุงเทพฯ มีจำนวนลดลงเหลือ 100 กว่าตัว วันนี้ช้างเร่ร่อนประมาณ 100 ตัว กำลังจะถูกกีดกันออกจากพื้นที่ รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร¹⁵ ย้ำว่า ถ้ายังนำช้างเร่ร่อนในกรุงเทพมหานครก็มีข้อบัญญัติเรื่องช้างในพระราชบัญญัติสาธารณสุข ซึ่งนำมาบังคับใช้ในการอายัดช้างครั้งละ 30 วันได้ โดยไม่ต้องรอ พระราชบัญญัติช้าง ที่อยู่ระหว่างขั้นตอนการทำประชาพิจารณา โดยกรุงเทพมหานครจะทำงานร่วมกับกรมปศุสัตว์ จับกุมควาญช้างและอายัดช้าง ซึ่งทำให้วงจรธุรกิจช้างเช่าหยุดชะงัก นายทุนขาดรายได้ ถ้าปล่อยตัวแล้วพวกนี้พาช้างมาหากินอีกก็อายัดอีก อย่งไรก็ตาม กรุงเทพมหานครเตรียมทำงานแก้ปัญหาช้างเร่ร่อน ผ่านวิธีการผสมผสานช่วยดูแลคุณภาพชีวิตของช้างและควาญช้างให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทั้งด้านที่อยู่อาศัยและรายได้ เช่น กรุงเทพมหานครรับซื้อช้างไปปล่อยตามโครงการ “ช้างยิ้ม” โดยเปิดบัญชี “ช่วยชีวิตช้างไปดูแล” รับผิดชอบเงินจากผู้มีจิตศรัทธาผ่านทางธนาคารกรุงไทย สาขาย่อยศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร เลขที่บัญชี 088-0-03418-1 ตั้งแต่วันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ที่ผ่านมา และได้เงินซื้อช้างพังบัวคำจากเจ้าของช้าง ช้างตัวนี้เร่ร่อนขอทาน ดาช้างขวาบอด และส่งไปฟื้นฟูที่ศูนย์ชบาลลำปางเป็นการปลดระวางในช่วงบั้นปลายชีวิต ไม่ต้องเสี่ยงชีวิตขอทานตามถนน ควาญช้างทางองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ จะหางานให้ทำ ตอนนี้อยู่กำลังศึกษาแนวทางเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนช่วยเหลือช้างเร่ร่อนในส่วนของกรุงเทพมหานครต่อไป และจะยังไม่ปิดบัญชี ขณะนี้มีควาญเจ้าของ

¹⁵ แหล่งเดิม.

ช้างที่ประสงค์ขายช้าง 3 ตัว เพราะแบกรับค่าใช้จ่ายในการดูแลไม่ไหว และยังมีกลุ่มความทุกข์จังหวัดสุรินทร์เจ้าของช้าง 13 ตัว แจกกับทางกรุงเทพมหานครว่า อยากกลับบ้านที่สุรินทร์ กทม. ก็รับเป็นเจ้าภาพจะเจรจากับทางจังหวัดในเดือนกันยายน พ.ศ. 2550 เพื่อเตรียมความพร้อมหาพื้นที่ให้ช้างอยู่อาศัยและมีรายได้ สำหรับความทุกข์คนอื่น ๆ เป็นความทุกข์จริงๆ ที่นำช้างเลี้ยงที่เป็นมรดกของครอบครัวมาเดินขายของเพื่อช่วยหารายได้ ไม่อยากเข้าสู่วงจรเร่ร่อนและถูกกดดันออกจากพื้นที่ ยังมีโครงการต่างๆ เช่น โครงการขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ที่พร้อมรับความทุกข์และช้างเข้าทำงาน ซึ่งเป้าหมายที่จะรับช้างเข้าโครงการสูงถึง 1,000 เชือก ทำงานในพื้นที่ป่า 200 แห่งแห่งละ 5 เชือก หรือโครงการปางช้างรับช้างมาแสดง จะเป็นการแสดงช้างแสนรู้หรือแสดงการชักลากไม้ โครงการรองรับช้างได้ประมาณ 1,000 ตัว ถ้าแก้ปัญหาด้วยวิธีการนี้จะไม่ทำให้ช้างเร่ร่อนขายของในกรุงเทพฯ ไปโผล่แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น ชลบุรี ระยอง ภูเก็ต ฯลฯ ถ้าจังหวัดและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนำมามาตรการที่ทาง กรุงเทพมหานคร ทำงานอยู่ไปประยุกต์ใช้ โอกาสที่จะบรรเทาหรือแก้ปัญหาช้างเร่ร่อนจะเพิ่มขึ้น ที่สำคัญตอนนี้เรื่องช้างมีการทำงานร่วมกันประสานงานต่างจากเดิมที่ต่างฝ่ายต่างทำ เชื่อว่าถ้าทุกฝ่ายตั้งใจช่วยกันคนละไม้คนละมือ สถานการณ์ช้างจะดีขึ้น ถึงจะมีทางออก แต่ก็เป็นการแก้ปัญหาที่ยังไม่มีหลักประกันว่าจะยั่งยืน เพราะตราบดีที่รายได้จากการเร่ร่อนในเมืองใหญ่ ยังทำรายได้ดีกว่าการทำงานรูปแบบอื่นๆ มีหน้าช้างยังมีนายทุนเจ้าของช้างที่มีช้างน่ารักๆ เชือก ต้องสูญเสียผลประโยชน์ปีละนับ 10 ล้านบาทความเป็นไปได้ที่ช้างจะกลับเร่ร่อนในเมืองก็มีสูง ผู้อำนวยการสถาบันคชบาลแห่งชาติ หน่วยงานในสังกัด องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้กล่าวว่า¹⁶ สาเหตุที่แก้ปัญหาช้างเร่ร่อนไม่สำเร็จสักที เพราะยังไม่มีกฎหมายเรื่องช้างโดยตรง ปัจจุบันปัญหาช้างมีกฎหมายของหลายหน่วยงานเกี่ยวข้อง แต่กระจัดกระจายไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อาทิ กรมปศุสัตว์ กรุงเทพมหานคร สาธารณสุข กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีหน้าซ้ำบดทอนโทษปรับยังน้อยนิด เช่น กฎหมายของกรุงเทพมหานคร ปรับเพียง 100-200 บาทเท่านั้น ก็ปล่อยช้างกลับไปเดินใหม่ หรือในพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ที่จะนำมาใช้ก็จะมิบดทอนโทษแค่จับช้างไปได้แค่ 30 วัน หลังจากนั้นก็ต้องปล่อยตัวออกมา ช้างก็จะกลับมาหากินในเมืองดังเดิมในประเด็นนี้ ปัจจุบันในพระราชบัญญัติของกรมปศุสัตว์ ระบุว่า ช้างนั้นเป็นสัตว์พาหนะไม่ต่างจากวัว ควาย การตีความเช่นนี้ ทำให้สถานภาพของช้างแยกจาก วัว ควาย ซึ่งเป็นสัตว์เศรษฐกิจเสียอีก เพราะทำให้คนสามารถปล่อยปละ ทอดทิ้งไม่เลี้ยงดู ป่วยไข้ไม่มีการรักษา หรือปล่อยให้ช้างอดอยากตายได้ต่างๆ ที่ช้างมีความแตกต่างจากวัว ควาย แต่ได้รับการดูแลน้อยกว่า ดังนั้นจึงต้องมี พระราชบัญญัติช้างขึ้นมามี

¹⁶ แหล่งเดิม.

และยกฐานะของช้างขึ้นเป็นสัตว์สัญลักษณ์ของชาติ โดยการจดทะเบียนช้างอย่างเป็นระบบ และกฎหมายดังกล่าวไม่ได้ควบคุมช้างอย่างเดียว แต่ยังมีข้อกำหนดไปถึงเจ้าของและควาญช้างด้วย

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ พระราชบัญญัติช้าง อยู่ระหว่างการร่าง ซึ่งเร็วๆ นี้อาจจะมีกฎหมายที่ดูแลช้างออกมาอีกฉบับ ที่ว่าด้วย “มาตรฐานควาญช้าง” ซึ่งกฎหมายฉบับนี้จะออกโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยมีองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เป็นที่ปรึกษา เนื้อหาสาระว่าด้วยการควบคุมคุณภาพชีวิตของช้างที่เข้าไปอยู่ในปาง อุทยานแห่งชาติฯ หรือแสดงโชว์ตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ว่าจะต้องได้รับอาหาร การดูแลรักษาพยาบาล หรือทำงานลักษณะไหนที่ไม่เป็นการทรมานสัตว์

“ถ้าเราผลักดันช้างให้ออกจากเมืองใหญ่ ช้างก็ต้องไปอยู่ตามปาง สถานที่ท่องเที่ยวแสดงโชว์ ซึ่งการดูแลช้างควาญช้างจะต้องมีมาตรฐาน เพราะหากไม่มีกฎหมายออกมา ก็จะทำให้ช้างมีสภาพหนีเสือปะจระเข้ จากต้องเดินไกลๆ ในเมือง มาทำงานหนักในปางช้าง แทน ถึงจะมีพระราชบัญญัติฉบับมาตรฐานควาญช้าง แต่ทั้งหมดทั้งปวงที่คิดว่าจะทำให้คุณภาพชีวิตของช้างดีขึ้นก็ต้องอาศัย พระราชบัญญัติช้าง ที่รอกการผลักดันจากหลายฝ่าย รวมทั้งสังคมที่คงไม่อยากจะเห็นมนุษย์เอาเปรียบช้างที่เป็นสัตว์ตัวใหญ่ แต่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายกำลังจับตามองกันมากที่สุด เพราะมองดูแล้วรู้สึกเอือมระอามากกว่าที่จะสงสารช้าง และช้างส่วนใหญ่ที่เข้ามาเดินจะมาจากจังหวัดสุรินทร์มีคนควบคุมหรือควาญช้างเป็นชาวภูยกุย สาเหตุหรือบ่อเกิดที่คนนำช้างมาเดินเร็วในเมืองใหญ่ของชาว จ.สุรินทร์ พอสรุปได้ดังนี้

1) เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือ อาชีพทำนา อาชีพรองคือการค้าเลี้ยงช้าง เพราะการทำนาเป็นอาชีพที่มีการสืบทอดต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งโดยปกติชาวบ้านจะทำนาในฤดูฝน แล้วในฤดูร้อนก็ยังมีการทำนาแข่งที่บริเวณป่าบุง ทำริมฝั่งแม่น้ำมูลด้วย และสำหรับผู้เลี้ยงช้างจากแต่เดิมไม่เคยออกไปเที่ยวขายของตลอดท้องช้างในฤดูฝนเพื่อหยุดพักการทำนากลับต้องเป็นไปออกไปกับช้างทุกฤดูกาล ด้วยเหตุผลที่ว่า การทำนาในปัจจุบัน จะทำให้เกิดความยากจนและเป็นหนี้สิน ดังนั้น การออกไปเที่ยวกับช้างเป็นการหาเงินมาช่วยเหลือจุนเจือครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

2) กรมป่าไม้มีโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้และโครงการปลูกไม้โตเร็ว ซึ่งต้นไม้ที่ได้นำมาปลูกคือ ต้นยูคาลิปตัส และเป็นพืชที่ช้างไม่สามารถกินเป็นอาหารได้ เป็นผลให้อาหารช้างลดลงเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการพาช้างมาเดินเร็วตามสถานที่ต่างๆ ในเมืองใหญ่ เป็นทางออกทางหนึ่งที่จะช่วยชดเชยในเรื่องอาหารช้างที่สูญหายไป หรือแม้แต่ในเรื่องพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นป่าสาธารณะหลังจากรมีการสร้างเขื่อนลำน้ำมูลบน จนกระทั่งในปี 2531 ก็ถูก

นายทุนและผู้มีอิทธิพลของจังหวัดสุรินทร์หลายรายเข้ามากรุงเทพฯ เพื่อปลุกต้นยุคาลิปตัส เพื่อเอาใจรัฐบาลในการปลูกพืชเศรษฐกิจอีกเช่นกัน โดยมีทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้และเจ้าหน้าที่กรมที่ดินรู้เห็นเป็นใจ มีการตัดไม้โค่นป่าธรรมชาติ รวมถึงต้นไม้ที่เป็นอาหารช้างลงอย่างราบคาบ ทำให้ชาวบ้านตาต้อๆ ที่ไม่มีกินอยู่แล้ว แทบจะไม่เหลืออะไรเลย จึงจำต้องพาช้างเดินทางกินในเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานคร เพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัวและส่งลูกเรียนหนังสือให้สูงขึ้น ประกอบภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจทำให้คนจนอยู่แล้วยังยากเข็ญเข้าไปอีก

นอกจากเหตุผล 2 ประการข้างต้น ยังมีเหตุผลที่ความทุกข์ทุกคนมีความคิดเห็นเหมือนกันหมดที่ต้องนำช้างเข้ามาเดินเร่ร้อนในเมืองคือ เพราะปัญหาความแห้งแล้งที่บ้านเกิด และคำตอบสุดท้ายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ “เลี้ยงช้างไว้ที่บ้านไม่มีรายได้อะไร ช้างก็ไม่ได้กิน คนก็ไม่ได้กิน จึงต้องนำช้างมาเดินเร่ร้อน” ได้มูมมอถึงเหตุผลอีกประการคือ เนื่องจากความทุกข์ไม่ได้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนเท่าที่ควร โดยความทุกข์ส่วนใหญ่ได้เรียนแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทำให้การที่จะนำไปสมัครงานหรือทำงานค่อนข้างลำบาก แต่พวกเขามีความสามารถพิเศษคือ พูดยับช้างรู้เรื่องหรือคุยกับช้างได้ เป็นปัญหาในส่วนของความทุกข์ที่ต้องการเงินเลี้ยงครอบครัว ส่งให้ลูกเรียนหนังสือ ส่วนอาชีพทำนา ปีหนึ่งทำได้แค่สองครั้ง แต่การเก็บเกี่ยวก็ไม่คุ้ม โคนกคราคา ผลสุดท้ายต้องนำช้างเข้ามาเดินเร่ร้อนหากินในกรุงเทพฯ

มีมูมมอว่า ช้างเดินเร่ร้อนในเมืองใหญ่มีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะช้างกลุ่มหนึ่งที่เคยเข้ามาเดินเร่ร้อนในกรุงเทพมหานคร เคยถูกว่าจ้างมาแสดงเป็นครั้งคราวแล้วกลับไปบอกเล่าต่อๆ กันไปแถวบ้านนอกกว่ามากรุงเทพมหานคร สนุกอย่างไร คนที่ไม่เคยมาเวลาเจอกันก็พูดคุยและมีจินตนาการร่วมกัน ละอยากเข้ามาเดินในกรุงเทพฯ เพราะสถานที่ท่องเที่ยวเยอะ ได้เปิดหูเปิดตาหาเงินได้ ง่ายกว่าชนบท ชุมชนหนาแน่นกว่า ไม่เหมือนกับชนบทที่ไม่ค่อยมีคนเท่าไร เพราะแต่ละหมู่บ้านห่างกันเป็นกิโลเมตร

ความทุกข์ที่ได้นำช้างเข้ามาเดินในเมือง เพื่อหารายได้จากการขายอาหารจำพวกกล้วย อ้อย และถั่ว เพื่อนำมาใช้คนซื้อแล้วป้อนให้ช้างกิน หรือจากการขายงาช้างและสลักจำพวกกำไล แหวน แหวนหางช้างและจากการลอดท้องช้างสะเดาะเคราะห์เพื่อความเป็นสิริมงคล โดยช้าง 1 เชือก สามารถทำได้รายเฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 30,000 - 50,000 บาท และบางรายสามารถทำรายได้สูงสุดถึง 150,000 บาทต่อเดือน เนื่องจากรายได้ดังกล่าวเป็นรายได้ที่ตีพอสมควร ปัจจุบันจึงกลายเป็นธุรกิจ โดยมีนายทุนปล่อยเงินกู้ให้กับความทุกข์ เพื่อซื้อช้างนำไปหารายได้และนำรายได้ผ่อนชำระหนี้สินจนหมด ต่อมาเมื่อช้างได้เดินเข้ามาหากินตามเมืองใหญ่แล้วก็ต้องประสบพบกับปัญหาต่างๆ นานาประการ นับตั้งแต่ปัญหาในเรื่องอุบัติเหตุ เพราะช้างเหล่านี้มักเดินสัญจรไปมาบนท้องถนนในเวลากลางคืน เพราะอากาศเย็นและมีผู้คนเยอะกว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามสถาน

เจริญรุ่งเรืองที่เปิดตอนกลางคืนเช่น RCA ย่านพัฒนาพงษ์ พัทยา สุขุมวิท เป็นต้น และสามารถทำรายได้ดีกว่ากลางวัน ในท่ามกลางขบวนการที่ขับแข่งกันอย่างเอาเป็นเอาตายของถนนในกรุงเทพฯ ประกอบกับผิวหนัง สีด้านคำสนิทของช่างที่ธรรมชาติได้สร้างขึ้นมา เพื่ออำพรางตัวให้เข้ากับ สุ่มทุมพุ่มไม้และความร่วมมือของผืน ซึ่งนอกจากจะไม่สามารถใช้ประโยชน์อะไรในเมืองแล้ว ยังเป็นภัยแก่ตัวช่างเองที่ผู้ขับขี่ยานพาหนะมองไม่เห็นช่าง ก่อให้เกิดอุบัติเหตุช่างถูกรถชนอยู่เสมอ และโศกนาฏกรรมต่อช่างมามากมายนับไม่ถ้วน ถึงแม้ว่าเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพฯ จะมีกฎหมายที่ ขอบังคับห้ามนำช่างเข้ามาเดินเร่ร่อน แต่ภาพเช่นนี้ก็ยังมีให้เห็นอยู่ไม่ขาด หรือในกรณีที่ช่างเดิน บาทวิถีแล้วเกิดเหยียบฝาท่อระบายน้ำ ซึ่งไม่สามารถรับน้ำหนักของตัวช่างได้ จึงเกิดกรณีช่างตกท่อ และปัญหาเกี่ยวกับมูลของช่างที่ทำให้เกิดความสกปรกทั่วไปบนท้องถนน ซึ่งทางกรุงเทพฯ ก็ต้อง เชื้อมูลช่างถึงวันละประมาณ 300 กิโลกรัมต่อเชือก สำหรับปัญหาเรื่องนี้ตามเทศบัญญัติของ กรุงเทพฯ เจ้าหน้าที่เทศกิจสามารถเปรียบเทียบปรับทำความผิดเรื่องความสะอาด โดยมีโทษปรับ 500 บาท เพราะพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 มาตรา 14¹⁷ ที่ได้ระบุไว้ว่า ห้ามมิให้ผู้ใดปล่อยสัตว์ นำสัตว์ หรือจูงสัตว์ไปตามท้องถนน และมีได้ขจัดมูลดังกล่าวให้หมดไป แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ได้จับกุม เจ้าของช่างหรือควาญช่างมักอ้างว่า เป็นช่างบ้านหรือช่างเถียง ซึ่งตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ได้บัญญัติไว้ให้ช่างเป็น สัตว์พาหนะเช่นเดียวกับ วัว ควาย ที่สามารถเดินไปมาบนท้องถนนได้แต่ต้องเป็นช่างที่ได้ จดทะเบียนเป็นสัตว์พาหนะซึ่งมีอายุตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป ดังนั้นช่างที่มีอายุต่ำกว่า 8 ปี จึงไม่สามารถ นำไปเดินบนท้องถนนได้

เพิ่มมลพิษให้แก่ช่าง มลพิษจากฝุ่น โลหะหนักในอากาศ ทำให้เกิดความผิดปกติใน ระบบทางเดินหายใจของช่าง แสงจ้าและฝุ่นที่บอบลอาจรคายเคืองตา ทำให้เกิดแผลที่กระจกตา เกิดอาการติดเชื้องจนทำให้ช่างตาบอดได้ ส่วนมลพิษทางเสียงอาจทำให้ช่างตกใจ วังเตลิดไปทำให้ เกิดความเข้าใจผิดว่าช่างตกมันและต้องจบชีวิตลงด้วยการถูกวิสามัญฆาตกรรม

คุณภาพอาหาร อาหารที่ให้ช่างอาจเน่า หรือมีสารพิษปนเปื้อน เช่น ยาฆ่าแมลง ทำให้ เกิดความผิดปกติต่อระบบทางเดินอาหารของช่าง เป็นอันตรายต่อสุขภาพของช่าง

ผลร้ายต่อคน บางครั้งการแสดงออกโดยรู้ไม่ถึงการณ์อาจเกิดผลเสีย เช่น การเข้าไป ทางด้านหลังของช่าง การยื่นอาหารแบบหลอกล่อ อาจถูกช่างทำร้ายจนเสียชีวิตได้

การลักลอบล่าช่างป่า การใช้ช่างแสดงละครนั้น ทำให้เกิดการลักลอบล่าช่างป่า เพื่อนำ ลูกช่างมาฝึกแสดง ลูกช่างยังมีอายุน้อยและยังไม่หย่านม อาจเสียชีวิตระหว่างการขนส่ง และ

¹⁷ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535, มาตรา

ระหว่างการฝึกถูกช้างได้ถูกฝึกในท่าฝืนธรรมชาติ เช่น หกสูง ใต้บนสะพานไม้แผ่นเดียว ยืนบนถังน้ำมัน ฯลฯ อาจทำให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นจนช้างได้รับบาดเจ็บ พิกัด หรือเสียชีวิตลงระหว่างการฝึก

ประกาศห้ามนำช้างเข้ามาเร่ร่อนใน กรุงเทพฯ อีกทำให้ความทุกข์เกิดความไม่พอใจจนเกือบเกิดการประท้วงโดยมีการเขียนลงบนป้ายผ้าว่า “วันนี้คล้ายของท่าน อดีตกาลเคยกู่ชาติ” ใครเห็นแล้วก็แทบสะอึก พุดไม่ออก เพราะในอดีตกษัตริย์ไทยได้ใช้ช้างออกไปทำศึกสงคราม กอบกู้ชาติ และได้รับยศถาบรรดาศักดิ์ แต่การที่กรุงเทพมหานครได้ประกาศมาตรการเช่นนี้ ดูเหมือนความทุกข์จะไม่กลัวเท่าไร อาจเป็นเพราะกลัวอดตายมากกว่า

กรุงเทพมหานครได้จำแนกประเด็นปัญหาหลักเกี่ยวกับช้างเร่ร่อนออกเป็น 6 ประเด็นคือ

1) ปัญหาความแออัด ความยากจน การบุกรุกทำลายป่า และการทำลายแหล่งพืชอาหารช้างในป่า

2) สภาพความเป็นอยู่ของช้างและคนเลี้ยงช้างที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาจากภาครัฐอย่างจริงจัง

3) การแก้ไขปัญหาโดยเลือกปฏิบัติต่อกฎหมาย ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่สิ้นสุดลง

4) การขาดมาตรการที่เข้มงวดและขาดการประสานงานที่รัดกุมจากหน่วยงานต่างๆ

5) ความขัดแย้งในเชิงความคิดของหน่วยงานที่เข้าร่วมแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อน

6) การขาดความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหากลุ่มคนเลี้ยงช้าง ที่มีกให้ความสำคัญกับเรื่องผลประโยชน์มากกว่าความตั้งใจจริงที่จะร่วมกันแก้ไขต้นเหตุปัญหาอย่างจริงจัง

จากการศึกษาพบว่าปัญหาสิ่งปลูกสร้างจากมูลสัตว์เกิดขึ้นหลายสาเหตุด้วยกัน โดยเฉพาะปัญหาช้างเร่ร่อนเจ้าของช้างหรือความทุกข์ช้างมักอ้างว่าเป็นช้างบ้านหรือช้างเลี้ยง ซึ่งตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ได้บัญญัติไว้ให้ช้างเป็นสัตว์พาหนะเช่นเดียวกับ วัว ควายที่สามารถเดินไปมาบนท้องถนนได้ ปัญหาช้างเร่ร่อนถือเป็นปัญหาหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทัศนวิสัยการจราจร ปัญหาช้างอาละวาดทำร้ายคน ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาแก่ตัวช้างเนื่องจากต้องอาศัยอยู่ในที่ๆ ไม่ใช่ที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึงออกกวาดจับกุมช้างเร่ร่อนในพื้นที่ของแต่ละเขต ผู้ที่พบเห็นช้างเร่ร่อนไม่ควรให้การสนับสนุนด้วยการซื้ออาหารช้างจากความทุกข์ช้าง เพราะนอกจากจะเป็นการสนับสนุนให้ความทุกข์ช้างกระทำความผิดแล้ว ยังเป็นการทรมานสัตว์อีกด้วย ช้างเร่ร่อนเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานานมาจากขบวนการหากินกับช้างจากที่ช้างเคยอาศัยอยู่ได้ร่มเงาของป่าไม้ มีชีวิตแบบพึ่งพิงป่าไม้ แต่ปัจจุบันช้างกลับต้องมาเดินบนถนนคอนกรีตและกลายเป็นเพียงเครื่องมือในการขอกทานให้กับบรรดาเหล่าความทุกข์ช้าง และเพื่อไม่ให้เป็นที่สะดุดตามากนัก เราจึง

มักจะพบแต่ลูกช้างที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ซึ่งอาหารที่ความชุ่มชื้นจัดเตรียมไว้สำหรับช้างคืออ้อยที่เริ่มเปลี่ยนเป็นสีแดง (เป็นลักษณะของอ้อยเน่า) หรือผลไม้อื่นๆ ที่เริ่มเสื่อมสภาพ และอาหารดังกล่าวยังส่งผลเสียและไม่เพียงพอกับความต้องการของช้างที่เป็นสัตว์ขนาดใหญ่อีกด้วย

จากการศึกษาพบว่าปัญหาการเคลื่อนย้ายช้างเลี้ยงเมื่อช้างเลี้ยงเป็นของเอกชน ช้างเลี้ยงจึงสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างอิสระเสรีและกฎหมายในส่วนนี้ยังกระจายไปอยู่ในของพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 วัตถุประสงค์คือเพื่อป้องกันการเกิดโรคระบาดในสัตว์เท่านั้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการควบคุมเคลื่อนย้ายช้างเลี้ยงถูกควบคุมตามพระราชบัญญัตินี้ นี้เท่านั้น และยังส่งผลให้ปัญหาอื่นตามมาเช่น ปัญหาช้างเร่ร่อน ปัญหาสิ่งปฏิกูลจากมูลช้าง และปัญหาสุขภาพช้างตามมาอีกด้วย ฯลฯ และในส่วนของพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บังคับเกี่ยวกับช้างเลี้ยงโดยตรงจะเห็นได้ว่า ยังไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเร่ร่อนเรื่องการเคลื่อนย้ายช้างได้เลย ช้างเลี้ยงเวลาเคลื่อนย้าย ก็จะใช้เพียงกฎหมายตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 บังคับในเรื่องของการเกิดโรคระบาดเท่านั้น ดังนั้นเมื่อมีแค่การตรวจสอบโรคระบาดแล้วเคลื่อนย้ายได้ จะส่งผลเสียให้เกิดการลักลอบการเคลื่อนย้ายช้างเลี้ยงออกนอกพื้นที่ได้อย่างง่ายดาย เนื่องจากไม่สามารถตรวจสอบรายละเอียดอย่างอื่นได้เลย

4.4 มาตรการการใช้งานช้างเลี้ยง

ปัจจุบันนี้ ช้างถูกใช้งานอย่างไม่เป็นธรรม เช่น ประกอบธุรกิจทำไม้ผิดกฎหมาย ช้างที่ถูกนำมาใช้ในธุรกิจที่ผิดกฎหมายนี้มักพบปัญหาต่างๆ เช่น การบังคับให้ทำงานหนัก การใช้ไฟเผาถิ่นช้างเพื่อกระตุ้นให้ช้างลากซุง การลงโทษช้างอย่างรุนแรง ช้างเหล่านี้ไม่ได้รับการพักผ่อน สุขภาพทรุดโทรม มีบาดแผลติดเชื้อ บางเชือกอาจมีปัญหาที่ตา น้ำตาไหลมาก หรือตาบอด

การให้ช้างกินยาแอมเฟตามีน หรือยาบ้า โดยการผสมในอาหารของช้าง เพื่อให้ช้างทำงานได้มากขึ้น เมื่อใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน ช้างก็เกิดอาการติดยา เมื่อไม่ได้รับยาจะมีอาการอาเจียน เบื่ออาหาร ว่างซึม ไม่มีแรง และเกิดปัญหาที่ตับและไต ทำให้ช้างเสียชีวิตในที่สุด หรือการใช้ช้างตกมัน หรือช้างดุร้ายที่เคยฆ่าคนทำงาน เนื่องจากช้างตกมันจะมีกำลังมากกว่าปกติ ส่วนช้างที่เคยฆ่าคน ความรู้ช้างมักหนีการจับกุม หรือถูกช้างฆ่าตายไปแล้ว ราคาจะถูก ช้างกลุ่มนี้อาจฆ่าคนได้อีก ซึ่งมักใช้การแก้ปัญหามาโดยการยิงทิ้ง เป็นต้น

4.4.1 ปัญหาการทารุณช้าง

เนื่องจากจากการใช้งานช้างหนัก ให้ช้างแสดงท่าทางที่ไม่เหมาะสมต่างๆ เพื่อเอาประโยชน์จากตัวช้างมาหารายได้ จะขอยกตัวอย่างมาตราในประมวลกฎหมายอาญาที่ได้บัญญัติการใช้งานสัตว์ไว้ในมาตรา 382 ผู้ใดใช้ให้สัตว์ทำงานจนเกินสมควรหรือใช้ให้ทำงาน อันไม่สมควร

เพราะเหตุที่สัตว์นั้นป่วยเจ็บ ชราหรืออ่อนอายุ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ จะเห็นได้ว่ามีโทษทางอาญาน้อยเกินไป จึงทำให้คนไม่เกรงกลัว และพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ไม่ได้มีการกำหนดโทษเช่นนี้ไว้เลยด้วยซ้ำ ทำให้ช้างบ้านไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายอาญา อีกทั้ง พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ บัญญัติว่า “สัตว์” หมายความว่า สัตว์ที่โดยปกติเลี้ยงไว้เพื่อเป็นสัตว์บ้าน สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้งาน สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นพาหนะ สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นเพื่อน สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหาร สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้ในการแสดง หรือสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้ในการอื่นใด ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมิใช่เจ้าของหรือไม่ก็ตาม และให้หมายความรวมถึงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ยังไม่มีความคลุมเครือในเรื่องของช้างเลี้ยงอยู่ว่าจะจัดเป็นสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์ตามธรรมชาติ จึงขัดแย้งกันกับพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 เช่นการนำช้างมาใช้ในกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวเนื่องจากธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นเพียงธุรกิจเดียวที่ช่วยให้ช้างได้งานทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่น่าเสียดายที่ช้างในกลุ่มนี้มีจำนวนน้อย อาจเนื่องมาจากมีค่าตอบแทนที่ได้ในแต่ละเดือนน้อยและต่ำกว่าการลากไม้ผิดกฎหมายเสียอีก ทั้งยังมีตลาดที่รองรับในธุรกิจการท่องเที่ยวก็น้อย และยังมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว สวัสดิภาพของช้างในการทำงาน เช่น การให้ช้างไต่ที่ลาดชันที่อาจดูสนุก น่าตื่นเต้น แต่มันเป็นเรื่องที่ลำบากของช้างที่เป็นสัตว์ใหญ่และมีน้ำหนักมากจึงเป็นการที่ดูแล้วเหมือนเป็นการใช้แรงงานช้างอย่างทารุณ ในส่วนของกฎหมายตาม พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ในเรื่องของการคุ้มครองช้างเลี้ยงในเรื่องของการใช้งานช้างเลี้ยงยังไม่มียกเว้นบัญญัติไว้ชัดเจนว่าการใช้งานขนาดไหนถึงเรียกว่าเป็นการใช้งานอย่างทารุณ การนำช้างมาแสดงละครเร่ส่วนใหญ่จะลักลอบล่าช้างป่าที่เป็นลูกช้างอายุน้อยและยังไม่หย่านม เพื่อนำมาทำการฝึกแสดง ทำฝึกมักเป็นท่าที่ฝืนธรรมชาติของช้าง มีความเสี่ยงสูง เช่น ไต่ถังน้ำมันหกดสูง การไต่บนสะพานไม้แผ่นเดียวหรือดีดลึงกา เป็นต้นซึ่งท่าแบบนี้มนุษย์เองก็ทำไม่ได้ยากหรือทำไม่ได้เลย แล้วทำไมถึงไม่คิดถึงตัวช้างที่ใหญ่โตขนาดนั้นบ้าง ซึ่งผู้ชมอาจได้รับความสนุกสนานดู แล้วลืมนกัน เกิดความเพลิดเพลินไปแค่ชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น แต่หารู้ไม่ว่าช้างที่แสดงอยู่จะมีความสุขกับการแสดงในท่าที่ผิดธรรมชาติเช่นนี้หรือไม่ เหตุการณ์เหล่านี้มักได้รับการตำหนิจากชาวต่างชาติว่า เป็นการทารุณสัตว์ นอกจากนี้ช้างในกลุ่มนี้ยังจะต้องเดินทางไปไหนต่อไหนเพื่อทำการแสดงให้คนได้ชมกันตามสถานที่ต่างๆ เป็นการเพิ่มความเสี่ยงอันตรายที่จะเกิดอุบัติเหตุอีกทางหนึ่ง ตัวอย่างเช่น กรณีของลูกช้างน้อยอันนี้ เพศเมีย อายุ 2 ปี ของคณะละครช้างดอกคินโชว์ ซึ่งประสบอุบัติเหตุถูกรถบรรทุกชนได้รับบาดเจ็บที่จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2536 จนกระดูกเชิงกรานหักและเสียชีวิตในภายหลัง บางครั้งกลุ่มแสดงเหล่านี้ก็ได้้นำช้างออกแสดงยังต่างประเทศและในการ

จดทะเบียนตัวรูปพรรณก็ไม่ถูกต้อง และการใช้ช่างประกอบธุรกิจผิดกฎหมาย จากแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์ช้างเอเชียในประเทศไทย ได้พบว่าช่างในกลุ่มอาชีพนี้เป็นกลุ่มอาชีพที่ใหญ่ที่สุดของช่างเลี้ยง ซึ่งมักเป็นช่างที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออก เจ้าของเคยทำไม้มาก่อนหรือมีนายทุนเข้ามาทำการซื้อช่างเพื่อนำไปประกอบธุรกิจดังกล่าว อีกทั้งยังมีการว่าจ้างความรู้อาชีพช่างมาจ้าง ช่างจึงมีการดำเนินการอย่างเป็นขบวนการเป็นการแสวงหาผลประโยชน์กันระหว่างเอกชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบางกลุ่ม การทำไม่ผิดกฎหมาย นอกจากจะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติแล้วยังมีผลกระทบต่อช่างโดยตรง ช่างถูกทารุณกรรม โดยถูกลงโทษอย่างรุนแรงและบังคับให้ทำงานหนัก เช่น ใช้ไฟเผาถิ่นช่าง เพื่อให้ลากซุง ทำงานหนักช่างไม่ได้รับการพักผ่อนเท่าที่ควร แต่เมื่อช่างเกิดการบาดเจ็บหรือเจ็บป่วยขึ้นมา ความรู้อาชีพช่างก็ไม่ได้รับผิดชอบที่จะดูแลเอาใจใส่ช่างมากนัก ปล่อยให้เกินกว่าจะเยียวยารักษาได้ จนถึงขั้นเสียชีวิตและในที่สุดการลงโทษช่างอย่างรุนแรงยังทำให้ช่างมีพฤติกรรมที่ฝังใจอีกด้วย การให้ช่างกินยาบ้า เพื่อให้ช่างทำงานได้มากขึ้น ซึ่งเจ้าของช่างหรือความรู้อาชีพช่างมักจะใส่ยาบ้าไว้ในอาหาร เช่น ข้าวเหนียวหรือมะขามเปียก และเมื่อช่างกินติดต่อกันเป็นเวลานานก็จะเกิดการเสพติด ถ้าไม่ได้รับยา ก็จะแสดงอาการออกมา เกิดปัญหาแก่วัยวะสำคัญ จนทำให้เสียชีวิตในที่สุด นอกจากนี้ เมื่อช่างเกิดอาการตม้น เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปจับกุม ความรู้อาชีพช่างก็ทิ้งช่างหนีไปและเมื่อช่างสบตากับมนุษย์ก็จะทำร้ายหรือฆ่าความรู้อาชีพช่าง ซึ่งเป็นอันตรายต่อสวัสดิภาพและทรัพย์สินของประชาชน ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถยึดช่างเป็นของกลางได้ ช่างที่มีอยู่ในธุรกิจนี้ประมาณ 1,500-2,000 เชือก และมีการซื้อขายเปลี่ยนมืออยู่ตลอดเวลา

รัฐบาลควรหันมาดูแลปัญหาเรื่องช้างไทยและช่วยแก้ไขอย่างจริงจังกว่านี้ เพราะช้างไทยมีจำนวนลดลงอย่างมาก ที่ผ่านมามีไม่ได้รับการดูแลจากรัฐบาล โดยเฉพาะงบประมาณต้องให้มากขึ้นถามว่าที่เองงบประมาณไปสร้างรถไฟฟ้าตั้งมากมาย ทำไมไม่ให้ได้กองทุนอาหารช้าง ขณะนี้มีงบประมาณ ซึ่งปัจจุบันช้างป่า อยู่อย่างลำบากขึ้นทุกวัน ถูกล่าเพื่อการค้าและการท่องเที่ยว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเสวยพระทัยทุกครั้งที่มีเหตุเกี่ยวกับช้าง เพราะทรงห่วงช้างและไม่ต้องการให้เกิดเหตุการณ์อย่างนี้แก่ช้างไทยอีก เพราะเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองที่คนไทยทุกคนต้องช่วยกันรักษา และปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาด้านสุขภาพของช่างเลี้ยงการรักษาพยาบาลด้านสุขภาพของช่างนั้น นับว่าเป็นเรื่องที่ซับซ้อน และมีลักษณะพิเศษ เนื่องจากช่างมีสรีระที่ต่างจากสัตว์ชนิดอื่น คือ มีร่างกายที่ใหญ่โต มีน้ำหนักมาก จึงต้องอาศัยเครื่องมือพิเศษในการรักษา ตลอดจนวิธีการรักษาพยาบาลที่ต่างจากสัตว์ชนิดอื่น ดังนั้นอุปสรรคส่วนใหญ่ของสัตว์แพทย์ที่เกี่ยวข้องกับช่างก็คือ การขาดอุปกรณ์และเวชภัณฑ์สำหรับใช้เฉพาะช่าง เช่น ยาสลบสำหรับช่างที่ออกฤทธิ์เร็วบางชนิดไม่อาจหาได้ในประเทศไทย ตลอดจนเครื่องควบคุมช้างขนาดใหญ่ และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้เรื่องการรักษาพยาบาลช่าง โดยเฉพาะนอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เจ้าของ

ช่างไม่นำช่างที่เจ็บป่วยมาทำการรักษากับสัตว์แพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนี้ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ความไม่คุ้มค่าในการเลี้ยงช่างเพื่อการใช้งาน สาเหตุอีกประการหนึ่งคือ อาการเจ็บป่วยของช่างที่เกิดจากการนำช่างไปทำงานผิดกฎหมาย เช่น การซักตากไม้เดือนการนำช่างไปเร่ร้อน ดังนั้น เมื่อช่างได้รับบาดเจ็บจึงไม่นำไปรักษาเนื่องจากกลัวความผิด ปัญหาช่างป่วยและล้มตายนั้น ส่วนใหญ่เนื่องจากช่างไม่ได้ไปอยู่ในที่ๆ เหมาะสม เมื่อช่างเจ็บป่วยเจ้าของช่างก็ไม่วางใจสถานที่ที่จะติดต่อเพื่อรักษาช่างได้ทันทั่วๆ ทำให้ช่างบางเชือกต้องล้มตายโดยไม่ได้รับการรักษาพยาบาลที่ถูกต้อง

ปัญหาการผสมพันธุ์ สภาพการเลี้ยงช่างในปัจจุบันความช่างมักเลี้ยงช่างของตนโดยแยกจากช่างตัวอื่นๆ เพื่อลดปัญหาการแย่งอาหาร และการต่อสู้ระหว่างช่าง บางพื้นที่นิยมเลี้ยงเฉพาะช่างเพศเมีย เนื่องจากมีปัญหาการตกมันน้อย หรือการใช้ช่างทำงานตลอดวัน ทำให้ช่างไม่มีโอกาสในการจับคู่ผสมพันธุ์

อนึ่ง ระหว่างที่ช่างจับคู่ผสมพันธุ์นั้นมักไม่ยอมทำงานและไม่ยอมให้ความช่างเข้าใกล้และอาจทำร้ายความด้วย หากช่างเพศเมียตั้งท้องก็จะไม่ทำงานอีกเช่นกัน ทำให้เจ้าของสูญเสียรายได้ นอกจากนั้นผู้เป็นเจ้าของยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลช่างและลูกช่างอีกโสดหนึ่งด้วย ดังนั้นความจึงไม่ค่อยยินยอมให้ช่างจับคู่ผสมพันธุ์เป็นส่วนใหญ่

ค่าใช้จ่ายในการผสมพันธุ์ช่างเลี้ยงนั้น เจ้าของช่างต้องเสียค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างช่างต่างเพศมาผสมพันธุ์โดยไม่มีกรรับรองผลว่าจะผสมพันธุ์ติดหรือไม่ หากผสมพันธุ์ไม่ติดก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างมาใหม่อีกครั้ง ซึ่งเจ้าของช่างมักไม่ยินยอมเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้

ความสามารถในการผสมพันธุ์ช่างเพศผู้ที่มีสมรรถภาพน้อยก็นับว่าเป็นปัญหาใหญ่ปัญหาหนึ่งในการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ สมาชิกของช่างในโขลงจะประกอบด้วยช่างเพศเมียที่มีอายุต่างกัน เมื่อลูกช่างเข้าสู่วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมทางเพศต่อช่างตัวอื่น ช่างเพศเมียในโขลงจะขับไล่ช่างเพศผู้ออกไปจากโขลง ซึ่งถือว่าเป็นกลไกในการป้องกันการผสมพันธุ์แบบเลือดชิด ช่างที่ถูกขับไล่อาจจะรวมโขลงกับช่างเพศผู้ตัวอื่นๆ ทำให้ได้รับการเรียนรู้ในพฤติกรรมระหว่างช่าง เมื่อความช่างเลี้ยงช่างแยกจากกันจึงทำให้ช่างขาดการเรียนรู้ และถ่ายทอดพฤติกรรมด้านต่างๆ ระหว่างกัน อีกทั้งช่างเพศผู้วัยรุ่นบางเชือกผสมพันธุ์ไม่เป็นอีกด้วย

การตายของลูกช่างแรกคลอดตามธรรมชาตินั้นแม่ช่างจะมีช่าง “แม่รับ” ซึ่งเป็นช่างเพศเมียในโขลงที่มีความคุ้นเคยกับแม่ช่างนั้น ผู้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงลูกมาแล้วจะคอยช่วยแม่ช่างขณะแม่ช่างคลอดและช่วยแม่ช่างเลี้ยงลูกโดยสัญชาตญาณ แต่ปัจจุบันนี้ช่างเลี้ยงใกล้คลอดมักถูกนำมาไว้ใกล้บ้านมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ ไม่มี “แม่รับ” ไปช่วยดูแลอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้แม่ช่างมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดความเครียด บางครั้งถึงกับทำร้ายลูกของตนเองบ้าง เลี้ยงลูกไม่เป็น

บ้าง ผลิตน้ำนมน้อยลงบ้าง ทำให้ลูกซ้างขาดสารอาหาร เกิดปัญหาต่อสุขภาพ เช่น ท้องร่วง และ
กระดูบบาง บางตัวก็ถึงกับเสียชีวิต

จากการศึกษาพบว่าซ้างเลี้ยงมีโอกาสนในการสืบพันธุ์และการให้กำเนิดน้อยมาก ทั้งนี้
อาจเนื่องจากซ้างเลี้ยงต้องถูกจัดการ โดยเจ้าของต้องทำงานอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้พอแก่ค่าใช้จ่ายใน
การเลี้ยงดู ยิ่งไปกว่านั้นเจ้าของซ้างบางรายโดยเฉพาะเจ้าของซ้างที่นำซ้างไปซักลากไม้เดือนมัก
ไม่นิยมที่จะให้ซ้างตั้งท้องเพราะจะทำให้ไม่สามารถทำงานหนักได้ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ซ้างเกิด
ใหม่มีจำนวนน้อยลง

ในเรื่องการสืบพันธุ์ หรือการขยายพันธุ์ ซ้างเลี้ยงเป็นอีกปัญหาหนึ่งในปัจจุบันที่ส่งผล
ให้ซ้างเลี้ยงที่มีอยู่ลดจำนวนลงเป็นลำดับ เนื่องจากโอกาสที่จะผสมพันธุ์ให้กำเนิดลูกนั้นยากมาก

ซ้างจะผสมพันธุ์เฉพาะในช่วงฤดูหนาวในรอบหนึ่งปี ซ้างเพศเมียจะโตเต็มวัย พร้อม
ผสมพันธุ์ (เป็นสัด) และสิ้นสุดการสืบพันธุ์เมื่ออายุเท่าใดนั้น สันนิษฐานว่าซ้างตัวเมียจะโตเต็มวัย
และพร้อมผสมพันธุ์ได้เมื่อมีอายุระหว่าง 18 ถึง 20 ปีขึ้นไป ศักยภาพในการสืบพันธุ์ของซ้างเพศเมีย
สิ้นสุดลงระหว่างที่มีอายุประมาณ 40-50 ปีขึ้นไป ระยะเวลาตั้งท้องนั้นนานประมาณ 18 ถึง 22
เดือน การตั้งท้องแต่ละครั้งจะเว้นระยะห่างกันอย่างน้อย 3 ปี และในช่วงชีวิตของซ้างตกลูกโดย
เฉลี่ยแล้วไม่เกิน 3 ถึง 4 เชือก การตั้งท้องของซ้างนั้นอาจสังเกตได้จากอาการต่างๆ เช่น เต้านมของ
ซ้างจะคัดตึงผิดปกติ ยิ่งซ้างท้องแก่ขึ้นอาจมีน้ำนมไหลซึมออกมาให้เห็น ถ้าเป็นซ้างเลี้ยงมักเลี่ยง
การทำงานหนัก และไม่ค่อยยอมหมอบตามคำสั่ง ซ้างที่ท้องแก่มากจนคลอคมักเดินแกว่งหาง
ชี้ไปข้างหลังเป็นลักษณะครึ่งวงกลม เอ็นหนาท้องระหว่างขาหน้าและโคนขาหลังจะหย่อนยานลง
พฤติกรรมของซ้างตัวเมียที่ตั้งท้องจะมีซ้างตัวเมียวที่สนิทกันมาเป็นพี่เลี้ยงในเวลาออกลูก เรียกว่า
“ซ้างแม่รับ” ก่อนคลอด 2-3 ชั่วโมง แม่ซ้างจะส่งเสียงร้องมีน้ำคร่ำไหลออกมา ขณะคลอดลูกจะงอ
ขาหลังลงทั้ง 2 ข้างเพื่อให้ลูกซ้างตกลงสู่พื้นที่ไม่สูงมากนัก การคลอดจะใช้เวลาประมาณ 2-3 นาที
ลูกซ้างที่คลอดใหม่จะมีถุงบางใสหุ้มลำตัว “ซ้างแม่รับ” จะใช้เท้าหน้าและงวงของตนฉีกถุงเยื่อหุ้ม
ออกและคอยป้องกันไม่ให้ลูกซ้างเข้าไปใกล้แม่ซ้างจนเกินไป เนื่องจากแม่ซ้างอาจยังไม่ได้สติแล้ว
ผลต่อทำร้ายลูกโดยไม่ได้ตั้งใจ ซ้างแม่รับจะช่วยแม่ซ้างดูแลลูกซ้างกระทั่งลูกซ้างโตพอที่จะออกหา
กินเองได้

ลูกซ้างแรกเกิดนั้นจะมีขนยาวปกคลุมทั่วร่างกาย งวงสั้น มีความยาวประมาณ 25-37.5
เซนติเมตร (10-15 นิ้ว) สูงประมาณ 75-90 เซนติเมตร (2.5-3 ฟุต) และมีน้ำหนักประมาณ 90-100
กิโลกรัม ลูกซ้างจะกินนมแม่และอยู่กับแม่ตลอดเวลาจนกระทั่งอายุประมาณ 3 ปี จึงหย่านม

อีกทั้งซ้างตัวเมียจะตั้งท้องได้เมื่อมีตัวผู้มาผสมพันธุ์ขณะไขก้างสุก ซึ่งระยะเวลาที่ไข
ก้างสุกนั้น เป็นระยะเวลาสั้นมาก และซ้างตัวผู้เท่านั้นที่จะรู้ว่าช่วงเวลาที่เหมาะสมจะเข้าผสมพันธุ์

เนื่องจากช่างต้องทำงานตลอดเวลาเพื่อให้พอแก่ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู ช่างจึงไม่ค่อยมีเวลาได้ใกล้ชิดกันในช่วงพอดีที่จะผสมพันธุ์เพื่อตกไข่ได้ นอกจากนี้เจ้าของช่างบางรายโดยมากเป็นเจ้าของช่างที่นำช่างไปซุกตากไม้เถื่อน นิยมที่จะให้ช่างตั้งท้อง เพราะเมื่อช่างตั้งท้องจะทำให้ไม่สามารถทำงานได้ ทำให้ช่างเกิดใหม่มีน้อย เมื่อช่างป่าลดจำนวนลงอย่างมากและกำลังจะสูญพันธุ์ไป ทำให้ไม่สามารถจับช่างมาทดแทนช่างเลี้ยงที่มีอยู่ได้อย่างแต่ก่อนจำนวนช่างเลี้ยงจึงลดลงอย่างรวดเร็วตามไปด้วย และมีผลทำให้ช่างมีราคาแพงขึ้นเพราะสถานที่เที่ยวและโรงแรมต่างๆ มีความต้องการช่างอยู่ จะทำให้เกิดขบวนการฆ่าแม่ช่างป่าเพื่อจับลูกช่างมาขาย

ในเรื่องการรักษาพยาบาลช่างของภาคเอกชน ซึ่งเลขามูลนิธิเพื่อนช่างท่านได้กล่าวว่า¹⁸ ปัญหาที่ทางมูลนิธิเพื่อนช่างประสบมาในด้านการรักษาพยาบาลคือ จากการที่ทางมูลนิธิเพื่อนช่างได้รับเงินบริจาคจากประชาชนผู้ที่เห็นใจช่าง สงสารช่าง เพราะงบประมาณของทางมูลนิธิส่วนใหญ่ได้มาจากการบริจาคจากประชาชนภายในประเทศไทยร้อยละ 99 และมาจากต่างประเทศประมาณแค่ร้อยละ 1 เท่านั้น ตอนนี้มูลนิธิได้ทำการรักษาช่างอยู่ประมาณ 9 เชือก ปัญหาที่ประสบคือ ค่ายาสำหรับการรักษาช่างมีราคาสูงมาก ยางบางตัวต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ และยางบางตัวก็ไม่สามารถนำเข้าประเทศได้ เพราะผิดกฎหมายและช่างเชือกหนึ่งก็ได้ยาจำนวนมากในการรักษาแต่ละปัญหา ด้านความเป็นอยู่ของช่างเลี้ยงปัญหาด้านความเป็นอยู่ของช่างนั้น หมายถึง สภาพที่อยู่อาศัย แหล่งอาหารตลอดจนปัญหาการเลี้ยงดู อันมีผลกระทบมาจากหลายด้าน ด้านแหล่งอาหาร ในปัจจุบันได้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินในผืนป่าสูงมากขึ้น สถิติการบุกรุกทำลายป่าเพื่อทำการเกษตรกรรมแสวงหาผลประโยชน์ของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น ทำให้ป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของช่างเลี้ยงลดน้อยลง ภาครัฐไม่ได้ให้ความสนใจกับปัญหาเหล่านี้เท่าที่ควร นอกจากนั้นรัฐยังมีนโยบายที่มุ่งเน้นให้มีการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชน ปี พ.ศ. 2528 ในการเน้นการปลูกไม้โตเร็ว คือ ต้นยูคาลิปตัสเพื่อเป็นวัตถุดิบสำคัญในการทำลายเชื้อกระดาษ ทำให้ดินเสื่อมโทรม พืชชนิดอื่นๆ เติบโตไม่ได้ ระบบนิเวศน์เสียไป จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีช่างมากกว่า 200 เชือก อาศัยป่าตามแถบลุ่มแม่น้ำมูลเป็นแหล่งอาหารบริเวณนี้เรียกว่า สบมูลชี แต่ได้มีผู้เข้าไปบุกรุกผืนป่า ซึ่งเดิมเคยมีพื้นที่ 2,600 ไร่ แต่ในปัจจุบันเหลือพื้นที่อยู่เพียง 1,000 ไร่ การขาดแคลนแหล่งอาหารเช่นนี้ทำให้ความอยู่รอดของช่างต้องนำช่างของตนออกไปหากินตามเมืองใหญ่ดังกล่าวมาแล้ว และปัญหาด้านการรักษาพยาบาลและการขยายพันธุ์ของช่างเลี้ยง สาเหตุที่ทำให้ช่างป่วยได้มีหลายสาเหตุ คือ สภาพที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม การขาดอาหาร อุบัติเหตุจากการทำงานและการเดินทางไปตามที่ต่างๆ การรักษาพยาบาลช่างนั้นต้องมีลักษณะพิเศษ เนื่องจากมีสัตว์ที่ต่างจากสัตว์อื่น เช่น มีร่างกายที่ใหญ่โตและมีน้ำหนักมาก ดังนั้นจึงต้องอาศัยเครื่องมือ ตลอดจนถึงวิธีการในการรักษาพยาบาลที่แตกต่าง

¹⁸ เลขานุการมูลนิธิเพื่อนช่าง : สัมภาษณ์. มูลนิธิเพื่อนช่าง 15 ตุลาคม 2557.

กว่าสัตว์อื่นปัญหาและอุปสรรคของสัตว์แพทย์ที่เกี่ยวข้องกับช้าง คือการขาดอุปกรณ์และเวชภัณฑ์ สำหรับใช้เฉพาะช้าง เช่น ยาสลบสำหรับช้าง ซึ่งไม่อาจหาได้ในประเทศไทยตลอดจนเครื่อง ควบคุมช้างขนาดใหญ่ และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้เรื่องการรักษาช้าง

จากการศึกษาพบว่าปัญหาการทารุณกรรมช้างเลี้ยงและการใช้งานช้างเลี้ยงอย่าง ไม่เหมาะสมยังมีอัตราโทษที่น้อยเกินไป จึงส่งผลให้ผู้กระทำความผิดไม่เกิดความเกรงกลัว และ ปัญหาช้างเลี้ยงยังมีด้านอื่นๆ นอกเหนือจากด้านกฎหมายที่ควรรีบแก้ไขหลายด้าน เช่น ช้างไม่มี โอกาสจับคู่ผสมพันธุ์ สภาพการเลี้ยงช้างในปัจจุบันไม่เหมาะสม บางพื้นที่นิยมเลี้ยงเฉพาะช้างเพศ เมียมเนื่องจากมีปัญหาการตกมันน้อย หรือการใช้ช้างทำงานตลอดวัน ทำให้ช้างไม่มีโอกาสในการ จับคู่ผสมพันธุ์ การเลี้ยงดูช้างไม่ดี ให้ช้างทำงานหนักและไม่ได้รับอาหารอย่างเพียงพอ ค่าใช้จ่ายใน การผสมพันธุ์ ความสามารถในการผสมพันธุ์ของช้างเพศผู้มีน้อย ปัญหาลูกช้างได้รับสารอาหาร ไม่เพียงพอ เกิดปัญหาต่อสุขภาพของลูกช้าง เช่น ท้องร่วง และกระดูกบาง เป็นต้น บางตัวอาจถึงกับ เสียชีวิต ปัญหาด้านความเป็นอยู่ก็ไม่ได้มีการจัดสถานที่เลี้ยงช้างอย่างเหมาะสม อีกทั้งปัญหาด้าน ขาดการจัดการ การขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่อง ช้างโดยตรง ทำให้ไม่มีการจัดการที่มีระบบระเบียบแบบแผนที่เหมาะสม การขาดแคลนบุคลากร การมีบุคลากรไม่เพียงพอทำให้การดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การขาดแคลนงบประมาณ การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงานทำให้การดำเนินการต่างๆ เป็นไปอย่างจำกัดและ ไม่ต่อเนื่อง การขาดการประชาสัมพันธ์ให้เห็นคุณค่าของช้างป่า การประชาสัมพันธ์จะทำให้เกิด ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาของช้าง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์จาก สาธารณชนอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาดังกล่าววิเคราะห์ได้ว่า การใช้สัตว์ทำงานจนเกินสมควรหรือทำงาน อันไม่สมควร อันเนื่องจากสัตว์ป่วย เจ็บ ชรา หรืออ่อนอายุ เช่น การใช้สัตว์ป่วยที่ไม่สามารถให้ บรรทุกของหนักได้ แต่กลับยังขึ้นใช้บรรทุกของอยู่ อย่างในกรณีของช้าง เช่น ใช้ช้างที่บาดเจ็บลาก ชูงซึ่งช้างนั้นลากไม่ไหว ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ใช้สัตว์ จะต้องพิจารณาตนเองว่า สัตว์นั้นอยู่ใน สภาพที่จะใช้งานได้แค่ไหนจึงพอสมควร โดยที่การใช้งานนั้นเป็นการกระทำโดยเจตนา และข้อที่ว่า ใช้เกินสมควรหรือไม่ใช้งานที่สมควรนั้นไม่ต้องมีเจตนาคือ วินิจฉัยตามความรู้สึกของคนทั่วไป แต่บทบัญญัติกฎหมายดังกล่าว จำกัดเพียงแค่การทำงานจนเกินสมควรหรือใช้งานอันไม่สมควร โดยมีสาเหตุมาจากสัตว์นั่นเอง ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่แคบเกินไป ทำให้ลักษณะการใช้งานอัน ไม่สมควร เช่น การใช้บังคับให้ลากช้างไม่อย่างหักโหมหรือให้ช้างแสดงผาดโผนอันทำให้เกิด อุบัติเหตุ เสี่ยงอันตราย ในช้างที่มีสภาพผิดปกติ จึงมิได้มีความผิดในมาตรานี้ในบางครั้งบังคับให้ ช้างทำงานหนัก โดยให้ช้างกินยาฆ่าก่อน แต่ทว่าเจ้าหน้าที่จะสามารถจับกุมได้ช้างก็ได้ติดยาไปแล้ว

ส่วนเจ้าของช้างก็ได้ทิ้งช้างแล้วหนีไปส่วนในพระราชบัญญัติสัตว์พระราชพาหนะ พ.ศ. 2482 ก็ไม่ได้มีการกำหนดโทษเช่นนี้ไว้เลยด้วยซ้ำ ทำให้ช้างบ้านไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายอาญาเรื่องการทารุณกรรมสัตว์ หรือพระราชบัญญัติ ป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 เลย เพราะช้างเลี้ยงบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติ สัตว์พระราชพาหนะ พ.ศ. 2482 แต่เรื่องการทำร้ายหรือทารุณช้างไปบังคับตามประมวลกฎหมาย อาญาเรื่องการทารุณกรรมสัตว์ หรือพระราชบัญญัติ ป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพ สัตว์ พ.ศ. 2557 จะเห็นได้ว่ากฎหมายกระจัดกระจายไปอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ เป็นการบังคับ เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงทั่วไป และไม่ทันต่อสถานการณ์ปัญหาช้างเลี้ยงในปัจจุบันซึ่งเป็นสัตว์คู่บ้าน คู่เมืองของคนไทยเลย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาข้อมูลด้านนิติบัญญัติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองและอนุรักษ์ช้างในประเทศไทยในเชิงลึกพบว่าประเด็นที่สำคัญที่สุดในประเด็นปัญหาทั้งหมดซึ่งได้ทำการค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ คือ ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายที่ใช้บังคับหรือควบคุมการอนุรักษ์และคุ้มครองช้างโดยตรง ยังไม่มีกฎหมาย ระเบียบ หรือพระราชบัญญัติใดที่ให้ความคุ้มครองและอนุรักษ์ประชากรช้างเลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ยั่งยืน แม้เพียงฉบับเดียวอีกนัยหนึ่ง คือ ช้างเลี้ยงในประเทศไทยไม่มีบทบาทที่สำคัญในบริบทของกฎหมาย ซึ่งไม่ได้ให้ความเป็นธรรมแก่ช้างในฐานะที่เป็นสัตว์สงวนอันดับ 1 ของอนุสัญญาไซเตส กฎหมายเห็นช้างไม่แตกต่างไปจากสัตว์เลี้ยงและสัตว์พาหนะอื่นๆ เช่น สุกร สุนัข โค และกระบือด้วยเหตุนี้จึงไม่มีการบัญญัติพระราชบัญญัติเพื่ออนุรักษ์และคุ้มครองช้างซึ่งเป็นสัตว์สัญลักษณ์ของชาติขึ้น โดยเฉพาะในบรรดาพระราชบัญญัติและคุ้มครองช้างซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาติขึ้นมาโดยเฉพาะในบรรดาพระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับช้าง ทั้ง 18 ฉบับ นั้นมีพระราชบัญญัติ 2 ฉบับเท่านั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับช้างโดยตรง ได้แก่ พระราชบัญญัติรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 และพระราชบัญญัติตามช้าง รัตน โกสินทรศก 127 นอกจากนั้นเป็นพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับช้างในฐานะเป็นสัตว์เลี้ยง สัตว์พาหนะ และสัตว์เศรษฐกิจ เฉกเช่น โค กระบือ และสัตว์ชนิดอื่นๆ ที่มนุษย์ใช้เป็นพาหนะ พระราชบัญญัติทั้ง 18 ฉบับนี้ ยังไม่สามารถที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ช้างสมกับที่เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของชาติ และไม่ครอบคลุมไปถึงการคุ้มครองอนุรักษ์ และการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับช้างอย่างมีประสิทธิภาพได้ พระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายเหล่านี้ นอกจากนั้นไม่ให้ความสำคัญแก่ช้างโดยตรงแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาจากการบังคับใช้กฎหมาย หลายประการเช่น

ประการแรก การจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณช้างลำสมัยทำให้มีความสงสัยว่าจะแสดงรูปพรรณ (Identify) ของช้างได้ถูกต้องหรือไม่ จะนำไปสู่ปัญหาของการลักลอบจับช้างป่า แล้วนำมาสวมทะเบียนแทนช้างบ้าน

ประการที่ 2 การซื้อขายในเชิงพาณิชย์สามารถทำได้ง่ายเพราะช้างเลี้ยงหรือช้างบ้านเป็นของเอกชน การซื้อขายช้าง งาช้าง วากช้าง หรืออวัยวะของช้าง ก็สามารถทำได้โดยอิสระ อันจะ

ส่งผลให้มีการลักลอบจับลูกช้างป่ามาเลี้ยงให้เชื่องแล้วนำมาสวมทะเบียนเป็นช้างบ้าน แล้วนำมาออกขาย เนื่องจากราคาซื้อขายช้างในท้องตลาดมีราคาสูง จึงทำให้มีการลักลอบจับช้างป่ามาทำการซื้อขายกันมากขึ้น

ประการที่ 3 ขาดการประสานงานใช้กฎหมายร่วมกันในการเคลื่อนย้ายช้างออกนอกพื้นที่ หรือเคลื่อนย้ายช้างจากต่างประเทศ นำเข้าหรือส่งออก เพราะบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายช้างยังกระจัดกระจายไปอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ หรือในกฎกระทรวง ทำให้ยากต่อการตรวจสอบและควบคุม โดยเฉพาะช้างเลี้ยงหรือช้างบ้าน ซึ่งยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายช้าง บัญญัติไว้โดยตรงแต่อย่างใด

ประการที่ 4 บทบัญญัติโทษทางอาญาสำหรับการทารุณกรรมต่อช้างนั้นกำหนดไว้ต่ำมาก โดยการกำหนดโทษในการกระทำความผิดดังเช่นสัตว์อื่นทั่วไป ไม่มีการระบุโทษสำหรับการกระทำความผิดเกี่ยวกับช้างโดยตรง โดยไม่ได้ระบุให้ชัดเจนว่าการกระทำแบบไหนเรียกว่าทารุณกรรมสัตว์ จึงส่งผลให้ผู้กระทำความผิดไม่เกิดความเกรงกลัว และนำช้างไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมแก่สุขภาพของช้าง หรือธรรมชาติของช้าง เช่นการนำช้างไปเดินขายอาหารตามท้องถนนที่มีการจราจรคับคั่ง การแสดงที่ไม่เหมาะสม และการใช้ยาเสพติดที่กระตุ้นช้างให้ทำงานซึ่งเป็นโทษแก่ตัวช้าง เป็นต้น

ดังนั้นการด้อยค่าของช้างในประเทศไทยสมควรได้รับการแก้ไขและเยียวยาและหามาตรการทางกฎหมายอย่างรวดเร็วที่สุด ก่อนที่ช้างสัญลักษณ์ของสัตว์ที่เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของไทยจะสูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่าช้างเลี้ยงหรือช้างบ้านของสาธารณรัฐอินเดียมีมาตรการควบคุมหลายด้านด้วยกันที่ต่างจากประเทศไทยคือไม่มีใครสามารถเป็นตัวแทนหรือประกอบธุรกิจเกี่ยวกับช้างได้ ไม่ว่าธุรกิจใดๆ ก็ตาม และถ้าผู้ใดได้กระทำความผิดเกี่ยวกับช้างจะมีอัตราโทษขั้นสูงกว่าประเทศไทยมาก รวมถึงโทษปรับที่มีอัตราโทษขั้นสูงถึงประหารชีวิต อัตราโทษขั้นต่ำสูงถึง 5,000 รูปี ส่วนซากช้างและผลิตภัณฑ์จากช้าง เรื่องการนำเข้าส่งออกประเทศสาธารณรัฐอินเดียได้มีกฎหมายเรื่องการควบคุมการนำเข้าส่งออกซากช้างและผลิตภัณฑ์จากช้างอย่างเคร่งครัด ทางรัฐบาลอินเดียได้ประกาศนโยบายนำเข้าและส่งออกเป็นครั้งคราวเกี่ยวกับสายพันธุ์ของสัตว์ป่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามสถานะของตนภายใต้อนุสัญญาไซเตสอย่างเคร่งครัด ส่วนเรื่องซากช้างหรืออวัยวะของช้างหากมีผู้พบโดยไม่มีเจ้าของ ซากช้างหรืออวัยวะของช้างดังกล่าวจะตกเป็นของรัฐบาลทันทีและยังมีการระบุในดับบทกฎหมายที่ชัดเจนว่าการกระทำอย่างไรเรียกว่าทารุณกรรมช้าง เช่น ระบุการกระทำต่างๆ ของการละเลยและคณะกรรมการซึ่งเป็นการทารุณกรรมสัตว์ มีอยู่ในรูปแบบที่เป็นไปได้ต่างๆ ของการทารุณกรรมช้างที่มี (ก) ทำให้ช้างได้รับ

ความเจ็บปวดที่ไม่จำเป็นหรือความทุกข์ทรมานไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ (ข) จงใจและไม่มีเหตุผลใดๆ ที่การบริหารจัดการสารอันตรายต่อช้าง (ค) ช้างในกรงต้องได้รับโอกาสที่เหมาะสมสำหรับการเคลื่อนไหว (ง) ห้ามการถ่ายทอดการเรียนรู้ให้ช้างลักษณะที่จะอยู่ภายใต้มันจะทุกข์ที่ไม่จำเป็น (จ) ทำร้ายหรือฆ่าช้างใดๆ โดยการฉีดสตริกนินเข้าไปในหัวใจหรือใช้วิธีการอื่นๆ ที่โหดร้ายโดยไม่จำเป็น (ฉ) ไม่ให้ช้างที่มีอาหารเพียงพอหรือที่พักอาศัย และ (ช) เอาตัวรอดช้างใดๆ ที่จะต่อสู้กับสัตว์อื่นๆ เพื่อจุดประสงค์ของความบันเทิง บางส่วนของกฎระเบียบภายใต้กรอบ PCA-1960 พยายามที่จะควบคุมกิจกรรมต่างๆ เช่น อาจเป็นการทารุณกรรมสัตว์รวมทั้งช้าง ป้องกันการทารุณกรรม ห้ามการใช้ช้างสำหรับการทำงานใดๆ นานกว่าเก้าชั่วโมงต่อวัน นอกจากนี้ยังห้ามใช้ไม้แหลมหรืออุปกรณ์ใดๆ ที่คมชัดสำหรับการขี่ช้าง และต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่จำเป็นสำหรับการลงทะเบียนของผู้ฝึกสอนและผู้เข้าร่วมการแสดงขอช้าง ตามหลักการป้องกันการทารุณกรรม (จับสัตว์) หลักเกณฑ์ 1972 ห้ามจับสัตว์ยกเว้น วิธียิงปืนยากล่อมประสาทหรือวิธีการอื่นใดที่ทำให้สัตว์รู้สึกเจ็บปวดก่อนที่จะจับภาพ

ส่วนทางด้านมาตรการการคุ้มครองดูแลช้างเลี้ยงหรือช้างบ้านของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้มีนโยบายให้ช้างบ้านหรือช้างป่าอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลตรวจสอบของกรมปศุสัตว์และกรมประมงทำงานร่วมกัน ซึ่งทั้งสองหน่วยงานได้สังกัดกระทรวงเกษตรและป่าไม้ มีความรับผิดชอบทั้งสัตว์ป่าและสัตว์บ้าน โดยประกาศให้เจ้าหน้าที่กรมประมงระดับจังหวัดมีอำนาจติดตาม ไล่ล่า ดำเนินคดีกับผู้ที่กระทำความผิดกับช้างอย่างจริงจัง อีกทั้งรัฐบาลลาวได้จัดตั้งโซนพื้นที่อนุรักษ์ โดยกรมป่าไม้จัดตั้งศูนย์สำหรับการป้องกันพื้นที่และบริหารการจัดการลุ่มน้ำ และประการพื้นที่บางจุดเป็นพื้นที่สำหรับการบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ เพื่อให้ช้างได้มีที่อยู่อาศัยโดยไม่ถูกรุกรานโดยมนุษย์ และทางรัฐบาลลาวยังได้มีการให้กรมประมงเป็นผู้รับผิดชอบการสำรวจประชากรช้าง โดยปัจจุบันทางสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้พยายามให้มีการปรับปรุงสำมะโนครัวประชากรช้างให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นเพื่อที่จะนำข้อมูลช้างเหล่านี้มาขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลต่างประเทศต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะมาตรการจัดทำตัวรูปพรรณช้างเลี้ยงหรือช้างบ้าน

1. ช้างเลี้ยงหรือช้างบ้าน

ควรจัดเป็นสัตว์พาหนะตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2499 จึงควรอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย และช้างเลี้ยงจึงต้องมีกฎหมายรองรับสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของช้างเลี้ยงให้ต่างไปจากสัตว์พาหนะชนิดอื่น โดยการแก้ไขพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ.

2482 โดยการจับหมวดหมูในเรื่องช้างโดยเฉพาะให้ต่างไปจากสัตว์พาหนะอื่น เพื่อความดำรงอยู่ของช้างไทยไม่ให้ถูกใช้งานโดยไม่สมควร ถูกทารุณกรรมที่เขี้ยวเรื้อนเข้ามาในเมืองหรือชุมชน หรือถูกส่งไปต่างประเทศอย่างไม่มีระเบียบบังคับในการดำเนินการส่งออกอย่างรัดกุม ก่อนที่จำนวนช้างเลี้ยงไทยจะลดจำนวนลงและอาจนำไปสู่การสูญพันธุ์ได้ในที่สุด ดังข้อเสนอแนะต่อไปนี้

2. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายควบคุมช้างเลี้ยง

ตามที่ช้างเลี้ยงได้ถูกจัดเป็นสัตว์พาหนะ จึงถูกควบคุมบังคับโดยพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ประเทศไทยมีช้างเลี้ยงเหลืออยู่เป็นจำนวน 2,000 กว่าเชือกนั้น ตามสภาพของช้างซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ (โตเต็มที่ 3,000-4,500) กิโลกรัม กินอาหารวันละ 200 กิโลกรัม และน้ำ 200 ลิตร จึงเป็นการระหนักสำหรับผู้ครอบครอง ผู้ดูแล หรือควาญ ที่จะเลี้ยงดูช้างอันนำไปสู่การนำช้างออกเรื้อน ขอรับการบริจาคน การทำทารุณช้าง ปัญหาสุขภาพช้าง ช้างอาละวาด และการลดจำนวนลงของช้างอย่างต่อเนื่อง พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ที่ใช้กำหนดควบคุมช้างเลี้ยงในฐานะเป็นสัตว์พาหนะนั้นไม่สามารถอำนวยให้เกิดการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากช้างเลี้ยงอย่างเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันได้

จากปัญหาที่เกิดขึ้นกับช้างเลี้ยงดังกล่าวข้างต้น จึงสมควรปรับปรุงกฎหมายที่ใช้บังคับควบคุมช้างเลี้ยง รวมทั้งกำหนดบทลงโทษตามสมควร โดยให้ครอบคลุมถึงประเด็นต่างๆ

1) ปรับปรุงกฎหมายสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ให้สอดคล้องกับเหตุผลความเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน และเปิดโอกาสให้เจ้าของสัตว์อื่นยกเว้นช้างเลี้ยงจากทะเบียน และการกำหนดให้ช้างเป็นสัตว์ที่ต้องทำตัวรูปพรรณทุกเชือกเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและควบคุมและเป็นการป้องกันมิให้นำช้างป่ามาสวมเป็นช้างบ้าน และควรกำหนดอายุตัวรูปพรรณช้างไว้คราวละ 5 ปี เพราะระยะเวลาห้าปีเป็นระยะเวลาพอสมควรที่เราสามารถคาดการณ์ได้ว่าช้างจะมีการเปลี่ยนแปลงตำหนิรูปพรรณช้าง และร่องรอยต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับช้างบ้างแล้ว โดย 5 ปีนี้เป็นเวลาที่สมควรแก่การสะดวกและความเหมาะสมแก่เจ้าของช้าง และเพื่อเป็นการควบคุมดูแลและจัดบันทึกการเปลี่ยนแปลงตำหนิรูปพรรณรวมทั้งการจับเก็บข้อมูลอื่นเป็นต้น เพื่อการพิสูจน์ว่าเป็นช้างเชือกเดียวกับตัวรูปพรรณ โดยการต่ออายุตัวรูปพรรณช้าง ให้ยื่นของก่อนตัวรูปพรรณหมดอายุไม่น้อยกว่า 60 วัน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความสะดวกและระยะเวลาดำเนินการ

2) ในการจัดทำตัวรูปพรรณช้างเลี้ยงควรเปลี่ยนแปลงแก้ไขจากของเดิมตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะที่เริ่มทำตัวรูปพรรณช้างกันตอนอายุ 8 ปี เพราะเมื่อสมัยก่อนยังไม่มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสังเกตตำหนิช้างได้อย่างชัดเจน แต่เนื่องจากปัจจุบันมีเทคโนโลยีทันสมัยเข้ามาช่วยในการสังเกต ตำหนิช้างได้มากยิ่งขึ้น เช่น กล้องต่างๆ การฝังไมโครชิพ หรือ

แม้แต่การเจาะเลือดพ่อแม่ช้างเพื่อตรวจสอบลูกช้างว่าเป็นของพ่อแม่ช้างคูใด อีกทั้ง 90 นับแต่วันที่ช้างคลอดออกมายังสามารถมองเห็นตำหนิช้างและเอกลักษณ์ช้างแต่ละตัวได้ชัดเจนแล้ว เพราะเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นตัวช่วย ดังนั้นจึงสมควรเปลี่ยนแปลงแก้ไขในเรื่องของอายุในการจัดทำตัวรูปพรรณช้างให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและตัวรูปพรรณแบบใหม่สมควรมีรหัสประจำตัวช้างอย่างชัดเจน เลข 13 หลัก เลขไมโครชิพ ข้อมูลพันธุกรรม (DNA) วัน เดือน ปีเกิดของช้าง เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวช้างชัดเจนมากขึ้น และกรณีช้างตาย (ล้ม) ให้แจ้งและส่งมอบตัวรูปพรรณช้างเชือกนั้นต่อนายทะเบียนภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ช้างตาย (ล้ม) เนื่องจากเป็นระยะเวลาพอสมควรต่อการลักลอบนำช้างมาสวมทะเบียน

3) เห็นควรยกเว้นค่าธรรมเนียมในเรื่องของการปรากฏว่าตำหนิรูปพรรณพาหนะของผู้ใดคลาดเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงจากตัวรูปพรรณเพราะเหตุใด ให้เจ้าของหรือตัวแทนยื่นขอให้นายทะเบียนตรวจแก้ตำหนิรูปพรรณภายในสามสิบวันแต่ที่ทราบ ซึ่งเป็นกำหนดระยะเวลาตามสมควรที่ให้โอกาสเจ้าของช้างดำเนินการแก้ไขเปลี่ยนแปลง โดยคำนึงถึงความสะดวกและระยะทางในการเดินทาง ทั้งนี้ถ้าเป็นการแก้ตำหนิรูปพรรณที่เกี่ยวกับขั้ววัสดุตัวคลาดเคลื่อน ตำหนิซึ่งเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานหรือได้เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของสัตว์หรือการที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อจูงใจให้เจ้าของช้างยินดีที่จะมีการจดตำหนิรูปพรรณใหม่ที่เกิดขึ้นแก่ช้าง เพราะไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายอื่นให้เป็นการเดือดร้อนลำบากแก่เจ้าของช้างอีก

4) ปัญหาอัตราค่าธรรมเนียมจะเห็นได้ว่าอัตราค่าธรรมเนียมเดิมของพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 มีอัตราที่มีการจัดทำตัวรูปพรรณและการนำเข้าส่งออกช้างน้อยเกินไป ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและไม่ทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด และยังเอื้อประโยชน์ให้กับเจ้าของช้างมากกว่าเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับช้าง เพราะอัตราค่าธรรมเนียมในการจดตัวรูปพรรณช้างถูกมากจึงมีการลักลอบจับช้างป่ามาจดทะเบียนเป็นจำนวนมาก ควรเพิ่มเติมอัตราค่าธรรมเนียมในการซื้อขายช้างบ้านหรือช้างเลี้ยงไว้ในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

5.2.2 มาตรการในการซื้อขายช้างเลี้ยง

1. ในเรื่องการซื้อขายช้างเลี้ยงหรือช้างบ้าน พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ถึงแม้ในข้อเสนอนี้เบื้องต้นเห็นควรให้จดทะเบียนตัวรูปพรรณช้างหลังจาก 90 วัน นับแต่ช้างเกิดและขึ้นทะเบียนเป็นสัตว์พาหนะดังกล่าว แต่ก็ควรกำหนดอายุในการซื้อขายหรือโอนช้างเลี้ยงไว้ด้วยเพื่อให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งควรกำหนดไว้ 8 ปี ตามในประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะ ลูกจ้างเมื่อเกิดมา ต้องมีอายุถึง 3 ปี ถึงจะหย่านมจากแม่จ้าง และอายุตั้งแต่ 8 ปี ขึ้นไป สภาพร่างกายจึงแข็งแรงพอที่จะใช้งานได้

2. เพื่อให้พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ดำเนินแนวทางไปในทางเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องของการซื้อขายและโอนกรรมสิทธิ์ ตามมาตรา 456 และมาตรา 458 การโอนกรรมสิทธิ์สัตว์พาหนะควรให้ผู้โอนและผู้รับโอนหรือตัวแทนยื่นขอจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ ให้นายทะเบียนตรวจสอบสัตว์ให้ตรงกับตัวรูปพรรณเมื่อเห็นเป็นการถูกต้อง และได้ชำระค่าธรรมเนียมแล้ว จึงจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้รับโอนและเพื่อความสะดวกรวดเร็วการโอนกรรมสิทธิ์และเพื่อให้การควบคุมและคุ้มครองสิทธิที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และการจดทะเบียนสัตว์พาหนะถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริงที่สัตว์พาหนะอยู่ในท้องที่ไม่ควรจะต้องนำสัตว์ไปแจ้งย้ายต่อนายทะเบียนเพียงแต่การย้ายสัตว์ไปต่างท้องที่ให้เจ้าของหรือตัวแทนนำตัวรูปพรรณแจ้งออกต่อนายทะเบียนท้องที่ที่ไปอยู่ภายใน 15 วันนับตั้งแต่วันที่ย้ายออกโดยให้นายทะเบียนท้องที่ใหม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมและรับแจ้งสัตว์นั้นขึ้นทะเบียนและแจ้งให้นายทะเบียนท้องที่เดิมทราบ

3. กรณีจ้างตายให้เจ้าของหรือตัวแทนแจ้งนายทะเบียนท้องที่ทราบโดยเร็วเพื่อตรวจสอบและออกหลักฐานกำกับงาช้าง ซากและส่วนของข้าง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เป็นมาตรการควบคุมงาช้างตามมติที่ประชุมภาคอนุสัญญาไซเตส ครั้งที่ 15 และในกรณีการครอบครองงาช้างโดยไม่มีตัวรูปพรรณ หรือมีแต่ไม่ถูกต้องกับตัวสัตว์ ให้เจ้าพนักงานสอบสวน เพื่อดำเนินคดี และให้เป็นหน้าที่ผู้นั้นให้แสดงให้เห็นความบริสุทธิ์ว่าตนเป็นเจ้าของหรือได้สัตว์มาโดยสุจริต ซ้างที่ยึดไว้ตามความในวรรคก่อน ถ้าไม่ปรากฏเจ้าของให้พนักงานสอบสวน เพื่อดำเนินคดี แล้วแต่กรณีสั่งให้เจ้าพนักงานเลี้ยงรักษาไว้และให้จัดการโฆษณาหาเจ้าของ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันและให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดควรเพิ่มบทกำหนดบทลงโทษให้สูงขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันและให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำ การกำหนดแนวทางนี้เพื่อให้รองรับการสอดคล้องกับอนุสัญญาไซเตส และการที่มีพนักงานสอบสวนและลงโฆษณา เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ครอบครองแสดงความบริสุทธิ์ โดยดำเนินการให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558

4. ในการครอบครองข้างไว้เป็นสัตว์เลี้ยงตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 นั้น ควรมีการปรับปรุงกฎหมายฉบับนี้ โดยมีการกำหนดโทษ สำหรับผู้ที่ครอบครองข้างไว้ แต่ไม่สามารถแสดงรายละเอียดหลักฐานซึ่งแสดงว่าข้างนั้นเป็นของตนได้ โดยก่าหนดโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ สำหรับโทษที่ไม่สามารถมีเอกสารแสดงความเป็นเจ้าของข้างได้ เพื่อให้สอดคล้องกับโทษตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

พ.ศ. 2535 ในเรื่องของการห้ามการมีสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองไว้ในครอบครอง ซึ่งห้ามผู้ใดล่าหรือมีไว้ในครอบครอง สำหรับสัตว์ป่าคุ้มครอง และเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด

5.2.3 มาตรการการเคลื่อนย้ายช้างเลี้ยง

1. สัตว์พาหนะซึ่งนำจากต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักรควรให้อินของจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณภายใน 90 วันนับแต่วันที่น่าเข้า เนื่องจากระยะเวลา 90 วัน เป็นระยะเวลาที่เราสามารถได้เห็นตำหนิและลักษณะช้างได้ชัดเจนแล้ว เว้นแต่การนำเข้าเพื่อกิจการตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เพื่อกำหนดให้จัดทำตัวรูปพรรณสัตว์พาหนะที่น่าเข้าไประยะเวลาที่เหมาะสมกับสภาวะการลักลอบนำช้างเข้ามาในราชอาณาจักรปัจจุบัน

2. ควรบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องตามอำนาจหน้าที่อย่างเคร่งครัดและเพิ่มบทลงโทษให้หนักขึ้นเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อผู้ที่นำช้างมาเร่ร่อน กรณีพบเห็นช้างเร่ร่อน ได้แก่ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาด พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายอาญาและกำชับดูแลความเรียบร้อยของช้างมิให้พาช้างเข้าเมืองมาเร่ร่อนสกัดเส้นทางรถบรรทุกช้าง โดยตรวจสอบเอกสารหลักฐานกรณีพบเห็นการเคลื่อนย้าย หากไม่มีใบอนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์ที่ผ่านการอนุญาตจากสัตวแพทย์กรมปศุสัตว์ประจำท้องที่ของจังหวัดต้นทาง ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ให้ประสานกรมปศุสัตว์ สถานีตำรวจในพื้นที่ดำเนินคดี และประชาสัมพันธ์ให้สาธารณสุขชนบทท้องที่ขี้เหล็กซื้ออาหารจากผู้นำช้างมาเร่ร่อน แจ้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทราบเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ส่งเสริมกิจกรรมสร้างรายได้ให้ช้าง อาทิ การแสดง ท้องเที่ยวทำปางช้างหรือกิจกรรมอื่นที่สร้างรายได้ให้ควาญ-ช้างเพื่อลดปัญหานำช้างเข้าเมือง

5.2.4 มาตรการการใช้งานช้างเลี้ยง

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทารุณกรรมสัตว์เท่าที่มีอยู่ของไทย คือ ตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 3 “ในสวนลพบุรี” มาตรา 381 แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาการทารุณกรรมสัตว์และคุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่อัตราโทษไม่สูง คือ มีโทษจำคุก ปรับ 1,000 บาทซึ่งอัตราโทษดังกล่าวนี้ไม่สามารถคุ้มครองสัตว์จากการทารุณได้ รวมทั้งช่องโหว่ทางกฎหมายที่ไม่ชัดเจนที่ชัดเจน ก็เอื้อประโยชน์ให้ผู้ทารุณสัตว์ โทษที่เบาไม่เพียงพอต่อการป้องปรามการแสวงหาผลประโยชน์มหาศาล อย่างช้างที่ไร้การคำนึงถึงสวัสดิภาพ ซึ่งเป็นการทารุณกรรม และสมควรกำหนดโทษทางอาญาลงไปในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ.

2482 ด้วย โดยมีการเพิ่มโทษทางอาญาให้สูงขึ้น เพื่อที่จะให้เกิดความยำเกรงแก่ผู้กระทำความผิด เพราะขณะนี้กฎหมายยังมีความทับซ้อนกันอยู่ ช้างเลี้ยงเป็นสัตว์พาหนะ ดังนั้นสมควรที่จะจัดให้มีโทษที่กระทำทางอาญาต่อช้างเลี้ยงโดยเฉพาะในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 อีกทั้งกฎหมายในเรื่องนี้ยังกระจัดกระจาย ไปอยู่พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 และพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 ยังมีได้ระบุขอบเขตให้ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องการทารุณกรรมสัตว์ ว่าการกระทำเช่นไร เป็นการทารุณกรรม สัตว์ เห็นควรให้มีโทษเกี่ยวกับการทารุณกรรมช้างไว้โดยเฉพาะในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 และกำหนดให้ชัดเจนว่าการกระทำแบบไหนเรียกว่าทารุณกรรม เช่น การกระทำต่างๆ ของการละเลยเป็นการทารุณกรรมสัตว์ มีอยู่ในรูปแบบที่เป็นไปได้ต่างๆ ของการทารุณกรรมช้าง ที่มี เช่น ทำให้ช้างได้รับความเจ็บปวดที่ไม่จำเป็นหรือความทุกข์ทรมานไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ จงใจ และไม่มีเหตุผลใดๆ ที่การบริหารจัดการสารอันตรายต่อช้าง ช้างในกรงต้องได้รับโอกาสที่เหมาะสมสำหรับการเคลื่อนไหว ห้ามการถ่ายทอดการเรียนรู้ให้ช้างลักษณะที่จะอยู่ภายใต้มันจะทุกข์ที่ไม่จำเป็น ทำร้ายหรือฆ่าช้างใดๆ โดยการฉีดสารเคมีเข้าไปในหัวใจหรือใช้วิธีการอื่นๆ ที่โหดร้ายโดยไม่จำเป็น ไม่ให้ช้างที่มีอาหารเพียงพอ น้ำหรือที่พักอาศัย และไม่ให้อาหารช้างเอาตัวที่จะต่อสู้กับสัตว์อื่นๆ เช่นเดียวกับประเทศอินเดีย เป็นต้น

ดังนั้น หากมีการแก้ไขพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน และสอดคล้องกับกฎหมายฉบับอื่น ที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง ก็จะสามารถส่งผลให้การดำเนินการทางกฎหมายแก่ผู้กระทำความผิดรัดกุมยิ่งขึ้น และยังสามารถทำให้เกิดความเกรงกลัวที่จะกระทำความผิดเนื่องมาจากความเกรงกลัวต่อกฎหมาย อีกทั้งยังเป็นประโยชน์กับตัวช้างเอง และช่วยให้กฎหมายที่กระจัดกระจายอยู่ได้รวมกันเป็นหมวดหมู่เดียวกัน ส่งผลให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายที่ง่ายและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้ช้างไทยไม่สูญพันธุ์ไปจากประเทศ และดำรงค้ำอยู่กับประเทศไทยตลอดไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมปศุสัตว์. (ม.ป.ป.). *เป้าหมายของการประกาศใช้พระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558*. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.dld.go.th/th/images/stories/procure/2558/255803/25580317_4.pdf.
- กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2553). “*แนวทางการจัดการสวัสดิภาพของสัตว์ในกระบวนการผลิตเนื้อสุกร*.” สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก www.did.go.th/certify/certify/page/.../animal-abs.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ “*ช้างแอฟริกา*” *วารสารทางวิชาการ*, 8.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (ม.ป.ป.). *ประเทศไทย ห้ามนำเข้า-ส่งออกงาช้าง และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากงาช้าง*. สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.dnp.go.th/jjproject/> pdf.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (ม.ป.ป.). *การนำเข้า-ส่งออกสัตว์ป่าต้องได้รับใบอนุญาตตามอนุสัญญา CITES. และกฎหมายไทย*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2557, จาก <http://www.dnp.go.th/jjproject/>.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2557). “*บ้านเหล่าเหนือ Oasis เมืองแพร่*.” สืบค้น 19 กุมภาพันธ์ 2558, จาก www.bangkokbiznews.com/mobile/view/news/658088.
- เกร็ดความรู้รอบตัว. (ม.ป.ป.). *สัตว์ประจำอาเซียน*. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก www.เกร็ดความรู้.net/สัตว์ประจำชาติอาเซียน/.
- กองอุทยานแห่งชาติ ช้างเอเชียในประเทศไทย. กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. *วารสาร*, 13.
- ข้อหารือทางกฎหมายพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 เรื่อง การฆ่าสัตว์. ข้อหารือทางกฎหมายพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 เรื่อง การฆ่าสัตว์. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://certify.dld.go.th/th/images/Faq/Slaughterhouses/1/1.3.pdf>, จาก <http://certify.dld.go.th/th/images/Faq/Slaughterhouses/1/1.3.pdf>.
- คณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติ. (2547). *การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยงและช้างป่าในประเทศไทย* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: วุฒิสภา.

- คมชัดลึก. (2555). *ฆ่าตัดจู้ช้างส่งตลาดมือไสยศาสตร์*. สืบค้น 30 กันยายน 2557, จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20120106/119509/ฆ่าตัดจู้ช้างส่งตลาดมือไสยศาสตร์>.
- คมชัดลึก. (2554). *บทสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและบริการสุขภาพช้างแห่งชาติ: ดัน "กฎหมาย"...ยึดลมหายใจช้าง*. สืบค้น 30 เมษายน 2558, จาก <http://www.komchadluek.net/detail/html>.
- จรรยา บุญมาก. (2556). *บุญช้างไชยะบุรี วิธีที่เปลี่ยนไป*. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/494797>.
- ช้างเร่ร่อน ช้างขอทาน คุณช่วยเค้าได้ง่ายๆ แค่นี้เองจริงๆ (หรือ?). (2555). สืบค้น 30 เมษายน 2558, จาก <https://th-th.facebook.com/notes/sos-animals-thailand>,
- ช้างป่า – กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญา. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://citesdnp.org/pdf/580303_Elephas%20maximus.pdf.
- ชุลีพร บุตรโคตร. (2555). *เรื่องทำ 'ตัวรูปพรรณ' สกัลด่าช้างป่าสวมตัว ไข่มุกกว่า 70 ปี -4 พันเชือก มั่วประวัติกันและ กรมอุทยานฯ ซึ่งให้มท.ทำ 7 ปี ไม่มีอะไรคืบ นำร่องนิรโทษฯ'* *สุรินทร์ 'คาดเสร็จใน 8 เดือน*. สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=410&utm_source=e=twitterfeed&utm_medium=twitte.
- ไทยพีบีเอส. (2555). *ประชาชนเริ่มทยอยลงทะเบียนครอบครองช้างวันแรกอย่างต่อเนื่อง*. สืบค้น 30 เมษายน 2558, จาก <http://news.thaipbs.or.th>.
- ไทยโพสต์. (2557). *ปัญหา 'ช้างเร่ร่อน' วิกฤตกรรมขนาดใหญ่*. สืบค้น 30 เมษายน 2558, <http://talk.mthai.com/topic/404555>.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2555). *รอตรวจตัวรูปพรรณช้างไพรโยคยึดไปสถาบันคชบาล*, สืบค้น 15 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.thairath.co.th/content/region/273085>.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2555). *บทสัมภาษณ์ปลัดอำเภอไพรโยค: รอตรวจตัวรูปพรรณช้างไพรโยคยึดไปสถาบันคชบาล*. สืบค้น 15 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.thairath.co.th/content/273085>.
- บริการสืบค้นและคู่มือกฎหมายไทย. (ม.ป.ป.). *กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482*. สืบค้น 18 มีนาคม 2558, จาก <http://law.longdo.com/law/601/sub42406>.

บริการสืบค้นและดูข้อมูลกฎหมายไทย. (ม.ป.ป.). *ประกาศ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ 14 พ.ศ. 2548*. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2558, จาก <http://law.longdo.com/law/714/rev654>.

บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด. (ม.ป.ป.). *ด่านตรวจสัตว์ป่าท่าอากาศยานดอนเมือง*. สืบค้น 19 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://m.donmueangairportthai.com/th/740-wildlife-checkpoint>.

บริษัท สำนักข่าว ไอ.เอ็น.เอ็น. จำกัด. (2555). *ปทส. เสนอฟื้นฟูเสียดังช้างไทยโยค*. สืบค้น 8 มีนาคม 2558, จาก <http://www.innnews.co.th/shownews/show?newscode=361647>.

ปทส. เสนอฟื้นฟูเสียดังช้างไทยโยค. *ปทส. เสนอฟื้นฟูเสียดังช้างไทยโยค*. สืบค้น 8 มีนาคม 2558, จาก <http://www.innnews.co.th/shownews/show?newscode=361647>

ประชาไท. (2551). *สัมภาษณ์ที่ปรึกษามอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรณี 'ช้างไทย' โกอินเตอร์*. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2558, จาก <http://www.prachatai.com/journal/2006/08/9212>.

ประคน จาคิกวานิช. (2553). *"การประชุมสภาวิจัยแห่งชาติกับการพัฒนามาตรฐานการเลี้ยงและใช้สัตว์เพื่อคุณภาพของผลงานวิจัย และ Good Clinicle Practice in Human research."* การนำเสนอผลงานวิจัยแห่งชาติ 2553 (Thailand Research Expo 2010) (รายงานผลการวิจัย).

ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.dnp.go.th/JJproject/>.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2535

ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499

พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ พ.ศ. 2557

พระราชบัญญัติงาช้าง 2558

พระราชบัญญัติรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464

พระราชบัญญัติใช้ตราแผ่นดิน ร.ศ. 108

พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ. 121

พระราชบัญญัติตามช้าง ร.ศ. 127

พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้าง พ.ศ. 2464

พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499

- พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- พระราชบัญญัติควบคุมการบำบัดโรคสัตว์ พ.ศ. 2505
- พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2407
- พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522
- พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535
- ภัทรพล มณีอ่อน. (2556). *เมนูช้างไทย สามแม่ครัว*. สืบค้น 20 มีนาคม 2558, จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1363939204.
- มติชนออนไลน์. (ม.ป.ป.). *แกะรอย"ขบวนการ" ค้าช้างข้ามชาติ 4 ปี 100 ตัว ฟัน 200 ล้าน*. สืบค้นจาก 19 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.goosiam.com/news/news1/html/0001589.html>.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 48
- รายงานการศึกษา (2553). “*เรื่องการบูรณาการแก้ไขปัญหาช้างไทย*” (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: วุฒิสภา.
- วิกิพีเดีย. (ม.ป.ป.). *ช้างอินเดีย*. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ช้างอินเดีย>.
- วิกิพีเดีย. (ม.ป.ป.). *ตราประจำจังหวัดของไทย*. สืบค้น 1 มิถุนายน 2558, จาก th.wikipedia.org/wiki/ตราประจำจังหวัดของไทย.
- ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยฯ จังหวัดลำปาง. (ม.ป.ป.). *ช้างไทยในประวัติศาสตร์ : สานเทศน์รู้*. สืบค้น 1 มิถุนายน 2558, จาก <http://www.thailandelephant.org/elephant1.php3>
- สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี. (2554). *อินเดียจัดประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยช้าง*. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/440714>.
- สภาวิจัยแห่งชาติ. “*จรรยาบรรณการใช้สัตว์เพื่องานวิทยาศาสตร์: นิยาม สัตว์ทดลอง*.” (2556). สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://nlac.mahidol.ac.th/nlacmuEN/RD/Ethics.pdf>.
- สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *กำหนดให้มีการย้ายและจำหน่ายทะเบียน*. สืบค้น 14 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.thaispca.org/knowledge/elaphant6.htm>

สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย. “กำหนดให้มีกรย้ายและจำหน่ายทะเบียน.”

สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2558, จาก <http://www.thaispca.org/knowledge/elaphant6.htm>.

สมาคมพิทักษ์สัตว์แห่งโลก. เอกสารประกอบการรณรงค์ปกป้องญาสาเกล้าด้วยสวัสดิภาพสัตว์ 2550. “สวัสดิภาพสัตว์มีความสำคัญต่อสัตว์ มนุษย์และสิ่งแวดล้อม เรื่องที่เกี่ยวกับ ปรึกษาญาสาเกล้าด้วยสวัสดิภาพ สัตว์.” สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2558, จาก

http://media.animalsmatter.org/media/resources/thai/thai_brochure.pdf.

สารานุกรมไทย. (ม.ป.ป.). อ้างคำว่า สมเด็จพระสุริโยทัย พระวีรกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา. สืบค้น 1 มิถุนายน 2558, จาก kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=21&chap.

อารีย์ ทองแก้ว. (2535). ช้าง (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์

อนุญาตญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์. สืบค้น 12

กุมภาพันธ์ 2558, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>.

อลงกรณ์ มหรรณพ. (ม.ป.ป.). สก๊อป..แก้ปัญหาช้างไทยก่อนไม่มีช้าง. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2558,

จาก <http://m.krobkruakao.com/detail.php?news=53435>.

“Animals Protection Act No.71 of 1962 (Assented to 16 June 1962) (Date of Commencement: 1 December 1962).” สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก

<http://www.rattyrascals.co.za/Animalprotectionact.html>, March 15, 2010.

Council of Europe, “10 European Convention for the Protection of Animals Kept for farming Purposes (1976).” สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก

<http://conventions.coe.int>.

HAATHI MERE SAATHI. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก www.haathimeresaathi.org.

Joseph Lubinski, “Legal Overview of Animal Rights. February 23, 2010. สืบค้น 9 กุมภาพันธ์

2558, จาก <http://www.Animallaw.info/articles/ovusjlubinski2002.htm>,

The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, Official documents, “The CITES Appendices.” สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2558, จาก

<http://www.cites.org>.

Wikipedia the Free Encyclopedia, “Animal Rights.” สืบค้น 9 กุมภาพันธ์ 2558, จาก

http://en.wikipedia.org/wiki/Animal_rights, March 18, 2010.

Wikipedia the Free Encyclopedia, "Cats in ancient Egypt," สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558, จาก
[http://en.wikipedia.org/wiki/Cats_in_ancient Egypt](http://en.wikipedia.org/wiki/Cats_in_ancient_Egypt), March 16, 2011.

ภาษาต่างประเทศ

- Baird, I. (1993). *Wildlife trade between the southern Lao PDR provinces of Champassak, Sekong, and Attapeu and Thailand, Cambodia, and Vietnam*. TRAFFIC Southeast Asia Field Report No. 3. Kuala Lumpur, Malaysia.
- Barua, Parbati & S. S. Bist. (1996). Cruelty to elephants - A legal and practical view. *Zoo Print* 11, 6.
- Berkmuller, K., Evans, T., Timmins, R., & Vongphet, V. (1995b). *Recent advances in nature conservation in the Lao PDR*. *Oryx* 29:253-260.
- Berkmuller, K., Phanthavong, B., and Vongphet, V. (1993). *Protected area system planning and management in Lao PDR. Status report to mid-1993*. Forest Resources Conservation Subprogramme, Lao/ Swedish Forestry Cooperation Programme, Vientiane, Lao PDR.
- Bist, S.S. & Parbati Barua. (2000). *Elephant laws in India*. (Under prep.)..
- Brain and Humphrey. 1982 : Oliver” 1978 b : Lekagul and McNeely. 1977 p. b.
- Department of Livestock and Fisheries. (2000). *Animal statistical record*. Lao PDR.
- Duckworth, J.W., Salter, R.E. and Khounboline, K. (compilers). 1999. *Wildlife in Lao PDR. 1999 status report*. IUCN - The World Conservation Union/Wildlife Conservation Society/Centre for Protected Areas and Watershed Management, Vientiane, Lao PDR.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations, Z. (2015). *International Workshop on the Domesticated Asian Elephant 5-10 February 2001 Bangkok and Lampang/ Chiang Mai, Thailand 4 February (Sunday): Arrival of participants in Bangkok*. Retrieved February 15, 2015, from <http://www.fao.org/docrep/005/ad031e/ad031e0v.htm>.
- Khounboline K. (1998). *The status of the Asian elephant (Elephas maximus) in Lao PDR*. Conservation of the Asian Elephant in Indochina, Hanoi, Viet Nam, November 1998.

- KPL. (1991). *Forestry management in Oudomsay*. KPL, June 8, 1991, Vientiane, Lao PDR.
- Lahiri-Choudhury, D.K. (1989). *The Indian elephant in a changing world*. In *Contemporary Indian Tradition: Voices on culture, nature, and the challenges of change*, edited by Carla M. Borden. Washington and London: Smithsonian Institution Press, 1989.
- Monon, Vivek, Raman Sukumar and Ashok Kumar. (1997). *A god in distress: threats of poaching and the ivory trade to the Asian elephant in India*. Bangalore: Asian Elephant Conservation Center, Indian Institute of Science.
- Peter Singer. (1990). Do Animals Pain?: Excerpted from *Animal Liberation* (New York: Avon Books). pp.10-12, pp. 14-15.
- Salter, R.E., Phanthavong, B., and Vongphet, V. (1991). *Planning and development of a protected area system in Lao PDR: status report to mid-1991*. Forest Resources Conservation Project, Lao/ Swedish Forestry Cooperation Programme, Vientiane, Lao PDR.
- Santiapillai, C., and Jackson, P. (compilers). (1990). *The Asian elephant. An action plan for its conservation*. IUCN, Gland, Switzerland.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

นางสาว ภิญญาพัชญ์ เห็นประเสริฐ

ปีการศึกษา 2551 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ปีการศึกษา 2552 บริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ทนายความ สำนักงานทนายความ

ภิญญาพัชญ์ เห็นประเสริฐ

ธุรกิจส่วนตัว เรือประมง พ. เห็นประเสริฐ